

Research papers

"Societal Innovations for Global Growth"

Stream B

Social Technologies

Mokslo darbai

„Socialinės inovacijos globaliai plėtrai“

B skyrius

Socialinės technologijos

2012, 1(1)

" Societal Innovations for Global Growth"

Stream A: Justice, Security and Human Rights

Stream B: Social Technologies

Stream C: National Sustainable Development under Globalization Conditions

Stream D: Improving Life Quality and Enhancing Employment Possibilities

Stream E: Continuation and Change of Values in Global Society

Editorial team

Editors-in-Chief

Prof. dr. Monica Palmirani,

University of Bologna, Italy

Prof. dr. Eglė Bilevičiūtė,

Mykolas Romeris University, Lithuania

Managing editor

Rūta Tamošiūnaitė,

Mykolas Romeris University, Lithuania

Editorial board:

Assoc. prof. dr. Povilas Aleksandravičius, Mykolas Romeris University, Lithuania

Prof. dr. Helena Alves, University Beira Interior, Portugal

Assoc. prof. dr. Tatjana Bilevičienė, Mykolas Romeris University, Lithuania

Prof. dr. Stanislav Filip, School of Economics and Management in Public Administration, Slovakia

Prof. dr. Vida Gudžinskienė, Mykolas Romeris University, Lithuania

Assoc. prof. dr. Päivi Jokela, Linnaeus University, Sweden

Dr. Evaldas Klimas, Mykolas Romeris University, Lithuania

Dr. Miglė Laukytė, University of Bologna, Italy

Assoc. Prof. Dr. Ilidio Tomas Lopes, Polytechnic Institute of Santarem, Portugal

Prof. dr. Ingrida Mačernytė-Panomariovienė, Mykolas Romeris University, Lithuania

Prof. dr. Gediminas Mačys, Mykolas Romeris University, Lithuania

Prof. dr. Pilar Muro Sans, University Ramon Llull, Spain

Prof. dr. Rimantas A. Petrauskas, Mykolas Romeris University, Lithuania

Dr. Malgorzata Porada-Rochon, University of Szczecin, Poland

Assoc. prof. dr. Romas Prakapas, Mykolas Romeris University, Lithuania

Assoc. prof. dr. Agota Giedrė Raišienė, Mykolas Romeris University, Lithuania

Prof. dr. Ona Gražina Rakauskienė, Mykolas Romeris University, Lithuania
Prof. dr. Steven Schroeder, The University of Chicago, United States of America
Prof. dr. Aelita Skaržauskienė, Mykolas Romeris University, Lithuania
Prof. dr. Valery Shepitko, National University “Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise”, Ukraine
Dr. Prodromos Tsiavos, University of Athens, Greece
Prof. dr. Vilhelmina Vaičiūnienė, Mykolas Romeris University, Lithuania
Prof. dr. Neven Vršek, Zagreb University, Croatia
Dr. Andrea Wechsler, European University Institute, Italy
Prof. dr. Stanislav Yalyshev, Northwest branch of the Russian Academy of justice, Russia
Assoc. prof. dr. Jolanta Zajančkauskienė, Mykolas Romeris University, Lithuania

"Socialinės inovacijos globaliai plėtrai"

A skyrius: Teisingumas, saugumas ir žmogaus teisės

B skyrius: Socialinės technologijos

C skyrius: Šalies darni plėtra globalizacijos sąlygomis

D skyrius: Gyvenimo kokybės gerinimas ir užimtumo galimybių didinimas

E skyrius: Vertybių tęstinumas ir kaita globalioje visuomenėje

Redakcija

Vyriausieji redaktoriai

Prof. dr. Monica Palmirani,
Bolonijos universitetas, Italija

Prof. dr. Eglė Bilevičiūtė,
Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Vykdančioji redaktorė

Rūta Tamošiūnaitė,
Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Redakcinė kolegija:

Doc. dr. Povilas Aleksandravičius, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Prof. dr. Helena Alves, Beira Interior universitetas, Portugalija

Doc dr. Tatjana Bilevičienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Prof. dr. Stanislav Filip, Ekonomikos ir viešojo administravimo vadybos mokykla, Slovakija

Prof. dr. Vida Gudžinskienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Dr. Evaldas Klimas, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Dr. Miglė Laukytė, Bolonijos universitetas, Italija

Doc. Dr. Ilidio Tomas Lopes, Santarem Politechnikos institutas, Portugalija

Prof. dr. Ingrida Mačernytė-Panomariovienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Prof. dr. Gediminas Mačys, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Prof. dr. Pilar Muro Sans, Ramon Llull universitetas, Ispanija

Prof. dr. Rimantas A. Petrauskas, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Dr. Malgorzata Porada-Rochon, Štetino universitetas, Lenkija

Doc. dr. Romas Prakapas, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Doc. dr. Agota Giedrė Raišienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Prof. dr. Ona Gražina Rakauskienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Prof. dr. Steven Schroeder, Čikagos universitetas, Jungtinės Amerikos valstijos

Prof. dr. Aelita Skaržauskienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Prof. dr. Valery Shepitko, Nacionalinis universitetas „Jaroslavo išmintingojo Ukrainos teisės akademija“, Ukraina

Dr. Prodromos Tsiavos, Atėnų universitetas, Graikija

Prof. dr. Vilhelmina Vaičiūnienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Prof. dr. Neven Vršek, Zagrebo universitetas, Kroatija

Dr. Andrea Wechsler, Europos universitetų institutas, Italija

Prof. dr. Stanislav Yalyshev, Rusijos teisingumo akademijos Šiaurės vakarų skyrius, Rusija

Doc. dr. Jolanta Zajančkauskienė, Mykolo Romerio universitetas, Lietuva

Table of content/Turinys

<i>ASMENS DUOMENŲ APSAUGOS VIRTUALIUOSE SOCIALINIUOSE TINKLUOSE TEISINĖ APLINKA</i>	<i>288</i>
<i>PRIVACY PRESERVATION PROBLEMS IN ONLINE SOCIAL NETWORKS</i>	<i>309</i>
<i>UNIVERSITETŲ PADALINIŲ PEDAGOGINIO PERSONALO KOMPLEKTAVIMO KOKYBĖS INDIKATORIAUS MODELIAVIMAS</i>	<i>319</i>
<i>THE ROLE OF SUBJECT LIBRARIAN IN THE PROCESSES OF SCIENCE AND STUDIES: MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY LIBRARY EXPERIENCE</i>	<i>332</i>
<i>SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ DARBE SU AGRESYVIAIS VAIKAIS IR JŲ ŠEIMOMIS TAIKOMI METODAI IR JŲ EFEKTYVUMO VERTINIMAS</i>	<i>349</i>
<i>THE EFFECTIVENESS OF ICT COMPETENCE EVALUATION STRATEGIES</i>	<i>367</i>
<i>SOCIAL MEDIA IN TEACHING PRACTICES: LECTURER ATTITUDE</i>	<i>376</i>
<i>APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES FOR VOCABULARY CONSOLIDATION AND FORMATIVE ASSESSMENT IN FULL-TIME ESP STUDIES: CASE STUDY</i>	<i>384</i>
<i>TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES TO GENERATION</i>	<i>393</i>
<i>ESP NEEDS ANALYSIS ASSESSMENT</i>	<i>404</i>
<i>JOINT DEGREE PROGRAM: LIFELINE FOR MODERN UNIVERSITY</i>	<i>422</i>
<i>SĖKMINGO VIEŠŲJŲ E. PASLAUGŲ ĮGYVENDINIMO VEIKSNIAI IR RODIKLIAI</i>	<i>432</i>
<i>VIZUALIOS KOMUNIKACIJOS VAIDMUO INTERNETINĖJE ERDVĖJE IR POVEIKIS VARTOTOJUI</i>	<i>443</i>
<i>NAUJŲJŲ SOCIALINIŲ MEDIJŲ TIPOLOGIJA</i>	<i>452</i>
<i>SUSTAINABLE GOVERNANCE FROM BOTTOM TO TOP: NETWORKING IN DECISION MAKING PROCESS</i>	<i>466</i>

ASMENS DUOMENŲ APSAUGOS VIRTUALIUOSE SOCIALINIUOSE TINKLUOSE TEISINĖ APLINKA

Darius Štilis

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
stitilis@mruni.lt

Vaidotas Gutauskas

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
vaidotasgutauskas@yahoo.com

Inga Malinauskaitė

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
inga.malinauskaite@mruni.lt

Santrauka

Tikslas – virtualių (internetinių) socialinių tinklų teikiamos galimybės tampa vis populiareesnės bei patrauklesnės šių dienų vartotojams. Naujų internetinių socialinių tinklų atsiradimas sąlygojo ne tik perversmą elektroninio turinio valdymo sistemose, bet kartu sukūrė nemažai problemų, susijusių su vartotojų privatumo apsauga internetinėse socializacijos platformose. Straipsnio tikslas yra išanalizuoti asmens duomenų apsaugos internetiniuose socialiniuose tinkluose problemas ir teisinį reguliavimą.

Metodologija – šiame moksliniame straipsnyje naudoti dokumentų analizės, loginis, dedukcijos, lyginamasis, apibendrinimo tyrimo metodai. Dokumentų analizės metodas taikomas tiriant įvairius teisinius dokumentus, atsižvelgiant į jų oficialumą, privalomąjį ir neprivalomąjį pobūdį, siekiant ištirti internetinių socialinių tinklų teisinį reguliavimą, nustatytą įvairiose teisės normose. Loginis metodas naudojamas aiškinant teisės normų turinį bei jį pritaikant tam tikroms internetiniuose socialiniuose tinkluose vykstančių visuomeninių santykių dalyvių kategorijoms. Dedukcijos metodas padeda bendrojo pobūdžio asmens duomenų teisinę apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatas pritaikyti bei interpretuoti internetinių socialinių tinklų kontekste. Lyginamasis metodas naudojamas atliekant lyginamąją analizę. Apibendrinimo metodas taikomas nagrinėjama

klausimais apibendrinant naudotą literatūrą, taip pat formuluojant pagrindinius tyrimo teiginius bei pabaigoje darant galutines išvadas.

Rezultatai – straipsnyje atliktas tyrimas atskleidė, kad šiuo metu asmens duomenų apsaugą internetiniuose socialiniuose tinkluose reglamentuoja bendrosios privatumą ir asmens duomenų apsaugą reglamentuojančios teisės normos. Esamas asmens duomenų apsaugos internetiniuose socialiniuose tinkluose teisinis reguliavimas, nors ir sprendžia nemažai su privatumu susijusių problemų, visgi nėra pakankamas. Straipsnyje pateikiami konkretūs nepakankamo teisinio reguliavimo pavyzdžiai.

Tyrimo ribotumas – asmens duomenų teisinės apsaugos internetiniuose socialiniuose tinkluose analizė apsiriboja tarptautiniu ir regioniniu (tik ES) asmens duomenų apsaugos internetiniuose socialiniuose tinkluose teisiniu reguliavimu. Taip pat, dėl ribojimų straipsnio apimčiai, buvo analizuotos ne visos teisinės problemos, susijusios su privatumu internetiniuose socialiniuose tinkluose, pvz., neaptarti jurisdikcijos internetinių socialinių tinklų atžvilgiu klausimai.

Praktinė reikšmė – pateikiamos įžvalgos naudingos sprendžiant padidėjusį visuomenės susirūpinimą bei suaktyvėjusį tiek žiniasklaidos, tiek mokslinės krypties tyrimų dėmesį asmens duomenų internetiniuose socialiniuose tinkluose teisinės apsaugos klausimais. Straipsnyje pateikiamos mintys taip pat naudingos ir vartotojams, besirūpinantiems asmeninių duomenų internetiniuose socialiniuose tinkluose teisine apsauga.

Originalumas/vertingumas – straipsnio mokslinis naujumas pasireiškia tuo, jog nagrinėjama su nauju reiškiniu - internetiniais socialiniais tinklais - susijusi problematika asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste

Raktiniai žodžiai: asmens duomenų apsauga, internetiniai socialiniai tinklai, teisinis reguliavimas, asmens privatumas, internetinių socialinių tinklų privatumas.

Tyrimo tipas: tyrimo ir požiūrio pristatymas.

Įvadas

Per pastarąjį dešimtmetį dauguma su interneto teikiamų galimybių plitimu susijusių tyrimų buvo paremti neapčiuopiamų privalumų idėja. Į galimybę eliminuoti pasenusias bendravimo priemones, įdiegiant modernias, vartotojų kuriamas „vieno-su-visais“ (angl. *One-to-many*)(Gelman L., 2009) bendravimo sistemas, žiūrima tiek pozityviai, išryškinant žodžio laisvės svarbą, tiek negatyviai, atkreipiant dėmesį į išskylančias grėsmes vartotojo privatumui. Įtampą tarp šių aspektų padidina technologijos, leidžiančios vartotojams burtis į internetinius socialinius tinklus, kuriuose jų paviešinama informacija iš esmės skirta uždaram asmenų ratui, tačiau tuo pačiu metu išlieka galimybė tapti prieinamai milijonams subjektų visame pasaulyje.

Pastebima, kad nors daugumos internetinių socialinių tinklų pagrindiniai technologiniai bruožai daugiau ar mažiau sutampa, tačiau vartotojų kultūrinė įvairovė yra labai plati (Boyd D. M., Ellison N. B., 2009). Taip pat, skirtingai nei anksčiau vyravusios technologijos, leidusios asmenims išlikti anonimiškais bendraujant ar tarpusavyje žaidžiant žaidimus (Petraitis T., 2010) internete, dabartinės internetinių socialinių tinklų teikiamos galimybės elektroninėje erdvėje leidžia identifikuoti asmenį tokį, koks jis yra realiame gyvenime.

Neseniai buvo nustatyta, jog internetinių socialinių tinklų vartotojai teigia esą susirūpinę savo privatumu, tačiau tuo pačiu metu savo asmeniniuose profiliuose talpina išsamią ir detalią asmeninio pobūdžio informaciją (Krämer N., 2009). Šis fenomenas buvo apibūdintas kaip privatumo paradoksas (angl. *Privacy paradox*) (Barnes S. B., 2006). Atsižvelgdami į padidėjusį visuomenės susirūpinimą bei suaktyvėjusį tiek žiniasklaidos, tiek mokslinės krypties tyrimų dėmesį asmens duomenų internetiniuose socialiniuose tinkluose saugumo klausimais, šių tinklų kūrėjai reagavo suteikdami galimybę patiems vartotojams keisti bei redaguoti savo privatumo nustatymus. Tačiau net ir įgalinus pačius vartotojus spręsti, kokią informaciją tam tikrus kriterijus atitinkantys subjektai galės laisvai prieiti, problema išliko.

Straipsnyje analizuojami elektroninėje erdvėje egzistuojančiose socializacijos platformose – internetiniuose socialiniuose tinkluose - atsirandantys su vartotojų privatumu susiję klausimai ir jų teisinio reglamentavimo aspektai.

1. Mokslinės literatūros apžvalga

Nors asmens duomenys ir jų apsauga yra pakankamai brandus teisės institutas, straipsnyje nagrinėjama su nauju reiškiniu - internetiniais socialiniais tinklais - susijusi problematika asmens duomenų teisinės apsaugos kontekste. Lietuvoje asmens duomenų apsauga internetiniuose socialiniuose tinkluose kaip socialinis teisinis reiškinyss beveik nenagrinėtas, todėl išsamių ir nuoseklių tyrimų, kuriuose būtų atskleidžiama teisinė specifika, nėra.

Vis dėlto, siekiant išsiaiškinti *Facebook* socialiniame tinkle atskleidžiamos informacijos kiekį bei pobūdį, M. Kalinauskas atliko privačios informacijos atskleidimo tyrimą (Kalinauskas M., 2010), kurio metu buvo nustatyta, jog didžiausios grėsmės privatumui atsiranda viešinant asmeninius forumus, nuotraukas, interesų sritis bei atskleidžiant „draugų“ ratą tretiesiems asmenims.

Paminėtina ir Mykolo Romerio universitetui priklausančių autorių kolektyvo 2011 m. išleista monografija „Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: socialiniai, elektroninio verslo ir teisinio reguliavimo aspektai“, kurioje, tapatybės vagystės elektroninėje erdvėje aspektu,

kitiems vartotojams teikia galimybę plėsti savo socialinio tinklo svetainės draugų sąrašą (Boyd D. M., Ellison N. B., 2009).

Nepaisant internetinių socialinių tinklų sukurtų galimybių, vartotojams labai svarbu valdyti savo privatumą. Internetiniai socialiniai tinklai, kaip socializacijos platformos privalo suteikti savo vartotojams galimybę patiems nuspręsti, kiek ir kokios informacijos padaryti prieinama skirtingiems asmenims ar interesų grupėms. Tai daroma pasitelkiant technines priemones, vadinamas privatumo nustatymais (angl. *Privacy settings*). Privatumo nustatymai, pateikiami daugumoje didžiausių internetinių socialinių tinklų, leidžia vartotojams reguliuoti savo profilio ar tam tikros informacijos matomumą bei prieinamumą. Privatumo nustatymai taip pat leidžia nustatyti, kam bus prieinama tam tikrose skirtingose profilio dalyse esanti informacija, atsižvelgiant į galimą profilio stebėtojų auditorijos įvairovę. Pavyzdžiui, socialinio tinklo *Facebook* privatumo nustatymai leidžia reguliuoti informacijos prieinamumą ne tik viso profilio ar tam tikrų jo dalių mastu, tačiau suteikia vartotojams galimybę nustatyti atskirus prieinamumo lygius kiekvienam įkeltam fotoalbumui, atskirai nuotraukai, ar net atskirai žymai (angl. *Post*). Viena iš naujovių, pristatytų 2011 metais *Facebook* privatumo politikoje, yra susijusi su galimybe kontroliuoti, kokią informaciją gali matyti atskiras turimas kontaktas. Nemažiau svarbi ir tais pačiais metais suteikta galimybė vartotojams kontroliuoti savęs žymėjimą (angl. *Tagging*) kitų kontaktų sąraše esančių asmenų įkeliamose vaizdo medžiagose ar nuotraukose.

Tačiau privatumo nustatymai dažnai kritikuojami dėl to, kad vartotojams nėra sukuriamas paprastas jų valdymo mechanizmas. Dažnai tam, kad suvokti, kaip naudotis privatumo nustatymais, reikalingas sudėtingas susipažinimo su tam tikromis galimybėmis procesas, kuris iš esmės yra naudingas internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjams, bet ne jų vartotojams. Taip pat problemų kelia didelės apimties ir sudėtingu stiliumi pateikiami privatumo politikų tekstai. Visa tai verčia susimąstyti, ar toks painumas, sukuriamas ne visuomet aiškių ir skaidrių privatumo nustatymų, o taip pat reguliarius internetinių socialinių tinklų privatumo politikos keitimas atitinka teisingumo principą Europos Sąjungos duomenų apsaugos direktyvos¹ prasme. Pavyzdžiui, net ir atlikus socialinio tinklo *Facebook* privatumo nustatymų patobulinimus, grindžiamus lengva navigacija bei draugiška aplinka vartotojui, įvairių privatumo apsaugos organizacijų, o taip pat ir pačių vartotojų kritikos lygmuo dėl naudojimosi privatumo nustatymais anaipol nesumažėjo. Manytina, jog viena iš pagrindinių to priežasčių – labai didelis informacijos kiekis, kuriam taikomas viešo prieinamumo statusas numatytuosiuose privatumo nustatymuose.

Keblumų kelia ir tai, jog pati procedūra, leidžianti vartotojams atsisakyti leisti prieigą prie savo informacijos, yra ganėtinai sudėtinga. Privatumo nustatymai pateikiami ne vienoje

¹ 1995 m. spalio 24 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. [1995] O.L. L281/31.

vietoje, o išskirstomi į kelias dalis, į kurias patenkama spaudžiant nuorodas, kurių tekstinio šrifto dydis paprastai yra ženkliai mažesnis, lyginant su įprastiniu visoje socialinio tinklalapio aplinkoje. Dėl šių priežasčių, net ir tiksliai žinant, ką norima pakeisti privatumo nustatymuose, dažnai nepavyksta to atlikti tinkamai, kadangi nėra aišku, kaip tą padaryti.

Galimybes suprasti bei tinkamai reguliuoti savo privatumo nustatymus dar labiau apsunkina tai, jog tiek kai kurių privatumo nustatymų valdymo aplinka, tiek pati socialinio tinklo privatumo politika yra pateikiamos tik anglų kalba. Šis aspektas nesuteikia galimybės silpnai suprantantiems anglų kalbą vartotojams gimtąja kalba susipažinti su privatumo politika bei privatumo nustatymais, taip įgalinant juos būti pilnaverčiais valdant ir kontroliuojant savo pateikiamą asmeninę informaciją. Vis dėlto, tokių galimybių internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjai nėra linkę suteikti.

Vienas iš teisingumo (sąžiningumo) principo koncepcijos elementų yra internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjų įsipareigojimas atsižvelgti į duomenų subjektų (vartotojų) interesus bei teisėtus lūkesčius, tvarkant jų asmeninius duomenis. Kitaip tariant, tokių duomenų rinkimas bei tvarkymas turi būti atliekami taip, kad nebūtų nepagrįstai kišamasi į duomenų subjektų privatumą, ar nepagrįstai pažeidžiamas jų autonomiškumas bei teisė patiems kontroliuoti savo asmeninės informacijos naudojimą. Todėl staigūs ir vienašališki internetinių socialinių tinklų privatumo politikos pakeitimai, neretai didelį duomenų subjektų asmeninės informacijos kiekį paverčiantys viešai prieinamu pagal numatytuosius nustatymus, neabejotinai daro neigiamą įtaką vartotojų turimiems saugumo bei asmeninio privatumo lūkesčiams.

Aukščiau išvardintiems aspektams internetiniuose socialiniuose tinkluose sureguliuoti yra/ turi būti pasitelkiami teisės aktai.

Toliau šiame straipsnyje bus nagrinėjami pagrindiniai tarptautinio pobūdžio bei ES teisės aktai ir kai kurie kiti dokumentai, tikslu išanalizuoti kaip šie teisės aktai ir dokumentai sprendžia paminėtas problemas. Reikia pabrėžti ir tai, kad kai kurios svarbios problemos (pvz., jurisdikcijos problema, specialaus teisinio reguliavimo būtinumas) dėl ribojimų straipsnio apimčiai nebus nagrinėjamos. Nepaisant to, šios problemos – tolimesnių mokslinių tyrimų objektas.

3. Svarbiausi asmens duomenų apsaugą internetiniuose socialiniuose tinkluose reglamentuojantys tarptautiniai ir Europos Sąjungos teisės aktai

Visų pirma, atkreiptinas dėmesys į tai, jog asmens duomenų apsaugą reglamentuojantys tarptautiniai aktai gali būti skirstomi į privalomuosius ir rekomendacinio pobūdžio aktus (Kiškis M., 2006).

1981 metais Strasbūre, Prancūzijoje, buvo priimta Konvencija dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu (ETS Nr. 108)². Lietuvoje ši Konvencija įsigaliojo 2001 metais. Tai yra pagrindinis tarptautinis privalomojo pobūdžio asmens duomenų apsaugos aktas. Pažymėtina, kad Konvencijoje reglamentuojami principai kildintini iš kito svarbaus dokumento, glaudžiai susijusio su asmens duomenų teisine apsauga - 1980 metų Tarptautinės ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) priimtų gairių dėl asmens privatumo apsaugos ir asmens duomenų judėjimo tarp valstybių narių (OECD Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data, 1980), kurių nuostatos nėra privalomojo pobūdžio. Europos Tarybos valstybės narės, pasirašydamos šią Konvenciją, pripažino, kad siekia garantuoti kiekvieno žmogaus teises ir pagrindines laisves, o svarbiausia - teisę į privatą gyvenimą, atsižvelgiant į didėjančią automatizuotai tvarkomų asmens duomenų srautą (Krukonytė V., Ramanauskas G., 2010).

Nors, kaip minėta, Konvencija reglamentuoja bendruosius asmens duomenų apsaugos principus (įskaitant duomenų rinkimo ir tvarkymo sąžiningumo, teisėtumo ir tikslingumo, duomenų tvarkymo saugumo, duomenų subjekto teisių ir garantijų, duomenų valdytojo atsakomybės bei specialios ypatingų duomenų apsaugos), tačiau verta paanalizuoti, kaip kai kurie principai veikia ir gali būti taikomi internetinių socialinių tinklų kontekste.

Konvencijos 5 straipsnyje įtvirtintas duomenų kokybės principas, kuris reiškia, jog automatizuotai tvarkomi asmens duomenys turi būti gauti bei tvarkomi sąžiningai ir teisėtai, saugomi konkrečiam teisėtam tikslui ir nenaudojami kitu šiam tikslui prieštaraujančiu būdu. Internetinių socialinių tinklų kontekste, kyla nemažai abejonių dėl visiško atitikimo aukščiau įvardintai nuostatai, kadangi savo privatumo politikose internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjai dažniausiai nenurodo, kokiam tikslui yra renkami duomenys, todėl paprastam vartotojui siekiant išsiaiškinti duomenų tvarkymo tikslus, informacijos tenka ieškoti kituose šaltiniuose. Pavyzdžiui, populiariausią Lietuvoje internetinį socialinį tinklą „One.lt“ valdo UAB „Tipro“. Ši įmonė yra užsiregistravusi asmens duomenų valdytojų valstybės registre. Toks užregistravimas leidžia internetiniam socialiniam tinklui „One.lt“ iš asmenų, besinaudojančių įmonei priklausančio internetinio portalo paslaugomis, gauti bei automatinio būdu tvarkyti vartotojų duomenis, įskaitant vardą, pavardę, gimimo datą, gyvenamąją vietą (adresą), šeimyninę padėtį, išsilavinimą, elektroninio pašto adresą bei vartotojo išvaizdą ir charakterį apibūdinančius bruožus.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog, kaip minėta anksčiau, Konvencija nurodo reikalavimą laikyti duomenis tokiu pavidalu, kad duomenų subjektų tapatybės būtų galima nustatyti ne ilgiau, nei tai yra reikalinga tam tikslui, dėl kurių duomenys buvo saugomi³. Internetiniame

² Konvencija „Dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu“ ETS Nr. 108. *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 32-1059.

³ Ten pat.

socialiniame tinkle „One.lt“ duomenys yra saugomi tol, kol juos pašalina pats vartotojas, bet ne ilgiau kaip 5 metus nuo paskutinio vartotojo pasinaudojimo jais. Tai nurodoma ir asmens duomenų valdytojų valstybės registre (UAB „TIPRO“ asmens duomenų valdytojo registravimo duomenys, 2012). Nors pateikta duomenų saugojimo termino formuluotė iš esmės atitinka formalius Konvencijos 5 straipsnyje reglamentuojamo principo reikalavimus, tačiau akivaizdu, jog teoriškai išlaikoma galimybė duomenis saugoti neribotą laiką.

Taip pat paminėtinas Konvencijoje įtvirtintas duomenų saugumo principas, kurio esmė - duomenų valdytojų pareiga užtikrinti, jog tvarkomi asmens duomenys nebūtų netyčia ar neteisėtai sunaikinti, prarasti, o taip pat nebūtų neleistinai palikti prieinamais, keičiami ar platinami. Pažymėtina, jog internetinių socialinių tinklų kontekste, šio principo tinkamas įgyvendinimas taip pat diskutuotinas. Teiginį „neleistinai palikti prieinamais“ vertinant internetinių socialinių tinklų praktikoje, ryškiausiai problematiką atspindi numatytųjų privatumo nustatymų keitimas be išankstinio pranešimo vartotojams, ko pasekoje viešai paskelbiami duomenys, kuriais vartotojai anksčiau nesidalino. Kyla klausimas - ką Konvencijoje reiškia sąvoka „neleistinai“? Deja, konkretaus išaiškinimo nepateikiama.

Aptartinas ir Konvencijoje nustatytas principas, reikalaujantis užtikrinti, kad tvarkomi asmens duomenys nebūtų netyčia ar neteisėtai sunaikinti bei prarasti. Šios nuostatos įgyvendinimas sietinas su internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjų įdiegtomis techninėmis apsaugos priemonėmis. Pastarųjų tikslas - tinkamai užtikrinti tvarkomų duomenų saugumą.

Vis dėlto, praktikoje neretai pasitaiko atvejų, kuomet internetinių socialinių tinklų apsaugos sistemos yra apeinamos. Konkrečiai - taip atsitiko socialiniam tinklui *Facebook*, kuomet jo apsaugos sistemą „nulaužė“ 26 metų pilietis iš Didžiosios Britanijos (www.uzdarbis.lt, 2012). Nors programišius ir neturėjo tikslo sunaikinti daugiau nei pusės milijardo vartotojų paskyrų, tačiau vien faktas, jog buvo įsilaužta ir tai galėjo būti padaryta, kelia rimtų susirūpinimų. Vis dėlto, svarbiausia paminėtina aplinkybė yra ta, jog socialinis tinklas nesulaukė jokios atsakomybės už netinkamą saugumo užtikrinimą. Be abejonės, šioje vietoje nederėtų užmiršti, jog JAV nėra prisijungusi prie Konvencijos, tačiau minėta situacija svarbi atkreipiant dėmesį į nepakankamo saugumo lygio užtikrinimo problemą.

Tuo tarpu Lietuvoje (Konvencijos narėje) veiklą vykdančio socialinio tinklo *one.lt* privatumo politikoje apskritai neprisiimama atsakomybė už tvarkomų duomenų saugumą. Minėtame dokumente nurodoma, jog tinklapio administracija nesuteikia jokių garantijų ir neprisiima jokios atsakomybės, susijusios su neteisėtu priejimu prie tinklapio tarnybinių stočių su visa jose saugoma asmenine informacija ir asmens duomenimis (Naudojimosi „One.lt“ tinklapio taisyklės, 2012). Tokia socialinio tinklo pozicija neatitinka Konvencijoje nurodyto principo, todėl turėtų būti peržiūrėta iš esmės.

Vis dėlto, ne visi Konvencijoje reglamentuojami principai internetiniuose socialiniuose tinkluose veikia nesklandžiai. Atkreiptinas dėmesys, jog duomenų subjektų teisių ir garantijų

užtikrinimo principas (Konvencijos 8 straipsnis), nustatantis duomenų subjektų teisę žinoti, ar yra automatizuota asmens duomenų rinkmena, taip pat galimybę nustatyti duomenų valdytojo tapatybę bei nuolatinę veiklos vietą, dažniausiai yra įgyvendinamas tinkamai. Autorių nuomone, šio principo laikymosi „sėkmės“ priežastimi iš dalies galima įvardinti sąlyginai nesudėtingus atliktinus veiksmus tam, kad vartotojai galėtų rasti visą principinėje nuostatoje minimą informaciją.

Apibendrinant aukščiau išdėstytą Konvencijoje reglamentuojamų principų veikimo bei pritaikomumo internetiniuose socialiniuose tinkluose analizę, galima teigti, jog, nors didelė dalis nuostatų gali būti pritaikomos šiam socialiniam reiškiniui reguliuoti, tačiau dėl savo abstraktaus pobūdžio kai kuriais atvejais nėra pakankamos aprėpti tam tikrų specifinių aspektų. Be to, atsižvelgiant į aptartus praktinius pavyzdžius, darytina išvada, jog internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjai neretais atvejais yra linkę apeiti Konvencijos principų nuostatas, jas įgyvendinti netinkamai arba apskritai neįgyvendinti. Dėl šių priežasčių, Konvencijoje reglamentuojamų principų veikimas bei taikomumas iš esmės laikytinas nepakankamu, kad būtų tinkamai užtikrinta vartotojų duomenų apsauga internetiniuose socialiniuose tinkluose.

Taip pat verta panagrinėti vieną svarbiausių aktų asmens duomenų srityje - Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą Nr. 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo⁴ (toliau- Direktyva). Pažymėtina, jog tai vienintelis bendro pobūdžio įpareigojantis teisės aktas Europos Sąjungoje (Kiškis M. et al, 2006).

4. Direktyvos 95/46/EB taikymo internetiniams socialiniams tinklams aspektai ir Direktyvos 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės įtaka internetinių socialinių tinklų teisiniam reguliavimui

Direktyva buvo priimta dar gerokai prieš vadinamąją *Web 2.0.* erą (Wong R., 2006), o tai reiškia, kad internetiniai socialiniai tinklai tuo metu dar nebuvo turimi omenyje kaip viena iš galimai reguliuotinų sričių. Tačiau kai kurios Direktyvoje nurodomos kategorijos yra glaudžiai susiję su internetiniais socialiniais tinklais. Viena iš jų - duomenų valdytojo institutas.

⁴ 1995 m. spalio 24 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. [1995] O.L. L281/31.

Pagal Direktyvą, internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjai yra duomenų valdytojai. Jie teikia vartotojo duomenų tvarkymo priemonės ir visas pagrindines paslaugas, susijusias su vartotojų valdymu (pvz., paskyrų registracija ir šalinimas).⁵

Internetinių socialinių tinklų kontekste pasakytina, kad Direktyvos teisinė kalba, apibūdinanti duomenų valdytojo vaidmenį, gali paskatinti požiūrį, jog vartotojai, internete skelbiantys informaciją apie kitus vartotojus, ar asmenys, kurie internete rastą informaciją apie kitus duomenų subjektus skelbia turėdami tam tikrą tikslą, taip pat gali būti traktuojami kaip duomenų valdytojai (Wong R., 2008). Todėl, ne tik internetinių socialinių tinklų kompanijos, bet ir atskiri vartotojai bei asmenys, kurie naudoja internetiniuose socialiniuose tinkluose skelbiamą informaciją, gali būti klasifikuojami kaip duomenų valdytojai bei tam tikrus reguliacinius reikalavimus turintys atitikti subjektai duomenų apsaugos direktyvos prasme (Garrie D. B., 2010).

Ganėtinai nemažas skirtumas tarp organizacijų ir individualių asmenų, kaip duomenų valdytojų, kalbant internetinių socialinių tinklų kontekste, daro galimybę griežtai ir vienodai taikyti Direktyvą abiemis minėtoms grupėms sudėtinga. Nors reikalavimų, skirtų duomenų valdytojams tvarkant asmens duomenis, Direktyvoje yra daug ir įvairių, tačiau tam, kad būtų atskleistas galimybės vienodai juos taikyti ir individualiems asmenims (vartotojams) sudėtingumas, užtenka aptarti kelis iš jų.

Visų pirma, Direktyvos 6 straipsnio 1 dalis reikalauja, kad asmens duomenys būtų tvarkomi teisingai ir teisėtai⁶. Organizacijoms, kaip duomenų valdytojams, ši pareiga teikti nurodytą informaciją yra įprasta. Tuo tarpu, reikalavimas kiekvienam vartotojui (kaip duomenų valdytojui) laikytis šios nuostatos internetinių socialinių tinklų aplinkoje atrodytų neįgyvendinamas. Sunku įsivaizduoti situaciją, kuomet kiekvienas vartotojas, prieš patalpindamas tam tikrą informaciją internetinio socialinio tinklo aplinkoje, analizuotų atitinkamus Direktyvą įgyvendinančius vietas įstatymus bei atidžiai tikrintų, ar tokios informacijos skelbimas nepažeidžia teisinių teisingumo bei teisėtumo tvarkant asmens duomenis reikalavimų.

Net ir tuo atveju, jeigu vartotojai sugebėtų tinkamai laikytis aukščiau minėto Direktyvos reikalavimo, valdžios institucijoms, atsakingoms už asmens duomenų apsaugą, būtų itin sudėtinga kontroliuoti bei užtikrinti nuolatinį nuostatos laikymąsi dėl milžiniško internetinių socialinių tinklų vartotojų kiekio.

Organizacijoms, kaip duomenų valdytojams, ši pareiga teikti nurodytą informaciją yra įprasta. Tačiau daugumai internetinių socialinių tinklų vartotojų toks reikalavimas ne tik nėra įprastas, tačiau apskritai abejotina, ar žinomas. Pavyzdžiui, organizacija, tvarkanti asmens

⁵ 1995 m. spalio 24 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. [1995] O.L. L281/31.

⁶ Ten pat.

duomenis, yra linkusi teikti tokią informaciją duomenų subjektams, siekdama įgyti pasitikėjimą bei paskatinti vartotojus paskelbti savo asmeninę informaciją. Tuo tarpu individualiems vartotojams paprastai nereikia stengtis tokiu būdu pritraukti asmenų aktyvumo, kadangi informaciją apie duomenų subjektus jie jau turi ir gali ja operuoti.

Be to, galimybė individualiam vartotojui nustatyti, kas bus paskelbtų duomenų gavėjas, yra praktiškai neįmanoma, kadangi daugeliu atvejų vartotojų skelbiamai informacijai taikomas prieinamumo statusas „visiems“, o tai reiškia, kad prie tokių asmens duomenų gali prieiti bet kas visame pasaulyje.

Antra, Direktyvos 6 straipsnis nustato, jog asmens duomenys turi būti adekvatūs, susiję ir savo apimtimi neviršijantys tikslų, kuriems jie renkami, ir (arba) vėliau tvarkomi⁷. Ši nuostata taip pat labiau pritaikytina organizacijoms, kadangi individualūs vartotojai patys nusprendžia, kokius asmeninės informacijos apie kitus asmenis kiekius atskleisti savo profilyje bei tokių veiksmų tikslas kiekvieną kartą gali skirtis, priklausomai nuo individualaus vartotojo ketinimų (Garrie D. B., 2010).

Trečia, Direktyva ne tik reikalauja, kad duomenų valdytojas gautų duomenų subjekto sutikimą tvarkyti jo asmeninę informaciją, bet taip pat įpareigoja tokį sutikimą gauti konkrečiam duomenų tvarkymo tikslui. Tokio reikalavimo nustatymas individualiam vartotojui būtų ganėtinai nepraktiškas, kadangi internetiniuose socialiniuose tinkluose talpinant su kitu asmeniu susijusius duomenis (nuotraukas ar videomedžiagą), nėra įprasta prieš tai atsiklausti ir gauti minėtose laikmenose esančių asmenų sutikimus.

Be to, tai, jog konkretus internetinio socialinio tinklo vartotojas, patalpindamas tam tikro pobūdžio asmeninę informaciją savo paties profilyje, ir tokiu būdu išreiškdamas sutikimą ją tvarkyti socialinio tinklo paslaugų teikėjui, nebūtinai pageidauja (sutinka), jog ji būtų tvarkoma kitų, draugų statusą turinčių asmenų. Kitaip tariant, vartotojas, patalpindamas asmeninę informaciją, ir privatumo nustatymų pagalba nustatęs tokios informacijos prieinamumą uždarai vartotojų grupei, tam tikra prasme išreiškia nesutikimą, kad tokią informaciją gavę asmenys disponuotų ja su kitais subjektais, įskaitant trečiuosius asmenis, darbdavius ar kitą platesnį asmenų ratą. Deja, užtikrinti, kad vartotojai nepanaudotų tokios informacijos kitais tikslais yra pakankamai sudėtinga, jeigu apskritai įmanoma.

Taigi, galima apibendrintai teigti, jog galimybės prilyginti internetinių socialinių tinklų vartotojus duomenų valdytojų kategorijai bei griežtai jiems taikyti Direktyvoje esančius reikalavimus yra menkos ir sunkiai įgyvendinamos dėl pernelyg didelės vartotojų, kaip socialinės grupės, specifikos, o pati Direktyva peržiūrėtina dėl naujai atsiradusių technologijų, tame tarpe ir dėl internetinių socialinių tinklų.

⁷ Ten pat.

Kalbant apie internetinius socialinius tinklus, itin svarbus ir reikšmingas Direktyvos 29 straipsnio pagrindu įkurtos duomenų apsaugos darbo grupės dokumentas - Nuomonė Nr. 5/2009 dėl socialinių tinklų internete (toliau - Nuomonė). Joje internetinių socialinių tinklų paslauga apibrėžiama kaip internetinės ryšių platformos, leidžiančios žmonėms susisiekti arba kurti tų pačių pažiūrų vartotojų tinklus⁸. Be to pažymima, jog teisiniu požiūriu internetiniai socialiniai tinklai yra informacinės visuomenės paslaugos, kaip apibrėžta Direktyvos 98/34/EB⁹, iš dalies pakeistos Direktyva 98/48/EB¹⁰, 1 straipsnio 2 dalyje.

Pastebėtina, jog Nuomonėje išreiškiamas nemažas susirūpinimas dėl internetiniuose socialiniuose tinkluose naudojamų numatytyjų privatumo nustatymų. Tik nedidelė vartotojų dalis, registruodamiesi internetiniuose socialiniuose tinkluose, atlieka kokius nors numatytyjų nuostatų keitimus. Todėl, darbo grupės nuomone, internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjai turėtų teikti privatumo atžvilgiu patogias numatytąsias nuostatas, suteikiančias galimybę vartotojams laisvai ir aiškiai leisti kokią nors prieigą prie jų profilio turinio, nepasiekiamo jų pasirinktiems adresatams, siekiant sumažinti neteisėto trečiųjų šalių atliekamo duomenų tvarkymo pavojų. Konkrečių pasiūlymų darbo grupė nepateikė. Autorių nuomone, numatytyjų privatumo nustatymų turinio nustatymą prioritetiškai derėtų sieti ne su internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjais, bet su pačiais vartotojais. Tai būtų įmanoma padaryti sukuriant naujų vartotojų registracijos vartus, kuriuose, dar prieš pradedant naudotis socialinio tinklo paslaugomis, būtų galima atskirai sužymėti kiekvieno elemento privatumo lygį bei nustatyti atitinkamus apribojimus.

Taip pat Nuomonėje minimas visuomenėje nemažos kritikos sulaukiantis, su neaktyviais socialinių tinklų vartotojų profiliais susijęs klausimas. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, jog tokių profilių buvimas nesukelia reikšmingų pavojų, tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, jog vartotojui nesinaudojant internetinio socialinio tinklo paslaugomis tam tikrą laikotarpį, turėtų būti nustatyta, kad profilis neaktyvus, t.y., jo daugiau nebemato kiti vartotojai arba išorinis pasaulis, o dar po kurio laiko nenaudojamos paskyros duomenys turėtų būti pašalinti. Autorių nuomone, tokios priemonės taip pat padėtų išvengti didelio kiekio internetinių platformų „šiukšlių“, o taip pat, tam tikrais atvejais išreikšti pagarbą mirusiam vartotojui.

Ypatingas dėmesys darbo grupės Nuomonėje skiriamas vaikų ir nepilnamečių privatumo apsaugos klausimams. Prioritetas teikiamas sąmoningumo ugdymui bei švietimo apie galimus pavojus skatinimui. Darbo grupė mano, kad įvairiapusė strategija būtų tinkama

⁸ 2009 m. birželio 12 d. Duomenų apsaugos direktyvos 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr. 5/2009 dėl socialinių tinklų internete. [2009] WP163.

⁹ 1998 m. birželio 22 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 98/34/EB, nustatanti informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką. [1998] O.L. L204/37.

¹⁰ 1998 m. liepos 20 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 98/48/EB, iš dalies keičianti direktyvą 98/34/EB, nustatančią informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką. [1998] O.L. L217/18.

sprendžiant vaikų duomenų apsaugos klausimus socialinių tinklų paslaugų srityje. Tokia strategija galėtų būti grindžiama sąmoningumo ugdymo iniciatyvomis, paslaugų teikėjų vykdomu savireguliuoimu, taip pat diegiant privatumo didinimo technologijas, įgyvendinant *ad-hoc* teisėkūros priemones ir pan.

Galiausiai, apibendrinama Nuomonėje išdėstyta medžiaga, darbo grupė pateikia savotiškas gaires internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjams:

- internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjai turėtų pranešti vartotojams apie savo tapatybę ir suteikti išsamią bei aiškią informaciją apie tikslus, dėl kurių jie ketina tvarkyti asmens duomenis, ir būdus, kaip jie ketina tai atlikti;
- internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjai turėtų teikti privatumo atžvilgiu patogias numatytąsias nuostatas;
- vartotojams turi būti suteikiama informacijos ir tinkamai įspėjama apie privatumui kylančius pavojus, kai jie įkelia duomenis į socialinių tinklų svetaines;
- vartotojams turi būti patariama, kad kitų asmenų nuotraukos arba informacija apie juos turėtų būti įkelta tik gavus to asmens sutikimą;
- internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjų pradžios tinklalapyje turėtų būti bendra nuoroda, kur nariai ir ne nariai galėtų pateikti skundus arba nusiskundimus duomenų apsaugos klausimais;
- rinkodaros veikla turi atitikti duomenų apsaugos ir E.privatumo direktyvose išdėstytas taisykles;
- internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjai privalo nustatyti maksimalius duomenų arba neaktyvių vartotojų paskyrų saugojimo laikotarpius. Nenaudojamos paskyros turi būti pašalinamos;
- dėl nepilnamečių internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjai turėtų imtis atitinkamų veiksmų, kad sumažintų pavojų galimybę¹¹.

Pažymėtina, jog, nors 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė nėra teisiškai įpareigojanti, tačiau turint tikslą ateityje sukurti atskirą internetinių socialinių tinklų teisinį reguliavimą, jos indėlis neabejotinai ryškus. Nepaisant to, jog teisiniam reguliavimui nuolatos tenka vyti technologijų progresą, ir galbūt apskritai neįmanoma laiku reaguoti į dideliu tempu vykstančius pokyčius, duomenų apsaugos darbo grupės daromas progresas yra žymus, ir, tikėtina, jog bus sėkmingai tęsiamas.

5. Kiti reikšmingi dokumentai ir naujausios reguliavimo iniciatyvos

¹¹ 2009 m. birželio 12 d. Duomenų apsaugos direktyvos 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr. 5/2009 dėl socialinių tinklų internete. [2009] WP163.

Internetinių socialinių tinklų reguliavimo srityje taip pat nemažą reikšmę turi dokumentai, kurie, nors ir nėra privalomojo pobūdžio, tačiau yra reikšmingi skatinant savireguliacijos procesą.

Vienas iš tokių dokumentų - 2007 metais Europos tinklų ir informacijos apsaugos agentūros (angl. *ENISA*) paskelbta pozicija „Saugumo klausimai ir rekomendacijos socialiniams tinklams internete“¹² (toliau - Pozicija), skirta internetinių socialinių tinklų reguliuotojams ir paslaugų teikėjams.

Pozicijoje daugiausiai dėmesio skiriama siekiant identifikuoti internetiniuose socialiniuose tinkluose kylančias grėsmes, iš kurių paminėtinos šios:

- galimybė trečiosioms šalims parsisiųsti asmeninių profilių informaciją ir tokiu būdu kaupti didelės apimties skaitmeninės formos dosjė;
- veido atpažinimo technologijų taikymas;
- vartotojų susiejimas su informacija įkeliamuose nuotraukose, naudojant metaduomenis;
- sudėtinga bei sunkiai įmanoma vartotojo profilio visiško pašalinimo procedūra;
- nepageidaujami laiškai (angl. *Spam*);
- apgaulės būdu surenkama informacija (angl. *Phishing*);
- neteisėtas vartotojų profilių pasisavinimas (angl. *Squatting*);
- kitų vartotojų reputacijos šmeižimas pasinaudojant tapatybės vagyste;
- persekiojimas siunčiant grasinamojo pobūdžio pranešimus (angl. *Stalking*);
- priekabiavimas siekiant seksualiai išnaudoti ar pažeminti (angl. *Bullying*);

Kaip matyti iš išvardintų internetiniuose socialiniuose tinkluose esančių grėsmių, daugelis jų yra tradicinio elektroninių nusikaltimų pobūdžio. Šių grėsmių atsiradimą lemia pats internetinių socialinių tinklų, kaip elektroninės aplinkos, pobūdis. Kitaip tariant, Pozicijoje atskirų ir unikalių, tik su internetiniams socialiniams tinklams būdingais požymiais pavojeingų veikų nėra išskiriama.

2008 metais Berlyno tarptautinė duomenų apsaugos telekomunikacijose darbo grupė priėmė dokumentą, pavadintą *Romos memorandumu*¹³ (toliau - Memorandumas). Tai gairės, kuriose, įvertinus galimas internetinių socialinių tinklų paslaugų rizikas, taip pat pateikiamos rekomendacijos įstatymų leidėjui, duomenų valdytojui ir asmenims, kurie naudojami internetinių socialinių tinklų paslaugomis.

¹² Position paper No.1: Security Issues and Recommendations for Online Social Networks [interaktyvus] Giles Hogben, Enisa, 2007 [žiūrėta 2012-10-15] <<http://www.enisa.europa.eu/activities/identity-and-trust/library/pp/soc-net>>

¹³ International Working Group on Data Protection in Telecommunications. Report and Guidance on Privacy in Social Network Services „Rome Memorandum“ [interaktyvus]. [2008], [žiūrėta 2012-10-15] <http://www.datenschutz-berlin.de/attachments/461/WP_social_network_services.pdf>.

Nors iš esmės Memorandume išskiriami panašaus pobūdžio klausimai, kaip ir aukščiau minėtoje ENISA Pozicijoje, tačiau papildomai užsimenama apie vis sparčiau besivystančią CBIR (angl. *Content based image retrieval*) technologiją, leidžiančią atpažinti nuotraukose esančius nekilnojamojo turto objektus, ir tokiu būdu fiksuoti vartotojo buvimo vietą, išsaugant informaciją socialinio tinklo paslaugų teikėjo duomenų bazėje.

Taip pat dar kartą akcentuojama, jog internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjai vykdytų skaidrią duomenų tvarkymo politiką, suteiktų galimybę bei skatintų vartotojus registruotis naudojant pseudonimus. Ypatingai atkreipiamas dėmesys į numatytuosius privatumo nustatymus, apibūdinant juos kaip esminę rolę saugant vartotojų privatumą atliekančias priemones. Rekomenduojama taikyti aukšto privatumo apsaugos lygio numatytuosius privatumo nustatymus, tuo pačiu neapribojant galimybių naudotis visomis paslaugos teikiamomis galimybėmis. Taip pat atkreipiamas dėmesys į tai, jog paslaugų teikėjai turėtų numatyti atitinkamus galimų skundų nagrinėjimo mechanizmus (pvz., ginčijamos informacijos ar nuotraukų publikavimo laikiną apribojimą) bei užtikrinti operatyvų bendradarbiavimą su pažeistas duomenų subjektų teises ginančiais vartotojais. Taip pat derėtų numatyti drausminamąsias priemones vartotojams, kurie piktnaudžiautų ar kitokiu būdu tyčia siektų veikti piktavališkai internetinio socialinio tinklo aplinkoje (pvz., už tokius nusižengimus užblokuoti vartotojo prieigą ir pan.).

Be to, pateikiamos rekomendacijos ne tik reguliuotojams ir paslaugų teikėjams (duomenų valdytojams), bet ir internetinių socialinių tinklų vartotojams, akcentuojant tai, jog pastariesiems derėtų kelis kartus pagalvoti prieš skelbiant asmeninę informaciją, nesiregistruoti socialiniuose tinkluose naudojant savo tikrą vardą ir pavardę, gerbti kitų vartotojų privatumą, pasidomėti apie vykdomą privatumo politiką, naudotis privatumo nustatymais, kiek įmanoma labiau apribojant prieigą prie savo asmeninių duomenų, o taip pat naudoti vis kitus slaptažodžius.

Taip pat, siekiant užtikrinti internetinių socialinių tinklų vartotojų, o ypač vaikų ir jaunimo privatumo apsaugą, 2009 metais buvo priimtas dokumentas, pavadintas „Europos Sąjungos saugesnės socialinės tinklaveikos principai“¹⁴. Itin svarbi aplinkybė yra ta, kad šis dokumentas - tai pagrindinių internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjų savireguliacinio pobūdžio savanoriškas susitarimas. Be to, dokumentą pasirašę paslaugų teikėjai Europos Komisijai teikia įgyvendinimo ataskaitas, kuriose nurodo, kokiomis konkrečiomis priemonėmis yra įgyvendinamas kiekvienas principas¹⁵.

¹⁴ Safer social networking principles for the EU [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-15] <http://ec.europa.eu/information_society/activities/social_networking/docs/sn_principles.pdf>

¹⁵ Safer Social Networking principles for the EU. Signature and Implementation [interaktyvus], [žiūrėta 2012-10-15] <http://ec.europa.eu/information_society/activities/social_networking/eu_action/selfreg/index_en.htm>.

Nors tokio pobūdžio susitarimas iš esmės sukelia moralinę, bet ne teisinę atsakomybę, tačiau praktika rodo, jog pastangos suvienyti internetinių socialinių tinklų paslaugų teikėjus pasauliniu mastu, yra atsiperkančios ir duodančios konkrečių teigiamų rezultatų.

Vis dėlto, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas savo nuomonėje dėl socialinės tinklaveikos svetainių poveikio piliečiams ir vartotojams¹⁶ nurodė, jog Europos Komisijai derėtų apsvarstyti ne tik gerą savireguliacijos praktiką, bet ir galimybę sukurti bendro reguliavimo mechanizmus, leisiančius visus pasirašytus susitarimus dėl gerosios praktikos tinkamai prižiūrėti, kad būtų išvengta pažeidimų, piktnaudžiavimų ir veiksmingai nubausti pažeidėjai. Taip pat, nusikalstamos veikos, įvykdytos visose valstybėse narėse vienu metu pasitelkiant informacines technologijas, atveju, Europos Sąjunga galėtų numatyti galimybę taikyti suderintą kaltinimų ir sankcijų sistemą, kurią, koordinuodamos tarpusavio veiksmus, valdytų atsakingos nacionalinės valdžios institucijos¹⁷.

Taip pat, rekomenduojama apsvarstyti galimybę išplėsti ir sujungti dabartinių Bendrijos organų galias, kad Bendrijos mastu būtų paskirtas ombudsmenas, atsakingas už visus su žmogaus orumo, asmens privatumo ir duomenų apsauga elektroninės komunikacijos bei garso ir vaizdo sektoriuose klausimus, įskaitant konkrečią atsakomybę už internetinius socialinius tinklus.

Komitetas taip pat nurodo, jog, atsižvelgiant į tarptautišką internetinių socialinių tinklų, kaip reiškinio pobūdį, bei tai, jog pagrindinių tokių paslaugų teikėjų jurisdikcija peržengia Europos Sąjungos ribas, svarbu tinkamai propaguoti šias priemones:

- nustatyti internetinių socialinių tinklų elgesio principus ir taisykles tarptautiniu mastu, pirmiausia toms paslaugoms, kurios skirtos nepilnamečiams;
- įtvirtinti mechanizmus stebėti, kaip laikomasi tokių taisyklių, bei juos įgyvendinti tarpvalstybiniu pagrindu;
- gerinant ir racionalizuojant Europos Sąjungos bendradarbiavimą su trečiosiomis šalimis Europos ir pasaulio mastu, politiniu ir operatorių lygmenimis nustatyti pavojus ir problemas, susijusias su internetinių socialinių tinklų naudojimu, rasti geriausius sprendimus esant tokiai padėčiai, ir, kiek leidžia tarptautinė teisė, veiksmingai šalinti vartotojų teisių pažeidimų priežastis.

Be aukščiau įvardintų iniciatyvų internetinių socialinių tinklų reguliavimo srityje, paminėtina naujausia 2012 metų Europos Komisijos siūloma asmens duomenų apsaugos reforma (konkrečiai - Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos reglamento projektas¹⁸). Pagrindinis siūlomos reformos tikslas - geriau užtikrinti asmens teisę į

¹⁶ 2009 m. lapkričio 9 d. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė 2010/C 128/12 dėl socialinės tinklaveikos svetainių poveikio piliečiams ir vartotojams. [2010] O.L. C128/69.

¹⁷ Ten pat.

¹⁸ 29 November 2011 European Commission proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of

privatumą elektroninėje erdvėje ir paskatinti skaitmeninės Europos ekonomikos plėtrą. Manoma, jog ši iniciatyva padės vartotojams patogiau naudotis informacinės visuomenės paslaugomis, o tai skatins šių paslaugų ir inovacijų Europoje augimą¹⁹. Nors siūlomos reformos nuostatų įsigaliojimas numatomas po dvejų metų nuo jos priėmimo, tačiau tai turėtų būti didelis žingsnis, siekiant suvienodinti Europos Sąjungos valstybių narių praktiką įgyvendinant Bendrijos teisės aktus. Nors reformos projektų nuostatos detalai šiame straipsnyje nebus nagrinėjamos, visgi galima paminėti, kad kai kurios reformos nuostatos sukelia diskusijų, įskaitant ir dėl sudėtingo normų įgyvendinimo. Todėl reformos projekto nuostatos, prieš jas priimant, turi būti detalai įvertintos.

6. Išvados

1. Straipsnyje, remiantis literatūros šaltinių analize, apibrėžta internetinių socialinių tinklų privatumo politikos ir privatumo nustatymų reikšmė vartotojų privatumo užtikrinimui bei galimų pažeidimų prevencijai. Vis dėlto, šių priemonių efektyvumas tiesiogiai priklauso nuo socialinių tinklų paslaugų teikėjų, todėl neretai kyla su privatumu susijusių probleminių aspektų. Pagrindiniai straipsnyje analizuoti klausimai: nepakankamas privatumo politikų vertimo į potencialių vartotojų kalbas lygis; dažnai vykdomi staigūs ir vienašališki pakeitimai; didelės apimties ir sudėtingu stiliumi pateikiami privatumo politikų tekstai; paprasto privatumo nustatymų valdymo mechanizmo nebuvimas; dideli informacijos kiekiai.

2. Atlikus Konvencijos dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu reglamentuojamų principų veikimo bei pritaikomumo internetiniuose socialiniuose tinkluose analizę, galima teigti, jog, nors didelė dalis nuostatų gali būti pritaikomos šiam socialiniam reiškiniui reguliuoti, tačiau dėl savo abstraktaus pobūdžio kai kuriais atvejais nėra pakankamos aprėpti tam tikrų specifinių aspektų.

3. Išanalizavus Europos Sąjungos duomenų apsaugos direktyvoje reglamentuojamą duomenų valdytojo institutą, galima teigti, jog galimybės prilyginti internetinių socialinių tinklų vartotojus duomenų valdytojų kategorijai bei griežtai jiems taikyti direktyvoje esančius reikalavimus yra menkos ir sunkiai įgyvendinamos dėl pernelyg didelės vartotojų, kaip socialinės grupės, specifikos. Pati Direktyva turi būti peržiūrėta atsiradusių naujų technologijų aspektu. Direktyvos 29 straipsnio asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis

individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data [interaktyvus], [žiūrėta 2012-10-15] <<http://statewatch.org/news/2011/dec/eu-com-draft-dp-reg-inter-service-consultation.pdf>>.

¹⁹ Europos Komisijos pasiūlymas dėl visapusiško asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo pakeitimo [interaktyvus], [žiūrėta 2012-10-15] <<http://www.ada.lt/index.php?lng=lt&action=page&id=20250> [2012-03-07]>.

darbo grupės priimami dokumentai nėra teisiškai įpareigojantys, tačiau itin naudingi tolimesniam šio socialinio reiškinių vertinimui bei kylančių problemų identifikavimui.

4. Atlikus tarptautinių ir regioninių rekomendacinio pobūdžio dokumentų, skirtų internetinių socialinių tinklų teisiniam reguliavimui, analizę, darytina išvada, jog didžiausią praktinę reikšmę sukūrė ES saugesnės tinklaveikos principai. Šio dokumento nuostatų sutiko laikytis daugiau nei 20 viso pasaulio didžiausių internetinių socialinių tinklų, įsipareigojant teikti kasmetines principų įgyvendinimo ataskaitas.

5. Išanalizavus naujausias Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos internetiniuose socialiniuose tinkluose reguliavimo iniciatyvas, darytina išvada, jog itin didelių lūkesčių vertas būsimas Europos Sąjungos asmens duomenų apsaugos reglamentas. Nors šis dokumentas yra parengiamojoje stadijoje, tačiau projekte aiškiai atsispindi tendencijos įvesti griežtesnį reguliavimą. Visgi, prieš patvirtinant, reformos projektų nuostatos turi būti detalai įvertintos.

6. Išanalizavus internetinių socialinių tinklų teisinį reguliavimą tarptautiniu ir Europos Sąjungos lygmenimis, darytina išvada, jog, nors specialaus privalomojo pobūdžio reguliavimo dėl internetinių socialinių tinklų dar nėra, tačiau įvairūs negriežtosios teisės (angl. *Soft law*) dokumentai yra itin svarbūs laipsniškai siekiant tokio tikslo. Vis dėlto, nederėtų pamiršti, jog savireguliacija - taip pat veiksmingas bei vienas iš prioritetinių būdų, siekiant puoselėti pagarbą asmenų privatumui ir prigimtiniams teisėms. Todėl, kaip ir daugelyje visuomeninių santykių sričių, vykdytinas pozityviosios teisės (privalomų elgesio taisyklių) ir savireguliacijos mechanizmų tarpusavio derinimas.

Literatūra

- Barnes S. B. A privacy paradox: Social networking in the United States. *First Monday* [interaktyvus]. 2006, Vol.11, No. 9. [žiūrėta 2012-10-15] <<http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1394/1312>>
- Boyd D. M., Ellison N. B. Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer - Mediated Communication*. 2009, Vol. 13, No. 1. P. 210, 213.
- Dwyer C., Hiltz R. S. Trust and privacy concern within social networking sites: A comparison of Facebook and MySpace. *Proceedings of the Thirteenth Americas Conference on Information Systems*. Colorado: Keystone, August 09-12, 2007.
- 2009 m. birželio 12 d. Duomenų apsaugos direktyvos 29 straipsnio duomenų apsaugos darbo grupės nuomonė Nr. 5/2009 dėl socialinių tinklų internete. [2009] WP163.
- 29 November 2011 European Commission proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data [interaktyvus],[žiūrėta 2012-10-15] <<http://statewatch.org/news/2011/dec/eu-com-draft-dp-reg-inter-service-consultation.pdf>>.
- 1995 m. spalio 24 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 95/46/EB dėl asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo. [1995] O.L. L281/31.

- 1998 m. birželio 22 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 98/34/EB, nustatanti informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką. [1998] O.L. L204/37.
- 1998 m. liepos 20 d. Europos parlamento ir tarybos direktyva 98/48/EB, iš dalies keičianti direktyvą 98/34/EB, nustatančią informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką. [1998] O.L. L217/18.
- 2009 m. lapkričio 9 d. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė 2010/C 128/12 dėl socialinės tinklaveikos svetainių poveikio piliečiams ir vartotojams. [2010] O.L. C128/69.
- Europos Komisijos pasiūlymas dėl visapusiško asmens duomenų apsaugos teisinio reguliavimo pakeitimo [interaktyvus], [žiūrėta 2012-10-15] <<http://www.ada.lt/index.php?lng=lt&action=page&id=20250>>.
- Facebook privatumo politika. [interaktyvus], atnaujinta 2012 birželio 8 d. [žiūrėta 2012-10-15] <<http://www.facebook.com/about/privacy/>>.
- Garrie D. B. Data protection: The Challenges Facing Social Networking. *Brigham International Law and Management Review*. 2010, Vol. 6, P.129, 133.
- Gelman L. Privacy, Free Speech, and „Blurry-Edged“ Social Networks. *Boston College Law Review*. November 1, 2009, Vol. 50, No.5, P. 1315.
- International Working Group on Data Protection in Telecommunications. Report and Guidance on Privacy in Social Network Services „Rome Memorandum“ [interaktyvus]. [2008], [žiūrėta 2012-10-15] <http://www.datenschutz_berlin.de/attachments/461/WP_social_network_services.pdf>.
-] “Facebook“ įsilaužęs britas nuteistas aštuoniems mėnesiams kalėjimo [interaktyvus]. [2008], [žiūrėta 2012-10-15] <<http://uzdarbis.lt/t212492/i-facebook-isilauzes-britas-nuteistas-astuoniems-menesiams-kalejimo/>>
- Kalinauskas M. Asmeninės informacijos atskleidimo internetiniuose socialiniuose tinkluose probleminiai aspektai. *Socialinės technologijos’10: iššūkiai, galimybės, sprendimai. Konferencijos medžiaga*. Vilnius, 2010m. lapkričio 25-26 d., P. 183-191.
- Krämer N., Utz. S. The privacy paradox on social network sites revisited: The role of individual characteristics and group norms. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*. 2009, Vol. 3, No. 2, article 2, P. 1.
- Kiškis M., Petrauskas R., Rotomskis I., Štītīlis D. Teisės informatika ir informatikos teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2006, P. 119, 120.
- Konvencija „Dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu“ ETS Nr. 108. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 32-1059.
- Konvencija „Dėl asmenų apsaugos ryšium su asmens duomenų automatizuotu tvarkymu“ ETS Nr. 108. *Valstybės žinios*. 2001, Nr. 32-1059.
- Krukonytė V., Ramanauskas G. Asmens duomenų teisinė apsauga: esamas reguliavimas ir galimi jo pokyčiai. *Juristas*. 2010, Nr. 12 (87), P.13.
- Naudojimosi „One.lt“ tinklapiu taisyklės [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-15] <http://w27.one.lt/community/common/info/popup_Rules.jsp?language=lt>.
- OECD Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-15] <http://www.oecd.org/document/18/0,3746,en_2649_34255_1815186_1_1_1_1,00.html>
- Petrāitis T. Facebook žaidimai ir mirtis. *Aš ir psichologija*. 2010, T. 2, Nr. 17, P. 60-63.
- Position paper No. 1: Security Issues and Recommendations for Online Social Networks [interaktyvus] Giles Hogben, Enisa, 2007 [žiūrėta 2012-10-15] <<http://www.enisa.europa.eu/activities/identity-and-trust/library/pp/soc-net>>
- Štītīlis D., Pakutinskas P., Laurinaitis M., Dauparaitė I. Tapatybės vagystė elektroninėje erdvėje: socialiniai, elektroninio verslo ir teisinio reguliavimo aspektai. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.

- Safer social networking principles for the EU [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-15]
<http://ec.europa.eu/information_society/activities/social_networking/docs/sn_principles.pdf>.
- Safer Social Networking principles for the EU. Signature and Implementation[interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-15]
<http://ec.europa.eu/information_society/activities/social_networking/eu_action/selfreg/index_en.htm>.
- UAB „TIPRO“ asmens duomenų valdytojo registravimo duomenys [interaktyvus] [žiūrėta 2012-10-15]
<<http://db.ada.lt/pinfoPublic.cfm?id=7356>>.
- Wong R. Social Networking: a Conceptual Analysis of a Data Controller. *Communications Law*, 2009, Vol. 14, No. 5, P.142.
- Wong R. Social Networking: Anybody is a Data Controller [interaktyvus]. Nottingham Trent University- Nottingham Law School - Academic Legal Studies. September 21, 2008. [žiūrėta 2012-10-15]
<<http://ssrn.com/abstract=1271668>>.

SUMMARY

Legal Environment of Personal Data Protection in Online Social Networks

Darius Šttilis, Vaidotas Gutauskas, Inga Malinauskaitė

The possibilities offered by today's online social networks are becoming more and more popular and attract internet users from all over the world. However, new online social networks determined not only the revolution in the electronic content management systems; it also raised many issues on users' data protection, related with online socializing platforms.

The main aim of this article is to analyse the problems and legal regulation of personal data protection in online social networks. The aim is determined by the following objectives – to examine various legal documents and other related instruments, which establish legal norms in connection with online social networking; to interpret of the content of the law and its application for the particular categories of users in the public relations of online social networking, to interpret the general nature legislation of personal data protection and its' application in the context of online social network; to compare different privacy politics of service providers in online social networks and to examine the legal regulation of

personal data protection in online social networks in Lithuania, as well as in the European Union.

The article reveals that the current protection of personal data in online social networks is ensured by the provisions of general privacy and personal data protection legislation. The current legal regulation of personal data in online social networks solves a number of privacy-related issues; however, it is not sufficient. The article presents particular examples of insufficient legal regulation.

The presented analysis of legal protection of personal data in social networks is limited to the international and regional (EU only) protection of personal data in online social networks. The provided insights responds to the needs of public concern, as well as to the increased interests of both - media and scientific - in the legal protection of personal data in social networks. The paper also presents useful ideas for users who care about personal data in online social networks.

Keywords: personal data protection, online social networks, legal regulation, personal privacy, privacy of online social networks.

PRIVACY PRESERVATION PROBLEMS IN ONLINE SOCIAL NETWORKS

Marius Kalinauskas

Mykolas Romeris University
Department of Informatics and Software Systems
Ateities st. 20, LT-08303, Vilnius Lithuania
m.kalinauskas@mruni.eu

Abstract

Purpose – To review and analyze the problematic issues which increase the risk of personal information leaks in online social networks.

Design/methodology/approach – In this research paper author makes a survey based on information disclosure risk factors in online social networks in order to highlight the trends and habits of the social network users to give away their personal data to third parties. The aim is to figure out ways to which would help to reduce the expected information leaks due to third party activity in social networks. Based on comparative analysis of other studies and research papers author presents findings and possible solutions for the problematic issue.

Findings – Author compares other surveys and researches in order to define the trends for personal information disclosure and presents solutions for minimizing the risks.

Research limitations / implications – The study is focused on young people category from 18 to 30 years old. Results are limited concerning the personal information disclosure of middle and old people's behaviour in online social networks. Online social networks are constantly updating their sites, privacy policies, data protection options. For this reason, the conclusions and suggestions appropriate to depend on the site's privacy policy modification degree and frequency.

Practical implications – The study reveals personal information disclosure behaviour dynamics and allows predicting the future trends in this area.

Value – The article draws attention to the potential privacy conflicts in social networks. The survey may be supplement by other publications which are linked to the protection of privacy in online social networks.

Research type – research paper

Keywords: privacy, personal data protection, social networks, information technologies, security of the data.

Introduction

The communication revolution influenced by social networks is impacting the behavior s of billions of internet users. Facebook is the biggest social network in the world with one billion monthly active users. Since February 2009 more than 140 billion friend connections were made and 219 billion photos uploaded (Facebook Newsroom, 2012) . Facebook is the most popular among 18-30 year users, who have an average of 321 friends worldwide. On 8 January 2010, Facebook’s founder Mark Zuckerberg made the following statement: “People have really gotten comfortable not only sharing more information and different kinds, but more openly and with more people. That social norm is just something that has evolved over time.” (Kirkpatrick, 2010). In December 2009 Facebook privacy settings were adjusted and the users of the social network were encouraged to review their privacy settings. The default option was to make user content publicly accessible to all Facebook users and anyone else who had enough technical savvy to access the data using the tools that Facebook made available to software developers (Boyd, Hargittai, 2010). A wave of criticism was launched from the privacy supporters. The privacy issue has received significant attention in both the research literature and the mainstream media. The default privacy settings made personal information public to the others, including business subjects. The interests of the social network are to keep settings simple and the process of the adjustment fast. The more information about persons is public, the better it is for business subjects and advertisers. So the privacy policy tendencies had a very solid basement from the business side and Zuckerberg’s (2010) comments about changing social norms were only partially truth. Despite that, the quantity of Facebook users is rising every year and now half of the internet users globally are using Facebook as a communication, work and entertainment tool. The privacy concerns remain important, but most of the people ignore some of the problematic aspects of this issue and do not take the risk seriously. Scientist and researchers are doing progressive work towards the measurement of privacy disclosure factors (Liu, Gummadi, 2011, Boyd, Hargittai, 2010). In this research paper author makes a survey based on information disclosure risk factors in online social networks in order to highlight the trends and habits of the social network users to give away their personal data to third parties. The aim is to highlight the ways, which would help to reduce the expected information leaks due to third party activity in social networks.

1. Privacy concerns on social networking sites

Social network can be described as a “web-based service that allow individuals to construct a public or semipublic profile within a bounded system, articulate a list of other users within whom they share a connection and view and traverse their list of connections and those made by others within the system. The nature and nomenclature of these connections may vary from site to site (Boyd, Ellison 2007). Social networks allow their users to create bonds with other subjects, share common interests and activities, and express their attitude towards events or situations. While there is nothing wrong with the fact that people are changing their socialization conception, it is important to notice that many “backstage” processes are left behind the curtains. Facebook now is the biggest social networking site. The users of the social network can create a profile, which allows notifying about status updates, commenting on activities or events, uploading and sharing images, sounds or videos. Users can add third party applications, create connections with business subjects, subscribe and follow the events from other users and add their current location on the map. While users willingly give their personal information for the social sites, the business subjects try to extract as many useful data as possible. The possibility to use third party software makes Facebook more flexible and creates new marketing channels. However, knowing that the main objective of the Facebook is to be a leader in the Internet advertising business it is obvious that connectivity with third party tools create a perfect medium for business intelligence. Facebook as a social networking site is one of the main targets for the advocates of privacy. Zuckerberg’s statements about the value and new conception of private information heats the situation and from time to time Facebook fails privacy tests when applying new technologies, environments or ideas. One of the biggest Facebook fails was with ‘Facebook Beacon’ which was launched in 2007 as a new addition to their advertisement system. ‘Beacon’ sent data from external websites to Facebook with the purpose of targeting Facebook users with tailored advertisements. In a post on a Security Advisor Research Blog, Stefan Berteau a senior research engineer with a leading Anti-Spyware Threat Research Team identified that Beacon reports back to Facebook on members’ activities on third-party sites that participate in Beacon even if the users are logged out of Facebook and have specified that they do not want their activities broadcast to their Facebook friends. Facebook succumbed to public pressure and made the service opt-out by default. The service was closed down in 2009 following a Class Action Tort (Comer, McKelvey, Curran, 2012). The concerns related to privacy in social networks were the main object of research in various studies. In a report on 23 Internet service companies, the watchdog organization Privacy International charged Facebook with severe privacy flaws and put it in the second lowest category for “substantial and comprehensive privacy threats” (A Race to the Bottom, 2007). Only Google scored worse; Facebook tied with six other companies (Debatin, Lovejoy, Horn, Hughes, 2009). One of the most notable phishing study result was announced by Jagatic, Johnson, Jakobsson, Menczer in 2005. The

experiment had a 72 percent success rate within the social network as opposed to 16 percent within the control group. The authors point that other phishing experiments by different researchers showed similar results and concluded “that the social context of the attack leads people to overlook important clues, lowering their guard and making themselves significantly more vulnerable”.

Various studies have shown that threats related with privacy issues are not hypothetical and that the users of social networks are not fully aware of possible risks. Privacy conception is rather old, dating back the end of the 19th century, and has little to do with the modern understanding of privacy. With the emerging of ICT some privacy aspects became more visible than the others, but it would be wrong to assert that privacy is only related with disclosure of information. Informational privacy is one of four kinds of privacy, the other three being physical/accessibility privacy, decisional privacy, and psychological/mental privacy (Tavani, 2008). In the context of ICT accessibility is not only access to a physical space, but also access to informational spaces, there is a connection between informational privacy and accessibility privacy. All definitions of informational privacy have in common that they deal with the moral questions of how information about humans should be processed, who shall have access to this data, and how this access shall have access to this data, and how this access shall be regulated. All have in common the normative value that some form of data protection is needed (Fuchs, 2011). With the technological changes of the Internet more interactivity and interconnectivity features became available. The great majority of tools of Web 2.0 is extraordinarily well suited to data mining, to customized creation of personality profiles. In networked world, the Internet is becoming par excellence the place to combine the sources of video material, sounds, status updates or new friendship connections. Social networking sites often contain a lot of information that it would be difficult to get by traditional ways. The potentiality of these tools of Web 2.0 is endless, but endless are also the possibilities of exposure of personal details and sensitive information (Farinosi, 2008).

2. Privacy settings and third party software

Many of the features of Facebook are opt-in by default. This leads to the fact that new users who do not amend their privacy settings could allow sensitive information becoming available for anyone who wishes to view it. There is a thin red line in balancing the social networking site to the point where its users are more or less secure with their private information and still can reach out new connections with other subjects. However, it is hard to predict how opt-out privacy mode by default could impact the growth rate of new users. It is easier to ensure access to information that would allow obtaining public data about persons, subjects or services without the obligation to fill in the complex menus with privacy

settings. From a user's point of view if the features were of use and of benefit, a Facebook user would have no issue in opting in and in turn users would spread the word of how good this feature would be to their friends (Comer, McKelvey, Curran, 2012). Facebook privacy settings allow user to configure almost every aspect of the activities in social networking site. The user interface changed a lot during past several years. Facebook now allows filtering the information which user may share with the others. Also there are useful help tips which allow users to adjust their post accessibility options distinguishing other users according to groups, friendship status or connectivity with friends. The feature is called audience selector and it allows keeping most of the posts under privacy control. The problem is that the default mode for audience selector is set to “public”. It means that everyone can see the posts despite the relationship status. Facebook allows reviewing what other people write or comment on the timeline with the additional feature to review posts before they become visible to others. Enhanced privacy control which allows supervising the information flows may be time consuming, especially if the account activity is high.

The other problematic issues are related with the ability to support third party applications in the profile. In a successful attempt to enhance user experience and increase the site's appeal, in May 2007, FB made a key innovation: they opened their platform to third-party developers. Developers are now able to create FB applications that augment FB's functionality or act as front-end to third party web-based services (Gjoka, Sirivianos, Markopoulou, Yang, 2008). The usage of third party software helps to extend Facebook features, on the other hand, additional applications may contain harmful content and its working principles are not always clear. Apps may require profile info (description, activities, birthday, education history, groups, interests, likes, relationship status, religious and political views, etc.), stories (events, notes, photos, status updates and videos), friends' profile info, stories shared with the user, access to contact information. It is obvious that third party software applications may act as a perfect data mining tools, which allows advertisers or other interested subjects to analyse the data about the owner of the account. A Wall Street Journal investigation has found that many of the most popular applications on the Facebook have been transmitting identifying information – in effect, providing access to people's names and, in some cases, their friends' names – to dozens of advertising and Internet tracking companies (Steel, Fowler, 2010). Facebook information gathering techniques have some parallels with the iceberg effect, where 1/8 of the iceberg is visible (social networking, self realisation, entertainment, communication) and the 7/8 – invisible (personal information, interests, likes and activities are processed in order to perform data mining and to adjust advertising blocks accordingly to the subject (Debatin, Lovejoy, Horn, Hughes, 2009). After a survey on Facebook apps control, Wang, Xu and Grossklags (2011) comes to the conclusion that during the process of adding an app to their profiles, users do not have any control to limit the app's access to their personal information or restrict the

app’s publishing practices. Only after adding the app, users can edit some categories of information access or publishing practices via adjusting their “Apps and Websites Settings” under their privacy settings.

3. The analysis of Facebook profiles

In 2010 the survey about information disclosure was done in order to determine the amount of information which Facebook users give away about themselves publicly (Kalinauskas, 2010). After two years the survey on public Facebook profiles was repeated in order to determine the habits and tendencies from the users of the same age groups. The sample was made out of Mykolas Romeris university bachelor students, varying from 18 to 25 years old. According to Facebook newsroom, this category is one of the biggest among the users. None of the profiles from previous research were selected; also, none of the users were in any relation with the account which was used as a research base. Some of the research categories were modified (i.e. birthdays removed from the list) in order to better reflect the dynamics of information disclosure factors. There were 151 user profiles selected in random order. The analysis of data was done with the respect to following criteria:

- anonymity of the survey;
- all queries about the profiles selected were done through Facebook account;
- none of the profiles were connected nor had friends or common interests with the research profile;
- Only real names and surnames were used in the search field;
- When query results shown the profiles with the identical names and surnames from the same age groups other criteria like educational institution (if declared), network of friends (if available) were used to determine the correct profile;
- all profiles which could not be identified properly were removed from the set;
- types of information given were divided into 11 categories.

3.1 The amount of public information

According to an amount of information which is available publicly from selected profiles it is possible to determine the information disclosure coefficient based on 11 criteria. The categories consist of profile picture, identification possibilities, picture albums, relatives, relationship status, hometown, current city, work and education, favourites, posts on the timeline, the amount of friends. The information disclosure coefficient was determined by summing all categories which were available publicly and dividing them from the categories available. If a person reveals information about himself based on research category it gets “1”. If the information is not available the profile gets “0”. In some cases

profile gets partial evaluation (i.e. profile picture is partially identifiable). One of the main categories have shown the amount of friends which users have. Those accounts which did not reveal their friends list were eliminated from the “amount of friends” comparison part. There were 92/151 profiles which allowed other users to see the circle of friends which they have. The average number of friends per person is 311.1 while on 2010 it was 240.8 in the same age group. The average information disclosure coefficient is 5,8/11 in 2012 compared with 4,8 in 2010. It is important to notice that information disclosure coefficient shows only the amount of publicly available data blocks, but not the risk factor, because some of the information groups are more sensitive than the others. The given results lead to a conclusion that despite possible risks people are willing to give away more information publicly then they did two years ago. The average amount of friends per profile is also increasing and the information blocks with personal data may be obtained by a wider circle of users, including business subjects. The Farinosi’s (2008) statement that “very often the desire to show oneself is stronger than the fear of being monitored” is a nowadays reality and the data confirms this tendency.

3.2 The analysis of profile pictures

The survey revealed that 147/151 persons allow seeing their profile pictures to the public. The percentage of profiles with images is almost the same as in 2010. Back then, most of the profiles (97.8%) had the pictures available for the others, on 2012 the percentage value decreased very slightly, down to 97.3%. The ability to identify the person from the profile picture is optional, depending from the quality of the image, accessories being used, scale of the face and etc. Pictures were divided into three groups. The first group consists from clearly identifiable pictures, the second group – partially identifiable pictures, when the face is covered with shades, picture quality is low or the scale of the person is too small to see the details. Profile pictures from the third group are not identifiable, i.e. cartoons, facial features, hidden faces, animals, etc. The chart of identifiable and unidentifiable pictures is given bellow with more detailed numbers.

Profile picture is one of the main criteria which allow other users to identify the owner of the profile. However, the ability to recognise may help to exclude the user from the ones with the identical names and surnames. Generally speaking, there is nothing wrong with fact that people want to be identified correctly, or to upload the picture which represents them the best. In fact Gosling, Gaddis, Vazire (2007) state, that as the notion of personality expressed in online contexts becomes increasingly relevant to everyday interpersonal perception. The primary image of the profile picture serves as a business card, according to which other users make the first impression about an owner of the profile. However,

identifiability is a double-edged sword, which means that some people may try spying, stalking or even stealing ones personal images for the amoral or illegal purposes.

Identifiability based on profile picture

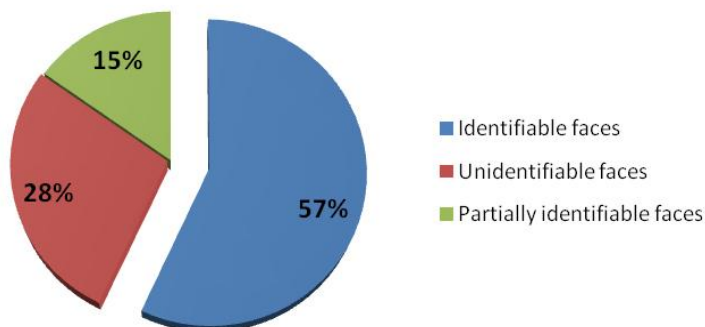

Figure 1. Identifiability based on profile picture.

3.3. The statistics of information disclosure

After analysing the data from 151 profiles it is possible to conclude that one of the biggest threats to privacy is the allowance to publicly access the timeline posts which contains various activities, starting from the changes in profile picture and ending with daily status updates. The first profile survey back in 2010 showed that 35,8% of the sample group made their personal “wall” open to the public. There is a slight difference between a wall and the timeline. Second one works as a yearbook, a retrospective view of all the activities in the social networking site. But the content and the purpose stayed the same – to allow others to follow ones personal activities. So, in 2012 more people are ready to disclose their private data to strangers on the timeline with the number of 56,9% (figure 2). The amount of Facebook users who made public the information about their relatives (2010 – 16,8% ; 2012 – 20,5%) is also increasing. Users give away information about their current city more willingly (2010 – 25,1% ; 2012 – 45%).

However, there are also few positive changes in the data. Fewer people give away information about their relationship status (2010 – 24,6% ; 2012 – 20,5%), favourites (2010 – 68,8% ; 2012 – 58,3%); also less profiles allow accessibility to their circle of friends (2010 – 81,6% ; 2012 – 60,9%), and while the numbers are rather high, the 25 % decrease is significant. Facebook has changed its user interface by turning it into timeline based. With these changes some of the privacy settings were modified as well. Despite that, more users of the same age groups are aware of the risks that are potential in online social networks,

however, knowing is not the same as doing. Fewer of the profiles provide the information about their friends; however a lot of them expose their picture albums publicly (96/151). Albums contain various images, from profile or timeline pictures, to parties, events or even explicit and violent content. So it’s an open question, what is worse: to limit the accessibility to people one knows in order to protect their personal information or to upload private pictures of oneself on the Internet, where it can be found by anyone who is willing to do so?

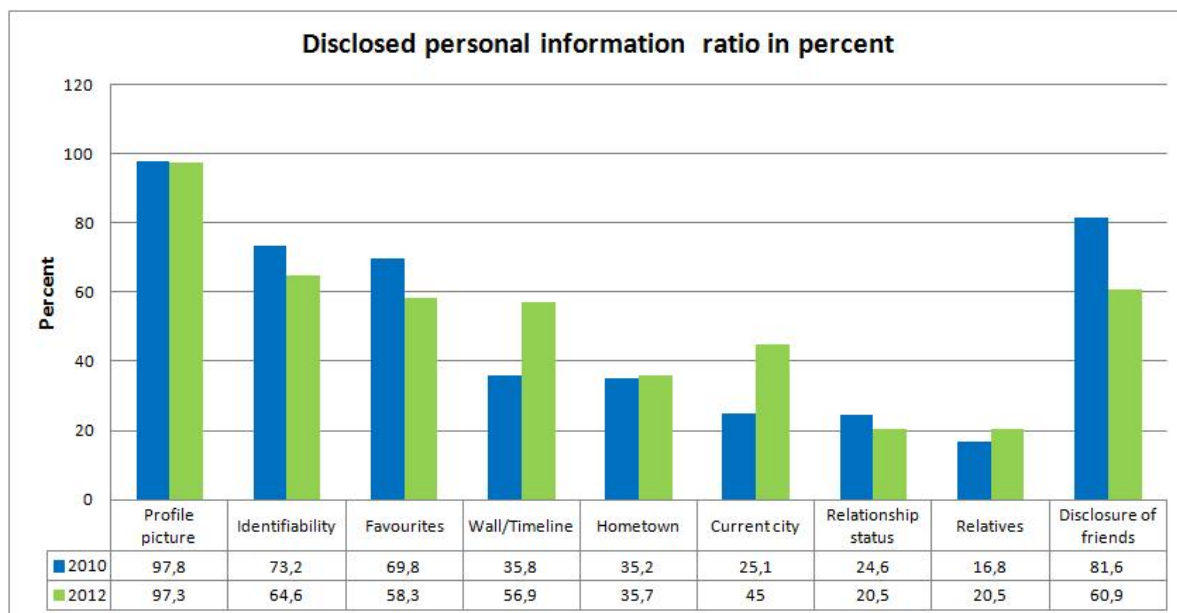

Figure 2. Disclosed personal information ratio in percent.

4. Conclusions

The private information disclosure in online social networks is a complicated matter. Yes, there are risks and dangers related with the level of disclosure and the content which is given away. On the other hand Mark Zuckerberg may have a point when saying that social norms are changing and people are more willing to share their private information. Facebook coped well with the privacy scandals through its existence. Furthermore, it evolved and proposed new ways to highlight lifetime events in the virtual environment. The users of social networks love showing of their personal lives with the “little” risk of being followed, harassed or stalked. Third party applications create a new marketing and business intelligence environments which are supported by the increase of Facebook profiles. The amount of Facebook active monthly user accounts reached the half of the internet users

around the world and it looks like none of the privacy defenders spooks will scare them off from the ability to show their lives to the others or look through the keyhole of someone else. Data from the survey show that timeline events are exposed quite freely and this piece may be one of the most important in the privacy disclosure picture. However, some numbers are decreasing and that gives positivity to the situation. International or state regulation changes may help protecting personal data, but the final decision belongs to the masses of those, who like to share and watch.

References

- Boyd, D., Hargittai, E. 2010. *Facebook privacy settings: Who cares?* University of Illinois at Chicago University Library.
- Comer, R., McKelvey N., Curran C., (2012). *Privacy on Facebook*. International Journal of Engineering and Technology Volume 2 No. 9
- Debatin, B., Lovejoy, J, Horn, A. K., Hughes B., (2009). *Facebook and Online Privacy: Attitudes, Behaviors, and Unintended Consequences*. Journal of Computer-Mediated Communication 15. Page 83–108.
- Facebook newsroom. 2012, [Accessed 2012-10-27].
<<http://newsroom.fb.com/imagelibrary/downloadmedia.ashx?MediaDetailsID=4227&SizeId=-1>>.
- Farinosi, M., (2008). *New Technologies, New Challenges to Privacy Is It Time for Privacy 2.0?* Mobile Communication and the Ethics of Social Networking conference proceedings. Budapest, Hungary.
- Fuchs, C., (2011). *An Alternative View of Privacy on Facebook*. Information - Open Access Journal. Pages 140-165.
- Gjoka, M., Sirivianos, M., Markopoulou, A., Yang, X., (2008). *Poking Facebook: Characterization of OSN Applications*. WOSN'08, Seattle, Washington, USA.
- Gosling, S. Gaddis, S., Vazire S., (2007) *Personality Impressions Based on Facebook Profiles*. ICWSM'2007 Boulder, Colorado, USA.
- Jagatic, T., Johnson, N., Jakobsson, M., Menczer, F. (2005). *Social phishing*. Indiana University, Bloomington.
- Kalinauskas, M., (2010) Problematic aspects of personal information disclosure in online social networks. Social technologies'10: challenges, opportunities, solutions, conference proceedings. Vilnius, Lithuania.
- Privacy International (2007). *A race to the bottom: Privacy ranking of internet service companies - a consultation report*. [Accessed 2012-10-27].
<<https://www.privacyinternational.org/sites/privacyinternational.org/files/file-downloads/assessment.pdf>>.
- Steel, E., Fowler, G., (2010). *Facebook in privacy breach*. The Wall Street Journal.
- Tavani, H.T. (2008). *Informational Privacy: Concepts, Theories, and Controversies*. In The Handbook of Information and Computer Ethics; Himma, K.E., Tavani, H.T., Eds.; Wiley: Hoboken, NJ, USA. Pages 131-164.
- Wang, N., Xu, H., Grossklags, J., (2011). *Third-Party Apps on Facebook: Privacy and the Illusion of Control*. ACM CHIMIT '11. Boston, USA.

UNIVERSITETŲ PADALINIŲ PEDAGOGINIO PERSONALO KOMPLEKTAVIMO KOKYBĖS INDIKATORIAUS MODELIAVIMAS

Aleksandras Krylovas

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
krylovas@mruni.eu

Olga Navickienė

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
navickiene@mruni.eu

Laura Gudelytė

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
l.gudelyte@mruni.eu

Santrauka

Tikslas – Sukonstruoti universalų rodiklį, matuojantį katedros personalo kokybę, kuris priklausytų ne nuo padalinio dydžio (dėstytojų skaičiaus), o nuo santykinų rodiklių. Vienas tokių rodiklių būtų dėstytojų, turinčių mokslo laipsnį, skaičius, kuris yra pakankamai nestabilus ir priklausantis nuo priimtų ar pasirinkusių laisvuosius studijų dalykus studentų skaičiaus. Taip pat indikatorius turėtų charakterizuoti visus katedroje dirbančius dėstytojus (įskaitant pirmaeilininkus ir antraeilininkus), nes toks rodiklis yra intensyviai koreliuojantis su etatų skaičiumi, stabilesnis bei atitinkantis katedros personalo struktūros komplektavimo ypatumus

Metodologija – Remiantis teoriniais samprotavimais konstruojami apskaičiuojami rodikliai, kurių tinkamumas tikrinamas statistiniais metodais.

Rezultatai – Sukonstruotas universiteto padalinio komplektavimo kvalifikuotu pedagoginiu personalu apibendrintas (integralinis) indikatorius, priklausantis nuo katedros dėstytojų struktūrą apibūdinančių parametrų: visų dėstytojų skaičiaus, turinčių mokslo laipsnį, dirbančių pagrindinėse pareigose; tarp pastarųjų išskiriami išrinktieji konkurso būdu ir dirbantieji pagal laikinas sutartis.

Tyrimo ribotumas – Straipsnyje nagrinėjamas komplektavimas yra daugiakriterinis reiškinys, kuriam problematiška pritaikyti standartinius statistikos metodus.

Praktinė reikšmė – Indikatorius lengvai apskaičiuojamas ir gali būti panaudotas kaip reitingavimo (kokybės vadybos) sistemos elementas, kuriuo vertinama katedros arba fakulteto komplektavimo kokybė.

Originalumas/Vertingumas – Atliktas tyrimas yra originalus, pasiūlyti vertinimo rodikliai nebuvo nagrinėjami literatūroje.

Raktiniai žodžiai: veiklos matavimo sistemos, kokybės vadyba, aukštasis mokslas, matematinis modeliavimas, veiklos rodikliai.

Tyrimo tipas: tyrimo pristatymas.

1. Įvadas

Formalus universiteto dėstytojo kvalifikacijos rodiklis yra mokslo laipsnis. Statistinė prasme didesnis turinčių mokslo laipsnį katedros dėstytojų skaičius rodo aukštesnę pedagoginių darbuotojų kvalifikaciją ir kokybiškesnę jų atranką. Studijų kokybę užtikrina ne tik dėstytojų kvalifikacija, bet ir jų galimybės bei motyvacija taikyti šiuolaikines informacines technologijas studijų procese, gebėjimas tobulinti vykdomas ir rengti naujas studijų programas, ieškoti efektyvių grįžtamojo ryšio su studentais priemonių. Suprantama, kad dėstytojų, dirbančių universitete pagrindinėse pareigose, išrinktų konkurso būdu, galimybės dalyvauti minėtoje veikloje yra didesnės negu dėstytojų, dirbančių antraeilėse pareigose pagal terminuotas sutartis. Tai paaiškinama ne tik tuo, kad universitetas yra jų pagrindinė darbovietė. Ne mažiau svarbu ir tai, kad konkurso būdu išrinkti dėstytojai gali ilgesniam laikui planuoti savo veiklą, kuri motyvuojama įvairiais priedais. Kita vertus, Lietuvos universitetai vienaip ar kitaip skatina dėstytojų lojalumą. Todėl gali sumažėti dėstytojų, gebančių ir norinčių dirbti keliose darbovietėse. Tai ypač nenaudinga katedroms, kuriose didelį krūvį turi dirbantys antraeilėse pareigose dėstytojai – tokie procesai didina studijų proceso nestabilumo riziką.

Šio darbo tikslas yra sukonstruoti universiteto padalinio aprūpinimo kvalifikuotu pedagoginiu personalu kiekybinį rodiklį (indikatorių), kuris būtų nesudėtingai apskaičiuojamas remiantis formaliaisiais padalinio komplektavimo rodmenimis.

Suformuluokime reikalavimus konstruojamam indikatoriumi: (1) gauti įverčiai padėtų pagrįstai gerinti katedrų personalo komplektavimą; (2) jis turėtų padėti palyginti katedrų personalo komplektacijas; (3) vertinti katedrų personalo komplektavimo pokyčius (4) galėtų būti reitingavimo sistemos elementu.

Indikatoriaus savybės privalo užtikrinti tai, kad jo reikšmė bus didesnė²⁰, kai katedroje yra daugiau dėstytojų, kurie: (1) dirba pagrindinėse pareigose; (2) turi mokslo laipsnį; (3) išrinkti konkurso būdu.

2. Mokslinės literatūros apžvalga

Studijų kokybei vertinti dažnai taikomi įvairūs vertinimo modeliai (TQM, EFQM Excellence, Malcolm Baldrige, SERVQUAL ir kt.) (Brookes and Becket, 2007). Visi jie glaudžiai susiję su industrinėmis verslo kokybės vadybos sistemomis ir, be kitų neišspręstų problemų, turi gana ribotas galimybes kiekybiškai vertinti vykdomų studijų rezultatus. Kita vertus, kokybės vadybos sistemos standartas LST EN ISO 9001: 2008 reikalauja laikytis organizacijos valdyme tam tikrų principų; vienas iš jų – faktais pagrįstų sprendimų priėmimas. Todėl reikalingi tinkami informacijos tvarkymo bei patikimi duomenų analizės metodai (Kaziliūnas, 2007). Šiuo metu kuriamos įvairios veiklos matavimo sistemos, integruotos į organizacijos kokybės vadybos sistemą (Adel El-Baz, 2011; Kanji, 2002; Suwignjo *et al.*, 2000).

Vertinimo sistemų kūrimas grindžiamas jų moksliniu pagrindimu, kuriuo numatoma ne tik valdymo procesų analizė, bet ir tam tikra jos rezultatų sintezė – reiškinio modelis. Nors universitetų valdymo modeliai nagrinėjami literatūroje (Al *et al.*, 2009; Tam, 2001), tačiau dažniausiai apsiribojama metodologinių modeliavimo problemų analize (Brookes and Becket, 2007; Bititci *et al.*, 2001; Athanassopoulos *et al.*, 2001; Bourne *et al.*, 2000) ir bendrų modelio elementų (veiksnių) išskyrimu bei sąryšių tarp šių elementų kokybiniu aprašymu (Neely *et al.*, 2000; Ressler, 2008). Tačiau atskirų veiksnių tyrimas sudaro būtinas, bet nepakankamas prielaidas veiklos matavimo sistemai kurti. Kitas žingsnis šia kryptimi yra universitetų informacinių modelių, kuriais numatomas įvairios statistinės informacijos kaupimas, tvarkymas ir sisteminimas, kūrimas (Al *et al.*, 2009; Goryunov, 2011).

Pastebima, kad statistinių duomenų prieinamumas savaime neišsprendžia veiklos vertinimo uždavinių. Objektyvūs veiklos matavimai neįmanomi be apskaičiuojamų rodiklių sistemos, o jos pagrįstumui ir patikimumui užtikrinti reikia laikytis matematinio modeliavimo principų. Šiuo tikslu dažniausiai taikomi matematinės statistikos metodai, tačiau jų taikymą gali riboti tiriamų objektų unikalumas, mažas duomenų kiekis, greitai besikeičiančios matuojamus dydžius veikiančios aplinkybės – tai kas daro abejotina prielaidą, kad reiškiniai modeliuojami aprašomais žinomais teoriniais skirstiniais.

Taigi taikyti matematinį aparatą vadybos modeliuose nėra paprasta ir tokie tyrimai gana retai aprašomi literatūroje. Nepaisant to, kad dažniausia matematiniai modeliai

²⁰ Ši reikšmė priklauso nuo toliau nagrinėjamų svorio koeficientų koeficientų w_d , w_p , w_k , w_l .

konstruojami atskiriems valdymo sistemų elementams, tai pakankamai sudėtingi uždaviniai (Adel El-Baz, 2011). Šiame straipsnyje irgi modeliuojamas tik atskiras vertinimo elementas – aukštosios mokyklos padalinį apibūdinantis rodiklis, kurio savybės suderintos su bendrais reikalavimais valdymo kokybei užtikrinti ir yra matematiškai ištirtos.

3. Tyrimo metodologija

Indikatoriaus konstravimo metodologinės problemos

Pagrindinė problema yra tai, kad straipsnyje nagrinėjamas komplektavimas yra daugiakriterinis reiškinys, kuriam problematiška pritaikyti standartinius statistikos metodus (Navickiene and Krylovas, 2012). Galima įsivaizduoti, kad universiteto katedrų komplektavimą įvertino ekspertai, ir taikant ekonometrijos metodus pavyko sukonstruoti suderintą su jų įverčiais tam tikrų katedros parametrų – kintamųjų funkciją. Tokiu būdu tikriausiai nepavyktų gauti stabilų, pasižyminčių pasikartojamumu rezultatų: kitų ekspertų įverčiai arba kitų katedrų pasirinkimas iš esmės pakeistų indikatorių. Kita vertus, toks indikatorius atrodytų kaip labai subjektyvus, jo pasirinkimas, pavyzdžiui, reitingavimo sistemos elementu, būtų sunkiai paaiškinamas ir tai susilpnintų motyvaciją taikyti jį kaip orientyrą katedros komplektavimui gerinti.

Praktikoje aukštųjų mokyklų vidinės kokybės vadybos sistemos numato žmogiškųjų išteklių vertinimą balais, priklausomai nuo keleto kriterijų (rodiklių). Pavyzdžiui, jei turinčių mokslo laipsnį dėstytojų yra daugiau kaip 30 %, pridedamas vienas balas, daugiau kaip 50 % – du; dar vienas balas pridedamas prie padalinio vertinimo, jei išrinktųjų konkurso būdu yra ne mažiau kaip 70 % nuo dirbančių pagrindinėse pareigose, ir pan. Suprantama, kad pagrįstai nustatyti šiuos procentinius dydžius nėra paprastas uždavinys.

Mes naudojame analogiškus rodiklius ir reikalaujame, kad jie būtų bedimensiniai dydžiai, įgyjantys reikšmes nuo 0 iki 1, ir kad jų reikšmė būtų tuo didesnė, kuo geriau vertinamas universiteto padalinio komplektavimas kvalifikuotu pedagoginiu personalu. Tai garantuoja šių kriterijų (rodiklių) teigiamą koreliaciją su bet kuriuo (tačiau „teisingu“²¹) komplektavimo vertinimu, nepriklausomai nuo matavimo sistemos: tai gali būti ir ekspertų suteikti balai, ir iš statistinių duomenų apskaičiuoti rodikliai, ir kurios nors kitos vertinimo sistemos rangai. Tada galima konstruoti informacijos matavimo principu pagrįstus dichotominius arba politominius (Krylovas and Kosareva, 2011) testus (indikatorius), o taikant šios metodikos modifikaciją (Krylovas *et al.*, 2011), nustatyti už kiek procentų reikia pridėti katedrai vieną, o už kiek du balus ir pan. Tačiau to negalima padaryti, kai nėra²²

²¹ Darome prielaidą, kad šie kriterijai (rodikliai) irgi sukonstruoti „teisingai“.

²² Pastebėjime, kad šiame darbe sukonstruotas indikatorius tokius reitingus nustato ir galėtų būti pagrindas konstruoti informaciją maksimizuojančius testus (indikatorius) (Krylovas and Kosareva, 2011).

nustatyti vertinamų padalinių rangai arba reitingai, ir todėl belieka tradicinis būdas konstruoti apibendrintą (integralinį) indikatorius – imti pasirinktų rodiklių svertinį vidurkį. Tai garantuoja aukštesnį padalinio vertinimą, kai visų kriterijų reikšmės yra didesnės, o priešingu atveju priklauso nuo svorio koeficientų, kas būdinga bet kuriam daugiakriteriniam vertinimui. Šiuos klausimus išsamiai nagrinėjame straipsnyje.

Katedros pedagoginis branduolys ir jo vertinimas

Katedros dėstytojų branduoliu vadiname dirbančius pagrindinėse pareigose dėstytojus. Nuo branduolio priklauso katedros galimybės užtikrinti studijų kokybę: rengti naujas ir tobulinti esamas studijų programas, ruošti mokomąją medžiagą, taikyti šiuolaikines informacines technologijas. Branduolio stabilumą rodo išrinktų konkurso būdų dėstytojų dalis. Idealiu atveju tokie yra visi dirbantys pilnu etatu dėstytojai, tačiau praktiškai ne visi šie dėstytojai gali dalyvauti konkurse pareigoms užimti. Tai gali būti dėl amžiaus cenzos, dėl nepakankamo mokslinių publikacijų skaičiaus. Kartais prasmingas bandomasis laikotarpis, kuris praktikoje realizuojamas terminuota darbo sutartimi su dėstytoju.

Dirbančių katedroje dėstytojų sąstato struktūros analizę atliekame taikydami aibių teorijos sąvokas. Tuo tikslu visų katedros dėstytojų aibėje išskiriame poaibius:

D – visi katedros (fakulteto arba kito padalinio) dėstytojai: išrinktieji konkurso būdu, dirbantys pilnu etatu arba dalimi etato pagal terminuotas darbo sutartis, taip pat dirbantys už valandinį atlyginimą;

P – katedros dėstytojai, dirbantys pagrindinėse pareigose, t. y. pilnu etatu arba daugiau; jie ir sudaro katedros branduolį;

L – katedros dėstytojai, turintys mokslo laipsnį;

K – katedros dėstytojai, išrinkti konkurso būdu.

Šių aibių elementų skaičių žymėsime:

$d = |D|$ – visų katedros dėstytojų skaičius²³;

$p = |P|$ – dėstytojų, dirbančių pagrindinėse pareigose, skaičius;

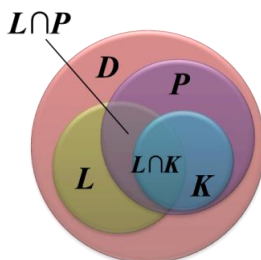
$l = |L|$ – turinčių mokslo laipsnį skaičius;

$k = |K|$ – išrinktų konkurso būdu skaičius;

$l_p = |L \cap P|$ – turinčių mokslo laipsnį ir dirbančių pagrindinėse pareigose dėstytojų skaičius (aibių L ir P sankirtos elementų skaičius);

$l_k = |L \cap K|$ – turinčių mokslo laipsnį ir išrinktų konkurso būdu dėstytojų skaičius.

²³ Aibės A elementų skaičių žymime $|A|$.

1 pav. Dėstytojų aibė ir jos poaibiai (dalys)

Iš pateiktos 1 pav. diagramos matome, kad $K \subset P$ – išrinktieji konkurso būdu dirba ne mažiau kaip vieną etatą, t. y. pagrindinėse pareigose. Dėstytojų aibių analizę atliekame apskaičiuojant šiuos keturis indikatorius:

(l/d) – turinčių mokslo laipsnį dėstytojų dalis – katedros bendras kvalifikacijos rodiklis;

(k/p) – išrinktų konkurso būdu dėstytojų dalis tarp dirbančių pagrindinėse pareigose – katedros branduolio stabilumo rodiklis;

(l_k/l_p) – turinčių mokslo laipsnį ir išrinktų pagal konkursą dėstytojų dalis tarp dirbančių pagrindinėse pareigose ir turinčių mokslo laipsnį – katedros branduolio aukštos kvalifikacijos (turinčių mokslo laipsnį dėstytojų) stabilumo rodiklis;

(l_p/l) – turinčių mokslo laipsnį ir dirbančių pagrindinėse pareigose dalis tarp visų turinčių mokslo laipsnį – katedros branduolio kvalifikacijos rodiklis.

Pastebėję, kad $0 \leq l_k \leq l_p \leq l \leq d$, $l_p \leq p \leq d$, $l_k \leq k \leq p$, matome, kad visi keturi apskaičiuojami bedimensiniai dydžiai įgyja reikšmes²⁴ nuo 0 iki 1. Todėl jų svertiniai vidurkiai

$$K_w = w_d (l/d) + w_p (k/p) + w_k (l_k/l_p) + w_l (l_p/l),$$

(čia visi svorio koeficientai $w_r \geq 0$ ir $w_d + w_p + w_k + w_l = 100$) įgyja reikšmes nuo 0 iki 100.

4. Tyrimo rezultatai

Indikatoriaus K_w tyrimas

Indikatorius K_w sukonstruotas taip, kad katedrų, turinčių daug docentų ir profesorių, išrinktų konkurso būdu, kriterijaus K_w reikšmė būtų didesnė, palyginus su katedromis, kur santykinai mažai dėstytojų, turinčių mokslo laipsnį ir mažai dėstytojų, išrinktų konkurso būdu. Ribinis atvejis ($K_w = 100$) – kai visi katedros dėstytojai išrinkti konkurso būdu ir turi mokslo laipsnį. Žinoma, tai būtų tam tikros stagnacijos požymis, bet indikatorius K_w (kaip ir

²⁴ Susitarkime, kad apskaičiuojant indikatorius, jie prilyginami nuliui, kai vardiklyje yra nulis.

bet kuris kitas) nėra universalus ir skirtas tik personalo kvalifikacijai vertinti. Svarbu ir tai, kad katedrai nėra tikslinga turėti vien docentus ir profesorius, nes jų auditorinio darbo krūvis tikriausiai būtų gerokai didesnis už privalomą. Kita kriterijaus ribinė reikšmė $K_w = 0$ atitinka atvejį, kai katedroje nėra dėstytojų, turinčių mokslo laipsnį ir dėstytojų, išrinktų konkurso būdu (skaičiavimuose reikia laikyti $(l_k/l_p) = (l_p/l) = 0$). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad į formulę K_w neįtrauktas rodiklis (p/d) – branduolio dalis tarp visų dėstytojų. Tai paaiškinama tuo, kad katedrų krūviai gana stipriai priklauso nuo priimtų studentų skaičiaus, nuo užsirašiusių į alternatyviai pasirenkamus dalykus ir t. t. Šis rodiklis būtų gana nestabilus ir sulauktų nemažai kritikos.

Ištirkime kaip kinta dydžio K_w reikšmė, kai į katedrą priimami nauji dėstytojai. Tarkime, kad konkurso būdu priimtas vienas turintis mokslo laipsnį dėstytojas. Tada, pastebėję, kad aibė $L \cap K$ yra visų 1 pav. diagramoje pavaizduotų aibių poaibis, gauname visų į formulę K_w įeinančių kintamųjų padidėjimą vienetu. Kadangi esant teigiamiems skaičiams $a < b$ galioja nelygybė $(a + 1)/(b + 1) > a/b$, indikatoriaus K_w reikšmė padidės, nepriklausomai nuo svorio koeficientų w_r . Kita vertus, jei aibė $D \setminus (L \cup P)$ būtų papildyta vienu elementu, t. y. į antraeilės pareigas priimtas neturintis mokslo laipsnio darbuotojas, vienetu padidėtų tik reikšmė d , o visi kiti formulės K_w kintamieji l, k, p, l_k, l_p nesikeistų. Taigi indikatoriaus K_w reikšmė mažėja nepriklausomai nuo svorių w_r . Visais kitais atvejais, kai kinta aibių L, K arba P elementų skaičiai, indikatoriaus K_w reikšmė gali ir padidėti, ir sumažėti, priklausomai nuo kintamųjų d, l, k, p, l_k, l_p ir parametrų w_d, w_p, w_k, w_l reikšmių.

Atlikdami praktinius skaičiavimus naudosime du K_w pavidalo indikatorius:

$$w_d = w_p = w_k = w_l = 100/4$$

– įeinančių į formulę dėmenų aritmetinį vidurkį (žymėsime K_4) ir indikatorių K_3 , kai $w_d = w_l = 100/3, w_p = w_k = 100/6$. Indikatorius K_4 – paprastą keturių rodiklių $(l/d), (k/p), (l_k/l_p), (l_p/l)$ aritmetinį vidurkį, taikome, nes tyrimo pradžioje nėra pakankamo pagrindo laikyti kurį nors iš keturių rodiklių svarbesniu už kitus. Kitas indikatorius K_3 sukonstruotas atsižvelgiant į tai, kad stabilumo rodikliuose $(k/p), (l_k/l_p)$ du kartus įskaitomi kai kurie 1 pav. aibių elementai ir jų įtaka dvigubai mažesnė. Atlikti indikatorių K_3 ir K_4 skaičiavimai su realiais duomenimis (2 ir 3 lentelės) MRU padaliniais rodo pakankamai gerą šių indikatorių suderinamumą. Straipsnio skyriuje „Modelio panaudojimo galimybės reitingavimo sistemose“ bus aptartas svorio koeficientų w_d, w_p, w_k, w_l nustatymo algoritmas, kai atsižvelgiama į papildomą informaciją apie vertinamus padalinius.

Patogu pereiti prie procentinių dydžių (matuoti indikatorių K_w reikšmes procentais nuo maksimumo) ir apibrėžti naujus kintamuosius:

$$\tilde{l} = (l/d)100, \tilde{k} = (k/p)100, \tilde{p} = (p/d)100, \tilde{l}_k = (l_k/l_p)100, \tilde{l}_p = (l_p/l)100.$$

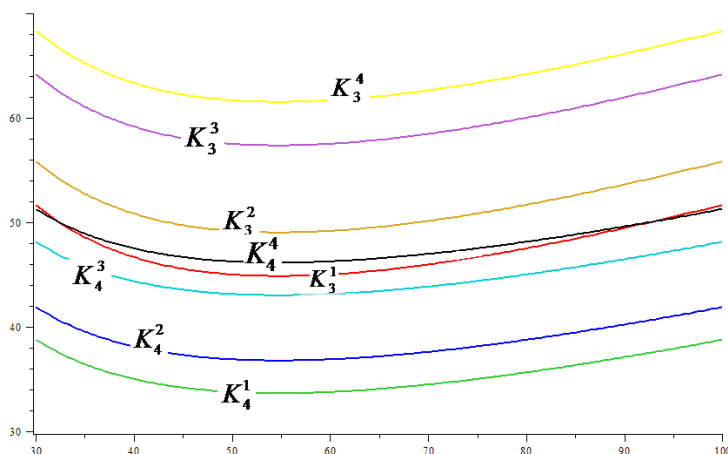
Jie rodo išreikštą procentais katedros dėstytojų dalį turinčių mokslo laipsnį $(\tilde{l})$, išrinktų konkurso $(\tilde{k})$ būdu ir t. t. Pastebėjime dar, kad ir $(\tilde{k}/\tilde{p}) = (k/p)$, ir $(\tilde{l}_k/\tilde{l}_p) = (l_k/l_p)$. Taigi indikatoriai K_3, K_4 apskaičiuojami taip:

$$K_3 = 100/3(\tilde{l}/100 + 1/2((k/p) + (l_k/l_p)) + (l_p/l)) \quad \text{ir}$$

$$K_4 = 100/4(\tilde{l}/100 + (k/p) + (l_k/l_p) + (l_p/l)).$$

2 pav. pateikiame grafikus, kai indikatoriai K_3 ir K_4 nagrinėjami kaip kintamojo $\tilde{l}$ funkcijos, esant fiksuotoms santykių (k/p) , (l_k/l_p) ir parametro $\tilde{l}_p$ reikšmėms ($\tilde{l}_p \leq \tilde{l} \leq 100$).

2 pav. paimta $\tilde{l}_p = 30$ (%) – tiek turinčių mokslo laipsnį katedros dėstytojų dirba pagrindinėse pareigose. Grafikai rodo kaip kinta indikatoriai K_3 ir K_4 priklausomai nuo mokslo laipsnį turinčių katedros dėstytojų dalies $\tilde{l}$ (%), jei yra skirtingos reikšmės: santykio išrinktų konkurso būdu ir dirbančių pagrindinėse pareigose bei šio santykio, apskaičiuoto turintiems mokslo laipsnį dėstytojams. 2 pav. žymėjimuose $K_{3,4}^j$ viršutinio indekso j reikšmė atitinka: $(k/p) = (l_k/l_p) = 0,25$, kai $j = 1$; $(k/p) = 0,5$ ir $(l_k/l_p) = 0,25$, kai $j = 2$; $(k/p) = 0,75$ ir $(l_k/l_p) = 0,5$, kai $j = 3$; $(k/p) = (l_k/l_p) = 0,75$, kai $j = 4$.

2 pav. Indikatorių K_3 ir K_4 grafikai esant skirtingoms parametų reikšmėms

Indikatorių K_3 ir K_4 skaičiavimas Universiteto padaliniams

Pateikiame apskaičiuotas indikatorių K_3 ir K_4 reikšmes atskiroms katedroms, fakultetams ir visam universitetui. Pirma parodykime vienos katedros indikatorių dinamiką per visą jos gyvavimo laiką.

Pirmoji katedra

Pirmoji katedra buvo įsteigta 2008 m. ir iki jos įsteigimo šios katedros dalykus dėstė tik trys dėstytojai: vienas dirbantis pirmaeilėse pareigose, ir du – antraeilėse. 1 lentelėje pateikta indikatorių K_3 ir K_4 reikšmių skaičiavimo eiga ir jų kitimo dinamika.

1 lentelė. Pirmosios katedros indikatorių dinamika

	2008 m.	2009 m.	2010 m.	2011 m.	2012 m.
d	11	15	17	14	14
p	4	9	11	8	8
k	1	2	5	5	7
l	6	6	7	6	6
l_k	0	1	2	2	2
l_p	1	3	4	3	3
(l/d)	0,545	0,400	0,412	0,429	0,429
(k/p)	0,250	0,222	0,455	0,625	0,875
(l_k/l_p)	0,000	0,333	0,500	0,667	0,667
(l_p/l)	0,167	0,500	0,571	0,500	0,5
K_3	28	39	49	53	57
K_4	24	36	48	56	62

Analizuojant katedros indikatorių kitimą, reikėtų atsižvelgti ne tik į tai, kad dėl savo naujumo katedra nėra gerai sukomplektuota ir iki šiol savarankiškai nevykdo studijų programų, bet ir pastebėti, kad dėl šios katedros dalykų specifikos socialinių mokslų universitete gana komplikotas jos dėstytojų dalyvavimas vadovaujant kitų katedrų studijų programų baigiamųjų darbų rengimui. Tai lemia santykinai didelį neturinčių mokslo laipsnio dėstytojų skaičių, kurių pagrindinį auditorinio darbo krūvį sudaro seminarai ir pratybos. Apskaičiuotos indikatorių reikšmės savaime neleidžia daryti išvadų apie katedros komplektavimo kvalifikuotu pedagoginiu personalu kokybę ir reikalauja palyginimo su kitomis katedromis. Todėl pateiksime kito universiteto panašios katedros indikatorius K_3 , K_4 . Ši katedra įsteigta gana seniai (1995 m.), vykdo dvi (bakalaurų ir magistrų) studijų programas, joje dirba ($d=$)26 dėstytojai, iš jų ($l=$)21 turi mokslo laipsnį, ($p=$)18 –

pagrindinėse pareigose ir $(k=)15$ išrinkti konkurso būdu²⁵. Kitų dviejų kintamųjų reikšmės $l_k = 15$, $l_p = 16$. Taigi apskaičiuojame:

$$K_3 = 100/3 (21/26 + 1/2(15/18 + (15/16)) + (16/21)) \approx 82,$$

$$K_4 = 100/4 (21/26 + 15/18 + 15/16 + 16/21) \approx 84.$$

Matome, kad gerai sukomplektuotos katedros indikatorių reikšmės viršija 80.

Visų Universiteto padalinių indikatoriai

Dabar 2 lentelėje pateiksime kitų katedrų apskaičiuotas indikatorių K_3 , K_4 reikšmes.

2 lentelė. Aštuonių katedrų indikatoriai ir juos atitinkantys rangai

Katedra	1	2	3	4	5	6	7	8
K_3	49	46	53	68	50	47	62	73
K_4	52	50	55	73	52	48	63	77
rangas K_3	6	7	4	2	5	8	3	1
rangas K_4	5 – 6	7	4	2	5 – 6	8	3	1

3 lentelėje pateikti ir atskirų fakultetų apskaičiuotos reikšmės K_3 , K_4 .

3 lentelė. Fakultetų ir viso Universiteto indikatoriai

Fakultetas	1	2	3	4	5	6	7	8	Universitetas
K_3	53	57	49	56	66	60	57	36	57
K_4	53	60	52	58	67	66	57	44	58

Modelio taikymo galimybės reitingavimo sistemose

Konstruojant indikatorius K_w galima įvairiai pasirinkti svorio koeficientus w_d , w_p , w_k , w_l . Nagrinėdami Universiteto padaliniams apskaičiuotus indikatorius K_3 , K_4 matome, kad katedrų ir fakultetų įverčiai abiem indikatoriais beveik visais atvejais nustato tą pačią padalinio vietą tarp kitų padalinių.

Surašykime gaunamus iš 3 lentelės rangus (neįtraukiame į lentelę 8 fakulteto ir viso universiteto).

²⁵ Nors šio universiteto dėstytojai renkami konkurso būdu ne tik į pagrindines pareigas, skaičiavimuose laikomės 1 pav. schemas ir aibę K sudarome tik iš pagrindinėse pareigose dirbančių dėstytojų.

4 lentelė. Septynių fakultetų indikoriais K_3 ir K_4 nustatyti rangai

	1	2	3	4	5	6	7
rangas K_3	6	3 – 4	7	5	1	2	3 – 4
rangas K_4	6	3	7	4	1	2	5

Matome, kad 3 lentelėje rangai, nustatyti indikoriais K_3 ir K_4 , sutampa, tik K_3 nustato du vienodus rangus (pastebėkime, kad to galima būtų išvengti skaičiuojant K_3 su didesniu tikslumu). Iš 4 lentelės matome, kad sutampa dvi pirmos ir dvi paskutinės vietos, o nuo indikatorius priklauso iš esmės tik 4 ir 5, nes 3 abiem indikoriais priskiriama tam pačiam padaliniiui. Taigi kai kuriais atvejais gali būti aktualu nustatyti kuris iš indikatorių K_w yra patikimesnis. Tai yra mūsų tolimesnių tyrimų objektas.

5. Išvados

- Išskirta dėstytojų aibės poaibių struktūra, taikant aibių teorijos sąvokas. Tai leidžia apibrėžti šešis kintamuosius, apibūdinančius katedros arba kito universiteto padalinio komplektavimą pedagoginiu personalu, ir sukonstruoti keturis kvalifikaciją ir stabilumą vertinančius indikatorius. Šių keturių indikatorių svertinis vidurkis yra apibendrintas (integralinis) katedros komplektavimo rodiklis K_w .

- Ištirtos sukonstruoto indikatorius K_w savybės. Parodyta, kad nepriklausomai nuo svorių, K_w reikšmė didėja, kai į katedrą konkurso būdu priimamas turintis mokslo laipsnį dėstytojas, ir mažėja, kai į antraeilės pareigas priimamas neturintis mokslo laipsnio dėstytojas. Visais kitais atvejais indikatorius reikšmė gali kaip mažėti, taip ir didėti, priklausomai nuo dėstytojų, turinčių mokslo laipsnį, dirbančių pagrindinėse pareigose, išrinktų konkurso būdu skaičiaus, ir nuo indikatorius svorio koeficientų.

- Sukonstruotas indikatorius lengvai apskaičiuojamas atliekant tik aritmetinius veiksmus – kaip tai padaryti, praktiškai parodyta pavyzdžiais. Toks indikatorius galėtų būti orientyras vertinant ir prognozuojant padalinio pedagoginio personalo pokyčius.

- Iš teorinių samprotavimų apie tinkamus svorio koeficientus parinkti du indikatorius K_3 , K_4 ir atlikti skaičiavimai Universiteto padaliniais. Parodyta šių indikatorių dinamikos analizė vienai katedrai per visą jos gyvavimo laiką.

- Apskaičiuotos indikatorių K_3 , K_4 reikšmės Universiteto fakultetams. Parodyta, kad šie indikatorius gali būti naudojami kaip reitingavimo sistemos elementai.

Literatūra

- Adel El-Baz, M. 2011. *Fuzzy performance measurement of a supply chain in manufacturing companies*. Expert Systems with Applications, 38: 6681–6688.
- Al, K. A. M., et al. 2009. *Mathematical Modelling of Service Quality towards Organizational Performance: Case Study on Malaysian Local Authorities*. International Review of Business Research Papers, 5(3): 44-57.
- Athanassopoulos, A., et al. 2001. *Behavioural responses to customer satisfaction: an empirical study*. European Journal in Marketing, 35(5 & 6): 687-707.
- Bititci, U. S., et al. 2001. *Strategy management through quantitative modelling of performance measurement systems*. International Journal of Production Economics, 69: 15-22.
- Brookes, M. and Becket, N. 2007. *Quality Management in Higher Education: A Review of International Issues and Practice*. A Review of International Issues and Practice. International Journal for Quality and Standards, 1(1): 85 -121.
- Bourne, M., et al. 2000. *Designing, implementing and updating performance measurement systems*. International Journal of Operations & Production Management, 20(7): 754–771.
- Goryunov, V. A. 2011. *Modelling of Higher School Infrastructure*. Tomsk State Pedagogical University Bulletin, 5 (107): 39-44.
- Kanji, G. K. 2002. *Performance measurement system*. Total Quality Management, 13(5): 715-728.
- Kaziliūnas, A. 2007. *Kokybės vadyba*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto leidybos centras.
- Krylovas, A. and Kosareva, N. 2011. *A numerical experiment on mathematical model of forecasting the results of knowledge testing*. Technological and economic development of economy, 17(1): 42-61.
- Krylovas A, Kosareva N, Gudelytė L. 2011. *Socialinių indikatorių konstravimas taikant informacijos matavimo principus. Nekilnojamojo turto kainos modeliavimo pavyzdys*. Lietuvos matematikos rinkinys. LMD darbai. 52(spec. nr.): 195-199.
- Navickienė, O. and Krylovas, A. 2012. *Integral criteria for measuring the quality of teacher evaluation*. Social Technologies, 2(1): 40–52.
- Neely, A., et al. 2000. *Performance measurement system design: developing and testing a process-based approach*, International Journal of Operations & Production Management, 20(10): 1119 – 1145.
- Ressler, J. M. 2008. *A Model of University Reputation and Student Choice*. In: American Institute of Higher Education: 1st International Conference, Orlando April 3-5.
- Srikanthan, G. and Dalrymple, J. F. 2002. *Developing a Holistic Model for Quality in Higher Education*. Quality in Higher Education, 8(3): 215-224.
- Suwignjo, P., et al. 2010. *Quantitative models for performance measurement system*. International Journal of Production Economics, 64: 231-241.
- Tam, M. 2001. *Measuring Quality and Performance in Higher Education*. Quality in Higher Education, 7(1), 47-54.

SUMMARY

Modelling Quality Indicator of recruitment of University Departments Pedagogical Staff

Aleksandras Krylovas, Olga Navickienė, Laura Gudelytė

There is designed the generalized (integral) indicator of the supply of University departments with qualified pedagogical staff depending on parameters describing structure of pedagogical personnel: total number of teachers, teachers with a science degree, working full-time; this one includes teachers selected by open tender and employed under temporary contracts. This indicator is easily evaluated and can be used as an element assessing quality of a department or a faculty recruitment of the rating (Quality Management) system. There are evaluated values of indicators of University; it is shown how to use them in rating. The indicator is universal: it does not depend on a size of a department (number of teachers), it depends on relative values (teachers with a science degree, selected by open tender, part of working full-time); it is not oriented to the number of manning table (which is fairly unstable index depending on number of accepted students, selected optional study subjects and etc.), but to the all teachers of a department (including working part-time and timeworkers), due to it is well correlating with number of manning table. However it is more stable index reflecting the peculiarities of the train recruitment of a department.

Keywords: Performance Measurement Systems, Quality Management, Higher Education, Mathematical Modelling, Performance Indicators.

THE ROLE OF SUBJECT LIBRARIAN IN THE PROCESSES OF SCIENCE AND STUDIES: MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY LIBRARY EXPERIENCE

Albertas Olechnovičius

Mykolas Romeris University, Lithuania
olex@mruni.eu

Natalija Popkova

Mykolas Romeris University, Lithuania
natalija.popkova@mruni.eu

Abstract

Purpose is to present the role and services of Mykolas Romeris University subject librarians in the processes of science and studies via aspect of social technologies. Scientists don't usually have enough time to take a look to a wideness of social technologies and students in many cases don't know about them. Above-mentioned services and social technologies are the instrumentalities for faster scientific information retrieval and increased researcher's visibility in the academic world.

Design/methodology/approach – review of scientific literature, comparative analysis of social technologies and statistical data analysis of subject librarian's services.

Findings – identified social networks mostly matching social sciences and humanities.

Research limitations/implications – practical implementation of this research can be applied in Mykolas Romeris University and other universities of social sciences and humanities.

Practical implications – by observing and knowing innovations in social technologies subject librarians can widely spread this knowledge in their activities.

Originality/Value – article represents services of Mykolas Romeris University subject librarians.

Keywords: social technologies, social networks, subject librarian, library services, Mykolas Romeris University.

Research type: general review.

Introduction

Coming of new information communication technologies (hereinafter – ICT) and rapid changes of them bring the variety of social technologies, those capacitate new ways of information publication and receiving. In the plane of research and studies with the contribution of Web 2.0 technology researchers are able to deliver and students to receive more miscellaneous information than Web 1.0 technology allowed. Scientific communication, which Webster (1996) described as a process by which individuals, their groups and institutions share information using general behavior and value systems, is faster. Web 2.0 brought social technologies those enable interaction and collaboration of users in a social media dialogue. Macaskill and Owen (2006) have defined Web 2.0 tools as a “web-based platform, which allows users to gain access, contribute, describe, harvest, tag, annotate and bookmark web mediated content in various formats, such as text, video, audio, pictures and graphs.” Turk and Fine (2003) emphasize the importance of technological tools those are used for creating scholar knowledge. Fry (2006) affirms that scientific tradition is defined by technologies used in scientific communication. Examples of Web 2.0 sites are social networking sites, blogs, wikis, content sharing sites, mashups, folksonomies and other. Overview of these social technologies is one of the main objectives in this article.

Besides the review of variety of social technologies, used in the processes of study and research, authors raise the other objective - to present them through the services of Mykolas Romeris University (hereinafter – MRU) library subject librarians. They play significant role in the appliance of social technologies in the academic activity.

Scientists don't usually have enough time to take a look to a wideness of social technologies. Time, distance and other costs are the reasons, why traditional communication methods cannot compete with new ways of communication, delivered by information communication technologies. The paper presents not only scientific social networks, but also includes the overview of other social technologies such as content sharing sites, where scientists can publicize their scientific activities. Those social technologies are important not only for researchers, but for students as well.

Other objectives are to introduce some definitions and describe the activities of subject librarians, to reveal models of subject librarian's communication within the library and with the academic society and to display some statistical data of their services.

The discussion about changing role of academic libraries started several decades ago. Besides traditional activities of academic library, services of subject librarians are emerging. This article represents new services of MRU subject librarians: trainings, subject guides, reference list, information search strategy, bibliometric indicators, “Book a librarian's consultation”, information desk. Those services are connected with aforesaid social

technologies and through those services social technologies are delivered for students and researchers through individual consultations and trainings.

All the objectives authors have raised in this paper theretofore will be realized hereafter through presenting the services of subject librarians in Mykolas Romeris University.

Theoretical background

Pikas (2006) defined scientific communication as discussion of new collective ideas, dissemination of them and assuring feedback. Subject librarian is a person through which faster and efficient communication between library and academic units is secured. Formal scientific communication, otherwise known as traditional documentary communication (Matkevičienė, 2009), is based on documentary processes. There are a lot of models of traditional formal scientific communication – some of them are presented in the articles of Stonkienė (2009) and Atkočiūnienė (2009). Besides formal communication, informal communications takes place. Formal and informal forms of communication are intertwined with each other and complement each other (Borgman, 2007). “It should be highlighted that informal communication, as well as formal communication, is a vital and integral element of every organization.” (Raišienė and Jonušauskas, 2011). MRU subject librarians communicate in both forms.

The “subject librarian” systems are common in USA, UK academic libraries and other Western Europe countries. There are just few academic libraries of Lithuania doing that practice.

Term “subject librarian” is not new and not the only one, describing the changing role of librarians. There is often used a term “liaison librarian” besides the term “subject librarian”. If to do a comparison, those two terms are similar and may be used as synonyms, but authors think that sometimes one or other may better suit to describe one or other activity of that kind of librarian. Some definitions of subject and liaison librarians and their activities will be delivered further.

More than three decades ago Miller (1977) described the activity of liaison librarian as „a formal, structured activity in which professional library staff systematically meet with teaching faculty to discuss stratagems for directly supporting their instructional needs and those of their students“. Scholomon et al (1989) noticed that „services performed by a liaison or subject specialist typically include establishing contact with user groups; communicating information about library policies and programs; eliciting information about curricula changes; selecting materials and collection development; instructing in library use; providing current awareness, reference, and bibliographic services; serving as a library ombudsman for users; and bringing user perspectives to the technical services

departments“. Like everywhere there is oppositional opinion stating that “the generic model of subject librarianship will disappear” (Martin, 1996). In 1997 subject librarian was defined as “a librarian with special knowledge of, and responsibility for, a particular subject or subjects (Feather and Sturges, 1997). Pinfield (2001) states, that the role of librarian is changing and subject librarian are performing new roles and adopting new ways of working especially in liaison with users, dealing with user enquiries, working with technical staff, selecting electronic library materials and carrying out more information skills training. Gaston (2001) states that “terminology is a major problem and establishing a consistent definition of what a subject librarian is often preoccupies the writers in literature”. He agrees with the indexing terms of Library and Information Science Abstracts – the only relevant indexing term is “subject specialists”. Several years ago was delivered the short definition of subject librarian – “librarians, who share disciplinary knowledge and have longstanding and cordial professional relationships with faculty members, so are well positioned to engage in the active recruitment of content for them” (Bell et al, 2005). World’s practice shows that many academic libraries are adopting a faculty subject/liaison librarian structure as an integral part of their organizational and service delivery model (Rodwell and Fairbairn, 2008).

The new term “research librarian” is spreading nowadays. However, term “subject librarian” is spread widely in Lithuania and term “liaison librarian” is used, when it comes to librarian’s communication with a faculty.

MRU subject librarians started their activities in 2010. Two models of MRU subject librarians’ activities are given below.

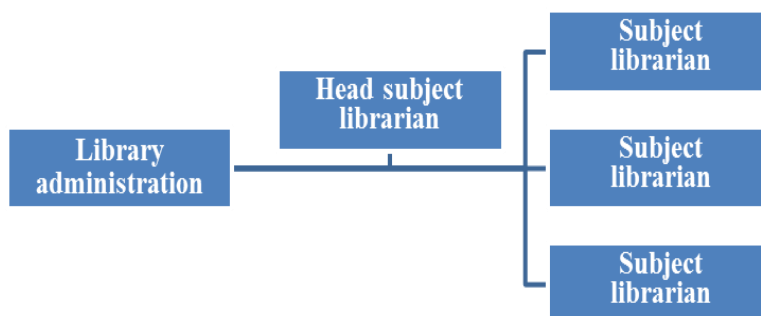

Figure 1. Formal communication of MRU subject librarians within the library

The first model in Figure 1 shows the formal communication of subject librarians within the MRU library. Tasks are delivered from library’s administration to head subject librarian, who allocates them to subject librarians.

The second model demonstrates communication of subject librarian with faculty. One of the strengths is that one subject librarian can replace the other in the time of his absence. It means that subject librarians share their knowledge with each other and can substitute their colleagues generally: do general trainings, queries, provide general information to the faculty. However, when it comes to specific requests, information is gathered and delivered to a missing at that time subject librarian.

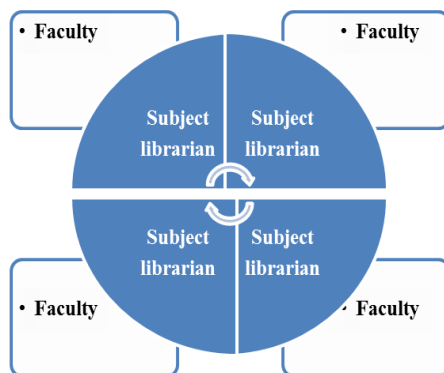

Figure 2. MRU subject librarian's communication with academic society

Social technologies are widely used in MRU library for delivering information to academic society. One-way communication is made by putting library information on its website. Bidirectional communication is secured by using social technologies as you can see in Figure 3.

MRU library has its website, but it's not the only place, where academic society can find library information. Today it is on Twitter and has a profile on Facebook, which at this moment has 1442 “likes”. Skype is used to give quick answers to academic community and is active almost 24/7, because library is open during the night hours until 5 a. m.

Facebook, Twitter, Delicious, Wikipedia and other social networking sites are just few of the social networking options available on internet. The Oxford English Dictionary Online (2010) defines social networking as “the use or establishment of social networks or connections; the use of Web sites which enable users to interact with one another, find and contact people with common interests”. In general, many terms are covered by social technology: social networking, social technique, social pedagogy, technocracy, socio-technique and other. In Wikipedia (2012) social technology is described as the usage of technology for social purposes: to ease procedures via social software and social hardware.

Figure 3. MRU library communication with academic society

Research methodology

Science is perceived as a social system in which collaboration and research group's work play a great role – knowledge is produced during the process of social interaction and formation of knowledge depends on many factors such as scientific institutions and their environment, social networks which secure the quality of scientific knowledge (Hemlin and Rasmunssen, 2006). Web 2.0 technologies are widely used in the academic sector as additional tools or even an alternative to the traditional scientific publications and forms of communication (Gray, 2009).

Some syndication technologies, current Web 2.0 tools and services include social networking sites, blogs, wikis, media-sharing services, social bookmarking, mashups and folksonomies. Masuda et al (2012) state, that “social networking reflects the social relations among people who share common interests, activities, beliefs or knowledge. Whether it is making new friends, finding a new job, promoting business, or locating a destination these links between people come useful.”

While achieving one of the main objectives, raised in this article, review and analysis of social networking sites and other Web 2.0 tools was made. Authors present social networks (entertainment, professional, scientific), blogs, wikis, Really Simple Syndication (hereinafter – RSS) technology, social bookmarking sites, QR code, content sharing sites (podcasts, photo sharing, video sharing, slide sharing) in this paper. Those social technologies are used in MRU subject librarians' activities by proposing them to University's academic community.

Method of statistical analysis was used for presenting indicators of subject librarians’ services in 2011 and 2012. Comparative aspect was used in many of introduced services. Statistical data will be displayed in the next part of this article.

Results and findings

Authors separate these main types of social networks: entertainment networks (e.g. Facebook, Myspace, Google+), professional networks (e.g. LinkedIn, Xing), academic networks (e.g. ResearchGate, Mendeley).

Overview of entertainment social networking websites was made, where the leading position belongs to Facebook. Top 10 social networking websites ranking, published at TopTenREVIEWS (2012), is given below in Figure 4.

Figure 4. 2012 Entertaining Social Networking websites comparison

Facebook now has more than 800 million users. Gedvilienė et al (2012) made a research of social technologies used by students in Lithuanian colleges, which showed that 9 of 10 students are social networked.

Professional networking sites are more oriented in special user’s demands. Purposeful relationships between professionals are developing here. Professional networking sites allow members to search for jobs, share knowledge and experiences. Some examples of professional networks will be given further. LinkedIn is a business-related social network, which allows members to create business contacts, search for jobs and find potential clients. Individuals have the ability to create their own professional profile. Ecademy is a membership organisation for entrepreneurs and business owners, who belong to a community that connects, supports and transacts with one another. Xing is a social software

platform for enabling a small-world network for professionals. Martindale.comConnected is one of the world's largest professional networking communities, created exclusively for the legal profession. Lawyrs.net - an international law community designed for lawyers and law students. MyParalegal Space is a social networking site for the paralegal community. Casemakerx.com is a professional networking site exclusively for law students.

Academic social networks offer their members possibility to create academic profile, co-authors list, publication list, forward and backward citation, to search publications, co-workers, groups, events, to rank papers, researchers and institutions. Bittner and Müller (2011) state that „social networking tools for researchers offer similar functionalities as networking tools for private or professional purposes. Users are provided with functionalities to input data, share data with their peers, and collaboratively work on data of common interest. Social networking instruments for researches specifically involve concepts and tools being fine-tuned to the needs of researchers, such as academic job boards, information on academic conferences, and collaboration tools for producing publications. Data and profile pages in these systems naturally focus on items of academic interest, such as research outputs, research interests, lists of academic output, and involvements in research projects.“ Examples of academic social networks are presented below.

Academia.edu is used by academics to share their research, monitor deep analytics around the impact of their research and track the research of academics they follow. Epernicus is publicly accessible professional networking platform for research scientists. The main goal of Epernicus is to connect researchers with their real world scientific networks, enabling them to find the resources they need to advance their work. Researchers also maintain a professional web presence and stay connected to their current and former colleagues through scientific profiles. Mendeley members can organize, share and discover research papers. Mendeley is a research management tool for desktop and web. Users can also explore research trends and connect to other academics in their discipline. Methodspace is a multidimensional online network for the community of researchers, from students to professors, engaged in research methods. It is sponsored by SAGE, a leading publisher of books and journals in research methods and the site is created for students and researchers to network and to share research, resources and debates. Methodspace users have free access to selected journal articles and book chapters. MyNetResearch is a worldwide online network of academic and corporate researchers with over a thousand knowledge specializations. Members can create a profile that summarizes their research interests and other key information. Profile helps find and be located by this worldwide community of researchers. Members can search for other researchers by knowledge specialization, geography and other attributes while creating and managing projects, including academic papers, funded grant proposals and inventions. MySciNet is a place for

scientists and students from diverse backgrounds to network and build the personal and professional connections needed to succeed in the sciences. MySciNet users can: network with other people who share identity and interest in science, join organizations who offer support to scientists with members of specific ethnicity, lifestyle or gender, find information on employers who offer a culture of inclusion, access a variety of resources designed to help advance members career. ResearchGATE is a social networking site for scientists and researchers to share papers, ask and answer questions, and find collaborators. Researcher ID provides a solution to the author ambiguity problem within the scholarly research community. Each member is assigned a unique identifier to enable researchers to manage their publication lists, track their times cited counts and h-index, identify potential collaborators and avoid author misidentification. There is a possibility to search the registry to find collaborators, review publication lists and explore how research is used around the world in this network.

Authors mainly concentrate on social networks, but this article presents other social technologies used in academic activities too. Blogs, wikis, RSS technology, social bookmarking, QR code will be shortly presented further.

Blogs are internet web pages, where person put notes in chronological order about his activities. King and Porter (2007) suggest that blogs in academic libraries could be used for internal communication to facilitate academic debate and to communicate with patrons, promoting new books and providing subject guides, current awareness and customized catalogue searches. The most popular blog (microblog) and social network is Twitter. Other examples of blogs are: Technorati, Dissertation Research Blog, Science Careers Blog and other. By development of blogs formal and informal dissemination styles intertwine, because scientists send information from various web pages (Stukas, 2010).

Wikipedia (2012) describes wiki as a website allowing users to add, modify or delete the content via a web browser. A simplified markup language or a rich-text editor is usually used for these actions. Wikis are powered by wiki software and most of them are created collaboratively. The most popular wiki is the online encyclopedia Wikipedia. Scholarpedia is a peer-reviewed open-access encyclopedia, written and maintained by scholarly experts from around the world. Scholarpedia is inspired by Wikipedia and aims to complement it by providing in-depth scholarly treatments of academic topics. WikiEducator is a website that provides free eLearning content that anyone can edit and use.

Really Simple Syndication (RSS) is a web feed that constantly scans the Web and provides links to content in which one has indicated an interest or requested a periodic update (Liesegang, 2007). This service is very useful and is recommended, like other services too, to MRU academic society through trainings and individual consultations.

Social bookmarking in Wikipedia (2012) is defined as “a centralized online service which enables users to add, annotate, edit, and share bookmarks of web documents”. 1996

was the year from which many online bookmark management services have been launched. The main feature of social bookmarking is tagging, which enables users to organize their bookmarks flexibly and develop shared vocabularies known as folksonomies. Mostly known social bookmarking sites are: Delicious, Digg, Newsvine, Connotea (this one is a reference management tool too), Citeulike.

QR Code (Quick Response Code) is a trademark for a type of matrix barcode (or two-dimensional code). QR codes are used in MRU library to share links about library services and to deliver other short information.

Content sharing systems is another example of social technologies. MRU subject librarians use podcasts (NPR: Science Friday Podcast), photo sharing (Flickr, Picasa Web Albums), video sharing (YouTube, SciVee, Blip.tv), slide sharing (SlideShare, AuthorSTREAM, SlideBoom, SlideServe). These content sharing systems are recommended to MRU academic society.

A review of social technologies, used in academic processes, was delivered to MRU scholars and students through project “eMoDB.LT: Opening of Online Research Databases for Lithuania” (stage 1) in 2010. Firstly, trainings were held for librarians, who overspread information in their academic institutions. Number of trainings and participants in MRU is shown in table below.

Table 1. eMoDB project trainings in Mykolas Romeris University

eMoDB.LT trainings in MRU		
Date	Audience	Number of participants
11-12th of October, 2010	Researchers	14
18-19th of October, 2010	Master and doctoral degree students	17
25-26th of October, 2010	Researchers	17
22-23rd of November, 2010	Researchers	14
29-30th of November, 2010	Master and doctoral degree students	14

Those trainings were done in MRU by librarians who became subject librarians later. Now the 2nd stage of the project is on and trainings in the University seemingly will be commended to subject librarians. Information about project could be found on the webpage of Lithuanian Research Library Consortium (2012).

There are not only project-based trainings in MRU. For three years subject librarians do trainings for students and researchers. Variety and number of trainings is given below in Table 2.

Table 2. MRU library trainings in 2012

Trainings	Audience	Number of trainings
„Library for studies“	1st year regular students tutors	1
„Library for studies“	1st year regular students	52
„Library for studies“	1st year of extended graduate students	1 (by individual request)
„Library for studies“	1st year additional extended master degree students	1 (by individual request)
„Scientific information search in electronic sources“	Students and researchers	82
„Reference management tools Refworks and Endnote“	Students and researchers	6
„MRU library“	Foreign students (ERASMUS, ERASMUS MUNDUS, 1st and 2nd stage students)	4

The other popular service in academic libraries is subject guides. MRU subject librarians load useful thematic links to external websites on the library’s website. The most suitable time to create such a resource in academic library is summer vacation (Davey and Tucker, 2010).

Service “Reference list” is provided in several academic libraries of Lithuania. MRU has its own instrumentality of providing this service for students and researchers, who have to fill in an electronic form from MRU library website and send it to their faculty subject librarian via e-mail. It should be highlighted that researchers can order reference list for free and receive a completed reference list within 10 working days. Search is done in MRU library’s electronic catalogue, publication database, database of electronic theses and dissertations, subscribed databases. Quantity of reference lists, made by subject librarians in 2011 and 2012, is given in Figure 5.

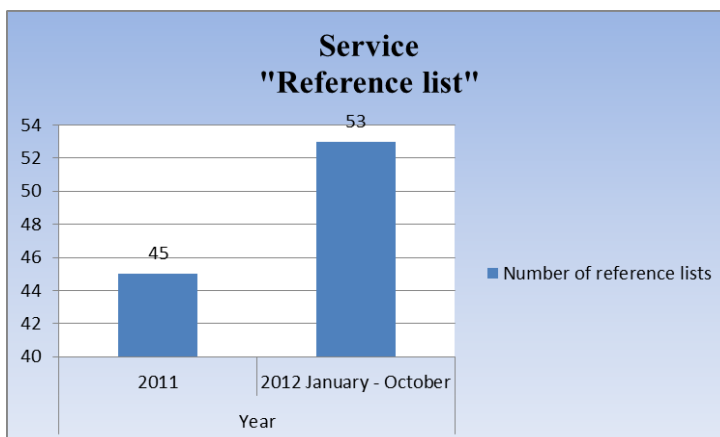

Figure 5. Comparison of MRU subject librarians’ service “Reference list” in 2011 and 2012

Service “Information search strategy” is unique and is free for MRU students. It is also delivered by filling in an electronic form, which is sent to appropriate subject librarian. Students have to note the title of the topic they write, keywords and other data. Answer is sent back also via e-mail within 5 working days. This service is more committed for part-time students and those who live not in Vilnius. In Figure 6 you can see quantity of strategies made by subject librarians in 2011 and 2012.

Reduction of strategies, made in 2012, is explained by taking out of usage paper request forms. It can be stated that this service now is used only by students who need assistance of subject librarian while writing a paper.

Figure 6. Comparison of MRU subject librarians’ service “Information search strategy” in 2011 and 2012

Evaluation of Lithuanian scientists’ choice of scientific publications implies that they seek for acceptance and spread of their scientific ideas not only nationally, but also internationally by publishing in well known for academic community publications with high reputation (Matkevičienė, 2009).

One of the exceptional MRU subject librarians’ services is delivering of bibliometric indicators for scientists. They can send a request or contact directly for author citation analysis, h-index, journal’s impact factor and citation maps. Information about highly rated and most frequently cited scholar journals is provided also and is delivered from Thomson Reuters Web of Science database and from Google Scholar, using Publish or Perish tool if needed. In favor of subject librarians it must be said that sometimes requests on bibliometric indicators come from MRU research center and voluminous works are done such as tool “Publications of MRU partners”, which contains 870 journals of MRU partners/universities with additional information. This tool and a user guide are on the library’s website.

Service “Book a librarian’s consultation” is very popular in 2012 academic year and will be presented broadly because of its technology. It was launched in 2011 for students and researchers to get individual consultation and other kinds of assistance. Figure 7 shows quantity of individual consultations delivered by subject librarians in 2011 and 2012.

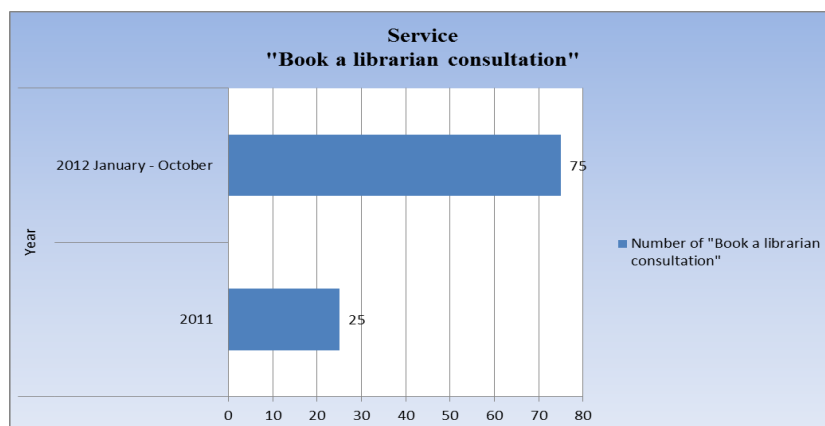

Figure 7. Comparison of MRU subject librarians’ service “Book a librarian’s consultation” in 2011 and 2012

A platform on a website of MRU library was made for providing the service “Book a librarian’s consultation”. Student or researcher has to indicate main library or campus where they want to get consulted, their status, name, e-mail, faculty, purpose of the consultation, notes and suitable dates and times. Request is sent to service’s e-mail, which

to check every day is responsibility of one subject librarian, who forwards the request to a subject librarian according to information students or researcher have filled in. Correspondence with customer is made until it is agreed on date, time and the place of the consultation. Technology of this service is illustrated below in Figure 8.

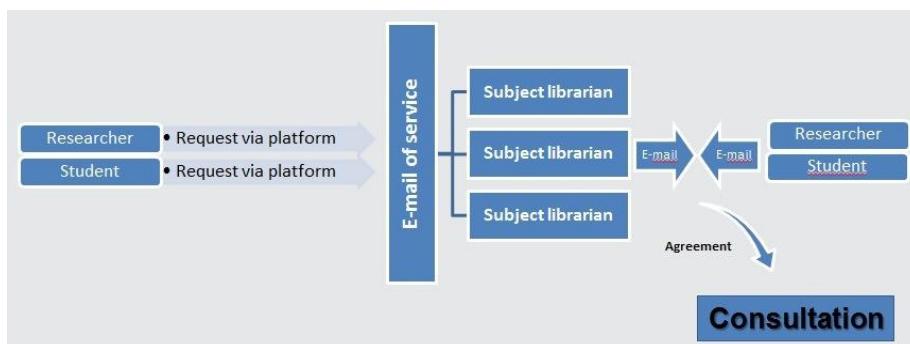

Figure 8. Technology of MRU subject librarians' service “Order librarian’s consultation”

Information desk is a widely spread service in academic libraries. Subject librarians are here on a rota basis and a free profound consultation happens at the Information desk. This service was launched in 2011. The number of consultations increased highly in 2012 as you can see below in Figure 9.

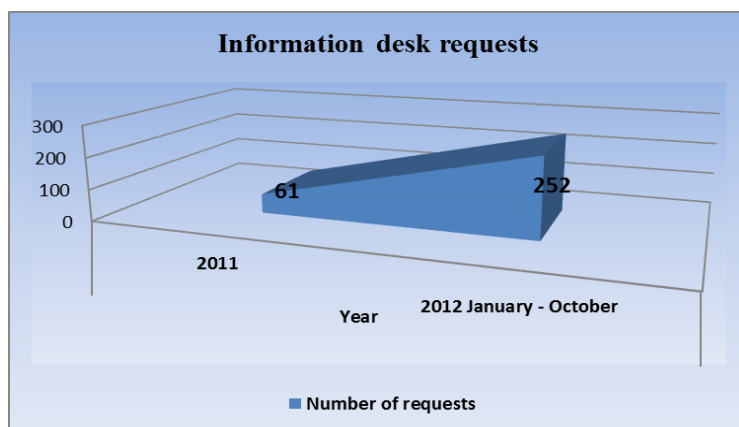

Figure 9. Comparison of Information desk requests in 2011 and 2012

Conclusions

ICT development opened new global communication and interaction possibilities. Society changes, ICT change attitudes of teaching and learning by bringing new tools for these processes. A significant impact is made on teaching and learning of social networking tools in education process today. Subject librarians can play significant role in the processes of science and study by delivering various social technologies to academic society through their services.

Overview of social technologies, made by authors, showed that there are many non-traditional (informal) ways to share and to get scholar information. Formal and informal forms of communication are intertwined with each other and complement each other. MRU subject librarians' activities are based on theretofore given statement.

Subject librarians and administration of the library rejoice of establishing more formal contacts with University scholars and it gradually takes character of informal communication. By this means library communication with academic community is accelerated and library contributes to a better and faster achieving of organizational goals.

MRU library's web pages are not the only place, where students can get library information about library's activities. Subject librarians “are looking” for students via social technologies and reach them there, where they frequently are in big numbers. The most popular social network among students is Facebook in Lithuania. Today library staff can deliver information for students on Facebook and on Twitter as well. Students also can deliver questions on Skype almost 24/7, because MRU library's working hours are from 8:30 a. m. till 5 a. m.

Mykolas Romeris University library subject librarians are advisers of academic community and can be a great help to save researcher's time and to increase their visibility in the world. Researchers are provided with a wide range of services including: new scientific social technologies, bibliometric indicators from international citation databases, guidance information on issues of publication and other.

Variety and oneness of subject librarians' services were presented in this paper. It is gratifying to know that these services are popular and meet the needs of MRU academic community.

Literature

- Atkočiūnienė, Z. 2009. Mokslo komunikacija: Lietuvos mokslo žurnalai mokslo komunikacijos kaitos požįūriu. *Informacijos mokslai*, 49: 71-83.
- Bell, S., et al. 2005. Reference librarians and the success of institutional repositories. *Reference Services Review*, 33(3): 283-290.
- Bittner, S.; Müller, A. Social Networking Tools and Research Information Systems: Do They Compete? *Webology* [interaktyvus]. 2011, 8(1) [žiūrėta 2012-09-22]. <<http://www.webology.org/2011/v8n1/a82.html>>.

- Borgman, C. L. *Scholarship in the Digital age: information, infrastructure and the internet* [interaktyvus]. MIT Press, 2007 [žiūrėta 2012-09-16]. <http://books.google.lt/books?id=ZDDu3CuzDdMC&printsec=frontcover&hl=lt&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.
- Davey, A.; Tucker L. K. 2010. Enhancing higher education students' employability and career management: a library service approach. *Library Review*, 59(6): 445-454.
- eMoDB.LT2: *Opening of the Online Research Databases for Lithuania – Stage 2* [interaktyvus]. Lithuanian Research Library Consortium, 2012 [žiūrėta 2012-09-19]. < <http://www.lmba.lt/en/about-lmba/projects/emodblt2>>.
- Feather, J.; Sturges, P. 1997. *International encyclopedia of information and library science*. London: Routledge.
- Fry, J. 2006. Scholarly research and information practices: a domain analytic approach. *Information Processing and Management*, 42: 299-316.
- Gaston, R. 2001. The changing role of the Subject Librarian, with a particular focus on UK developments, examined through a review of the literature. *New Review of Academic Librarianship*, 7(1): 19-36.
- Gedvilienė G., et al. 2012. Kolegijų student socialinės tinklaveikos įrankių naudojimas. *Studijos šiuolaikinėje visuomenėje: mokslo darbai*, 3(1): 65-73.
- Gray, K., et al. Web 2.0 Authoring Tools in Higher Education Learning and Teaching: New Directions for Assessment and Academic Integrity. *An Australian Learning and Teaching Council Priority Project, 2009-2010* [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2012-09-26]. <<http://web2assessmentroundtable.pbworks.com/f/ASW2A+Discussion+Paper.pdf>>.
- Hemlin, S.; Rasmunssen, S. B. The Shift in Academic Quality Control. *Science, Technology and Human Values* [interaktyvus]. 2006, 31: 173-198 [žiūrėta 2012-09-16]. < <http://sth.sagepub.com/content/31/2/173.full.pdf>>.
- King, D. L.; Porter, M. 2007. Collaborating with wikis. *Public Libraries*, 46(2): 32-35.
- Liesegang, T. J. 2007. Web 2.0, Library 2.0, Physician Learning 2.0. *Ophthalmology*, 114(10): 1801-1803.
- Macaskill, W.; Owen, D. 2006. Web 2.0 To Go. *Proceedings of LIANZA Conference 2006*. Wellington.
- Martin, J. V. 1996. Subject specialization in British university libraries: a second survey. *Journal of Librarianship*, 28(3): 159-169.
- Masuda, S., et al. 2012. VizResearch: Linking the Knowledge of People and the People with Knowledge. *Procedia Computer Science*, 9: 1416–1425.
- Matkevičienė, R. 2009. Lietuvos mokslininkų komunikacija: mokslo kūriniams publikuoti pasirenkamų mokslų leidinių atvejo studija. *Informacijos mokslai*, 49: 84-98.
- Miller, L. 1977. Liaison work in the academic library. *RQ*, 16(3): 213-215.
- Pikas, C. K. The impact of Information and Communication Technologies on Informal Scholarly Scientific Communication: a literature review [interaktyvus]. 2006 [žiūrėta 2012-09-16]. <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.92.9216>>.
- Pinfield, S. 2001. The changing role of subject librarians in academic libraries. *Journal of Librarianship and Information Science*, 33(1): 32-38.
- Raišienė, A. G.; Jonušauskas S. 2011. The usage of informal computer based communication in the context of organization's technological resources. *Socialinės technologijos*, 1(2): 255-266.
- Rodwell, J; Fairbairn, L. 2008. Dangerous liaisons?: Defining the faculty liaison librarian service model, its effectiveness and sustainability. *Library management*, 29(1): 116-124.
- Scholomon, B. F., et al. 1989. Targeting liaison activities: use of a faculty survey in an academic research library. *RQ*, 28(4): 496-505.

- Social bookmarking. *Wikipedia* [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2012-09-26]. <http://en.wikipedia.org/wiki/Social_bookmarking>.
- Social Networking. *Oxford English Dictionary Online* [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2012-09-26]. <<http://www.dictionary.oed.com>>.
- Social technology. *Wikipedia* [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2012-09-26]. <http://en.wikipedia.org/wiki/Social_technology>.
- Stonkienė, M. 2009. Formalioji mokslo komunikacija teoriniuose modeliuose: kaitos įžvalgos. *Informacijos mokslai*, 49: 48-69.
- Stukas A. 2010. Mokslo komunikacijos kaita tinklaveikos visuomenėje: interneto įtaka. *VU KF SMD Konferencijos rinktiniai darbai*, 1: 34-39.
- Thurk, J.; Fine, G. A. 2003. The Problem of Tools. Technology and the Sharing of Knowledge. *Acta Sociologica*, 46: 107-117.
- TopTenREVIEWS [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2012-10-11]. < <http://social-networking-websites-review.toptenreviews.com>>.
- Webster, F. 1996. *Theories of the information society*. London: Routledge.
- Wiki. *Wikipedia* [interaktyvus]. 2012 [žiūrėta 2012-09-26]. <<http://en.wikipedia.org/wiki/Wikis>>.

SOCIALINIŲ PEDAGOGŲ DARBE SU AGRESYVIAIS VAIKAIS IR JŲ ŠEIMOMIS TAIKOMI METODAI IR JŲ EFEKTYVUMO VERTINIMAS

Prof. dr. Vida Gudžinskienė

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
vida.gudzinskiene@mruni.eu

Lect. Živilė Barkauskaitė Lukšienė

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
zivile.barkauskaite@mruni.eu

Santrauka

Tikslas – atskleisti socialinių pedagogų vaidmenį vykdant agresyvaus elgesio problemų sprendimą bei prevencinę veiklą mokykloje ir jų taikomus darbo metodus su agresyviais vaikais ir agresyvaus vaiko šeima.

Metodologija – standartizuotas interviu su socialiniais pedagogais; kokybinė tyrimo analizė.

Rezultatai – mokyklose egzistuoja vaikų agresijos problema, dažniausiai paplitusi fizinės jėgos prieš kitus taikymo, įžeidinėjimų bei patyčių forma, ir agresyvių vaikų skaičius mokyklose didėja. Su agresyviais vaikais dirbantys socialiniai pedagogai puoselėja pareigingumą, atsakingumą, sąžiningumą, moralę, toleranciją, vidinę harmoniją bei empatiją bei lavina psichologinius, konsultacinius, bendradarbiavimo gebėjimus profesiniuose kursuose, seminaruose bei praktikoje. Socialiniai pedagogai dirbdami su agresyviais vaikais bei jų šeimomis pasirenka ir taiko metodus atsižvelgami į kiekvieno vaiko ir jo šeimos atvejo ar problemos pobūdį. Dirbdami su agresyviais vaikais bei jų šeimomis dauguma specialistų efektyviausiais laiko ir dažniausiai taiko „Konsultacijos“, „Motyvacinio pokalbio su vaiku“, „Pokalbio su mokytoju“ ir „Asmens įtraukimo į veiklą“ metodus. Šių metodų pagalba specialistams pavyksta geriau pažinti agresyvaus vaiko ir jo šeimos vidaus gyvenimo ypatumus bei formuoti tinkamą agresyvių vaikų elgesį bei dvasines vertybes.

Tyrimo ribotumas – tyrimo imtį sudaro 18 socialinių pedagogų, turinčių atitinkamą kvalifikacinį laipsnį ir dirbančių mokykloje ne mažiau negu 3 metus. Nuodugnūs kokybiniai tyrimai padeda giliau pažvelgti į nagrinėjamą reiškinių ir šiuo tyrimu atskleistas socialinių pedagogų požiūris į taikomus darbo su agresyviais vaikais ir jų šeimomis ypatumai, tačiau

tyrimo ribotumas tas, kad socialiniai pedagogai tobulinasi, ieško vis efektyvesnių būdų padedančių įveikti su agresyviu elgesiu susijusias problemas, todėl ateityje tikslinga atlikti tyrimus, siekiant išsiaiškinti kaip vienu ar kitu darbo su agresyviais vaikais ir jų šeimomis metodų taikymo efektyvumą vertina specialistai ir socialinių paslaugų klientai bei efektyviausius metodus taikyti praktikoje.

Praktinė reikšmė – įvairių tyrimų duomenys rodo, kad vaikų patiriama ir jų pačių skleidžiama agresija ir smurtas – aktuali problema. Todėl specialistai dirbantys mokykloje, tame tarpe ir socialiniai pedagogai, turi aktyviai dirbti su agresyviai nusiteikusiais vaikais ir jų šeimų nariais. Darbui su agresyviais vaikais ir jų šeimomis tikslinga taikyti moksliškai pagrįstus ir efektyvius metodus, kurie mažintų agresijos plitimą ir ją stabdytų.

Iš pateiktų darbo metodų su agresyviais vaikais socialiniai pedagogai efektyviai laiko ir dažniausia taiko tokius metodus, kurie reikalauja komunikacijos, domėjimosi agresyviu vaiku kaip asmeniu bei jo aplinka. Daugelis šių metodų grindžiami žodine komunikacija, kurios tikslas - formuoti individų atitinkamą elgesį ir dvasines vertybes. Taikomi metodai leidžia agresyvius vaikus bei jų šeimos narius mokyti numatyti savo elgesio ar veiklos padarinius ir įvertinti situaciją, pažinti pagrindinius asmens vidaus gyvenimo ypatumus, kuriais būtų galima paaiškinti tam tikrą elgesį bei išnagrinėti įvairius atsakymus, kurie galėtų padėti agresyviui vaikui priimti atitinkamus sprendimus, įprasminti ir įtvirtinti dorovinį elgesį ir vaiko santykius su aplinka.

Naudojami metodai yra naudingi bendradarbiavimui tarp socialinio pedagogo, agresyvaus vaiko ir jo šeimos. Jų pagalba gaunama daugiau ir vertingesnės informacijos, skatinamas mąstymas, leidžiama aktyviai dalyvauti. Akcentuotina, kad taikomi auklėjimo metodai naudingi koreguojant ugdytinio elgesį, įvairiaamžiui ugdymui, bendradarbiavimo procesui, reikalingos informacijos rinkimui. Teikiama profesionali socialinio pedagogo pagalba agresyviui vaikui ir jo šeimai, sprendžiant įvairius jų gyvenimo klausimus, pasitarnauja mažinant agresijos plitimą.

Originalumas/Vertingumas – tyrimu išsiaiškinta ir sužinota: agresiją lemiantys veiksniai bei formų paplitimas vaikų tarpe; socialinio pedagogo vertybės ir gebėjimai, būtini darbui su agresyviais vaikais; specialistų dažniausiai taikomi ir jų požiūriu efektyviausi darbo su agresyviais vaikais ir jų šeimomis metodai.

Raktiniai žodžiai: socialinis pedagogas, agresyvūs vaikai, darbo metodai.

Tyrimo tipas: taikomasis tyrimas. Duomenims surinkti taikomas kokybinis tyrimas.

Šalyje tebevykstantys socialiniai ir ekonominiai pokyčiai neretai visuomenėje skatina sumaištį. ***Ekonominė*** suirutė, ***nestabili*** politinė situacija, ***nedarbas – visa tai vienaip ar kitaip paliečia kiekvieną šeimą bei joje augančius vaikus ir skatina asocialių šeimų didėjimą, kelia grėsmę vaikų saugumui, jų ateičiai. Pokyčiai namuose, mokykloje, visuomenėje į kuriuos vaikai ypač jautriai reaguoja, daro įtaką jų elgesiui (taip pat ir agresyviam).***

Nors vaikų agresyvumo tema diskutuojama jau ne vieną dešimtmetį, tačiau ši tema išlieka viena aktualiausių mūsų visuomenės problemų. Dinamiški socialinio ir ekonominio gyvenimo pokyčiai Lietuvoje paskatino paauglių bei vyresnių asmenų agresijos protrūkį. Mokyklose padaugėjo agresyviai besielgiančių nepilnamečių, kurie laikui bėgant gali įsitraukti į nusikalstamas veiklas. R. Novodvorskienė, V. Pruskus (2008) pastebi, jog pasaulyje vieni kitus labiausiai skriaudžia Lietuvos vaikai. Šis pastebėjimas verčia susimąstyti apie vaikų agresyvumo, smurtavimo tendencijos paplitimą Lietuvos mokyklose. 2008 m. VŠĮ „Vaiko namas“ atliktas tyrimas „Smurto mokyklose paplitimas, formos, priežastys, prevencija ir pagalbos priemonės“, atskleidė tokius faktus: beveik ketvirtadalis 5 - 12 klasių mokinių teigia, kad jų mokyklos mokiniai kasdien taiko emocinį smurtą kitiems vaikams; kas dešimtas teigia, kad jų mokykloje kasdien būna fizinio smurto atvejų; trečdalis 5 - 8 klasių mokinių jaučiasi nesaugiai mokykloje, pentadalis tėvų mano, kad mokykloje taip pat nėra saugu, kas ketvirtas mokytojas įsitikinęs, kad mokiniams mokykloje yra nesaugu (Smurto mokyklose paplitimas, formos, priežastys, prevencija ir pagalbos priemonės: tyrimo analizė (2008)).

Svarbu atkreipti dėmesį, kad net 21 procentas vaikų 2009 metais nukentėjo nuo savo tėvų (Vaikai - nusikaltimų aukos ir liudytojai: situacijos Lietuvoje apžvalga (2011)). 2010 m. nusikalstamų veikų statistinių rodiklių apie vaikus analizėje teigiama, kad nuo tėvų nukentėjo 360 (t. y. 11,9 proc.), nuo patėvių ar įtėvių – 68 (t. y. 2,3 proc.), nuo globėjų – 10, nuo artimųjų – 42 (Statistinių duomenų apie 2010 m. užregistruotas nusikalstamas veikas, kurių padarymu įtariami (kaltinami) nepilnamečiai, apie nepilnamečius, kurie įtariami (kaltinami) padarę nusikalstamą veiką, bei nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius vaikus, analizė).

Taigi, įvairių tyrimų duomenys rodo, kad vaikų patiriama ir pačių skleidžiama agresija ir smurtas – aktuali problema. Todėl specialistai dirbantys mokykloje turi aktyviai ir efektyviai dirbti su agresyviai nusiteikusiais vaikais ir jų šeimų nariais. Darbui su agresyviais vaikais ir jų šeimomis būtini metodai, kurie mažintų agresijos plitimą ir ją stabdytų.

Mokslinės literatūros apžvalga

Pastaruoju metu mokslininkai itin daug dėmesio skiria bendrojo lavinimo mokyklai, kurioje vis ryškesnius kontūrus įgyja dažnesni negatyvaus elgesio reiškiniai. Pastebėtina, kad tyrinėjamų reiškinių spektras gan platus: delinkventiško ir agresyvaus elgesio problemas tyrė Abromaitienė L. (2008), Berns R. (2009), Blažys V. (2001), Butvilas T. (2008), Jonynienė Ž., Dromantienė L. (2002), Juodraitis A. (2003), Jusienė R. (2007), Kanapinskaitė J. (2005), Lawrence R. (2007), Lengvinas D. (2009, 2010), Šadrakova R., Pruskus V. (2007), Valickas G. (1997), Žukauskienė R. (1998, 2006); smurto raišką - Barkauskaitė Lukšienė Ž. (2008), Bukšnytė L., Kitrys A. (2008), Pilkauskaitė Valickienė R., Raižienė S., Žukauskienė R. (2009), Vasiukonytė M., Pruskus V. (2009); agresyvaus elgesio prevencijos įgyvendinimo galimybes nagrinėjo Braslauskienė R., Jonutytė I. (2005), Bukeikaitė D., Pruskus V. (2006), Povilaitis R., Valiukevičiūtė J. (2006) ir kiti. Reikia pažymėti, jog čia paminėta tik nedidelė dalis tyrimų siekiant išryškinti negatyvių reiškinių įvairovę bendrojo lavinimo mokyklose.

Agresyvaus mokinių elgesio mokykloje problema aktuali ir, kaip teigia A. Gumuliauskienė (1996), pati mokykla, jos mikroaplinka dvejopai suponuoja agresyvumą. Kaip ugdymo institucija, ji susijusi su reikalavimais, apribojimais, kurie dažniausiai sukelia negatyvią mokinių reakciją, agresyvumą. Kita vertus, mokyklinė aplinka ir slopina agresyvumą: tinkama priežiūra ir kontrolė mokykloje sumažina agresyvaus elgesio pasireiškimo tikimybę. Todėl socialiniams pedagogams, klasės auklėtojams ir kitam pedagoginiam personalui nuolat tenka ieškoti atsakymų, kaip dirbti prevencinį darbą sprendžiant agresyvaus elgesio problemas ir atrasti efektyvių agresyvaus elgesio įveikos strategijų.

Tyrimo metodologija

Tyrimo tikslas – atskleisti socialinių pedagogų vaidmenį vykdant agresyvaus elgesio problemų sprendimą bei prevencinę veiklą mokykloje ir jų taikomus darbo metodus su agresyviais vaikais ir agresyvaus vaiko šeima.

Tyrimo tikslui pasiekti keliama šie **uždaviniai**:

1. Atskleisti socialinio pedagogo vaidmenį vykdant agresyvaus elgesio problemų sprendimą ir prevencinę veiklą mokykloje.
2. Ištirti socialinio pedagogo taikomus darbo metodus su agresyviais vaikais ir agresyvaus vaiko šeima ir atskleisti jų požiūrį į taikomų metodų efektyvumą.

Tyrimo metodai: teorinių šaltinių analizės, empirinių duomenų rinkimo bei duomenų analizės metodai: standartizuotas interviu ir apklausa raštu su socialiniais pedagogais ir kokybinė tyrimo analizė.

Tyrimo pagrindimas. Duomenims surinkti taikomas kokybinis tyrimas. Kokybinio tyrimo pasirinkimui įtakos turėjo XX a. antrajame dešimtmetyje susiformavęs požiūris, jog nuodugnūs kokybiniai tyrimai padeda giliau pažvelgti į nagrinėjamą reiškinį. Klausimynas

sudarytas analizuojant mokslinę literatūrą bei remiantis R. Tidikio (2003) ir K. Kardelio (2005) pateiktais metodiniais reikalavimais.

Kokybinio tyrimo intervantų imtis ir atranka. Tyrimo imtį sudaro 18 socialinių pedagogų, dirbančių mokykloje. Atrinkant intervantus taikytas tikslinės atrankos metodas. Atrankos kriterijai: socialinio pedagogo kvalifikacinis laipsnis; socialinio pedagogo darbo stažas mokykloje ne mažesnis negu 3 metai.

Tyrimo eiga. Tyrimas vyko 2012 m. kovo – balandžio mėnesiais. Jo metu apklausta 18 socialinių pedagogų. Intervantams klausimai buvo užduoti tiesiogiai, o tai leido gauti tikslesnius atsakymus. Socialiniai pedagogai iš anksto buvo supažindinti su interviu klausimynu bei tikslais. Klausimų eiliškumas visiems intervantams buvo vienodas. Apklausai raštu buvo pateiktos 2 lentelės, kuriose socialiniai pedagogai turėjo pažymėti atsakymą apie metodo taikymo dažnumą ir pateikti nuomonę apie kiekvieno konkretaus metodo efektyvumą tiek dirbant su agresyviais vaikais, tiek su jų šeimomis ir pateikti 8 interviu klausimai. Interviu vyko mokyklose, kuriose dirbo socialiniai darbuotojai. Interviu trukmė nuo 30 minučių iki 1 valandos. Tyrimo metu nesklandumų nepasitaikė nė vienoje institucijoje.

Tyrimo rezultatai

Socialinio pedagogo vaidmuo vykdant agresyvaus elgesio problemų sprendimą ir prevencinę veiklą mokykloje. Socialinis pedagogas – specialistas, dirbantis ugdymo institucijoje ir esantis „socialinių problemų diagnozuotojas, informuotojas bei šių problemų sprendimo koordinatorius“ (Braslauskienė, Jonutytė, 2005, p. 73). Kaip nurodoma „Socialinio pedagogo pareiginėje instrukcijoje“ (2002), socialinis pedagogas vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais, dirba su vaikais priklausomais nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, patiriančiais seksualinį ar fizinį išnaudojimą, taip pat vykdo saviraiškos ir savirealizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocinių ir elgesio bei kitų problemų sprendimo prevencines programas.

Agresyviai besielgiantys vaikai - viena iš socialinio pedagogo veiklos sričių. Tai liudija ir atliktas tyrimas - nustatyta, kad du trečdaliai intervantų (n=13) teigia daugėjant agresyviai besielgiančių mokykloje vaikų. Tyrime dalyvavę socialiniai pedagogai labiausiai paplitusiomis ir dažniausiai pasikartojančiomis agresyvaus elgesio formomis laiko tas, kurios daro žalą kitiems asmenims: tai fizinės jėgos naudojimas prieš kitus, įžeidinėjimai, patyčios (n=18).

Spręsdamas mokinių agresyvumo problemą socialinis pedagogas, anot R. Braslauskienės ir I. Jonutytės (2005), privalo vadovautis šiomis gairėmis: pagalba agresyviai besielgiančiam vaikui ir agresoriaus aukai; pagalba tėvams; pagalba klasės auklėtojams ir pedagogams. Remiantis tyrimo duomenimis, dažniausiai socialinis pedagogas pagalbą teikia

agresyvaus elgesio mokiniui (n=18) ir agresoriaus aukai (n=15); rečiau tėvams/ globėjams, klasės auklėtojams, kitiems pedagogams (n=9).

Agresyvumo problemai ugdymo institucijoje efektyviai spręsti reikalingas glaudus socialinio pedagogo ir agresyvaus vaiko šeimos bendradarbiavimas. G. Navaitis (2007) pastebi, jog socialinio pedagogo bendradarbiavimas su šeima dažnai tampa problematiškas: susidūrusi su agresyvaus vaiko elgesio problemomis šeima vengia vaiko konsultavimą padaryti visos šeimos konsultavimu. Viena iš priežasčių - nenoras keisti savo gyvenimo ypatumų ir bendravimo su vaiku stiliaus. Anot mokslininko, nesusilpninus šio prieššinimosi tampa sunku pažinti šeimos santykius ir juos koreguoti taip, kad būtų įveiktos vaiko agresyvumo problemos.

Spręsdamas mokinių agresyvaus elgesio problemas bei vykdydamas agresyvaus elgesio prevenciją, socialinis pedagogas bendradarbiauja su klasės auklėtojais, pedagogais, mokyklos administracija, mat jie gali suteikti reikalingos informacijos apie esamą mokinio situaciją, taip pat reikšmingai prisidėti prie agresyvaus elgesio koregavimo bei problemos sprendimo. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad socialinis pedagogas vykdydamas agresyvaus elgesio prevencinę veiklą ar spręsdamas problemas dažniausiai (n=18) bendradarbiauja su nepilnamečių reikalų inspektorais, vaiko teisių apsaugos tarnyba, kiek rečiau (n=9) su pedagogine - psichologine tarnyba bei nevyriausybinėmis organizacijomis. Taigi, vienas pats socialinis pedagogas dažniausiai negali arba nėra pajėgus išspręsti agresyvaus elgesio problemų.

„Nacionalinėje smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008 - 2010 metų programoje“ (Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programa) apibrėžti veiksmai ir priemonės smurtui bei patyčioms šalies mokyklose šalinti. Todėl mokyklų socialiniai pedagogai dažniausiai (n=18) agresyvaus elgesio prevenciją vykdo pasiteldami užsienio šalyse efektyvių rezultatų davusias programas, skirtų patyčių ir agresijos mažinimui, tokias kaip: pradinį klasių mokiniams - „Antras žingsnis“ (angl. „*Second Step*“), vyresniems mokiniams - „Olweus“.

Apibendrinant galima teigti, kad mokykla yra ta vieta, kurioje vis dažniau susiduriama su agresyvaus mokinių elgesio problema, todėl būtent čia reikalinga taikyti tas prevencines priemones, kurios pagerintų mokinių psichosocialines ugdymo(si) sąlygas. Organizuojant agresyvaus elgesio prevenciją mokyklose, svarbiausias vaidmuo tenka socialiniam pedagogui. Vadinasi, mokinių agresyvaus elgesio problemų sprendimui yra būtinas ne tik kryptingas agresyvaus elgesio prevencijos vykdymas, bet ir išsamesni moksliniai tyrimai, išryškinantys taikytinų metodų efektyvumą dirbant su agresyviu mokiniu ir jo šeima.

Socialinio pedagogo darbo metodai su agresyviais vaikais ir agresyvaus vaiko šeima ir jų požiūris į taikomų metodų efektyvumą. Siekiant suteikti kokybišką pagalbą esant agresyvaus elgesio problemai, svarbu parinkti tinkamus darbo metodus tiek dirbant su

vaiku, tiek su jo šeima. Pagalba agresyviai besielgiančiam mokiniui, agresoriaus aukai, tėvams/ globėjams ar pedagoginiam personalui teikiama taikant individualaus ar grupinio darbo metodus, kurių pasirinkimą, kaip parodė tyrimas, lemia vaiko individualybė, šeimos pozicija, situacijos sudėtingumas ir agresijos forma (n=18). Būtina pabrėžti, kad individualaus darbo metodai, kuriuos dažniausiai ir naudoja intervantai (n=18), taikomi dirbant su agresyviais mokiniais pasitarnauja informacijos apie vaiką rinkimui, padeda išskirti agresyvaus elgesio priežastis, konstruktyviai bendrauti bei kryptingai planuoti ir įgyvendinti numatytą veiklą.

R. Braslauskienė ir I. Jonutytė (2005) sutinka, jog socialinio pedagogo darbas su agresyviais vaikais grupėse yra taip pat pakankamai efektyvus renkant apie juos informaciją, patiprinant individualaus darbo metu įgytą vaikų pasitikėjimą, stebint vaikų elgesį ar įtraukiant į įdomią veiklą. Tyrimas atskleidė, kad grupinio darbo metodą taiko tik trečdalis intervantų (n=6).

Kad suteikti kvalifikuotą ir tinkamą pagalbą, labai svarbu įsigilinti į agresyvių elgesį nulemiančias priežastis, todėl intervantų teirautasi, kokios priežastys, jų nuomone, sąlygoja agresyvių elgesį. Socialiniai pedagogai mini ir kaip pagrindinę priežastį išskiria šeimą ir problemas joje: *„dauguma agresyvių vaikų patiria smurtą šeimoje“, „praktiškai tai vaikai, iš nedarnių, konfliktuojančių ir smurtaujančių šeimų“, „netinkamas auklėjimas, smurtas, prievarta, prasta atmosfera, emocinių ryšių nepastovumas“, „dažniausiai tai vaikai, kuriems tenka susidurti su žiauriu tėvų elgesiu, pykčio ir agresijos protrūkiais“.*

Kitos intervantų įvardintos vaikų agresyvių elgesį sąlygojančios priežastys:

- vaiko charakterio savybės: *„impulsyvūs, siekiantys, kad kiti paklustų jų nuomonei“, „užsispyrę, valdingi, mėgstantys kontoliuoti kitus“, „nesusivaldantys, impulsyvūs“;*
- žema savivertė: *„tai dažniausiai paklusnūs, nuolaidūs vaikai“, „geri, drausmingi, bet dažniausiai konformistiški vaikai, kurie linkę paklusti kitiems vaikams, nes mano, kad jie nėra tokie vertingi nei smurtautojai“, „savimi nepasitinkinys, tylūs, ramūs mokiniai“;*
- dėmesio stoka: *„dažniausiai agresyvių vaikų privengia kiti klasės mokiniai, taigi, smurtaudami jie siekia dėmesio“, „smurtaudami jie susilaukia dėmesio, nes dažnu atveju, tai yra vaikai, kuriems stinga tiek draugų, tiek tėvų dėmesio“;*
- patyčios: *„dalis smurtaujančių vaikų balansuoja tarp agresyvumo ir patyčių, kurias patiria iš bendraamžių“, „kartais agresyviai elgiasi vaikai, patiriantys patyčias“, „čia kaip užburtas ratas, vyresni mokiniai tyčiojasi iš jaunesnių, o tada tie jaunesni agresyviai elgiasi su savo bendraamžiais ar dar jaunesniais“;*
- socialinių įgūdžių stoka: *„vaikai stokoja socialinių įgūdžių, nes šeimoje irgi jų stinga“, „socialinių įgūdžių stygius - tai bene didžiausia problema, kuri sąlygoja agresyvių elgesį“;*

– supanti aplinka: *„darnių santykių šeimoje stygius”, „problematiška aplinka namuose”;*

– visuomenės informavimo priemonės: *„ką rodo televizija, juk smurtas rodomas labai dažnai, baisu”, „kokia informacija pateikiama spaudoje, toks ir vaikų elgesys”*

– draugai: *„dažniausiai augsiviai besielgiantys vaikai draugauja su panašiais į save”, „tai, kad panašūs traukia panašius, jie smurtauja bendraudami, ir, mokytojui bandant sustabdyti smurtą, mokiniai paaiškina, kad jie čia juokais”.*

Taigi, pagal gautus intervantų atsakymus galima teigti, kad viena iš pagrindinių priežasčių sąlygojančių vaikų agresyvų elgesį yra šeima: auklėjimas, emocinio ryšio nebuvimas ar nepastovumas, netinkamas pavyzdys vaikui, agresija šeimoje. Kita neatsiejama priežastis - vaiko charakterio savybės ir supanti jį aplinka. Taip pat vaiką skatina elgtis agresyviai patiriamos patyčios.

Socialinio pedagogo pasirengimas dirbti su agresyviais vaikais nulemia jo darbo sėkmę, todėl tyrimo metu buvo klausiama intervantų, kaip jie vertina savo pasirengimą darbui su agresyviais vaikais: beveik pusė socialinių pedagogų mano (n=8), kad studijų metu įgytos kompetencijos darbui su agresyviais vaikais yra nepakankamos: *„mes per mažai žinome teorijos, nesame įgiję praktinių įgūdžių”;* mažiau nei trečdalis interviu dalyvių (n=5) mano gavę pakankamai tiek žinių, tiek įgiję gebėjimų, reikalingų darbui su agresyviais vaikais; ir trečdalis intervantų (n=6) nuomone, studijų metu gauta informacija ir žinios apie darbą su agresyviais vaikais yra pakankamos, tačiau jie paminėjo praktinių gebėjimų stygių: *„teorinių žinių mes turime, tačiau, kai jas reikia taikyti, tikrai nėra taip paprasta”, „studijų metu reikėtų daugiau praktinių įgūdžių taikymo užsiėmimų”, „kai stebi praktikoje jau dirbančius asmenis, atrodo visai paprasta taikyti teoriškai žinomas strategijas, tačiau tik pradėjęs dirbti supranti, kad nes tam tinkamai pasirengęs, <...> kiekvienas agresyviai besielgiantis vaikas kitoks, agresyvaus elgesio priežastys skiriasi, taigi ir darbas labai individualus”.*

Analizuojant duomenis iš kokių informacijos šaltinių socialiniai pedagogai sužino apie naujus darbo su agresyviais vaikais metodus paaiškėjo, kad visi socialiniai pedagogai (n=18) naujus metodus sužino seminarų ir kursų metu: *„kai tikslingai pasirenki seminarus, tai jie tikrai naudingi, <...> seminaruose patys dirbame metodais, kuriuos vėliau galime taikyti praktiniame darbe”;* *„svarbiausia, kad mes seminarų metu gauname užduotis, kurias grįžę į mokyklas galėsime pateikti dirbdami su mokiniais”.* Daugiau nei pusė intervantų (n=12) teigė skaitantys papildomą literatūrą, pora socialinių pedagogų (n=2) šiuo studijuodami magistrantūroje sužino apie naujus agresyvaus elgesio problemai spręsti naudojamus metodus. Taigi, socialiniai pedagogai nuolat sužino apie naujus metodus, nes visi respondentai lanko įvairius profesinius kursus, seminarus ir taip gilina bei atnaušina žinias.

Tyrimo metu teirautasi socialinių pedagogų nuomonės apie būtinus socialinio pedagogo gebėjimus dirbant su agresyviais vaikais. Analizuojant socialinių pedagogų atsakymus apie gebėjimus, kurie reikalingi darbui su agresyviais vaikais paaiškėjo, kad visi

intervantai (n=18), kaip būtinus ir svarbiausius, išskyrė komunikacinius, bendradarbiavimo ir psichologinius gebėjimus. Daugiau nei pusė socialinių pedagogų (n=13), teigia, kad svarbūs yra pedagoginiai ir savireguliaciniai gebėjimai darbui su agresyviais vaikais: *„būna tokių situacijų, kurios reikalauja ypatingų psichologinių pastangų, kad susitvardytum“, „pradžioje tuos įsiaudrinusius mokinius reikia nuraminti, ramus tonas ir savitvarda, dažniausiai jiems yra kažkas naujo..., todėl jie suklūsta ir patys nusiramina bei pradeda logiškai mąstyti“, „mano vidinė ramybė, pagarbus tonas bendraujant, susivaldymas nuo komentarų ir gebėjimas klausytis - tai mano įrankiai“*. Didelės įtakos, poros intervantų (n=2) teigimu, darbui su agresyviais vaikais, neturi organizaciniai ir planavimo gebėjimai.

Galima teigti, kad socialinių pedagogų darbe su agresyviais vaikais svarbiausi yra pačių specialistų socialiniai, pedagoginiai ir savireguliacijos gebėjimai, nes jie palengvina darbą su agresyviu vaiku.

Socialinis pedagogas, dirbdamas su vaiku, perteikia jam vertybines nuostatas, padeda formuotis jo pasaulėžiūrai ir pasaulėjautai. Visi intervantai (n=18) pažymėjo, kad dirbant su agresyvaus elgesio vaikais, kantrybę laiko svarbiausia vertybe. Taip pat akcentavo draugystę, pareigingumą, atsakingumą, sąžiningumą, paramą, pagalbą, bendradarbiavimą (n=16).

Galima daryti išvadą, kad socialiniai pedagogai, kaip svarbiausias vertybes darbe su agresyviais vaikais išskiria tas, kurių labiausiai trūksta agresyviam vaikui - kantrybę, pareigingumą, atsakingumą, sąžiningumą, moralę, toleranciją, vidinę harmoniją, empatiją. Intervantai akcentavo, kad minėtas vertybes jie siekia ugdyti bei lavinti.

Dirbant su agresyviu vaiku ir jo šeima labai svarbu taikyti tinkamus pagal situaciją, priimtinius ir efektyvius konkrečiam vaikui ir konkrečiai šeimai metodus. Todėl tyrimo metu domėtasi, kokius socialinio darbo metodus savo darbe taiko socialiniai pedagogai ir kokia jų nuomonė apie socialinio darbo praktikoje taikomų metodų efektyvumą. Analizuojant socialinių pedagogų metodų taikymo dirbant su agresyviais vaikais dažnumą (žr. 1 lentelę) pastebėta, kad *labai dažnai* kiek daugiau nei pusė (n=10) taiko „Pokalbio su mokytoju“ metodą; kiek mažiau nei pusė (n=8) taiko „Konsultavimo“ ir „Motyvacinio pokalbio su vaiku“ metodus; trečdalis (n=6) „Asmens įtraukimo į veiklą“ metodą. Galima daryti prielaidą, kad socialiniai pedagogai dažniausiai naudoja „Konsultavimo“, „Pokalbio su mokytoju“, „Asmens įtraukimo į veiklą“ ir „Motyvacinio pokalbio su vaiku“ metodus.

Dažnai intervantai taiko šiuos metodus: kiek daugiau nei pusė (n=10) – „Konsultavimo“ metodą; kiek mažiau nei pusė (n=8) – „Įgalinimo veikti“, „Asmens įtraukimo į veiklą“, „Atvejo vadybos“, „Motyvacinio pokalbio su vaiku“ ir „Šviesoforo“ (n=7) metodus; trečdalis (n=6) „Darbo ir klientų grupės“, „Jausmų kortelių“, „Žaidimo terapijos“, „Pokalbio su mokytoju“ ir „Nebaigtų sakinių“ metodus.

Pasak intervantų, dirbant su agresyviais vaikais *retai* tenka taikyti šiuos metodus: pusei (n=9) – „Žaidimo terapijos“ metodą; kiek mažiau nei pusei (n=8) – „Darbo su klientų grupe“, „Jausmų kortelių“, „Šeimos piešinio“ ir „Ekožemėlapių“, „Nebaigtų sakinių“, „Šeimos

terapijos” (n=7) metodus; trečdaliui (n=6) „Igalinimo veikti“, „Socialinės istorijos“, „Genogramos“, „Gyvenimo linijos“, „Anamnezijos“, „ASPIRE: darbo su šeimomis“, „Šeimos sociogramos“ metodus; mažiau nei trečdaliui (n=4) - „Asmens įtraukimo į veiklą“ metodą.

Trečdalis (n=6) dirbančių su agresyviais vaikais intervantų niekada netaiko „Jausmų kortelių“, „Sociogramos“, „Kultūrogramos“, „Paslapčių paukščio“, „Gyvenimo linijos“, „Šeimos piešinio“, „Atvejo vadybos“, „Dramos“ metodų.

Galima daryti išvadą, kad socialiniai pedagogai susidūrę su mokinių agresyvaus elgesio problemomis, dažniausiai pasitelkia „Konsultavimo“, „Pokalbio su mokytoju“, „Asmens įtraukimo į veiklą“ ir „Motyvacinio pokalbio su vaiku“ metodus. Teigtina, kad „Konsultavimo“, „Asmens įtraukimo į veiklą“, „Igalinimo veikti“, „Šviesoforo“, „Žaidimo terapijos“, „Nebaigtų sakinių“, „Pokalbio su mokytoju“, „Jausmų kortelių“, „Darbo su klientų grupe“, „Socialinio tinklo“ metodus tenka taikyti praktinėje veikloje dažnai.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad dalis metodų („Žaidimo terapijos“, „Darbo su klientų grupe“, „Ekožemėlapis“, „Šeimos terapijos“, „Igalinimo veikti“, „Asmens įtraukimo į veiklą“, „Socialinės istorijos“, „Genogramos“, „Gyvenimo linijos“, „Anamnezijos“, „ASPIRE: darbo su šeimomis“, „Šeimos sociogramos“) nėra populiarūs ir yra taikomi rečiau.

Galima teigti, kad iš intervantų išvardintų dvidešimt penkių darbui su agresyviais vaikais taikytinų metodų socialiniai pedagogai savo darbe naudoja didžiąją jų dalį, pasižyminčių savo įvairove. Taigi, pasitelkę tinkamus metodus konkrečioje situacijoje, socialiniai pedagogai gali suteikti kvalifikuotą pagalbą.

1 lentelė. Darbo metodų taikymo dirbant su agresyviais vaikais dažnumas ir efektyvumas (absoliutūs skaičiai, n=18)

Metodo pavadinimas	Metodo taikymo dažnumas				Metodo efektyvumas			
	Nieka da	R et ai	Daž nai	Lab ai daž nai	Neef ek- tyvus	Ma žai efe kty- vus	Ef ek - ty vu s	La ba i ef ek - ty

								vu s
Konsultavimo metodas			10	8			11	6
Darbo su klientų grupe metodas		8	6			6	8	
Socialinio tinklo metodas			6				6	
Įgalinimo veikti metodas		6	8			7	7	
Asmens įtraukimo į veiklą metodas		4	8	6		4	7	7
Socialinė istorija		6				6		
Ekožemėlapis		7				7		
Genograma		6				6		
Jausmų kortelės		8	6				9	
Sociograma	6							
Kultūrograma	6							
Paslapčių paukštis	6							
Gyvenimo linija	6	6				6		
Anamnezija		6					6	
Šeimos piešinys	6	8					8	
Atvejo vadybos metodas	6		8				8	
Drama	6							
Žaidimo terapija		9	6				10	
Motyvacinis pokalbis su vaiku			8	8			10	6
Šviesoforas			7				7	
Pokalbis su mokytoju			6	10	4		9	4
Nebaigti sakiniai		7	6			8		
ASPIRE: darbas su šeimomis		6					6	
Šeimos sociograma		6					6	6
Šeimos terapija		7						

Analizuojant socialinių pedagogų taikomų metodų dirbant su agresyviais vaikais efektyvumą (žr. 1 lentelę) nustatyta, kad *labai efektyviais* metodais kiek mažiau nei pusė (n=7) intervantų laiko „*Asmens įtraukimo į veiklą*“ metodą; trečdalis (n=6) - „*Konsultavimo*“, „*Motyvacinio pokalbio su vaiku*“ ir „*Šeimos sociogramos*“ metodus; kiek mažiau nei trečdalis (n=4) pažymi „*Pokalbio su mokytoju*“ metodą.

Efektyviems darbo su agresyviais vaikais metodams intervantai priskiria: kiek daugiau nei pusė (n=11) – „Konsultavimo“ ir „Žaidimo terapijos“, „Motyvacinio pokalbio su vaiku“ (n=10) metodus; pusė (n=9) – „Jausmų kortelių“, „Pokalbio su mokytoju“ metodus; kiek mažiau nei pusė (n=8) – „Darbo su klientų grupe“, „Šeimos piešinio“, „Atvejo vadybos“ ir „Įgalinimo veikti“, „Asmens įtraukimo į veiklą“, „Šviesoforo“ (n=7) metodus; trečdalis (n=6) – „Socialinio tinklo“, „Anamnezijos“, „ASPIRE: darbo su šeimomis“, „Šeimos sociogramos“ metodus.

Mažai efektyviais, informantų teigimu, laikytini šie metodai: kiek mažiau nei pusės (n=8) – „Nebaigtų sakinių“ ir „Įgalinimo veikti“, „Ekožemėlapių“ metodai; trečdalis (n=6) – „Darbo su klientų grupe“, „Socialinės istorijos“, „Genogramos“, „Gyvenimo linijos“ metodai; kiek mažiau nei trečdalis (n=4) – „Asmens įtraukimo į veiklą“ metodas.

Neefektyviu metodu kiek mažiau nei trečdalis (n=4) intervantų teigimu laikytinas „Pokalbio su mokytoju“ metodas.

Galima daryti išvadą, kad socialiniai pedagogai labai efektyviais ir efektyviais metodais laiko „Konsultavimo“, „Pokalbio su mokytoju“, „Jausmų kortelių“, „Šeimos sociogramos“, „Asmens įtraukimo į veiklą“, „Motyvacinio pokalbio su vaiku“, „Socialinio tinklo“, „Anamnezijos“, „Šeimos sociogramos“, „ASPIRE: darbo su šeimomis“, „Įgalinimo veikti“, „Asmens įtraukimo į veiklą“, „Šviesoforo“, „Atvejo vadybos“ ir „Šeimos piešinio“ metodus.

Teigtina, kad mažai efektyvūs – „Nebaigtų sakinių“, „Įgalinimo veikti“, „Ekožemėlapių“, „Darbo su klientų grupe“, „Asmens įtraukimo į veiklą“, „Socialinės istorijos“, „Genogramos“, „Gyvenimo linijos“ metodai.

Galima teigti, kad iš pateiktų darbo metodų su agresyviais vaikais socialiniai pedagogai efektyviais laiko tokius metodus, kurie dirbant su agresyviu vaiku reikalauja nenutrūkstamos komunikacijos, domėjimosi juo kaip asmeniu bei jo aplinka. Daugelis šių metodų grindžiami žodine komunikacija, kurios tikslas, pasak L. Jovaišos ir J. Vaitkevičiaus (1987, p. 158), „panaudojant žodį formuoti individų atitinkamą elgesį ir dvasines vertybes“, mokyti numatyti savo elgesio ar veiklos padarinius ir įvertinti situaciją, siekiama pažinti pagrindinius asmens vidaus gyvenimo ypatumus, kuriais būtų galima paaiškinti tam tikrą elgesį bei išnagrinėti įvairius atsakymus, kurie galėtų padėti agresyviui vaikui priimti atitinkamus sprendimus, įprasminti ir įtvirtinti dorovinį elgesį ir vaiko santykius su aplinka.

Analizuojant socialinių pedagogų metodų taikymo dirbant su agresyvių vaikų šeimomis dažnumą (žr. 2 lentelę) pastebėta, kad *labai dažnai* kiek mažiau nei trečdalis (n=5) intervantų taiko „Pokalbio su mokytoju“ ir „Konsultavimo“, o šeštadalis (n=3) taiko „Motyvacinio pokalbio su šeima“ metodus.

Dažnai intervantai taiko šiuos metodus: pusė (n=9) – „Konsultavimo“ metodą; kiek mažiau nei trečdalis (n=5) – „Motyvacinio pokalbio su šeima“ ir šeštadalis (n=3) „Anamnezijos“ metodus.

Pasak intervantų, dirbant su agresyvių vaikų šeimomis *retai* tenka taikyti šiuos metodus: kiek mažiau nei trečdaliui (n=5) – „Konsultavimo“, „ASPIRE: darbo su šeimomis“, „Šeimos terapijos“ ir šeštadaliui (n=3) – „Asmens įtraukimo į veiklą“, „Socialinės istorijos“, „Ekožemėlapis“ metodus.

Galima daryti prielaidą, kad socialiniai pedagogai dirbami su agresyvaus vaiko šeima dažniausiai naudoja „Konsultavimo“ ir „Motyvacinio pokalbio su šeima“ metodus. Būtina paminėti, jog šie metodai naudingi bendradarbiavimui tarp socialinio pedagogo, agresyvaus vaiko ir jo šeimos. Jų pagalba gaunama daugiau ir vertingesnės informacijos, skatinamas kritinis mąstymas, leidžiama aktyviai dalyvauti. Akcentuotina, kad taikomi auklėjimo metodai naudingi koreguojant ugdytinio elgesį, įvairiaaspėčiam ugdymui, bendradarbiavimo procesui, reikalingos informacijos rinkimui. Galima teigti, kad dirbant su agresyvių vaikų šeimomis socialiniai pedagogai praktinėje veikloje taiko gana nedaug metodų.

Analizuojant socialinių pedagogų taikomų metodų dirbant su agresyvių vaikų šeimomis efektyvumą (žr. 2 lentelę) nustatyta, kad *labai efektyviais* metodais du trečdaliai (n=12) intervantų laiko „Šeimos terapijos“ metodą ir šeštadalis (n=3) – „Konsultavimo“, „Motyvacinio pokalbio su šeima“, „Pokalbio su mokytoju“, „ASPIRE: darbo su šeimomis“ metodus.

Efektyviems darbo su agresyvių vaikų šeimomis metodams intervantai priskiria: pusė (n=9) „Konsultavimo“ metodą; trečdalis (n=6) – „Motyvacinio pokalbio su šeima“, „Pokalbio su mokytoju“ ir šeštadalis (n=3) – „Asmens įtraukimo į veiklą“, „Anamnezijos“, „ASPIRE: darbo su šeimomis“ metodus.

Mažai efektyviais, šeštadalio informantų (n=3) teigimu, laikytinas „Konsultavimo“ metodas. *Neefektyvių* metodų intervantai nenurodė.

Galima daryti išvadą, kad socialiniai pedagogai dirbdami su agresyvių vaikų šeimomis taiko ir laiko efektyviais „Konsultavimo“, „Pokalbio su mokytoju“, „Motyvacinio pokalbio su šeima“ ir „Šeimos terapijos“ metodus. Teigtina, kad iš pateiktų ir taikytinų darbo su agresyvaus vaiko šeima metodų socialiniai pedagogai efektyviausiais laiko tuos metodus, kurie plačiausiai aprėpia visus šeimos asmeninio ir socialinio gyvenimo aspektus.

Šakurova M.V. (2002) socialinę pedagoginę konsultaciją apibrėžia kaip kvalifikuotą pagalbą asmenims, turintiems įvairių problemų, jų socializacijos, socialinių funkcijų atnaujinimą ir optimizavimą, veiklos ir bendravimo socialinių normų išugdymą. Pagal Nikitiną N.I. ir Gluchovą M.F. (2005), konsultavimas suprantamas kaip darbas su individualiais ir jų tarpusavio santykiais, jis nukreiptas į vystymą, palaikymą krizės metu, globojimą ar problemų sprendimą. Sutton C (1999, p. 127) teigia, kad konsultavimo tikslas: „suteikti klientui progą ištirti, atrasti ir išsiryškinti, kaip būtų galima išradingiau ir geriau gyventi“. Vadinas taikant ir naudojant minėtus metodus, teikiama profesionali socialinio pedagogo pagalba agresyviam vaikui ir jo šeimai, sprendžiant įvairius jų gyvenimo klausimus.

2 lentelė. Darbo metodų taikymo dirbant su agresyvių vaikų šeimomis dažnumas ir efektyvumas (absoliutūs skaičiai, n=18)

Metodo pavadinimas	Metodo taikymo dažnumas				Metodo efektyvumas			
	Nie- kada	Retai	Daž- nai	Labai dažnai	Neefek- tyvus	Mažai efektyvus	Efek- tyvus	Labai efek- tyvus
Konsultavimo metodas		5	9	4		3	9	3
Asmens įtraukimo į veiklą metodas		3					3	
Socialinė istorija		3						
Ekožemėlapis		3						
Anamnezija			3				3	
Motyvacinis pokalbis su šeima			5	3			6	3
Pokalbis su mokytoju				5			6	3
ASPIRE: darbas su šeimomis		5					3	3
Šeimos terapija		5						12

Išvados

Didžioji dalis socialinių pedagogų sutinka, kad: mokyklose egzistuoja vaikų agresijos problema, dažniausia kylanti tiek dėl netinkamo auklėjimo, emocinio ryšio stokos, netinkamo pavyzdžio ir agresijos šeimoje, tiek dėl vaiko charakterio savybių, o agresyvių vaikų skaičius mokyklose didėja ir labiausiai vaikų tarpe paplitęs fizinės jėgos prieš kitus taikymas ir įžeidinėjimai bei patyčios. Tyrimu atskleista, kad agresijos problemų sprendimui dauguma socialinių pedagogų bendradarbiauja su policijos pareigūnais ir Vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojais bei, pasitelkdami jų pagalbą sprendžia problemas.

Organizuojant kryptingą agresyvaus elgesio prevenciją mokyklose, svarbiausias vaidmuo tenka socialiniam pedagogui, kuris teikdamas pagalbą agresyviui mokiniui, agresoriaus aukai, tėvams/globėjams ar pedagoginiam personalui, vykdo edukacinės pagalbos ir tarpininkavimo funkcijas.

Dauguma su agresyviais vaikais dirbančių ir vykdančių agresyvaus elgesio prevenciją socialinių pedagogų puoselėja pareigingumą, atsakingumą, sąžiningumą, moralę, toleranciją, vidinę harmoniją bei empatiją ir akcentavo, kad profesiniuose kursuose, seminaruose bei praktikoje lavina psichologinius, konsultacinius ir bendradarbiavimo gebėjimus.

Tyrimu nustatyta, kad dirbdami su agresyviais vaikais socialiniai pedagogai efektyviais laiko ir dažniausia taiko tokius metodus, kurie reikalauja komunikacijos, domėjimosi agresyviu vaiku kaip asmeniu bei jo aplinka: „Konsultacijos“, „Motyvacinio pokalbio su vaiku“, „Motyvacinio pokalbio su šeima“, „Pokalbio su mokytoju“ ir „Asmens įtraukimo į veiklą“ metodus. Taikomi metodai leidžia agresyvius vaikus bei jų šeimos narius mokyti numatyti savo elgesio ar veiklos padarinius ir įvertinti situaciją, pažinti pagrindinius asmens ypatumus, kurie galėtų padėti agresyviai vaikui priimti atitinkamus sprendimus, įprasminti ir įtvirtinti dorovinį elgesį ir socialiai priimtinius vaiko santykius su aplinka. Teikiama profesionali socialinio pedagogo pagalba agresyviai vaikui ir jo šeimai, sprendžiant įvairius jų gyvenimo klausimus, pasitarnauja mažinant agresijos plitimą.

Literatūra

- Abromaitienė, L. 2008. *Delinkventinio elgesio pedagogika*. Kaunas: Technologija.
- Barkauskaitė Lukšienė, Ž. 2008. Smurto raiška bendrojo lavinimo mokykloje. *Socialinis ugdymas*, 6 (17): 67 – 83.
- Berns, R. 2009. *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
- Blažys, V. 2001. *Darbo principai su agresyviais vaikais: metodinės rekomendacijos*, Vilnius: Baltijos kopija.
- Braslauskienė, R.; Jonutytė, I. 2005. *Vaikų agresyvaus elgesio prevencija ugdymo institucijose*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Bukeikaitė, D.; Pruskus, V. 2006. Agresyvus nepilnamečių elgesys mokykloje: priežastys ir raiškos ypatumai. *Šiuolaikinė mokykla sociologų objektyve: jaunųjų sociologijos mokslininkų darbai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, p. 331 – 374.
- Bukšnytė, L.; Kitrys, A. 2008. Mokinių patiriamo smurto bei savijautos ypatumai skirtingo tipo mokyklose. *Pedagogika*, 9: 60 – 65.
- Butvilas, T. 2008. *Šeimoje netektį patyrusių vaikų socializacija*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
- Gumuliauskienė, A. 1996. Vaikų ir paauglių agresyvumo klausimu. *Acta paedagogica Vilnensia*, 3: 131 – 139.
- Jonynienė, Ž.; Dromantienė, L. 2002. Asocialaus vaikų elgesio prielaidos mokyklose. *Socialinis darbas*, 2 (2): 24 – 37.
- Jovaiša, L.; Vaitkevičius, J. *Pedagogikos pagrindai: 1 t. Bendroji pedagogika. Auklėjimo teorija*. Kaunas: Šviesa, 1987.
- Juodraitis, A. 2003. Nepilnamečių priežiūros institucijos ugdytinių adaptacijos socioedukacinės prielaidos. *Socialinis darbas*, 1 (3): 30 – 40.
- Jusienė, R. 2007. „Sunkūs“ paaugliai arba kodėl paaugliai elgiasi agresyviai? *Nepilnamečių justicija Lietuvoje: teorija ir praktika: metodinis leidinys*. Vilnius: NPLC, p. 113–124.
- Kanapinskaitė, J. 2005. Vaikų ir paauglių internalios problemos: agresyvumas, depresija. *Socialinė pedagogika: teorija ir praktika*, Vilnius: VPU leidykla, p. 25 – 25.
- Kardelis, K. 2005. *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Šiauliai: Lucilijus.
- Lawrence, R. 2007. *School crime and juvenile justice*. Oxford.
- Lengvinas, D. 2010. Educational assistance to convicted juvenile offenders by educators working at the houses of correction. *Tiltai*, 2 (51): 113 – 125.
- Lengvinas, D. 2009. Nepilnamečių resocializacija- aktuali ugdymo problema. *Tiltai*, 1 (46): 71 – 82.

- Nacionalinė smurto prieš vaikus prevencijos ir pagalbos vaikams 2008–2010 metų programa* [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-15]. <http://www.vpsc.lt/doc_files/programu_atask/smurto%20progr.doc>.
- Navaitis, G. 2007. *Psichologinė parama paaugliams ir jų tėvams*. Vilnius: Kronta.
- Novodvorskienė, R.; Pruskus, V. 2008. Agresyvaus elgesio raiškos ypatumai vaikų globos namuose (tarp sutrikusio ir normalaus vystymosi vaikų). *Šiuolaikinė mokykla: socialinės patirtys ir iššūkiai: jaunųjų sociologijos mokslininkų darbai*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, p.165 – 214.
- Pilkauskaitė Valickienė, R.; Raižienė, S.; Žukauskienė, R. 2009. Elektroninių patyčių paplitimas Lietuvos vyresniųjų moksleivių tarpe. *Socialinis darbas*, 8(2): 114 – 121.
- Povilaitis, R.; Valiukevičiūtė, J. 2006. *Patyčių prevencija mokyklose*. Vilnius: UAB Multiplex.
- Šadrakova, R.; Pruskus, V. 2007. Psichologinė prievarta mokykloje mokinių, mokytojų ir tėvų požiūriu. *Šiuolaikinės mokyklos realijos: sociologinės įžvalgos*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, p. 100 – 156.
- Smurto mokyklose paplitimas, formos, priežastys, prevencija ir pagalbos priemonės: tyrimo analizė* [interaktyvus] 2008. [žiūrėta 2012-09-15]. <<http://www.children.lt>>.
- Socialinio pedagogo pareiginė instrukcija. Socialinis ugdymas, 2002, VII: 6 – 7.
- Statistinių duomenų apie 2010 m. užregistruotas nusikalstamas veikas, kurių padarymu įtariamai (kaltinami) nepilnamečiai, apie nepilnamečius, kurie įtariamai (kaltinami) padarę nusikalstamą veiką, bei nuo nusikalstamų veikų nukentėjusius vaikus, analizė* [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-03]. <http://wwwold.vrm.lt/fileadmin/Image_Archive/IRD/Statistika/korteles/analize_apie_vaikus_2010.pdf>
- Sutton, C. 1999. *Socialinis darbas, bendruomenės veikla ir psichologija*. Vilnius: Specialiosios psichologijos laboratorija.
- Tidikis, R. 2003. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija: vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras.
- Vaikai - nusikaltimų aukos ir liudytojai: situacijos Lietuvoje apžvalga (2011)* [interaktyvus]. [žiūrėta 2012-10-03]. <http://www.vaikystebesmurto.lt/_sites/paramosvaikamscentras/media/images/Biblioteka/Tyrimu_ataskaitos/2012%20vaikai%20nusikaltimu%20aukos%20ir%20liudytojai%20situacijos%20lietuvoje%20apzvalga%20national%20report%20lt%20final-1.pdf>.
- Valickas, G. 1997. *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
- Vasiukonytė, M.; Pruskus, V. 2009. Smurto prieš mokytojus raiškos ypatumai šiuolaikinėje mokykloje. *Šiuolaikinė mokykla: iššūkiai, realijos ir vertybės*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, p. 272.
- Žukauskienė, R. 1998. *Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų agresyvaus elgesio ypatumai*. Daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, psichologija (06S), Vilnius: VPU leidykla.
- Žukauskienė, R. 2006. *Kriminalinio elgesio psichologija: vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras.
- Никитина, Н. И.; Глухова, М. Ф. 2005. *Методика и технология работы социального педагога*. Москва: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС.
- Шакурова, М. В. 2002. *Методика и технология работы социального педагога*. Москва: Академия.

SUMMARY

Methods of work with aggressive children and their families applied by social pedagogues and evaluation of their efficiency

Prof. d. Vida Gudžinskienė, Lect. Živilė Barkauskaitė Lukšienė

The goal of the research: to identify the methods of work with aggressive children and families of such children employed by social pedagogues as well as social pedagogues' attitude to efficiency of the applied methods.

Findings: the problem of children aggression is observed at school and its prevailing forms include use of physical aggression, insulting and taunting and the number of aggressive children at school is increasing. Social pedagogues, who work with aggressive children, nurture dutifulness, responsibility, honesty, morality, tolerance, sense of coherence and empathy; they improve their psychological, consultation and collaboration skills in professional training courses, seminars and in their practice. Working with aggressive children and their families, social pedagogues choose and apply methods taking into account an individual case of every child and his family or the nature of problem. According to the specialists, who work with aggressive children and their families, the most efficient and the most frequently applied methods include „Consultations”, „Motivating conversation”, „Conversation with a teacher” and „Involvement of individual into activity”. These methods facilitate learning of peculiarities of internal life of an aggressive child and his/her family and to form appropriate behaviour of aggressive children and their spiritual values.

Practical implications: the data of various conducted research show that aggression and violence experienced by children and spread by children themselves is a topical problem. Therefore, specialists (including social pedagogues) working at school, have to actively work with aggressive children and their family members. Communicating and working with aggressive children and their families, scientifically substantiated and efficient methods that reduce the spread of aggression and eliminate it have to be applied.

Out of the presented methods of working with aggressive children, the methods that require communication, interest in an aggressive child as an individual and in his environment are considered efficient and most frequently applied by social pedagogues. The applied methods are useful for collaboration of a social pedagogue, an aggressive child and his/her family. More and more useful information is received with the help of such methods, they stimulate thinking and create condition for involvement. It is emphasised that the applied methods of upbringing are useful for correction of learner behaviour, for multifaceted education and gathering of information. The professional help provided by a social pedagogue to an aggressive child and his/her family solving various problems of their life and contribute to reduction of spread of aggression.

Keywords: social pedagogue, aggressive children, work methods.

THE EFFECTIVENESS OF ICT COMPETENCE EVALUATION STRATEGIES

Palmira Juceviciene

Kaunas University of Technology, Lithuania
palmira.juceviciene@ktu.lt

Vaino Brazdeikis

Kaunas University of Technology, Lithuania
vbrazdeikis@gmail.com

Abstract

The aim of this article is to provide rationale for ICT competence evaluation strategies and to reveal their effectiveness.

Design/methodology/approach. The theoretical background of the research is based on the conceptual models *Four Evaluation Generations* (Guba and Lincoln, 1981) and *Lungs of Effectiveness* (Juceviciene and Bagdonas, 2000). The following research methods are employed: 1) Research literature and document review is applied to analyze the evaluation strategies of ICT competence, 2) the focus group method is used to collect information revealing the effectiveness of the strategies.

Findings. ICT competence may be assessed by applying four strategies: 1) Passive assessment; 2) Active assessment; 3) Passive evaluation; 4) Active evaluation. The research on the effectiveness of different ICT competence evaluation strategies has revealed that all four strategies are appropriate, but each of them has some limitations. The limitations and opportunities are identified as a research result.

Research limitations/implications. Drawing on the conceptual model of ‘Lungs of Effectiveness’ and considering the difficulties of measuring long-range effectiveness, the research of this study is limited to defining *Potential* effectiveness and to some observations for planning *Prospective* effectiveness.

Practical implications. The research revealed that a) the *Potential* effectiveness of the application of the *Passive evaluation* and *Passive assessment* strategies is directed towards institutional needs, b) the *Potential* effectiveness of the application of the *Active evaluation* and *Active assessment* strategies is directed towards personal needs.

Originality/Value. Four strategies of the ICT competence evaluation have been revealed: theoretical rationale has been provided for them and their effectiveness empirically validated. The knowledge building of the ICT competence evaluation strategies is one more step on the way of developing the understanding of ICT competences and their evaluation.

Keywords: ICT competence, evaluation, evaluation effectiveness.

Research type: research paper.

Introduction

A lot of initiatives of the development of ICT competences emerge in different countries. Evaluation of these initiatives requires measuring their result: the ICT competences. For evaluation and assessment of ICT competences, the standards of computer literacy have been set. The evaluators use different methods to evaluate the ICT competence (Merkys et al. 2005, Barret, 2004; Juceviciene and Brazdeikis, 2006), but the methods are not yet clearly linked with different goals of evaluation. Guba and Lincoln (1989) argue that different evaluation goals and context call for different strategies and methods of evaluation. Unfortunately, there is a lack of the research on how the evaluation strategies have to relate to the different aims of the evaluation of ICT competence.

Our study addresses the following research question: what strategies have to be used to evaluate ICT competence with reference to different evaluation goals?

This paper aims to provide rationale for the evaluation strategies of ICT competence and to reveal their effectiveness.

The theoretical background of our research is based on the conceptual model of Four Generations of Evaluation (Guba and Lincoln, 1989) and the model of ‘Lungs of Effectiveness’ (Juceviciene and Bagdonas, 2000).

The following research methods are employed: 1) research literature and document analysis is applied to analyze the evaluation strategies of ICT competence; 2) the method of focus group is applied to collect information on the effectiveness of evaluation for using different strategies.

The paper is organized as follows: strategies of evaluating ICT competence are presented in Section 1. The effectiveness of these strategies is investigated in Section 2. Conclusions are presented at the end of the paper.

Theoretical background. Strategies of ICT competence evaluation

ICT competence in general can be described as a person’s knowledge, skills, attitudes, values, and other traits of the personality that determine a successful application of ICT in his/her activity. The most common use of ICT competence has been determined by the

standards (ECDL – Computer Lithuanian Union, 2000), as well as by particular models (e.g., Dynamic Model of the Educator’s ICT Competence – Brazdeikis, 2005) or simply by the lists of competences developed by employers. The ICT competence may be structured differently for various professional groups (teachers, health workers, etc.), but this has no significant impact on the assessment process of ICT competence.

Referring to the arguments by Guskey (2004) and Weis (2006), the evaluation of ICT competence is defined as the systemic examining of value when the information on person’s ICT competence is collected and analysed in order to make decisions about the future successful application of person’s ICT competence in one’s performance. The evaluation goals are classified into two main groups: formative evaluation and summative assessment.

The evaluation of ICT competence may be carried out through different methods employed in the research of the social sciences. Researchers’ works (Dunkin, 1997; Juceviciene and Brazdeikis, 2006) identify such methods as observation, interview, survey, testing, content analysis, fact analysis, competence portfolio, portfolio of performance results, reflection diary (web blog) and others.

The existing variety of evaluation methods does not guarantee the success of evaluation. The biggest imbalance exists between the typically and easily implemented test or survey, and time and effort demanding methods of observation and content analysis (e.g. employing portfolio as a tool). Merkys et al. (2005) note that social research is usually based on the triangulation principle. This means that several research methods have to be employed.

The same has to be said about ICT competence evaluation: it requires evaluation strategies that allow assessing ICT competence in the most objective and proper way. The evaluation strategy of ICT competence may be defined as systemic and long-term plan containing the determined goals for ICT competence evaluation and the most suitable evaluation methods (ways of activity), necessary resources, and the other information required for evaluation process.

Guba and Lincoln (1989) draw attention to the differences in the formative evaluation and summative assessment. A person under evaluation is required to provide different information for different evaluation goals. During formative evaluation, people may be inclined to provide more explicit information (e.g. about their weaknesses or deficiencies that need to be improved). By providing information to determine summative assessment (e.g. licensing), a person may seek not to disclose his/her weaknesses or deficiencies. Consequently, the same information should not be used for different purposes, although one may assume that some information may be repeated.

It is likely that two main types of goals for evaluating ICT competence may be distinguished: 1) formative evaluation goals that outline the evaluation of ICT competences

as performance focused on improving the ICT competence through detection of its problems; 2) summative assessment goals that outline performance achievements (results such as awards, certifications, licenses), abilities to perform certain duties (e.g. to hire a person), performance of management functions (e.g. benchmarking, competence development plans), etc.

Weis (1998) notes that traditionally the evaluator is an independent and objective investigator. However, according to this researcher, nowadays the role of external evaluator is changing rapidly. The new types of evaluation appear: the enabling evaluation, collaborative evaluation, stakeholder analysis, etc. Thus, there are two extreme options: 1) *active person under evaluation* means that the person takes part in the evaluation (he/she is empowered, collaborative) – internal assessment evidence is used in this case; 2) *passive person under evaluation* means that the evaluation is provided by the external evaluator – external and some internal information as evidence is used (e.g. answers to the questionnaire). Consequently, the terms ‘active’ or ‘passive’ express a dominant position of a person under evaluation and do not stress on a certain type of the evaluation as a state.

Four strategies are proposed for ICT competence evaluation. The strategies differ in the goals (formative goals – for evaluation, summative goals – for assessment), as well as in the perspective of the participation type of the person: passive participation – external strategy, active participation – self-reflection strategy:

- *Passive evaluation*: it is carried out by external evaluator to achieve formative goals; the strategy is based on the observation of activities, and later on, analysis of the observed fact is provided;

- *Passive assessment*: it is carried out by external evaluator to achieve summative evaluation goals; the implementation of this strategy is based on testing which may be combined with a survey;

- *Active evaluation*: it is carried out by actively involving a person under evaluation (by asking for his/her self-reflection) to achieve formative evaluation goals; depending on the evaluation conditions the methods of competence portfolio or portfolio of the results of performance may be applied;

- *Active assessment*: it is carried out by actively involving a person under evaluation (self-reflection) to achieve summative evaluation goals; similarly to the case of passive assessment the first step is devoted to the use of quantitative methods, whereas the second step is performed for the application of a number of qualitative methods of self-reflection; one of them may be the competence portfolio or construction of an e-portfolio.

Research methodology

The effectiveness of the strategies of the evaluation of a person's ICT competence indicates how successfully the chosen evaluation strategy (the combination of a goal, methods, and their realization) allowed achieving the result predetermined by a goal.

The analysis of the effectiveness of the evaluation strategies is based on the model of 'Lungs of Effectiveness' (Juceviciene and Bagdonas, 2000) used to evaluate the effectiveness of the educational institution. According to the conceptual model of 'Lungs of Effectiveness', the effectiveness of a school is evaluated from several perspectives: a) from the perspective of 'present': effectiveness that results from the performance which has just been completed, e.g. student's academic achievements (the effectiveness is called *Explicit*); b) from the perspective of 'future': effectiveness is under investigation (more precisely – *will be*) that *will result in the future* from the same performance which has just been completed, e.g. life career of the same student in their life course (the effectiveness is called *Prospective*). The problem is that it is extremely difficult to measure *Prospective* effectiveness that is a long-range effectiveness. Therefore, the authors (Juceviciene and Bagdonas, 2000) suggested one more type of effectiveness, called *Potential* effectiveness. It focuses on the selective measurement of the *present* qualities (that already provided their impact in the *past*, e.g. the school is focused on the development of particular characteristics of the personality, there are some other specific activities included into the curriculum, etc.) of the educational institution, but those that will most probably impact the *future* result (e.g. life course career of most graduates). Summarizing, the authors suggested to evaluate the effectiveness of the educational institution taking into account *Explicit* and *Potential* effectiveness.

The ideas of the model of 'Lungs of Effectiveness' may be used to answer the question: what kind of Effectiveness of the particular strategy used for the evaluation of ICT competence are we talking about?

Competence is understood as knowledge, skills and other qualities of the individual that are used to perform successfully on a certain level and achieve positive results. Of course, the same knowledge, skills and other qualities can be used by the same individual in his/her future performance aiming to achieve positive results. This means that the chosen strategy of the evaluation of individual's competence is focused on measurement qualities that were proved in the past performance (or it has just been completed), but at the same time they are focused on the future (accordingly, there is a possibility to speak about the *Perspective* effectiveness).

There are two alternatives available to answer the question which strategy is more effective: a) waiting for the future and examining whether a particular person will be really successful or not in using the competence that is investigated at present; b) limiting ourselves by researching the *Potential* effectiveness of the chosen strategies of ICT competence evaluation.

Taking into consideration the difficulties in measuring long-term effectiveness, the research in this study is limited to defining the *Potential* effectiveness and to some observations for planning the *Prospective* effectiveness.

The component parts of effectiveness are defined by the validated characteristics and criteria, and the expected questions for discussion are formulated (see Tables 1 and 2). The methodology of qualitative evaluation was chosen to evaluate the effectiveness. To analyse the data, a focus group was employed (experts in ICT implementation were asked to participate in the group).

Eight participants (experts) were invited to the focus group. The criteria for selecting the experts were the following: the university degree in ICT and pedagogics, active participation in the ICT implementation projects (the experts had to be members of the Expert Groups of the Ministry of Education and Science, schools, and active start-ICT managers). Before the discussion with the focus group, the strategies of the evaluation and their research peculiarities, as well as with the results of our previous research²⁶ (Brazdeikis, 2007) were introduced to the members. Content analysis of the focus group report was carried out.

Results and findings

According to the data we have received with reference to on the characteristics *Degree of research accomplishment* (see Table 1), one may note that all four evaluation strategies are suitable for the evaluation of ICT competence. The analysis of the *Quality of research accomplishment* (the criteria are: *validity, objectivity, representation, practicality*, see Table 1) showed that one can set some possibilities and limitations of the strategies. The analysis of the data of the *potential impact on the institution and the person* allowed revealing several observations for planning *Prospective effectiveness* for the institution and the individual (see Table 2).

Table 1. The *Potential* effectiveness

Strategy	Degree of research accomplishment (Criterion: degree of result achievement)	Quality of research accomplishment (Criteria: validity, objectivity, representation, practicality)
----------	--	--

²⁶ We have constructed eight ‘ways’ for the research on evaluation, testing all four strategies of evaluation of the ICT competence, each strategy – by two different research ‘ways’. In total, 2740 respondents (future educators or current teachers) were involved in 8 trials.

<i>Passive assessment strategy</i>	Applicable when the competences have to be appraised; i.e. the existing competence has to be proved, and the concrete individuals or groups have to be compared.	The risk for the quality is defined as follows: the subjectivity of a person under evaluation that is conditioned by his or her psychological state during the evaluation; weak motivation (particularly if the questionnaire is complicated and he/she responds to them too often); the answers are usually based on the theoretical knowledge of ICT application instead of referring to practical skills. The possibilities for strategy application are related to its practicality (fast use, inexpensive, uncomplicated and quite informative questions) and representation for different types of respondents.
<i>Passive evaluation strategy</i>	Applicable in the cases when the further performance of the individual or group should be defined, the improvement of the performance and competence development have to be planned, and the progress has to be monitored. This evaluation strategy is unsuitable when an evaluation result should lead to certification, licensing, etc.	The risk for the quality is basically defined by the same arguments as in the case of <i>Passive assessment</i> strategy. Because of the formative evaluation goals, the risk for the quality increases as the measurement is done repeatedly because of aiming at monitoring the progress. The possibility to survey large samples of respondents decreases, since the analysis of data requires much more resources.
<i>Active assessment strategy</i>	Applicable to the personal evaluation and rating of person's ICT competence, the presentation of pieces of work. It is suggested to apply this assessment when a person has a number of products prepared. Then, the content analysis of these products should be performed. The strategy may be applied with the aiming to enrich and extend the information received during while applying <i>Passive</i> strategy.	The risk for the quality is defined by the subjectivity of evaluator that may appear because of his/her limited understanding of the evaluation. This strategy is also characterized by its application for small samples, the big need of resources, the necessity of extra motivation for of the persons under evaluation, the features of authorship and possible bureaucracy. The possibilities of strategy application are related to the reliability of evaluation, because it is based on the evidence of person's activity, the recognition of person's ICT competence and the re-use of collected material.
<i>Active evaluation strategy</i>	Suitable for the detailed and precise formative evaluation of ICT competence, the monitoring of the progress of ICT competence; planning the development of person's ICT competence. During the evaluation, the experience sharing may be simultaneously	The quality risk for the quality is basically defined by the same arguments as in the case of <i>Active assessment</i> strategy: the subjectivity of the persons under evaluation that may appear in preparation the process of the creation of their competence portfolios; i.e. they would like to reveal only one some part of the competence or to demonstrate the concrete some limited aspects of

	organized, and the application of strategy may be considered to be the feature of learning organization.	their competence, etc. The possibilities of the strategy application are characterized by the satisfaction of the person individuals with their work on evaluation, their deeper insight that appeared during the process of evaluation of their competence portfolios.
--	--	---

Description of effectiveness of strategies allows a proper and more effective use of ICT competence evaluation strategies.

Table 2. Planning *Prospective* effectiveness

Strategy	Potential impact on institution and person (Criterion: influence)
Passive assessment strategy	While applying <i>Passive evaluation</i> and <i>Passive assessment</i> strategies, their <i>Prospective effectiveness</i> is directed at institutional needs and is characterized by the possibilities to define the existing <i>status quo</i> . Thus, this strategy is suitable for researching the quality of the institution and for the preparation of its strategic plans.
Passive evaluation strategy	
Active assessment strategy	While applying <i>Active evaluation</i> and <i>Active assessment</i> strategies, their <i>Prospective effectiveness</i> is potentially directed to personal activity and planning one's competence development, the dissemination of one's practice, and communication with colleagues.
Active evaluation strategy	

Conclusions

The evaluation of ICT competence is a systemic research which aims to make decisions on the suitability of ICT competence for a given situation and further successful ICT application for personal or institutional performance. According to the goals (evaluation or assessment) and the person's participation in the evaluation process (passive or active), the person's ICT competence may be evaluated by applying four strategies: 1) *Passive evaluation*; 2) *Active evaluation*; 3) *Passive assessment*; 4) *Active assessment*.

The effectiveness of the strategies of ICT competence evaluation may be emphasized by defining of *Potential effectiveness*. There also may be some discussion provided on the planning of *Prospective effectiveness*.

The research results on the effectiveness of the evaluation of the ICT competence revealed that all four evaluation strategies are suitable for evaluation of person's ICT competence. However, the *Passive assessment* strategy is more suitable for revealing the *status quo*, the *Passive evaluation* strategy is more suitable for the planning of the competence development, whereas the *Active assessment* strategy is more suitable for the evaluation of the personal ICT competence; and, finally, the *Active evaluation* strategy is

appropriate for a precise formative evaluation of personal ICT competence and monitoring the progress.

With reference to implementing the different evaluation strategies, the possibilities and limitations of the application of different characteristics and criteria have been revealed: a) for the *Passive assessment* and *Passive evaluation* strategies: the subjectivity and need for better motivation of the person under evaluation and for high practicality of his/her performance, the representativeness of the size of the sample; b) for the *Active assessment* and *Active evaluation* strategies: problem of evaluator subjectivity, possibility of the application of the strategy for small samples, demand for big resources, problems of authorship and reliability of evaluation, possibility to re-use of collected material, the satisfaction of the individuals with their work on evaluation.

The *Prospective* effectiveness of *Passive evaluation* and *Passive assessment* strategies is directed to institutional needs, whereas the same effectiveness of the *Active evaluation* and *Active assessment* strategies is potentially directed to personal needs.

References

- Bagdonas, A., Juceviciene, P. 2000. *Bendrojo lavinimo mokyklos veiklos efektyvumo sampratos problema epistemologiniu ir vertinamuoju aspektais*. Socialiniai mokslai, 25: 95-100.
- Brazdeikis, V. 2005. *Pedagogo informacijos ir komunikacijos technologijos taikymo kompetencija*. Informacijos mokslai, 34: 43-50.
- Brazdeikis, V. 2007. *Pedagogų informacinių ir komunikacinių technologijų taikymo kompetencija ir jos vertinimo strategijos* : daktaro disertacijos santrauka : socialiniai mokslai, edukologija (07S). Kaunas.
- Barrett, H. 2004. *Differentiating Electronic Portfolios and Online Assessment Management Systems*. In C. Crawford et al. (Eds.), *Proceedings of Society for Information Technology and Teacher Education International Conference 2004* (pp. 46–50). Chesapeake, VA: AACE.
- Guba, E.; Lincoln, Y. 1989. *Fourth Generation Evaluation*. SAGE.
- Guskey, T., R. 2004. *Profesinio tobulinimosi vertinimas*. Vilnius: Garnelis (in Lithuanian).
- Dunkin, M. J. 1997. *Assessing teachers' effectiveness*. Issues in Educational Research, 7(1): 37–51.
- Lietuvos kompiuterininkų Sąjunga. 2000. *ECDL programa (3 versija)*. Vilnius: Žara (in Lithuanian).
- Merkys, G.; Šaparnienė, D.; Vaitkevičius, S.; Misiovič, J.; Titkov, D. 2005. *IKT taikymo švietime tyrimas, parengiant rodiklius ir stebėsenos tvarką*. tyrimas (tyrimo ataskaita). Kaunas: Kauno technologijos universitetas (in Lithuanian).
- Juceviciene, P., Brazdeikis, V. 2006. *Educator's ICT Competence: Searching for the Evaluation Strategy*. In: V. Dagienė, R. Mittermeir (Eds.), *Proc. of the 2nd Int. Conference „Informatics in Secondary Schools: Evolution and Perspectives“* (pp 176–187) Vilnius: TEV.
- Weiss, C.H. 1998. *Evaluation. Methods for Studying Programs and Policies*. (2nd ed.). New Jersey: Prentice Hall.

SOCIAL MEDIA IN TEACHING PRACTICES: LECTURER ATTITUDE

Prof. Dr. Jolita Šliogerinė

Mykolas Romeris University

Institute of Humanities

Department of Foreign Languages

Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania

j.sliogeriene@gmail.com

www.mruni.eu

Giedrė Valūnaite Oleškevičienė

Mykolas Romeris University

Institute of Humanities

Department of Foreign Languages

Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania

gentrygiedre@gmail.com

www.mruni.eu

Abstract

Purpose – The article focuses on lecturer attitudes towards the use of social media, their opinions and implications they face in their work reality. The aim of the phenomenological study is to describe and analyze the phenomenon of teaching processes based on the use of social media. The main research question is focused on how lecturers perceive and name their experience connected to the use of social media in their teaching

Design/methodology/approach – Van Manen’s (1990) insights about the connectedness of phenomenology and pedagogy allow to justify phenomenological approach in the research. Phenomenology is perceived as not pure description but as an interpretation of lived experiences related to the phenomenon. The research is focused on how lecturers in MRU perceive and name their experience related to social media use in teaching.

Findings – The research into the phenomenon of the use of social media in teaching processes reveals that lecturers perceive social media mainly as a means of communication. Although they use social media mainly to generate new content and share the information

but attach such use only to their personal space. As well lecturers express certain reservation about the use of social media in teaching. They identify such factors like abundance of information and time used to systematize and find out the necessary information. Lecturers perceive social media as time consuming and identify that there is not enough readiness and openness to accept changes and new technologies. However, lectures admit the accessibility of information and the speed of getting it as one advantage of social media. They identify additional advantages like the development of student collaboration and social skills. As well lecturers admit that the use of social media for teaching enables them to provide feedback immediately.

Research limitations/implications – Phenomenological research tends to emphasize subjectivity and does not involve large number of instances, thus there might be a question about the representativeness of the data. However, the phenomenological theory allows scientists to rely on a small number of instances.

Practical implications – Institutions of higher education face numerous possibilities of using social media in the study processes. However, social media as a new teaching/learning tool should be internalized by all the agents on the educational scene which embraces lecturers as well.

Originality/Value – The research focused on the impact of social media on education is still a scarce but growing research field, so exploring lecturer attitude towards social media as a new teaching tool adds to the growing research field.

Keywords: social media, social networking sites, teaching/learning practices, attitudes

Research type: research paper

1. Introduction

The emergence of Web 2.0 technologies and their applications like social media is changing our world as well as educational processes. Some theoreticians and researches explore the ways how to master new social technologies in order to ensure better quality of life. Other researchers try to warn against the risk of mixing reality with illusionary concepts, the emergence of simulated reality which leads to implementation of manipulative projects distorting natural human life. Despite the variety of the attitudes social media role is increasing and it is changing the ways people accept and process information. According to Prensky (2001) students are Digital Natives because digital language is native for them. While lecturers are Digital immigrants because they mastered digital language later and their understanding and skills lack perfection.

Educational problem arises because Digital immigrants teach digital natives, who have different information intake and perception habits. Digital natives are used to getting fast information which is fragmented and mosaic. Besides, they are used to multitasking and

simultaneous thinking. They learn best through cooperation. As well they like immediate satisfaction and reward for their attempts. So Digital immigrants face the fact that they have to learn communicating through their students' language and style and they have to accept their students' mosaic and simultaneous reality. (Prensky 2001)

According to the recent research approximately 95% of young people (age groups 13-17 and 18-29) use social media regularly (Lenhart, 2010) Applications of Web 2.0 technology get anchored more and more in our daily lives, especially in the lives of young people in various places and various social contexts. (Hargittai, 2007) Social media and social network sites include billions of users and the numbers are constantly growing. The generation of future students is already participating in social network sites actively.

The potential offered by Web 2.0 technology which could change social distributions, which creates possibilities and re-moulds our links with objects, places and each other is not fully explored (Beer ir Burrows, 2007) Research how social media influences pedagogics and social links in education is a scarce but growing research field. (Selwyn 2007)

Research focus in the field of education has a tendency to shift towards student use of social media for studying purposes. (Ellison, Steinfield, and Lampe 2007; Selwyn 2007) (Petkūnas and Jucevičienė, 2006) (Change of Educational Paradigm due to the Influence of Information Technology application: Learner Attitude Aspect), educator use of social media in their teaching practices (Hewitt and Forte 2006; Mason 2006; Mazer, Murphy, and Simonds 2007), pedagogue professional transformation (Oberg and Bell 2012) and transformation of teaching practices while using social media (Cheal, Coughlin, and Motore 2012) (Zygmantas 2007) (Changing Requirements for Pedagogues).

2. Research Aims and Objectives

The aim of the phenomenological study is to describe and analyze the phenomenon of teaching processes based on the use of social media. The research of the phenomenon is based on lecturer lived experience. The main research question is focused on how lecturers perceive and name their experience connected to the use of social media in their teaching.

3. Methodology of the Research

Van Manen's (1990) insights about the connectedness of phenomenology and pedagogy allow to justify phenomenological approach in the research. Describing hermeneutical phenomenology van Manen claims: (1990, quoted from Creswell, 2007) that research is focused on lived experience and research analysis is of interpretative manner. Phenomenology is perceived as not pure description but as an interpretation of lived

experiences related to the phenomenon. The research is focused on how lecturers in MRU perceive and name their experience related to social media use in teaching.

Speaking about the collection of the empirical data, semi-structured interviews are used for data collection. Interview allows the interviewees themselves to point out the problems which are important to them and as well allows the interviewees to provide their own versions about their experience.

4. Research Findings

The analysis of the data of the interviews allows establishing certain categories and subcategories which are discussed below. Structuring the phenomenon into categories and subcategories allows getting deeper insights into the phenomenon of the use of social media in teaching processes and providing explanations.

Category 1

Understanding social media

Subcategories

1. Perception of social media – means for communication – ‘digital technologies related to people’s communication, promoting communication’
2. Purposes of the use – communication, collaboration, sharing and creating information – ‘I use social media to get more information on the subject I need (forums, Wikipedia) and communicate with friends, to get advice from my colleagues or other organizations on the professional matters’

Category 2

Challenges

Subcategories

3. time consuming - ‘too much and too various information, I cannot say that I consider communication via social media positively, such communication seems to be more time consuming in comparison to phone call or email’
4. Readiness to accept changes – ‘not all people are open and receptive to new technologies and changes connected with them, some systems might be too complicated for them’

Category 3

Impact on teaching practices

Subcategories

5. information accessibility – ‘it makes information search faster and easier, it helps to process information more easily’
6. collaboration – ‘students develop their collaborative and social skills’
7. easy feedback – ‘students consult me when they have questions, they prepare and present their study work’

In the first category related to understanding of social media we have subcategory which is important and refers to lecturer perception of social media. The research participants name and characterize social media as a means to enhance communication between people. According to postmodernists problematic of all the social research is connected to the use of language, its multiple layers and meanings, play of meaning and changeability. So getting the meaning requires additional attempts from the researcher. Many postmodernist insights (Derrida, 2000; Lyotard, 1993) are connected with careful text analysis and reflective practices which enable the researcher to recognize the lived reality embedded in various discourses. Returning to the understanding of social media we can identify a real clash between scientific discourses and how ordinary lecturers perceive it in their daily work situations. As it has been mentioned above in scientific discourses social media definition includes many layers like creation of new micro content, information exchange. It is clearly obvious that such a definition heavily stresses the aspect of creativity, while the interview data reveals that lecturer perception is more focused on communication.

Why the first subcategory of social media perception is analyzed so closely? It gives the ground for the explanation and interpretation of other categories and subcategories.

The second subcategory related to the purposes and ways lecturers use social media in their personal situations not connected to teaching practices reveals an interesting picture. Lecturers use social media mainly to generate new content and share the information but attach such use only to their personal space like collaborating with colleagues and working on the professional matters not including their teaching practices.

Speaking about the second category which represents challenges lecturers express some reservation about using social media for teaching. They identify such factors like abundance of information and time used to systematize and find out the necessary information. However if we look closer at what they say, we can find a very interesting picture. Social media is compared to phone calls and email, stressing the advantages of the latter in speed. At this point, the quotation from Marc Prensky (2001) comes to the mind: ‘Those of us who were not born into the digital world but have, at some later point in our

lives, become fascinated by and adopted many or most aspects of the new technology are, and always will be compared to them, **Digital Immigrants**.

Digital Immigrants learn – like all immigrants, some better than others – to adapt to their environment, they always retain, to some degree, their "accent," that is, their foot in the past. The “digital immigrant accent” can be seen in such things as turning to the Internet for information second rather than first. There are hundreds of examples of the digital immigrant accent. My own favorite example is the “Did you get my email?” phone call.’ As a continuation the thought our example could be analyzed. The comparison of social media to the phone or email just shows the “digital immigrant accent”. The issue of social media being time consuming often is just a perception. However, according to Heiddeger (1972) our being-in-the-world is always based on our perspectives, always connected to meaning making activities and meanings and perspectives make our world. It means that lecturer perception of social media as time consuming becomes a real challenge for social media application in teaching/learning processes. Another closely connected challenge identified by the lecturers is readiness and openness to accept changes and new technologies. Reservation towards new technologies causes impediment towards application of social media as a new technology.

However, the third category related to the impact of social media on teaching practices provides an optimistic picture. Lecturers admit the accessibility of information and the speed of getting it as one advantage of social media. Another advantage discussed in the interviews is the development of student collaboration and social skills. Lecturers identify that students learn to share and work together while using social media. Finally, the easy way of giving and getting feedback is identified in the interviews. Lecturers admit that the use of social media for teaching enables them to provide feedback immediately which helps to enhance teaching/learning process.

5. Conclusion

The research into the phenomenon of the use of social media in teaching processes reveals that lecturers perceive social media mainly as a means of communication. Although they use social media mainly to generate new content and share the information but attach such use only to their personal space like collaborating with colleagues and working on the professional matters not including their teaching practices. That is why lecturers use social media more for communication with students attaching little importance to student created micro content. As well lecturers express certain reservation about the use of social media in teaching. They identify such factors like abundance of information and time used to systematize and find out the necessary information. Lecturers perceive social media as time consuming and identify that there is not enough readiness and openness to accept changes

and new technologies. However, lectures admit the accessibility of information and the speed of getting it as one advantage of social media. They identify additional advantages like the development of student collaboration and social skills. Lecturers identify that students learn to share and work together while using social media. As well lecturers admit that the use of social media for teaching enables them to provide feedback immediately which helps to enhance teaching/learning process. So the lecturer attitude is promising as lecturers perceive social media positively admitting the advantages of the use of social media in the teaching process. Lecturer attitude could be moved to an even more positive side by working with such factors identified by the lecturers like the degree of readiness and openness to accept changes and new technologies.

References

- Beer, D., Burrows, R. (2007). Sociology and, of and in Web 2.0: Some initial considerations. *Sociological Research Online* 12, no. 5: 46-58. <<http://www.socresonline.org.uk/12/5/17.html>> (accessed June, 2012).
- Cheal C., Coughlin J., Motore, S., (2012) *Transformation in Teaching: Social Media Strategies in Higher Education*. Informing Science Press, California.
- Creswell, J. W. (2007). *Research design: Qualitative, Quantitative and Mixed methods approaches*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Derrida, J. (2000). *O grammatologii*. Maskva.
- Ellison, N., Steinfield, C., Lampe, C. (2007). The benefits of Facebook 'friends': Exploring the relationship between college students' use of online social networks and social capital. *Journal of Computer-Mediated Communication* 12, no. 3. <<http://jcmc.indiana.edu/vol12/issue4/ellison.html>> (accessed June 2012).
- Hargittai, E. (2007). Whose space? Differences among users and non-users of social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication* 13, no. 1. <<http://jcmc.indiana.edu/vol13/issue1/hargittai.html>> (accessed June 2012).
- Heidegger, M. (1972). *The Basic Problems of Phenomenology*. Bloomington: Indiana University Press.
- Hewitt, A., Forte, A. (2006). *Crossing boundaries: Identity management and student/faculty relationships on the Facebook*. Gvu Center, Georgia Institute of Technology, Atlanta, USA, 2006
- Lenhart A. (2010). *Social Media and Mobile Internet Use Among Teens and Young Adults*, <<http://www.pewinternet.org>> (accessed June, 2012).
- Lyotard, J. F. (1993). *Postmodernus būvis. Šiuolaikinį žinojimą aptariant*. Vilnius: Baltos lankos.
- Mason, R. (2006). Learning technologies for adult continuing education. *Studies in Continuing Education* 28, no. 2: 121-33.
- Mazer, J., Murphy, R., Simonds, C. (2007). I'll see you on 'Facebook': The effects of computer-mediated teacher self-disclosure on student motivation, affective learning, and classroom climate. *Communication Education* 56, no. 1: 1-17.
- Moustakas C. (1994). *Phenomenological research methods*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Oberg H., Bell A., (2012). *Exploring phenomenology for researching lived experience in Technology Enhanced Learning* <<http://www.networkedlearningconference.org.uk/abstracts/pdf/oberg.pdf>> (accessed June, 2012).

- Petkūnas, V., Jucevičienė, P. (2006). Edukacinės paradigmos kaita IKT diegimo įtakoje: mokytojo ir mokinio vaidmenų įvertinimo kriterijai. *Socialiniai mokslai*. Nr. 2 (52): 76-90. Kaunas, KTU
- Prensky M. (2001). On the Horizon. *MCB University Press*, Vol. 9 No. 5: 23-32, October
- Selwyn, N. (2007). *Web 2.0 applications as alternative environments for informal learning – a critical review* <<http://www.oecd.org/dataoecd/32/3/39458556.pdf>> (accessed June, 2012).
- Van Manen, M. (1990). *Researching lived experience: human science for an action sensitive pedagogy*. London, The Althouse Press.
- Zygmantas, J. (2007). Changing Requirements for Language Teachers. *Socialiniai mokslai*. Nr. 3 (57): 69-81. Kaunas, KTU.

APPLICATION OF INFORMATION TECHNOLOGIES FOR VOCABULARY CONSOLIDATION AND FORMATIVE ASSESSMENT IN FULL-TIME ESP STUDIES: CASE STUDY

Helma Jankauskaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania
helma.j@mruni.eu

Liudmila Pogožilskaja

Mykolas Romeris University, Lithuania
liudmila@mruni.eu

Abstract

Purpose – the purpose of this third paper in a series of articles is to analyse the impact of using Moodle distance learning tools for vocabulary consolidation and formative assessment on language teaching/learning process in full-time English for Specific Purposes (ESP) studies. For years test/examination-centred assessment has been embedded in education system in Lithuania. Recently formative assessment has been strongly advocated and more attention has been given to interactive teaching/learning process rather than summative assessment. A number of different formative assessment models have been developed and implemented all over the world. Formative assessment (FA) case studies are e-learning resource consisting of a case scenario involving decision-making steps and feedback.

Design/Methodology/Approach - The article comprises a theoretical background as well as results of a case study conducted on different possibilities to use Moodle distance learning tools for formative assessment in full-time ESP studies. The research focused on the full-time Bachelor study program students' attitudes on vocabulary consolidation and formative assessment in ESP studies.

Findings - The study showed that students' evaluation of formative assessment using the above mentioned tools was high as FA is a distance-learning resource that is interactive

and facilitates efficient learning. It was well received and proved to facilitate the learning of decision-making skills.

Research limitations – the first year Bachelor study program students (Public Administration) at Mykolas Romeris University participated in the case study, consequently further studies are required to obtain generalized results.

Practical implications - awareness of IT implementation possibilities for formative assessment as well as students' needs and problems may help improve ESP teaching and assessment methods.

Originality/Value—gaining deeper insight into advantages of IT usage for formative assessment.

Keywords: IT, Moodle, formative assessment, vocabulary consolidation.

Research type: case study

1. Introduction

The topicality of the article and prior coverage of the issue. For years test/examination-centred assessment has been embedded in education system in Lithuania. Recently formative assessment has been strongly advocated and more attention has been given to interactive teaching/learning process rather than summative assessment. A number of different formative assessment models have been developed and implemented all over the world. Formative assessment (FA) case studies are e-learning resource consisting of a case scenario involving decision-making steps and feedback.

A number of studies on IT implementation in teaching/learning ESP and assessment modes have been conducted in both Lithuania and other countries. To mention some of them, Bagdzevičienė, S., Bielskienė, K. and Mieliauskienė, L. (2010), from the Kaunas Technical College in *The Internet as the Means of Foreign Language Teaching*, state that research proves the importance of distance teaching /learning tools in teaching ESP in technical higher schools. The EU has taken active part and initiated a number of projects on implementation of information technologies in foreign language teaching/learning. Lithuanian scientists had also been involved in such projects and as a result of one of them „Open Development of Language Competencies“ (ODLAC), coordinated by the University of Linz and partly financed by the European Commission (MINERVA project No. 225219, 2005-2008) ESP teaching/learning guides for teachers and students have been developed.

The Council of Ministers of Education in Canadian report *OECD Study on Enhancing Learning through Formative Assessment and the Expansion of Teacher Repertoires (2005)* state that “ In Canada, a number of different models for classroom assessment have been developed and implemented. ... in order for formative assessment to become a

systematic part of the teaching-learning process, it has to be planned along with instruction. In their model, three facets of formative assessment are described: communication of expectancies and success criteria, collection of information, and regulation of learning. Students must know, in advance, what is expected of them, students and teachers must know if students succeed, and teachers must prepare different learning strategies to ensure all students progress. These facets are not necessarily or merely sequential. Teachers can return to a previous phase so that a progressive teaching-learning process exists.”

The scientific problem under consideration is to define the necessity of providing formative assessment and vocabulary consolidation in teaching/learning ESP and the most effective and motivating ways thereof.

The aim and objectives of the paper is to discuss the necessity of providing formative assessment as opposed to summative assessment and the importance of vocabulary consolidation in teaching/learning ESP, as well as the possibilities of application of Moodle distance learning (DL) tools for these purposes with full-time ESP students.

The object of the research is application of IT for formative assessment and vocabulary consolidation in full-time ESP studies and students’ attitude towards the use of Moodle DL tools for formative assessment and vocabulary consolidation.

Research methods applied in this study are theory analysis, survey and statistical analysis of the data.

The structure of the paper. The article comprises a theoretical background as well as results of a case study conducted on different possibilities to use Moodle distance learning tools for formative assessment in full-time ESP studies. The research focused on the full-time Bachelor study program students’ attitudes on vocabulary consolidation and formative assessment in ESP studies.

2. Theoretical background

2.1 Formative vs summative assessment

To start with, let us define the concept of summative and formative assessment. Summative Assessments are given periodically to determine at a particular point in time what students know and do not know. Many associate summative assessments only with standardized tests, i.e. an accountability measure that is generally used as part of the grading process. Examples of such could be: interim assessments, end-of-unit or chapter tests, end-of-term or semester exams, etc.

The key is to think of summative assessment as a means to gauge, at a particular point in time, student learning relative to content standards. Although the information gleaned from this type of assessment is important, it can only help in evaluating certain aspects of

the learning process. Because they are spread out and occur after instruction every few weeks, months, or once a year, summative assessments are tools to help evaluate the effectiveness of programs, school improvement goals, alignment of curriculum, or student placement in specific programs (Garrison, Ehringhaus, 2012).

It is argued, that the goal of summative assessment is to measure the level of success or proficiency that has been obtained at the end of an instructional unit, by comparing it against some standard or benchmark.

Evelyn Johnson and Joseph Jenkins in their article *Formative and Summative Assessments* state, that „Summative assessments (or more accurately, large-scale, standardized assessments) are frequently criticized for a variety of reasons: 1) they provide information too late about a student's performance (Popham, 1999); 2) they are disconnected from actual classroom practice (Shepard, 2001); 3) they suffer from “construct underrepresentation” (Messick, 1989), meaning that one assessment typically cannot represent the full content area, so only those areas that are easily measured will be assessed, and hence, taught; and 4) they have a lack of “consequential validity” (Messick, 1989), meaning that the test results are used in an inappropriate way.” (Johnson, Jenkins, 2010).

Formative Assessment is part of the instructional process. When incorporated into classroom practice, it provides the information needed to adjust teaching and learning while they are happening. In this sense, formative assessment informs both teachers and students about student understanding at a point when timely adjustments can be made. These adjustments help to ensure students achieve targeted standards-based learning goals within a set time frame. Although formative assessment strategies appear in a variety of formats, there are some distinct ways to distinguish them from summative assessments (Garrison, Ehringhaus, 2012).

Catherine Garrison and Michael Ehringhaus in the Article *Formative and Summative Assessments in the Classroom* highlight a number of distinctions between summative and formative assessments. One distinction is to consider formative assessment as “practice”. To be able to evaluate students’ skills and knowledge they have just been introduced to, practice has to be allowed for. Formative assessment helps teachers monitor and foresee next steps in the teaching/learning process. While summative assessment is an accountability measure that shows whether or not students have skills necessary to document the level achieved.

Another distinction, as the a.m. authors see it, is students’ involvement. Formative assessment is only practiced when students are involved in the assessment process. Students can both evaluate their own knowledge and serve as resources to other students. Teachers’ tasks are to set students goals, design assessment tasks, etc.

Formative assessment includes a variety of procedures such as observation, feedback, and journaling. However, there are some general principles that constitute effective formative assessment.

The defining characteristic of formative assessment is its interactive or cyclical nature (Sadler, 1988). Formative assessment can result in significant learning gains but only when the assessment results are used to inform the instructional and learning process (Black & William, 1998). This condition requires the collection, analysis of, and response to information about student progress.

2.2 The importance of vocabulary consolidation in teaching/learning ESP

First of all, it should be noted that ESP, or LSP, is a special branch of language. It has a specific system of terminology and sentence structure. It differs from other branches of language primarily by its lexis – terminology.

There are different approaches towards teaching languages as far as the syllabus itself is concerned. As well as there are different skills and competences that students have to develop while learning ESP. We believe that teaching ESP should strongly rely on the lexical approach, which was first proposed by John Sinclair (1988) in his book ‘The Lexical Syllabus for Language Learning’. Proponents of the lexical approach claim that lexis is central in creating meaning (Willis, 1990; Lewis, 1993; Lewis, 1997). Indeed, to be able to read professional literature, to analyse texts, to produce summaries, reports, essays, presentations, etc. students have to be ‘equipped’ with certain tools, which are specific terms and structures, collocations and utterances, those terms can form. Thus terminology can be viewed as a prerequisite, an indispensable tool for students to be able to develop other necessary linguistic skills and competences when teaching/learning LSP in particular. Finally, a test on terms in use is a part of formal assessment of the ESP course at Mykolas Romeris University, i.e. it is an integral part of final examination. Thus special attention should be paid to practice and vocabulary consolidation throughout the course and it is inseparable from formative assessment.

3. Research methodology

With the aim to analyse the impact of application of IT for formative assessment and vocabulary consolidation in full-time ESP studies a quantitative research has been conducted. The research focus is the application of distance learning tools in full-time

studies. The objectives of the research are to reveal students' attitude towards the use of Moodle DL tools for formative assessment and vocabulary consolidation. The main questions to be answered are as follows: 1. could be DL learning tools used with full-time students for formative assessment and vocabulary consolidation; 2. what is the students' attitude towards using Moodle for these purposes. The respondents of the research included 183 full-time first year undergraduate students from Mykolas Romeris University in Lithuania from the department of Public Administration. The research is based on a questionnaire given to the respondents to complete, including questions related to self-autonomy of students, their motivation and the main purpose of formative assessment, which is to provide feedback and diagnose the problems in teaching/learning in due time to be able to make adjustments (see Table 1). The questionnaire was based on a closed question form. The acquired results were analysed applying the quantitative analysis method. The questionnaire was based on a bipolar scaling method (Likert scale), measuring positive and negative responses to 10 statements provided (from strongly agree to strongly disagree). The scale used in the research was an even-point scale, where the middle option of 'neither agree nor disagree' was not available. This forced choice method was used on purpose as it might be an easy option to take when a respondent is not sure, and thus it is questionable whether it presents a true neutral option (Allen et al., 2007).

4. Results and findings

The study revealed that students' evaluation of formative assessment using Moodle DL tools was high as formative assessment is a distance-learning resource that is interactive and facilitates efficient learning. As can be seen from the table below even 100 per cent of respondents acknowledged that using Moodle DL tools they can get immediate feedback, about 84 per cent responded that they can follow their learning progress, more than 79 per cent strongly agreed to the following statements of the questionnaire: *"I can choose where and when to practice"* and *"I can prepare for the tests more effectively"* which make Moodle DL tools attractive. 71.03 per cent of respondents give preference to using interactive tasks rather than printed material and only 5.47 per cent strongly disagree to this. About 60 per cent found it convenient to perform tasks using Moodle tools. Nevertheless, 15.85 per cent of respondents strongly disagree that they can make use of forums for more interactive learning and about 10 per cent strongly disagree with the statement that Moodle DL tools make it more convenient to do tasks. For more details see the table below.

Table 1. Students' responses to questions on the use of Moodle DL tools for formative assessment (% , N=183, 1-strongly agree, 4- strongly disagree).

With Moodle DL tools...	1	2	3	4
1. I find it convenient to do tasks	60. 11	19. 67	9.8 4	10. 38
2. I have as much time to practice as I need	54. 1	32. 79	3.2	9.8 4
3. I give preference to using interactive tasks rather than printed materials	71. 03	9.8 4	13. 66	5.4 7
4. I can choose when and where to practice	79. 23	10. 38	10. 38	0
5. I can get immediate feedback	100	0	0	0
6. I can see my progress	84. 15	13. 66	2.1 8	0
7. I can see my mistakes better and practice on that area more	53. 6	32. 79	10. 38	3.2
8. I can prepare for the tests more effectively	79. 23	19. 67	1.0 9	0
9. I can make use of forums for interactive learning	54. 1	19. 67	10. 38	15. 85
10. Instant feedback enhances my motivation and efficient learning	76. 5	13. 66	5.4 6	4.3 7

The main advantages in using Moodle DL tools as seen by the students is the immediate feedback provided by the learning environment as it helps students better understand their own learning and see the progress that they are making. Students believe that instant feedback enhances their motivation and efficient learning as they can see their mistakes better and practice on that area more. This, in turn, can help them prepare for tests more effectively. They can also become more independent and self-autonomous in the study process as Moodle DL tools enable them to choose the time and place of practice, as well as the pace of learning. Most of the respondents prefer interactive tasks rather than printed materials and find Moodle quite convenient to do tasks. Not all students use forums in Moodle for interactive learning and communication with each other, most probably because of other more efficient WEB 2.0 possibilities, which they use on a daily basis.

Conclusions

The findings of the research reveal that the use of Moodle DL tools in full-time ESP studies for vocabulary consolidation and formative assessment:

1. is a great solution to promote students' self-autonomy, as students can choose the time, the place and the pace of working on a particular task;

2. is interactive and provides students with immediate feedback enabling them to see their progress and motivating them to improve their learning in due time;
3. is effective for vocabulary consolidation;
4. can help solve the problem of lack of contact hours as it enables students to work more time individually and independently;
5. can be easily monitored and enhances efficient learning and more effective preparation for summative assessment.

References

- Allen, E.; Seaman, Ch. 2007. Likert Scales and Data Analyses. *Quality Progress*, Vol. 40, No 7, pp. 64-65.
- Black, P.; William, D. 1998. Assessment and classroom learning. *Assessment in Education*, 5(1): 7–74.
- Bagdzevičienė S.; Bielskienė, K.; Mieliauskienė, L. 2010. Interneto, kaip užsienio kalbų mokymo/si priemonės panaudojimas, rengiant techninės krypties specialistus. [Accessed 30/10/2012] <<http://www.elibrary.lt/resursai/Konferencijos/Rokiskis/066-070.pdf>>.
- Council of Ministers of Education. 2010. OECD Study on Enhancing Learning through Formative Assessment and the Expansion of Teacher Repertoires. [Accessed 29/10/2012] <http://www.cmec.ca/Publications/Lists/Publications/Attachments/78/OECD_Formative.en.pdf>.
- Diaz-Corralejo J.; Garcia Bermejo M.L.; Garcia Carcedo P.; Teuwen Z. 2008. IKT integravimas į kalbų mokymą ir mokymąsi. Vadovas, skirtas viduriniojo, aukštojo bei suaugusiųjų švietimo sektoriuose besimokantiems europiečiams. [Accessed 30/10/2012]. < <http://webh01.ua.ac.be/odlac/guides/2e-GUIDES-LEARNERS-LT.pdf>>.
- Garrison, C.; Ehringhaus, M. 2007. Formative and summative assessments in the classroom. [Accessed 29/10/2012]. <<http://www.amle.org/Publications/WebExclusive/Assessment/tabid/1120/Default.aspx>>.
- Johnson, E. and Jenkins, J. 2010. Formative and Summative Assessment. [Accessed 29/10/2012]. <<http://www.education.com/reference/article/formative-and-summative-assessment>>.
- Lewis, M. 1993. The lexical approach: The state of ELT and the way forward. Hove, England: Language Teaching Publications.
- Lewis, M. 1997. Implementing the lexical approach: Putting theory into practice. Hove, England: Language Teaching Publications.
- Messick, S. 1989. Validity. In R. L. Linn (Ed.), *Educational measurement*. 3rd Edition, pp. 13–103. New York: Macmillan.
- Popham, W., J. 1999. Where large scale assessment is heading and why it shouldn't. *Educational Measurement: Issues and Practice*, 18(3): 13–17.
- Rozgienė I.; Medvedeva O.; Strakova Z. 2008. IKT integravimas į kalbų mokymą ir mokymąsi. Vadovas, skirtas dėstytojams. [Accessed 30/10/2012]. < <http://webh01.ua.ac.be/odlac/guides/3e-GUIDES-TUTORS-LT.pdf>>.
- Sadler, D., R. 1988. Formative assessment: Revisiting the territory. *Assessment in Education*, 5: 77–84.
- Shepard, L. A. 2001. *The role of classroom assessment in teaching and learning*. In V. Richardson (Ed.), *Handbook of research on teaching* (4th ed.), pp. 1066–1101. Washington, DC: AERA.
- Sinclair, J. M.; Renouf, A. (Eds.). 1988. A lexical syllabus for language learning. In R. Carter, M. McCarthy (Eds.), *Vocabulary and Language Teaching*, pp. 140-158. Harlow: Longman.

Willis, D. 1990. *The Lexical Syllabus: a new approach to language teaching*. London: Collins ELT.

TEACHING ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES TO GENERATION Y

Galina Kavaliauskienė

Mykolas Romeris University, Institute of Humanities, Department of Foreign Languages,
Lithuania
gkaval@mruni.eu

Lilija Anusienė

Mykolas Romeris University, Institute of Humanities, Department of Foreign Languages,
Lithuania
lilija.anusiene@gmail.com

Abstract

The purpose of this article is to investigate the difficulties that students of generation Y encounter in learning English for Specific Purposes (ESP) at Mykolas Romeris University.

Research methodology involved two sources: 1) a questionnaire survey completed by two samples of respondents, and 2) students' self-assessment of their performance in ESP skills. The data were processed by a means of SPSS (Statistical Package for Social Sciences).

The findings demonstrated that the main difficulty was ESP vocabulary, and the second difficulty was impromptu speaking on professional issues.

Research limitations are due to the small number of survey participants.

Research implications allow to apply the findings beyond the studied samples.

Originality of the research is to compare East European findings with similar research in Canada, Mexico and Hong Kong.

Key words: English for Specific Purposes, Generation Y (Internet or Millennials), e-learning, challenges in performance.

Introduction

The growth of English teaching is inevitable as it encourages greater mobility of people who seek employment. Moreover, it arises from the current importance of communication in English in academic research and publications (Coleman, 2006). It is well

known that studying English for Specific Purposes (ESP) represents a considerable challenge for undergraduates worldwide. The aspects of academic communicative competence, such as reading, listening, writing and speaking skills, are crucial to students' successful progress through the ESP syllabus.

Born in the mid-80s and later, Generation Y (known as Internet or Millennials) grew up with technology, prefers to communicate through e-mail and text messaging rather than face-to-face contact (Schroer, 2012), and it is identified as confident and technologically advanced (Lancaster and Stillman, 2002). Moreover they want attention in the forms of feedback and guidance, need praise and reassurance. What is the same generation in the Eastern part of Europe like us not quite clear. Therefore, it is essential to find out if there are any similarities or differences between the Western and Eastern learners.

Theoretical background

Four distinct generations of learners have been identified since the 1950s (Reilly, 2012): the Baby Boomer Generation (1946-1964), Generation X (1965-1980), Generation Y (1981-1999), and Generation Z (2000-present). Generation Y (Gen Y), born in the mid-1980s or later, and is also known as the Millennials, or the Internet generation. This generation grew up with technology, prefers to communicate through e-mail and text messaging rather than face-to-face contact (Schroer, 2012), and it is identified as confident and technologically advanced (Lancaster and Stillman, 2002).

Educators have discussed the challenges that Gen Y brought to the classroom. The research by P. Reilly (2012) revealed that in Mexico only 25% of English teachers include Internet-based activities and 71% of students describe their English classes as “very boring”.

Sanders and Morrison (2007) questioned 277 1st year students and discovered that this generation prefers IT to a textbook. Gen Y individuals are kinesthetic and visual learners and they read less. In other words, Gen Y has different values and needs than previous generations. According to Reilly (2012), the examination of Gen Y is on the rise at universities. However there is a gap in the English language teaching literature although currently most English language learners are students of Gen Y.

English may be one of the major difficulties that students have to overcome in their academic studies. The difficulties depend on students' levels and on the subject areas. According to Choccon's survey (referred to by Berman and Cheng (2001)), 38% of students at the University of Alberta in Canada found speaking and writing a big problem. The early research (Berman and Cheng, 2001) analyzed which language skills are difficult to non-native speakers at the undergraduate and graduate levels. They analyzed 53 returned valid questionnaires on reading, writing, speaking and listening skills. The SPSS processing of descriptive statistics revealed that the most difficult for non-native speakers is the

productive skills of speaking, while the difficulty ratings for the receptive skills of listening and reading are easier. Moreover, the productive skills of writing appear to be even more difficult than speaking. Students' self-assessment difficulties are significantly negatively correlated with their academic performance, namely in makings PPPs and vocabulary tests. In other words, the more difficult skill is, the lower academic achievement tends to be. Naturally, productive skills of speaking and writing are directly related to students' academic performance. It is concluded that language instruction must emphasize oral skills such as asking and answering questions, taking part in discussions and making oral PPPs. Writing skills must also be taught including the writing of essays and other academic writing. The researchers recommend to ensure that glossaries of relevant terminology are available to students.

Recently the language-related difficulties encountered by a group of 28 undergraduates during the first term at university have been analyzed by Evans and Morrison (2011). Their data were from two sources: a large-scale questionnaire survey and an interview-based longitudinal study. The findings reveal that statistically the students' principal sources of difficulty were understanding and using specialist vocabulary (the Mean value is 2.48), speaking accurately (the Mean value is 2.41) and academic writing (the Mean value is 2.64). Reading skills were slightly better (the Mean value is 2.83), while following a discussion scored 3.06 on Likert's scale. It is important to emphasize that negative responses are equal to 1 and 2, while positive responses are equal to 4 and 5. The point 3 is the intermediate value, i.e. neither positive nor negative. Therefore, undergraduate students under investigation failed to demonstrate proficient language skills.

This article aims at examining the challenges that today's youth in the Eastern part of Europe encounters in the ESP studies and comparing the data with the findings in other parts of the world.

Respondents

The participants in this research are 40 full-time 1st year students (2 samples), who studied English for Psychology (sample 1) and English for Social Work (sample 2) at Mykolas Romeris University in the spring of 2012. The students are mother-tongue speakers of Lithuanian and entered the university after having studied general English at secondary schools. The design of the ESP course reflects the students' needs in professional language. The course is adjusted to the requirements for a Bachelor of Social Science degree. The level of students' proficiency is B2 or C1 according to the Common European Framework of Reference for Languages.

Research methodology

The findings presented below have been obtained from two sources, first, a survey completed by two samples of respondents and, second, students' self-assessment of their performance in English classes. The questionnaire was designed in accordance with accepted standards of constructing surveys (Dornyei, 2003). It contained statements about students' perceived strengths and weaknesses in professional English after Evans and Morrison (2011). The relevant part of the survey consists of 7 statements, to which students responded on a 5-point Likert's scale ranging from 1 "very difficult" to 5 "very easy". Statistical processing of the findings by a means of Software Package for Social Sciences (SPSS-18) included the following computations: frequencies of responses, Cronbach's Alpha coefficients of reliability, the Means and Standard Deviations, and Pearson's correlation coefficients ρ and significance levels Sig. p to determine whether there are any correlations between the studied samples.

Students' self-assessment method has been employed as a way of encouraging participants to reflect on their learning experience, their achievements or failures. Students' weblogs contain their reflections: self-assessment of performance in various activities such as listening to professional recordings, making Power Point Presentations, participating in discussions on professional issues and writing tests on vocabulary definitions.

Results and discussion

This part of the article reports the findings of the survey and analyzes the key points that emerged. The respondents were asked to indicate the degree of difficulty they had with their language skills on the Likert's scale ranging from "very difficult" (1) to "very easy" (5). For the sake of clarity in visual displays of the data, the negative responses (very difficult and difficult) and positive responses (very easy and easy) have been added up. Naturally, the neutral responses have also been accounted for in the statistical treatment. The frequencies of positive responses in percentage are shown in Chart 1 and of negative responses – in Chart 2. The 1st columns in both Charts represent the responses by the 1st sample, the 2nd – by the 2nd sample. The numbers of the survey statements from 1 to 7 are displayed on X axis in accordance with the descriptions, which are being reproduced below.

1) Reading ESP texts quickly to find information is: 1) very difficult, 2) rather difficult, 3) intermediate, 4) quite easy, 5) very easy.

2) Making definitions of ESP terms is: 1) very difficult, 2) rather difficult, 3) intermediate, 4) quite easy, 5) very easy.

3) Listening comprehension of professional materials (either to cassettes or online) is: 1) very difficult, 2) rather difficult, 3) intermediate, 4) quite easy, 5) very easy.

4) Taking part in discussions is: 1) very difficult, 2) rather difficult, 3) intermediate, 4) quite easy, 5) very easy.

5) Speaking impromptu in front of the audience is: 1) very difficult, 2) rather difficult, 3) intermediate, 4) quite easy, 5) very easy.

6) Presenting the ideas accurately and fluently is: 1) very difficult, 2) rather difficult, 3) intermediate, 4) quite easy, 5) very easy.

7) Using appropriate (formal or informal) writing style is: 1) very difficult, 2) rather difficult, 3) intermediate, 4) quite easy, 5) very easy.

As it may be observed in Chart 1 and Chart 2, there is a significant scatter of negative and positive responses. Such discrepancies between the responses are hard to interpret: they should be processed statistically to find out if there is a consistent pattern in these findings.

Statistical processing by a means of a Statistical Package for the Social Sciences (SPSS-18 has been used in this study) allows ascertaining how comparable and reliable the data are. Internal consistency reliability is usually estimated by computing Cronbach's Alpha coefficient. According to Brown and Rodgers (2006), results are reliable if the value of Cronbach's Alpha coefficient is at least .70, which is considered acceptable in most Social Science research situations. The second step in correlational analysis is to compute correlation coefficients ρ , which are useful for understanding the degree of relationships between the data. However, in order to determine whether a correlation coefficient shows a real relationship, it is necessary to determine the probability, i.e. the value of significance level Sig p . Statistical significance with p values of .01 or .05 indicates that there is either 99% or 95% probability that an observed correlation coefficient is NOT a chance finding, or in other words, it is meaningful. Once statistical significance has been established, the meaningfulness of the correlation coefficient depends on its magnitude. Generally a correlation coefficient can range between negative one (-1.00) and positive one (+1.00). Positive coefficients indicate direct relationships, while negative coefficients indicate inverse relationships. The larger the coefficient, positive or negative, the stronger the relationship, so that a correlation that is close to one, either positive or negative, indicates a very strong relationship, while coefficients that are near zero indicate very weak relationships.

In accordance with the above mentioned, the responses in Charts 1 and 2 have been processed statistically. The values of the Cronbach's Alpha coefficient are high and equal to 0.98 for negative and 0.89 for positive responses, which is considered acceptable in most Social Science research settings. Therefore, the obtained results are reliable. The normality of responses has been checked by computing Kolmogorov-Smirnov Tests for both samples. Distributions of responses proved to be normal, so the Pearson's correlation coefficients ρ have been computed.

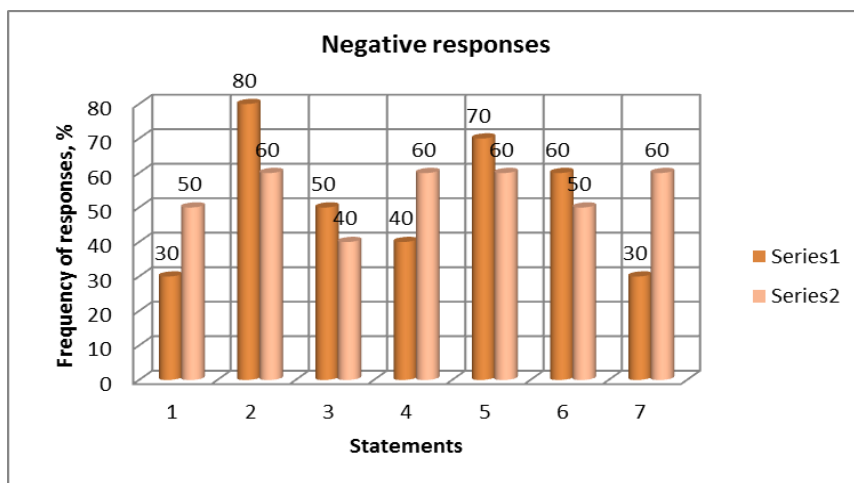

Chart 1. Frequency of negative responses by the students of Psychology (series 1) and the students of Social Work (series 2) versus the Statements of the survey.

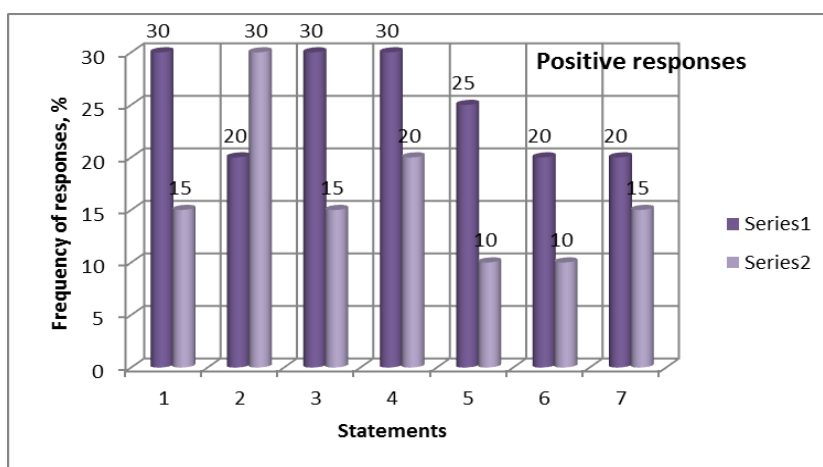

Chart 2. Frequency of positive responses by the students of Psychology (series 1) and the students of Social Work (series 2) versus the Statements of the survey.

Table 1 displays the statements (the 1st column), the Means for both samples (the 2nd column, upper - for Psychology specialization, lower – for Social Work specialization), the Standard Deviations for both samples (the 3rd column, upper - for Psychology (PS) specialization, lower – for Social Work (SW) specialization), Pearson’s correlation coefficients ρ for both samples (the 4th column) and the Significance levels Sig p for both

samples (the 5th column). It can be seen that lower values of the Means are obtained for SW responses, between 1.73 and 2.53. It implies that students of SW tend to be less confident than students of PS. The low values of the Means show the problematic areas. Speaking impromptu in front of the audience (the 5th statement) is difficult for students of both specializations: the Means are 2.18 and 1.93, respectively. Making definitions of ESP terms (the 2nd statement) is the second problematic area with the Means of 2.63 versus 1.93. Neither reading (the 1st statement) nor writing (the 7th statement) is considered difficult, which is rather surprising. The reason of latter fact probably lies in the current changes of requirements to writing, i.e. students are not asked to write a summary or an essay in the examinations. Online / traditional listening skills scored the highest in Table 1 – the Means are between 3.63 versus 2.62.

Table 1. Means, Standard Deviations, Pearson's correlation coefficients *rho* and Significance levels Sig. *p*. *Correlation is significant at the 0.05 level (the probability is 95%).

Statements	Means	Standard Deviations	Pearson's <i>rho</i>	Sig. <i>p</i> (2-tailed)	Responses
1 Reading ESP texts quickly to find info	3.18	.603	.845**	.002	positive
	2.43	1.17	.823**	.003	negative
2 Making definitions of ESP terms	2.63	.786	.896**	.000	positive
	1.93	1.07	.852**	.002	negative
3 Listening online or traditional	3.63	.674	.669*	.034	positive
	2.62	1.08	.758**	.001	negative
4 Taking part in discussions	2.73	.786	.845**	.002	positive
	2.53	1.51	.617**	.005	negative
5 Speaking impromptu in front of the audience	2.18	.874	.896**	.000	positive
	1.73	1.32	.839**	.002	negative
6 Presenting the ideas accurately and fluently	2.64	1.03	.869**	.001	positive
	2.33	1.06	.749*	.013	negative
7 Using appropriate writing style	3.27	.905	.823**	.003	positive
	2.31	1.16	.730*	.0016	negative

** Correlation is significant at 0.01 level *(the probability is 99%).

It is important to emphasize that there are correlations between the responses of PS and SW students for all the statements either at the probabilities 95% (Sig *p* = 0.05) or 99% (Sig *p* = 0.01). However, it should be noted that the values of Pearson's correlation coefficients vary between the lowest of .617 and the highest of .852 for SW responses, and between the lowest of .669 and the highest of .896 for PS responses. It means that correlations are weaker for lower values of *rho* and stronger for larger values of *rho*. However, what is important that it can be concluded that the results are not due to chance and may be extended beyond the studied samples.

Self-assessment of performance in ESP skills

Students self-assess their performance in ESP classes by describing it in weblogs. Here are a few excerpts from students' online diaries (Kavaliauskiene, 2012).

<http://iadamonyte.blogspot.com/>

ESP definitions tests

There are lots of ESP definitions, and sometimes it is difficult to remember all of the meanings. Some tests were easy to do but some were not. Despite the difficulties I think my performance on these tasks was quite good, even though I might have done better.

Online listening practice and traditional listening

Online listening tasks were much easier than traditional listening. I think my online listening skills are quite good and I don't face serious difficulties while listening, deciding true or false statement is, matching synonyms and filling gaps. But I still need to improve my traditional listening skills, because for me it's quite difficult to understand.

Power Point Presentations

For me it was the most interesting task. I have made two presentations and one was team work with my course mate. Despite a few mistakes I can evaluate myself really well because I enjoy doing this task and I think everyone else also enjoyed watching my presentations.

Speaking impromptu

Speaking impromptu probably was the most difficult task for me. Sometimes it was difficult to express myself and recollect the material I had read before. I found it difficult to remember some definitions. I think speaking impromptu is the task in which I still have to improve my skills a lot.

<http://eaidukaite.blogspot.com/>

ESP definitions tests. Definitions were the part that frightened me most. I have written just one of three and I was surprised with the results. Now I regret a little bit that I haven't written other two.

Online listening practice. Online listening practice was sometimes quite difficult because of the quality of sound. Sometimes I listened to the text and tried to hear what it was about, but it seemed impossible to do that. However, it helped me a lot. Now I can listen to the text fluently and now I make fewer mistakes in exercises.

Traditional listening is an easier one. We listened to cassettes at school, so this way of listening is more convenient. On the other hand, there was one recording that I couldn't even understand what a person is talking about because of the specificity of his talk.

Moreover, sometimes it became a little bit boring to listen to long lecture through the tape. But it also helped me to improve my listening skills.

PPPs. The first time when I made my presentation I was quite upset because it was called as unprofessional presentation and performance. But when I made my next presentation I was very satisfied because I have already understood the specifics of doing them. So it was meaningful to me.

Speaking impromptu. Speaking impromptu without at least two minutes of preparation would be difficult. But it is quite easy to speak if you have some minutes to prepare. Telling opinion and making discussions is very interesting and I have also improved my skills.

<http://vaidagabe.blogspot.com/>

The most difficult task for me was the ESP definitions tests. Despite the fact that all themes were familiar from the Introduction to psychology course we had first semester, notions and definitions in English were not so easy to understand and remember. I was not very happy about my performance in definitions tests and I think I could have done better.

Online listening practice and traditional listening themes were interesting and relevant to our profession but always presenting some different or unusual approach. These tasks were not difficult to me and always useful for extending vocabulary.

PPP and *short talks* were the tasks which required not only knowledge and understanding of the subject but some creativity as well. It was a challenge to present information in the way it would be interesting for others too. I enjoyed doing both tasks and I guess my presentation and short talks were interesting for classmates.

Speaking impromptu was my favorite practice as I really like to speak English. It was always very interesting to discuss with classmates about different issues and hear opinion of the others. And I think this task was very useful as trying to express your own opinion and thoughts helps to feel language and find the way to use all your verbal resources and abilities.

<http://gpjanuskevicius.blogspot.com/>

The hardest thing for me to do was the *ESP definitions* tests. It was really hard to learn and recollect the definitions. I tried not to learn by heart, I tried to reorganize the definition in my own way, but it was quite hard too, so I just learnt the definitions a lot before the ESP definitions tests. I had been learning a lot, so I performed in tests quite good. But I hope I will not forget the definitions, or at least I will be able to create my own definitions in the exam.

Luckily, I have really enjoyed doing *online listening*. It was so, because the themes of listening were really interesting, related to general Psychology. Also the fact that it was not

very difficult made me like it. However, the traditional listening (to cassettes, CD's) was quite harder. But I couldn't say I didn't enjoy it: the recordings were also about Psychology.

PPP. Making PPP was not a very hard or a lot time consuming thing to do. I didn't feel stress presenting it, so it was an easy task for me. The positive thing is that doing such presentation and listening to others presenting theirs was an interesting way to learn the required material.

Short talks were also not a very hard and interesting thing for me to do: I performed very well, because the themes about which I was speaking were thrilling for me. And I presume the tasks were really beneficial: I have learnt about some common issues in Psychology, which may be unforgettable.

I also enjoyed *speaking impromptu*. This really boosted my organization of thoughts, my English language skills. It was also exciting to discuss the issues, to express my opinion. I performed well in these tasks because I liked the issues I was talking about.

<http://rmockute.blogspot.com/>

ESP definitions tests

Performance in this task was very good. I have got good grades for all these tests because I prepare a lot for them. Sometimes preparation for tests was quite hard because it is not easy to remember a lot of specific words.

Listening online

In my opinion I did not have big problems with it and my listening skills have improved. Moreover, sometimes it was not easy to hear clearly when text was quick but I think I cope with it. Tasks like T/F, synonym matching and gap filling mostly were not very difficult to me.

Traditional listening

There were very interesting topics that were useful for us. Difficulty of listening often depended on topic.

PPP

I have chosen an interesting topic so it was not difficult to me to prepare for it. Of course, I felt fear to speak in front of the audience but I think I have coped with it very well. What is more, it was interesting to me to listen to my peer's presentations.

Speaking impromptu

At first it was really difficult to me because I felt fear to speak without long preparation. But later it became one of my favorite tasks because I understood that it is very useful to talk about all modules and it is not difficult to speak without long preparation if modules were read before. I know that I made mistakes but I think it is better to talk and make mistakes than not to talk at all.

Summing up the students’ written self-assessments, it is obvious that ESP vocabulary, PPPs, and impromptu speaking have been problematic and stress causing areas. Neither reading nor writing seems to have caused any difficulties.

Conclusions

Comparing students’ self-assessment notes with the statistical analysis of their responses allows drawing some conclusions. First, students’ main source of difficulty is ESP vocabulary. The second difficulty is impromptu speaking on professional issues and making presentations. Similar findings were reported elsewhere (Evans and Morrison, 2011). However, neither reading nor writing caused any problems to our undergraduates – opposite to what was reported by the same authors.

In spite of some similarities in language learning attitudes between the Millennials in Canada (Berman and Cheng, 2001), Hong Kong (Evans and Morrison, 2011) and Eastern Europeans (current research), some differences should be emphasized. They basically concern the personalities of learners. Learners of the Internet Generation in Canada, Mexico (Reilly, 2012) and Hong Kong are confident and achievement-oriented while East European youth is not very confident, needs feedback and guidance.

References

- Berman, R. and L. Cheng. 2001. English Academic Language Skills: Perceived Difficulties by Undergraduate and Graduate Students, and Their Academic Achievement. *Canadian Journal of Applied Linguistics*. 4/1-2: 25-39.
- Brown, J. D.; Rodgers, T. S. 2006. *Doing Second Language Research*. Oxford University Press.
- Coleman, J. A. 2006. English-medium Teaching in European Higher Education. *Language Teaching*. 39/1: 1-14.
- Dornyei, Z. 2003. *Questionnaires in Second Language Research*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers, New Jersey, USA.
- Evans, S.; Morrison, B. 2011. The First Term at University: Implications for EAP. *ELT Journal*, 65(4): 387-397.
- Kavaliauskienė, G. 2012. *Studentų rašto darbai 2012m.* [accessed 2012-10-17]. <<http://gkaval.home.mruni.eu/>>.
- Lancaster, L.C.; Stillman, D. 2002. *When Generations Collide: Who they are, why they clash, how to solve the generational puzzle at work*. NY: HarperCollins.
- Reilly, P. 2012. Understanding and Teaching Generation Y. *English Teaching Forum*. 5/1: 2-12.
- Sanders, B.; Morrison. 2007. What is the Net Generation? The Challenge for Future Medical Education. *Medical Teacher*. 29(2/3): 85-88.
- Schroer, W. Generations X, Y, Z and the Others <<http://www.socialmarketing.org/newsletter/features/generation3.htm>>. [accessed 2012-10-17].

ESP NEEDS ANALYSIS ASSESSMENT

Daiva Užpalienė lecturer
Mykolas Romeris University
Institute of Humanities
Department of Foreign Languages
Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania
duzpal@mruni.eu

Kristina Juodinytė-Kuznetsova lecturer
Mykolas Romeris University
Institute of Humanities
Department of Foreign Languages
Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania
juodak@gmail.com

Abstract

The authors present the questionnaire survey findings that reflect ESP students' needs in ESP learning at MRU.

Purpose - this research is aimed to analyse and assess ESP students' needs for different language teaching/learning techniques to do the specially designed English course, to identify their attitudes towards information resources and materials for language learning purposes and to discuss the need for new ways of teaching by using ICT tools, to identify the interaction between ESP students' needs and motivation in ESP learning.

Methodology - the authors were following the quantitative research methodology by using the method of the questionnaire survey. The target group were 108 first year, full-time ESP students of six Bachelor study programmes, studying at MRU in 2011. The questionnaire results are presented by the number and percentage of respondents (out of 108) that have chosen the particular answer to each question.

Findings - the research findings are assessed and described by applying the comparative analysis of ESP students' needs. The findings obtained through the questionnaire reveal: the close interrelation between the study techniques and technologies and their educational aims to support respondents' interest and motivation in

tasks performance, selection of resources, etc. which can help to enhance their foreign language learning and give them practice in speaking, listening, writing, reading.

Practical implications - the analysis reveals the needs for the different ESP study techniques related to materials, resources, topics, etc. and ICT in demand.

Originality/Value - the assessment of reflections about expectations of ESP students at MRU indicates that innovative technologies can provide ESP learners with new opportunities and forms of teaching/learning and therefore it is a highly important factor influencing learning process and is becoming one of the major motivating factor in issues of contemporary education.

Key words: needs analysis, ESP, study techniques, ICT.

Research type: the research paper.

1. Introduction

Transformation of education due to changes caused by new technologies, information sources and virtual learning environment has forced language teachers to search for new and effective techniques and principles in language teaching in order to increase the efficiency of ESP learning and stimulate motivation. As Larsen-Freeman and Anderson puts it “technology is no longer simply contributing machinery or making authentic material or more resources available that teachers can use; it also provides learners with greater access to the target language. As a result, it has the potential to change where and when learning takes place”. (2011, p.199).

The aim of this article is to determine what is needed by students in transition from language to content in ESP learning context in order meet their needs and develop motivation in ESP competence. Therefore, the focus of the paper is on the assessment of the survey findings on ESP students’ reflections and expectations for different language teaching/learning techniques and technologies to do the specially designed English course.

The research tasks:

- To present ESP learners’ self-evaluation of ESP competence acquired at schools.
- To determine ESP learners’ attitudes towards different types of activities, information resources and materials to develop ESP competence.
- To research the need for new ways of teaching by using ICT tools in ESP learning.
- To identify the interaction between ESP students’ needs and motivation in ESP learning.

2. Theoretical background

A highly important factor, influencing language learning objectives, is the investigation of the learners' needs, wants and lacks. The scientists (e.g. Kaewpet, 2009. Brindley, 1989; Berwick, 1989;. Hutchinson & Waters, 1987; Nation, 2000) indicate the significance of the needs analysis to meet the needs of learners and to build the “right” training solution. This implies the purpose of the needs analysis as a tool to identify the learners' needs, wants and lacks. Moreover, needs analysis obtained findings could yield insights and recommendations on how language teaching could be reevaluated, developed to meet the needs of learners. The researchers in education (e.g. Dudley-Evans & Jo St John, 1998) emphasize the interrelation of the needs analysis with course design, materials, teaching/learning and assessment/evaluation. According to learner-centred approach the learners' wishes have to be regarded as a must, because it is usually the students who with the help of the teacher direct the selection of the activities (Hollett, Carter, 1989).

Learning-centred approach to ESP described by Hutchinson & Waters (1987) underlines that more attention should be given to how learners learn. According to this approach the needs of learners should be approached from two directions: target needs and learning needs. Target needs are defined as what the learner needs to do in the target situation and are broken down into three categories: necessities, lacks and wants. Whereas learning needs are referred to numerous facts including who the learners are, their learning background, age, gender, background knowledge of English, attitudes to English, teaching and learning styles the learners are familiar with. The learner needs also involve:

- Teaching and learning styles with which the learners are familiar
- Appropriate or ineffective teaching and learning methods
- Knowledge of specialized contents that teachers should have
- Suitable instructional materials and study location
- Time of study and status of ESP courses
- Expectations about what learners should achieve in the courses
- How necessary the courses are for the learners.

Content-based approach (Larsen-Freeman and Anderson, 2011,) is addressed to the role of teachers; if they want ESP students to master both language and content, they have to encourage the development of both simultaneously. For this reason, needs analysis as a tool which can provide useful information for ESP teachers to help them achieve specific teaching/learning objectives in transition from language to content, on which lesson plans, materials, tests, assignments and activities could be developed to engage students actively with both content and language.

3. Research methodology

This research focuses on description and comparison of findings obtained through the ESP students' questionnaire survey and the evaluation of obtained data.

The target group were 108 first year, full-time ESP students of different Bachelor study programmes, studying at MRU in 2011 (see Table 1.).

Table 1. Target group of the questionnaire survey

Bachelor study programmes	Number of respondents
Financial Accounting	26
Law	14
Law and management	17
Public Administration	20
Psychology	12
Politics and management	19

Among them: male – 33 (30.5%), female – 75 (69.4 %). Most of respondents were aged between 18 – 23. 108 questionnaires were distributed among ESP students from different faculties. The return rate of completed questionnaires was 100%.

The instrument of the conducted research was a questionnaire composed of six questions delivered and collected manually. The questionnaire comprised two sections: the section on respondents' personal information and the section of 7 multiple choice questions and one open-ended question.

For collection of data the quantitative research method was applied. The research findings are presented by applying the comparative analysis. In the following comparative analysis the obtained quantitative data was grouped, the number of students' preference to needs, wants and lacks in ESP learning context was identified and disclosed.

Research object: ESP students needs for innovative methods and technologies in ESP studies.

4. Results and findings

Research results are based on the analysis of ESP students' responses on the following questions:

1. What is your foreign language competence acquired at schools?
2. What activities do you consider the most appropriate to develop ESP competence?
3. What activities will be the most difficult to develop ESP competence?

4. What information resources would you like to be used in ESP learning?
5. What study tools do you want to be used in ESP learning?
6. What kind of ICT tools do you think could be applied in ESP learning?
7. What factors will motivate you in ESP learning?
8. What do you expect in ESP learning?

5. Language competence acquired at schools

English as a foreign language was studied at schools by all the respondents of the conducted questionnaire. The self-evaluation of language competence acquired at schools ranges from proficient to elementary levels (see Table 2.). Most of the questioned students evaluated their language competence proficiency level acquired at schools as “intermediate”. The overall picture of “low” or “high” intermediate self-evaluations evidences a level of language competence not high enough for the study of ESP content, having in mind the intensity of ESP learning process, the load of ESP material to cope with and the external study requirements imposed by university.

Table 2. Self-assessment of English Language competence acquired at schools

Self-evaluation	Responses
C1-C2 (advanced- proficient)	22 (20.3%)
B1-B2 (low-high intermediate)	68 (62.9%)
A1-A2 (elementary)	18 (16.6%)

The findings evidence that in the transition period from schools to ESP classes at MRU, language teachers have to address issues more of language than of content teaching in order to allow ESP students to make ongoing progress of both.

The transition from language to content for the students of below intermediate levels of proficiency is rather tiring and long due to ESP requirements. Therefore, the issue of internal and external interrelated needs, wants and lacks is complicated. The expected content (ESP) results of students at A1-A2 level can hardly be achieved and to keep the sustained motivation in ESP learning is the most challenging task for ESP teachers.

6. Needs for activities to develop ESP competence

6.1. Most relevant activities

ESP students' approach to the utility of different activities were investigated.

The majority of respondents are in need of language general skills development activities which they consider as most relevant to develop ESP competence (see Fig.6.1.). The surveyed respondents gave preference to most relevant activities in the following order:

- 70% (75)** - communication,
- 67% (72)** - reading comprehension,
- 58% (62)** - listening comprehension,
- 57% (61)** - doing grammar exercises.

However, creative tasks (e.g. projects, presentations, role-play) which require more creativity, personal involvement and interaction are marked as relevant only by 28% (30) of respondents.

In comparison to creative tasks, the activities such as independent work-homework, translation generally disliked by language learners are indicated as relevant by slightly bigger shares-33%, 32% of respondents, respectively.

Interactive tasks by using technologies can take a number of forms e.g. student-to-student interaction or student-to-teacher interaction, students working together on websites or blogs, editing one another's writing and participating in online chats. The outcome indicates that the activities aimed at interaction, more individual learning, reflection on language, knowledge and students' motivation are needed by much less than a half of respondents **31% (33)**.

Speaking in pairs, informal interaction as relevant both are chosen by very fairly small shares - **28%** and **21%** of respondents, respectively. The activity of ***speaking in pairs*** is assumed to be useful even by less share (**28%**) in comparison to ***work in groups/teams*** indicated by **35%** of respondents. This shows the surveyed respondents' quite passive attitude to the activities which require more personal involvement and efforts to develop ESP competence.

The most disappointing data for teachers of ESP are related to profession-based vocabulary tasks which are assumed to be relevant in developing ESP competence only by 12% (13) of respondents although they are learning ESP. How can teachers help students to achieve specific language learning objectives in transition from language to content and encourage the development of both simultaneously if the majority does not regard ESP-vocabulary based tasks as relevant? That is a question at issue.

Such activities as model “question-answer”, writing summaries, pronunciation **drills** which are aimed at the development of speaking skills, writing, reading, pronunciation, are considered to be relevant for ESP competence development only by 8% (9), 9% (10), 10% (11) of respondents, while language skills development activities such as grammar exercises in written, listening comprehension, communication are indicated to be relevant by the majority of respondents (**56%, 57%, 70%**).

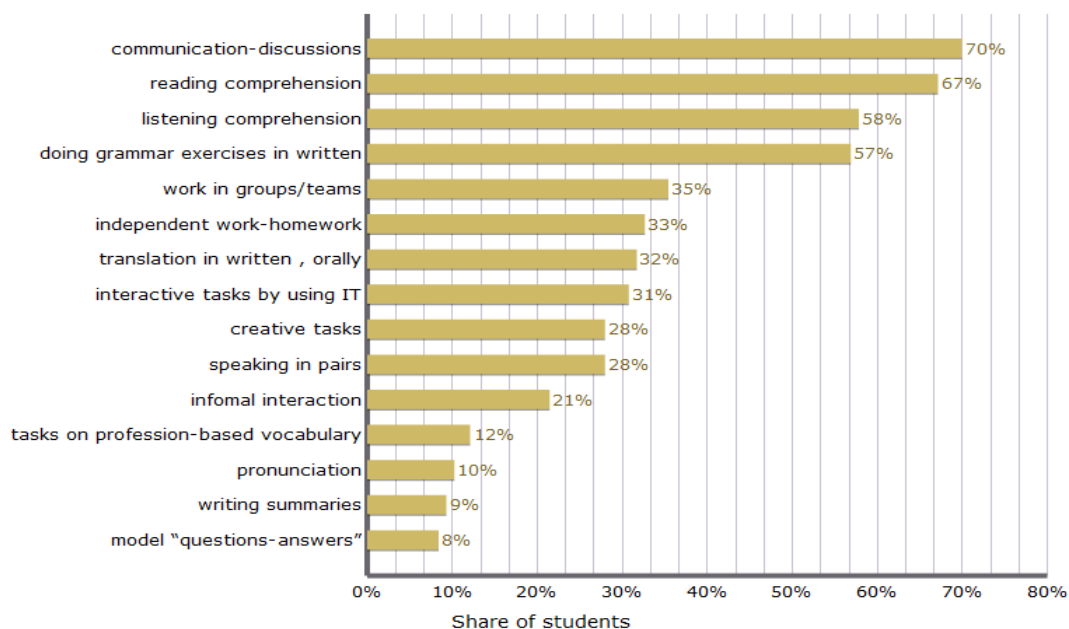

Figure 6.1. Most relevant activities

The obtained data evidences that ESP students consider to be relevant more traditional, books-based language learning tools and task-based activities. In other words, the lack of skills in some activities result in the need of being checked and taught how to do that.

6.2. Most difficult activities

The bar figure 6.2. presents ESP learners viewpoint on selection of activities in order of difficulty. The majority of respondents indicated grammar tasks in written (70%;76), listening comprehension activities (62%;67), communication-discussions (52%;56), reading comprehension (45%; 49) as challenging activities (see Fig. 6.2). These activities related to

language skills development were also marked as the most relevant by roughly the same, very big shares of respondents, except some variables (see Fig. 6.1).

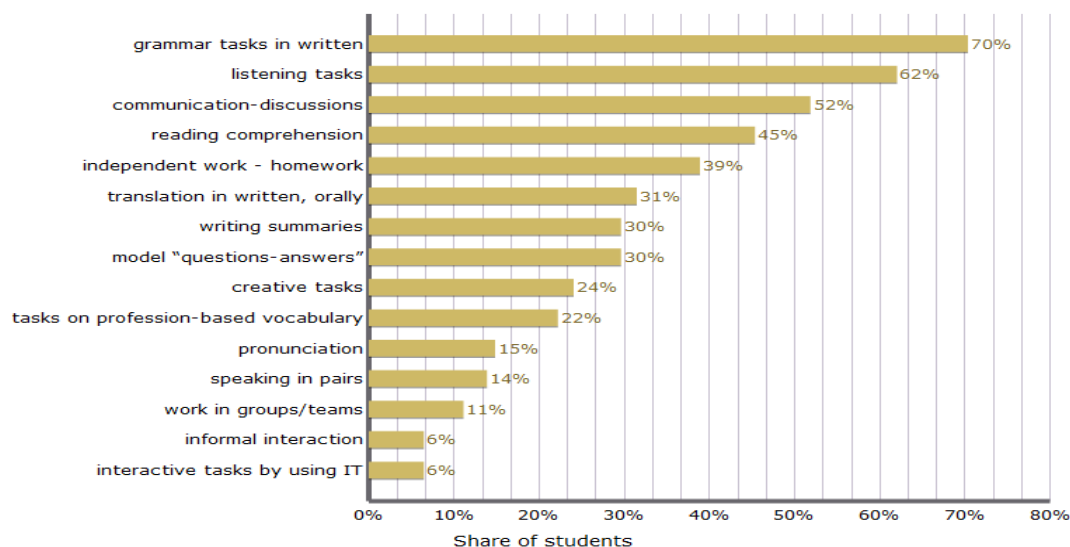

Figure 6.2. Most difficult activities

Grammar tasks in written as the most difficult activities and communication as the most relevant ones both were picked up by the majority (70%) of respondents (see Fig. 6.1; Fig. 6.2).

The activities, which require individual, independent or autonomous work such as homework (39%; 42), translation (32%; 34), creative tasks (24%; 26) were chosen as the most difficult and also as the most relevant to develop ESP competence by roughly the same shares, less than half of ESP learners (see Fig. 6.1; Fig. 6.2). The task of *writing summaries* is marked as *difficult* by 27% of respondents, whereas as relevant- only by a very small share, just 9% (see Fig. 6.1; Fig. 6.2). In other words, more than half of respondents assume that homework, translation activities, creative tasks (e.g. projects, presentations), writing summaries are easy/not difficult, but fairly many of ESP learners consider them not relevant to develop ESP competence.

Profession-based vocabulary tasks are difficult only for a small share of respondents -22% in comparison to the majority of respondents who indicated the language skills development activities (grammar tasks in written, listening comprehension activities, communication-discussions, reading comprehension) as the most difficult to develop ESP competence (see Fig. 6.1). Profession-based vocabulary tasks are also not difficult comparing with creative tasks or writing summaries tasks for most of respondents.

The findings suggest that the minority of respondents consider speaking in pairs (14%; 15) as well as working in groups/teams (11%; 12) as difficult activities. As *relevant* these activities were also marked by fairly small shares (28%, 35%) (see Fig. 6.1). In other words, speaking in pairs, group/team work are easy/not difficult for the majority of respondents, but quite a small part of respondents assume these activities to be relevant to develop ESP competence.

Just a few, 7 out of 108 (6%) of respondents consider interactive tasks by using technologies difficult. To put it bluntly, the majority of ESP students must be good at interactive tasks by using technologies. However, in terms of relevance, only one third, i.e. 31% (33) of respondents consider such tasks as relevant to develop ESP competence (see Fig.6.1). In other words, interactive tasks by using technologies are neither difficult nor relevant for most of ESP learners.

The overall picture of the obtained findings evidences that ESP students prefer more task-based approach to learner-centered and context-based approaches. They want to develop language skills instead of enjoying a great deal of autonomy, creativity, self-reliance. They want to learn instead of learning by using language in interaction with others, constructing their own knowledge, and this way being motivated in ESP learning.

7. Needs for information resources in ESP learning

A very important question in the overall context of the questionnaire was related to the respondents' needs for information resources in ESP learning (see Fig. 7).

The majority of respondents (69%;75) indicate tasks prepared by teachers as the resource of information in ESP learning (see Fig.7). In other words, the freshers still like the tutor to teach in front of the class and the one who creates activities for their language skills development. Roughly half (49%) of respondents assume that teachers' prepared PowerPoint presentations, courses in Moodle are also important sources of information. The data illustrate that ESP students adore the teacher who works very hard, guides the process, monitors the class. In other words, the freshers still like to be recipients or receptacles of information, do exercises from textbooks much more than being actively involved in constructing their own knowledge. On the positive side, the input by using different tasks prepared by teachers may result in enhancement of other techniques such as communicative approach or focusing on form, etc.

The preference for the course books and tasks prepared by teachers as valuable resources marked by big shares of respondents - 65% and 69% respectively, leave behind the more innovative resources. In terms of innovations, more than half (57%; 62) of respondents indicated internet sites (general information websites, specialized profession-based internet sites, online encyclopedias, social forums, etc.) as important resources for

searching information in ESP learning. Half (49%; 53) of respondents gave preference to the innovative information resources prepared by teachers such as PowerPoints, websites, moodle programmes. However, such traditional technologies as videos/audios, TV and radio broadcasts as relevant resources in ESP learning were picked up by a less share, only by 47%, and a much less share, just by 37%, of respondents, respectively.

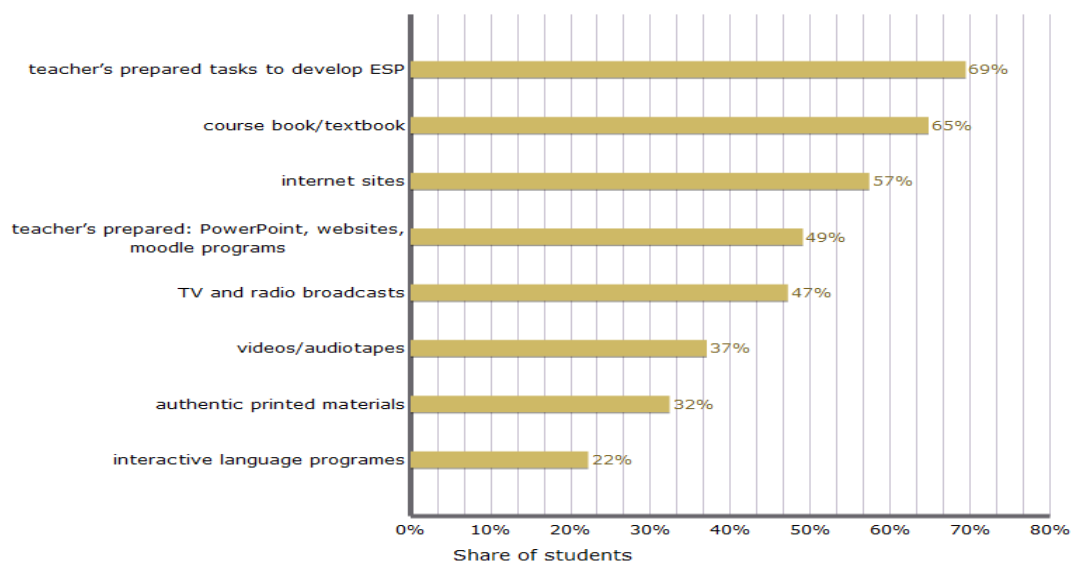

Figure 7. Needs for information resources in ESP learning

Printed authentic resources (e.g. newspapers articles, journals, books, dictionaries, etc.) are losing rating points among other information resources, they are in need only by 32% (34) of respondents. On the positive side, there is evidence to suggest that traditional information resources are replaced by more modern ways to access into authentic materials, e.g. internet sites. More than half (57%) of respondents in contrast to 32% of users of traditional information resources acquire knowledge, process it rather than function as recipients of instructions. It is an important factor in the context of autonomy, interaction and motivation.

Interactive language programmes were pointed out just by 22% (24) of respondents. The reason for such a very small share of respondents in need for the interactive language programmes could be the lack of awareness or experience in applying them in ESP learning process at the time the questionnaire survey had been conducted.

The obtained findings suggest that traditional tools in ESP learning are gradually yielding ground to digital technological resources. Although there is a breadth and depth of material available for those 57% who want and know how to surf the web (students use

online research tools known as „search engines“ to find it), the respondents, who gave preference to **printed resources** (32%), **materials prepared by teachers** (49%), **course books** (65%), still like to be recipients or receptacles of information much more than being actively involved in constructing their own knowledge.

8. Needs for uses of technologies in ESP learning

8.1. Use of study tools

Larsen-Freeman and Anderson (2011) in their research state that there are two ways to think about technology for language learning: technology as providing teaching resources, and technology as providing enhanced learning experiences. The researchers indicate that if we think of technology as providing resources, then it is clear that technology has long been associated with language teaching.

The analysis of the questionnaire data on study tools in ESP learning reveals the following needs:

- traditional (10 responses) -9%,
- innovative (11 responses)-10%,
- traditional and innovative (85 responses) -79%.

85 responses out of 108 illustrate the need for both traditional and innovative study techniques against the application of only traditional or more innovative technological tools.

Although evolution of technologies has changed language pedagogy and language use, a classroom setting with a teacher applying traditional study tools - e.g. a blackboard and reading from textbooks - are still in need for some students -10 responses (9%)(see Fig.8.1).

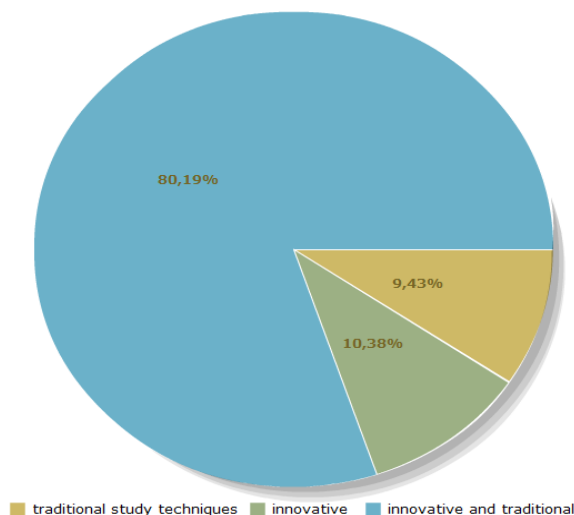

Figure 8.1. Uses of study tools

8.2. ICT tools application

In modern scientific literature the advantage of ICT tools in terms of interaction, individual learning, reflection on language, knowledge, and greater students' motivation is described (Larsen-Freeman and Anderson, 2011; Prensky, 2001; Kennedy, 2008). Here is a brief scientific literature review of some of the ICT tools in relation to language learning experiences:

- Computer-assisted Language Learning (CALL) programs focus on grammar or vocabulary practice, reading comprehension, practice for improving pronunciation, provide exercises suited to the learner's efficiency.

- Youtube is a useful website because of the number of videos available, the vast range for topics.

- Search engines, general information sites are a good possibility to access information over the internet for both teachers and learners, to find authentic written, audio and visual texts on many topics.

- Wikis are very useful in collaborative tasks, and they are very good for teachers observing the students writing as a process.

- Social forums (include Facebook, LinkedIn, My Space) through the network provided at the site, students can share ideas with others simultaneously. They can have much fun for students as they do not need be highly proficient in a language.

- Blogs or online forum are a kind of diaries with personal reflection. Language learning blogs are rich of resources, material for reading, discussion, etc.

-E-mails are common for communication and interaction.

The questionnaire findings on the needs for the ICT tools application in ESP learning reveal the distribution of preference in the following order (see Fig. 8.2.):

specialized profession-based internet sites- 86 (81%);

YouTube - 67%; 71

online encyclopedias - 62%; 66

general information sites - 52%; 55

search engines (google,etc) - 50%; 53

wikis - (30%); 32

social forums /websites (Facebook) -21%; 22

blogs - 20% ; 21

e-mail- 16%; 17

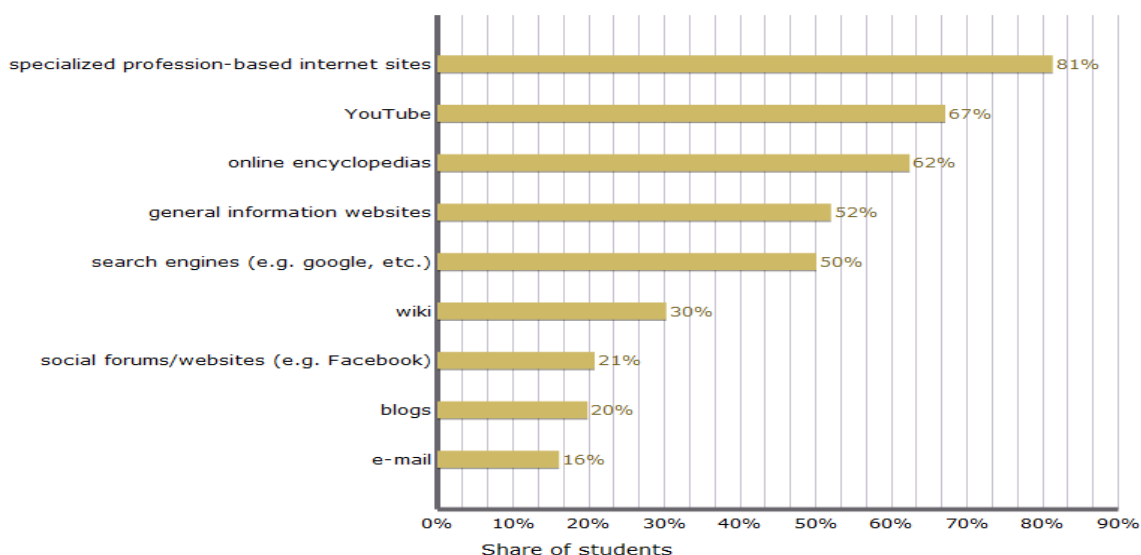

Figure 8.2. ICT tools application

It would not be possible to include all these tools within a single ESP lesson, but those, most in need indicated by the respondents are specialized profession-based internet sites, YouTube, online encyclopedias, general information sites, search engines, whereas the need for application of more innovative tools in ESP learning such as social forums, blogs, wikis are indicated by much less shares of respondents. The ratio of small shares in contrast to bigger shares of more traditional tools could be the lack of awareness or experience in more innovative ICT tools application on a daily basis and in ESP learning/teaching context.

Evaluation of the findings on study techniques and ICT tools lead to some observations and considerations: despite the teachers' central role in ESP learning, technologies have what to offer for ESP students. Moreover, they are in need by most of respondents and have to be integrated in ESP learning. By working online autonomously (e.g. exploring information), by actively using the language, connecting, interacting, etc. the use of technology can help the challenging teacher's work. With this in mind, can the teachers see themselves integrating the use of innovative ICT tools in teaching process? Are the teachers knowledgeable themselves about technology if they choose to use it? What is the role of ESP teacher? These are the questions to whom they concern and could be raised in the next needs analysis questionnaire survey. Learning to use technology to support teaching/learning is important for both learners and teachers.

9. Factors motivating ESP learning

The data on the most important factors motivating learners to study ESP is displayed in the figure 5. Comparison between language and content illustrates the respondents' attitudes and their preference for motivating factors. The opportunity to improve and develop language skills (writing, reading, listening, vocabulary, pronunciation) is the most important factor and is indicated almost unanimously by the vast majority 93% (99) of respondents, whereas roughly half, 53% (56) of the surveyed respondents assume that the possibility to develop ESP skills is important motivating factor in ESP learning as compared with the language general skills development (93%; 99), although the purpose of language classes is to provide the students with the competence in ESP learning. The preference for the language general skills development is apparent in the feedback to the open-ended question: what do you expect from ESP classes? where most of the surveyed respondents prefer the development of General English to ESP. Moreover, the results obtained on the most relevant and the most difficult activities reveal that the majority of ESP learners, except some variables, are in need for the activities which develop language general skills (see Fig. 6.1; Fig. 6.2). It evidences that a big share of respondents have some lack of proficiency in General English.

The following distribution of shares doesn't manifest the apparent advantage of any other factors motivating ESP learning.

The factor of exchange of information and communication is picked up by much less than half of respondents (37%) and is in the third position of preferences for motivation.

New, interesting, authentic materials and relevant, diverse topics both factors chosen by the same share - **32%; (34)** of respondents and are just slightly below the third priority. Although, authentic printed information materials are losing their position among other information resources (see Fig. 7), on the positive side, there is evidence to suggest

that new, interesting, authentic materials could be quite motivating in ESP learning. Student to teacher interaction is in the fifth position of ranking and is chosen by **31%** of respondents. The findings could be supported by the answers to the open-ended question: what do you expect from ESP classes? 17 out of 108 respondents indicate that more student to teacher interaction (i.e. discussions on ESP topics, which result in the development of General English) and interesting lectures (8 respondents) could justify their expectations. The significance of teacher who works very hard, guides the process, monitors the class, could be illustrated by visual display of respondents attitudes to the need of information resources in ESP learning (see Fig.7).

In teaching of ESP special attention is paid to authenticity which results in learning autonomously. The researcher Mishan (2005) indicates that the revolution in ICT is the shift towards self-direction in learning and transferring of responsibility for learning information and knowledge, from the teacher to the learner. However, on the list of motivating factors to learn autonomously and in due time is put in the low position of ranking and marked by **29%** of respondents.

Learners' views on the activities to develop ESP competence as well as the factors motivating ESP competence evidence that they prefer more task-based approach to learning, instead of enjoying a great deal of autonomy and creativity, using language in interaction with others, constructing their own knowledge, and this way being motivated in ESP learning. (see Fig. 6.1; Fig. 6.2; Fig.9).

Much lower shares 27% and 22% of respondents show favour to application of ICT tools in ESP learning and diversity of language learning techniques as motivating factors in ESP learning compared with other preferences on the list. It could also be illustrated by the open-ended question where only one student mentioned that innovative teaching techniques (i.e. diversity of language learning techniques) are what one is looking forward to having in ESP classes. The obtained findings reveal that teachers confront a challenging task to make students become more interested in innovative techniques and engage them in technology applying process that provides learners with greater access to the target language.

The motivating factor of pleasant environment is also important for students, but it is picked up by a small minority of respondents, just 16% (17) .

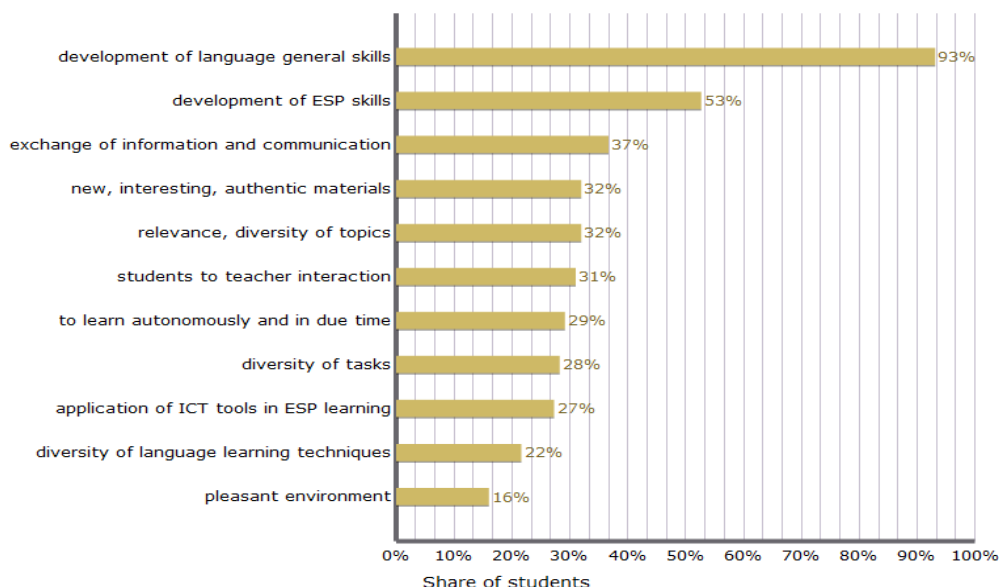

Figure 9. Factors motivating ESP learning

The obtained findings on the preference for motivating factors in ESP learning suggest that the possibility to develop language general skills is of primary importance for the majority of respondents. Other factors motivating ESP learning, such as development of ESP skills, communication, diversity of topics, new interesting authentic materials, etc. should be taken into account in the process of transition from language to content. On the other hand, in order to increase the efficiency of ESP learning and stimulate students' motivation, ESP teachers have to search for new and effective techniques and guiding principles in language teaching.

10. Conclusions

- The overall picture of “low” or “high” intermediate self-evaluations evidences a level of language competence not high enough for the study of ESP content, having in mind the intensity of ESP learning process. Therefore, the issue of internal and external interrelated needs, wants and lacks is fairly complicated for the majority of students - 68 (62.9%).

- ESP students in transition from language to content need more language than content learning in order to make ongoing progress. The majority of respondents indicated *communication* - 70% (75) and *reading comprehension* - 67% (72) as the most relevant activities; *grammar tasks in written* - 70% (76) and *listening comprehension* - 62% (67) as the most difficult activities to develop ESP competence.

- The first year students, almost 69% (75), still like the tutor to teach in front of the class and the one who creates activities for their language skills development.
- ESP students prefer task-based approach to learner-centered and content-based approaches. Small shares of respondents assume the activities aimed at interaction, creativity, personal involvement, individual learning (e.g. *homework* - 39%; *translation* - 32%; *creative tasks* -24%; *informal interaction* - 21%; *speaking in pairs* - 28%) as relevant to develop ESP competence.
- Just 12% of respondents consider the *profession-based vocabulary tasks* to be useful, and 22% - assume these tasks difficult in developing ESP competence although they are learning ESP. How can teachers help students to achieve language for specific purposes learning objectives in transition from language to content and encourage the development of both simultaneously if the majority does not regard ESP-vocabulary based tasks as relevant? That is a question at issue.
- 80% of respondents show the need for both *traditional* and *innovative study techniques* against the application of only traditional or more innovative technological tools.
- *Traditional study tools* are gradually yielding ground to digital technological resources. 57% of the surveyed students acquire knowledge from *internet sites*, process it rather than function as recipients of instructions. However, 32% of respondents who indicated *printed resources*, 65% - *course books*, 69% - *tasks prepared by teachers* still like to be receptacles of information much more than being actively involved in ESP learning process.
- The opportunity to develop language general skills is the most important factor motivating ESP learning (93% of respondents) as compared with half of respondents (53%) who gave preference *to the development of ESP skills*.
- To ensure the efficiency in ESP learning, the learners' expectations as motivating factors in language learning should be taken into account by ESP teachers in order to engage students actively with both language and content.

References

- Berwick, R. 1989. Needs assessment in language programming: From theory to practice. In R.K. Johnson (Ed.), *The second language curriculum* (pp. 48–62). Cambridge: Cambridge University Press.
- Brindley, G.. 1989. The role of needs analysis in adult ESL programme design. In R.K. Johnson (Ed.), *The second language curriculum* (pp. 63–77). Cambridge: Cambridge University Press.
- Dudley-Evans, T.; Jo St John, M., 1998. *Developments in English for Specific Purposes*. Cambridge University Press.
- Hutchinson, T.; Waters, A. 1987. *English for specific purposes: A learning-centred approach*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hollett V.; Carter R. 1989. *Speaking Activities for Professional People*. Oxford University Press.

- Kaewpet, Ch. 2009. A Framework for Investigating Learner Needs: Needs Analysis Extended to Curriculum Development Rajamangala University of Technology Krungthep, Thailand. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching* . Vol. 6, No. 2, pp. 209–220. Centre for Language Studies.National University of Singapore. [Accessed 15, October 2012]. < <http://e-flt.nus.edu.sg/v6n22009/kaewpet.htm>>
- Kennedy, G. E., et al. 2008. First Year Students’ Experiences with Technology: Are They Really Digital Natives?, *Australasian Journal of Educational Technology*, Vol. 24(1): pp. 108-122.
- Larsen-Freeman, D.; Anderson M. 2011. *Techniques and principles in language teaching*. (pp.199). Oxford University Press.
- Mishan, F. 2005. *Designing authenticity into language learning materials*. UK: Intellect Books Ltd.
- Nation, P. 2000. Designing and improving a language course. *Forum*, 38, 2. [Accessed 11, October 2012]. <<http://exchanges.state.gov/englishteaching/forum/archives/docs/00-38-4-b.pdf>>
- Prensky, M. 2007. How to Teach with Technology: Keeping both Teachers and Students Comfortable in an Era of Exponential Change. *Emerging Technologies for Learning, BECTA*, Vol. 2 ch. 4. pp. 40-46. [Accessed 11, October 2012]. <http://tna.europarchive.org/20080502194716/http://partners.becta.org.uk/upload-dir/downloads/page_documents/research/emerging_technologies07_chapter4.pdf>.
- Strong-Krause, D. 2003. [Accessed 2, October 2012]. <http://linguistics.byu.edu/resources/volunteers/TESOLBYU_NeedsAnalysis.htm>.

JOINT DEGREE PROGRAM: LIFELINE FOR MODERN UNIVERSITY?

Assoc. Prof. Tatjana Bilevičienė

Mykolas Romeris University, Lithuania
tbilev@mruni.eu

Gintarė Paražinskaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania
giparaz@mruni.eu

Abstract

Purpose – the purpose of this article is to provoke discussion toward need and importance of joint degree programs in a modern university.

Design/methodology/approach – The research was conducted to analyze the demand of joint degree programs from the perspective of students, identify weak and strong aspects. To achieve this purpose was chosen combination of theoretical and empirical methods: a document analysis conducted and online inquiry organized.

Findings – The analysis of articles, MRU strategy and other publicly available researches and statistics points out a threat for nowadays university forcing high education institutions to find new ways to rise the quality of studies and raise interest of students to the programs. The conducted research results showed that joint degree programs can be an answer to students' expectations if certain threat aspects as level of partner institutions, price of studies were taken into a consideration while creating new joint degree programs.

Research limitations/implications – Due to unknown size of research population, it was impossible to calculate the required sample size. The research respondents were chosen by non-probability inquiry sample. The activity of respondents was relatively low – totally 142 answers from students, 119 replies to Lithuanian survey and 23 to English version were received.

Practical implications – Evaluation of respondents' choices shows that more respondents would prefer joint degree Business Informatics or Social Technologies program in contrast with number of students who would choose one university program. These results promote MRU strategic goal – internationalization of studies.

Originality/Value – Though joint degree and double degree is kind of new trend in high education, the social implications and importance have not yet been widely investigated, strong and weak sides were not validated by scientific research methods.

Keywords: social technologies, business informatics, joint degree, university, students' attitude.

Research type: research paper and viewpoint.

Introduction

For many centuries, studies at the universities have been a privilege and not a mass phenomenon. Knowledge was passed from mouth to mouth, and the expertise, competences, skills developed through experience sharing in person. Meanwhile, the twenty-first century poses new challenges for higher education, which arise from more massive education, globalization, commercialization, standardization and internationalization. Admission process every new study year arise debates about the Lithuanian education system reform, the prospects to increase student numbers and starts comparisons to higher education opportunities abroad and there (Galginaitis, 2011).

Education has become one of important strategic EU objectives: to develop a competitive, innovative, knowledge-based and inclusive economy, to solve successfully the unemployment problems, to guarantee the free movement of people, capital and ideas. Different countries use different methods to increase the number of students and get the public support that helps to remain competitive in a constantly changing world. In the global economy, Europe can only compete on the basis of knowledge, skills and capacity for innovation. (Kligiene, 2010). Demand for people with high skills will continue to rise. 35% of all jobs in the EU will require high-level qualifications by 2020, but only 26% of the workforce currently has a higher education qualification (European Commission, 2009).

Due to demographic changes the number of acceding people to the universities is declining. Every year fewer students choose purely technological sciences as well as there is relatively small number of individuals with special talents for computer science. Meanwhile, the demand for people who can serve existing technological systems of the organizations is constantly increasing. Moreover in society opinion, abroad universities provide better quality higher education studies than Lithuanian ones.

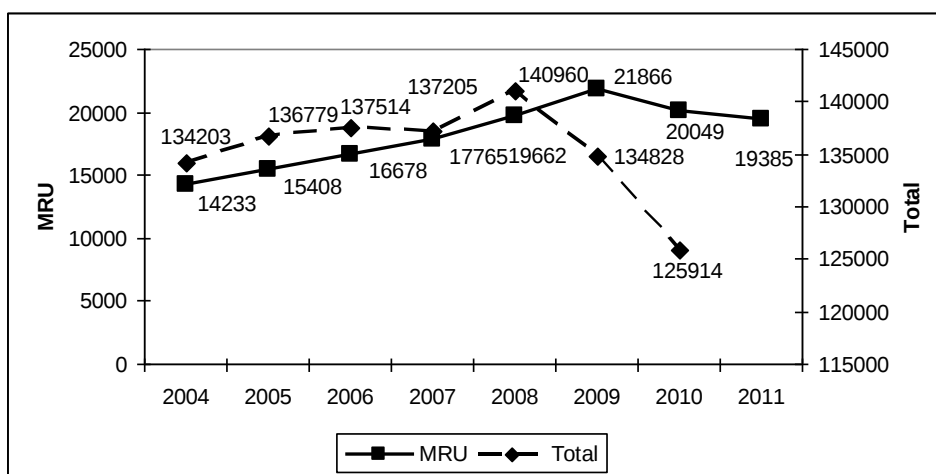
Raising quality and attractiveness requires major changes in universities. Universities failing to undertake these changes - for lack of motivation, inability to act or lack of resources - will create an even bigger handicap for themselves, their graduates, and countries (Commission of the European Communities, 2005). In order to meet the above requirements and to offer attractive programs, Mykolas Romeris University (further MRU) carried out several projects aimed at ascertaining what are the possibilities for

implementing joint management and technology programs, where students could study not only in Lithuania, but also in foreign universities and receive at least two university diplomas.

2. Theoretical background

Higher education being more massive phenomenon poses many and various "quality of quantity rollover" problems: from the 6th decade educational optimism constantly interchanging with educational pessimism. Educational optimism is inspired by the understanding that higher education needed for an increasing number of people and universities are changing their concepts and strategies in the direction of modernization (Gudaitytė, Jucevičienė, 2000). Compared to a decade elapsed after quoted article, situation did not change these provisions, quite the contrary - the reform brought new aspects of intense fighting between the university and the declining demographic figures encourages universities in Lithuania to embark on modernization strategies.

Analyzing the Lithuania and Mykolas Romeris University's students in the dynamics (Mykolas Romeris universitetas, 2009, 2011) (see Figure 1), one can see the sharp drop in the number of students from Lithuania in 2008. This process did not affect Mykolas Romeris University until the year 2010, but in recent years decline is visible at MRU as well.

Source: Mykolas Romeris University strategic documents, 2009, 2011

Figure 1. Dynamics of students' number in Lithuania

Lithuanian Labor Exchange provided statistics shows that the number of job-seekers with social science education is increasing while the best job opportunities offered for people with technological education (Lietuvos darbo biržos statistika, 2012). Meanwhile, the

number of the accession to the social sciences continues to grow. According to the authors of the analysis on matching of specialists and competencies of the existing supply and demand matching (Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2011), formation of labor supply and demand mismatch in the market of professionals is partly caused by relatively high increase in value of the annual indicator - number of social sciences graduates. In the period of 2000-2009 university trained bachelors' number grew 6.5 times, MBAs - 5.4 times. Smaller growth was in business and administrative field graduates trained at the universities (by 2.6-fold and 2.1-fold). However, the assessment of absolute numbers, over the period 2000-2009 Business administration and bachelor graduates increase was higher than the level of studies completed the social and behavioral sciences specialist analogous growth rate (2.7 and 2.0 thousands.). So most remarkable business and management professionals and recent increases could adversely affect labor supply and demand compliance specialists in the labor market.

In response to these economic disadvantages, Mykolas Romeris University in Strategy 2010-2020 has provided the priority areas of the University's activities to consolidate the international academic space research activities, joint degree programs, life long learning and distance education. In University SWOT analysis as an advantage was referred the evolving international, self-perception of the world and the science and study of the market participant to actively participate in international organizations, promote student and staff mobility, the establishment of joint study programs and research projects. However, as a threat, was mentioned relatively small number of joint degree programs. Therefore, the main goal: "to become competitive in the international network of universities, marketable joint study programs and offering high international level of research institution of higher learning that draws in Lithuania and other countries, students, teachers and researchers that prepare highly qualified specialists in compliance with state and labor market needs, ensuring the unity of study and research, developing international study exchange deepens integration into Lithuanian and foreign academic community, which would allow for continuous learning and integrating modern management principles in the management of the University. "One of the objectives realizing this goal is : "to develop and approve joint, distance, continuing education programs, introducing them to the latest research results", and one of the tools" to increase the attractiveness of the university, supplemented by student population, improve the quality of studies of joint study programs and intensive studies in return." (Mykolas Romeris universiteto strategija, 2010).

However, in order to create an attractive joint degree program careful research must be carried out to check what features of the program would lead student to choose or encourage them from studying these programs. Due to this research group from Faculty of Social Informatics conducted a feasibility study as a part of program implementation project. Students were interviewed in order to find out whether the joint Business

Informatics (Computer Science Master's) and Social Technology (Management Master's) programs would be attractive in their opinion.

3. Research methodology

The research was conducted to analyze the demand of joint degree programs from the perspective of students, identify weak and strong aspects of business informatics (computer science) and social technologies (management) field joint degree programs. To reach this purpose two main goal were defined for the research:

1. To make analysis of students from Lithuania and abroad opinion toward joint degree master level business informatics (computer science) and social technologies (management) field programs.

2. To evaluate the different factors' influence on the opinion of the respondents.

To achieve the purpose and implement the goals was selected survey (questionnaire) method. Survey was conducted in cyberspace www.manoapklausait.lt. Two interview sheets were prepared for students (in English and Lithuanian). The study was conducted from 2011-08-18 to 2011-09-18, and second attempt from 2011-11-20 to 2011-12-01. Analysis was performed using statistical analysis methods, calculations were performed using SPSS statistical package. Study population was unknown, it was impossible to calculate the required sample size. The advantageous stochastic selection was chosen and the sampling error evaluated. Based on the sampling error calculation result ($\Delta = 0.08 < 0.1$) this is an allowable sampling error and the results can be considered reliable.

4. Results and findings

The method of descriptive statistics was used for analysis of data received from each question. Two questionnaires were presented for the respondents: both questionnaires (English and Lithuanian) were identical. From all answers received on www.manoapklausait.lt system, 34 percent were provided by male respondents and 66 percent by female. Although the questionnaire in English was answered more by male respondents, the final result was driven by respondents who replied to the questionnaire in the Lithuanian language. This once again confirms that the higher education in Lithuania is more interesting for females.

The analysis of the results showed that respondents, who answered English questionnaire evaluated equally all positive possibilities of joint degree programs, the only little leading possibility was *Possibility to study in some different abroad universities*. Respondents, who answered to questionnaire in the Lithuanian language, distinguished *Improvement of foreign language skill in the study field*. In general, most respondents selected positions: *Improvement of foreign language skill in the study field* (76,1%),

Possibility to study in some different abroad universities (71,8%) Opportunity to know new cultures, to live abroad (67,6%). Though position Better possibilities to find job got only 55,6%, position Lecturers and colleagues from different countries of the world (internationality) – 56,3 % and position Higher quality studies – 48,6 % of all respondents answers.

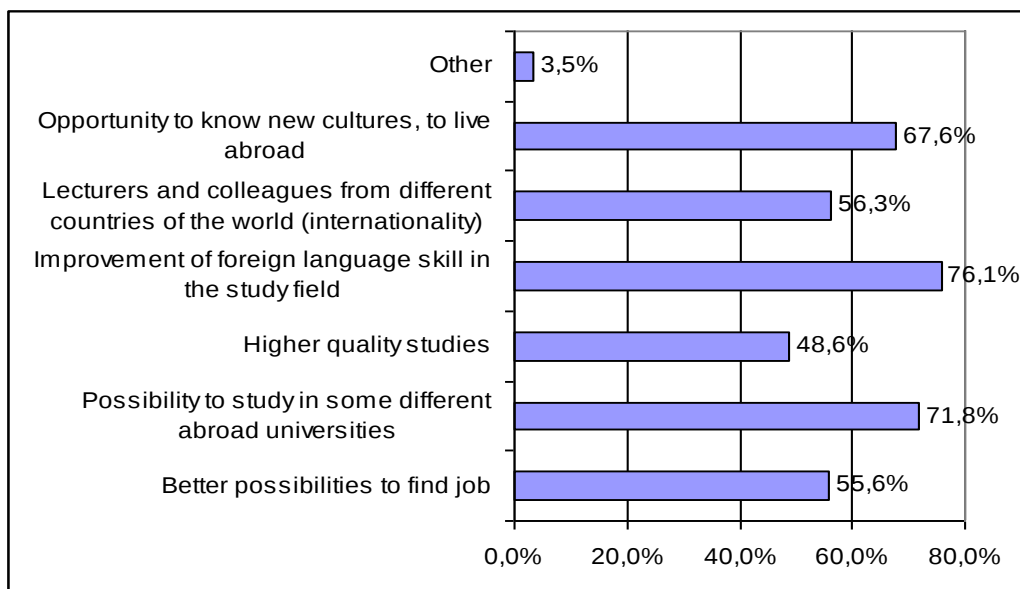

Figure 2. Answers to the question: “In your opinion, what are the positive aspects of the joint degree study program?” – results

Most of the respondents who filled out a questionnaire in English and Lithuanian, identified several positions as negative factors: *More expensive studies* (64,8 %) and *Knowledge differences of the students* from different countries (45,8 %). Second most important factor determining the choice of the students were *cultural differences, studying abroad and more difficult study program*.

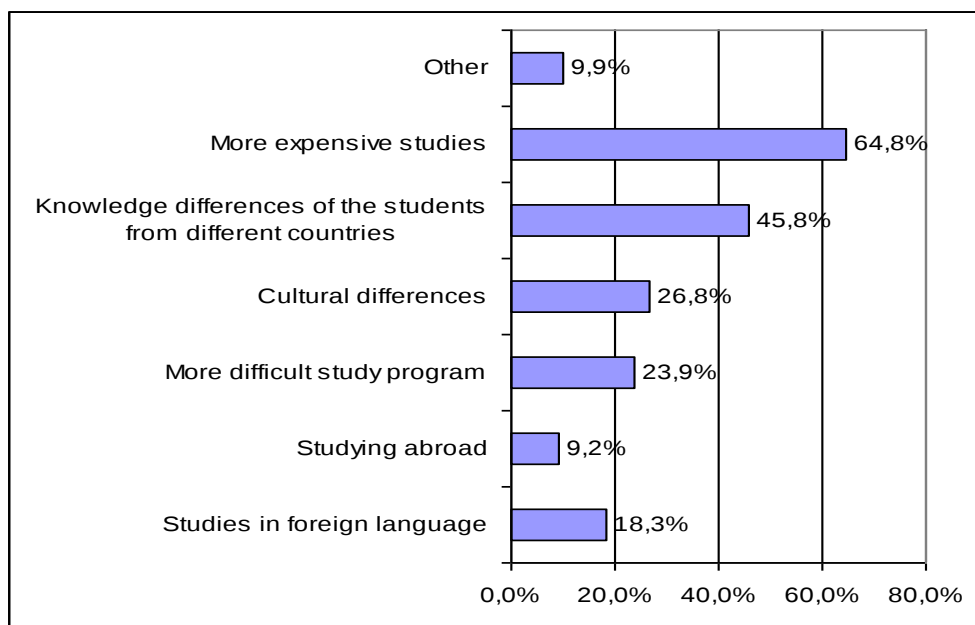

Figure 3. Answers to the question: “What are the negative aspects of the joint degree study program?” – results

Respondents who responded to the questionnaire for students in English, all the positive possibilities of joint programs evaluated almost equally, respondents who replied to the questionnaire in Lithuanian language excepted *Improvement of foreign language skill in the study field* and *Possibility to study in some different abroad universities*. This is interesting, because Mykolas Romeris University organized another research and due to its results (Factus Dominus, 2011), only 28,5 % of secondary school graduates mentioned as the main motivating reason *possibility to study abroad on exchange programs*, only 14,7 % of respondents were planning to use exchange program possibility abroad during their studies.

It is important to mention that 56.3 % of respondents indicated internationality as a positive feature of joint programs: lecturers and colleagues from different countries of the world. 55,6% of respondents think that joint degree programs give a *Better possibilities to find job*. This is very important because according to previous results of MRU research ((Factus Dominus, 2011), 41 % of secondary school graduates mentioned *carrier possibilities* as one of the reasons to choose university, and mentioned *high employment rate after graduation* as a factor that affects the reputation of the University.

The majority of respondents (74 %), who filled out a questionnaire in the Lithuanian language as the main negative joint program feature reported a higher price (position *More expensive studies*). It should be noted that previous MRU research showed that for only 5.3 % of respondents a tuition fee is the most important reason for choosing a university. The majority of respondents believe that the priority for social sciences is given because social sciences are easier to study, the universities do not disclose opportunities and prospects of information technology specialties, and it is influenced by the society formed opinion. However, the majority of respondents (83 %) agree that joint programs increase the attractiveness of the IT field studies. It is both opinion of Lithuanian and foreign respondents.

Respondents mentioned several positive sides of the joint programs: *Possibility to study in some different abroad universities, Opportunity to know new cultures, to live abroad*. These answers once again emphasized the importance of the element of internationality in these studies as well as importances of possibility improve other skills (*Improvement of foreign language skill in the study field*). Therefore the decisive factor in choosing this master degree program is internationality, and the second important – higher employment opportunities (this is associated with the variables - *Higher quality studies, Better possibilities to find job*). Most of the respondents who filled out a questionnaire in English and Lithuanian, identified positions negative factors *More expensive studies* (64,8%) and *Knowledge differences of the students from different countries* (45,8 %). Negatively influencing factors in choosing this degree program are ethnic differences and potential household difficulties. These factors were also identified in by the working group of members of the project “Improvement of Home Management at Mykolas Romeris University” (Bilevičienė, Bilevičiūtė, 2012). In comparison, in the undertaken SWOT analysis of the MRU the lack of teachers participation in development of foreign students’ ability to integrate into the international space and capacity for change; available audience area of scientific research reputation, profitability, market orientation and adaptation to the needs of the various forms, and other to internationality related factors were identified as weaknesses.

Summing up, from the results it might be seen that if the respondents decided to study, they would selected more integrated form of the program than the typical corporate social science or computer science programs. This leads to conclusions, that the joint program should be developed and implemented, because they help to meet growing social needs, as well as to increase the attractiveness of higher education.

Conclusions

Analysis of literature and statistical data shows that nowadays higher education institutions have serious problems with the number of students decline. Both employers and students raise new requirements for universities concerning professional preparation. Youth migration is another key factor badly affecting higher education situation in Lithuania. Education institutions working in technological and engineering fields experience this the most.

To maintain the position in the market, universities create new strategies. The group of scientists from Mykolas Romeris University conducted a research which purpose was to analyze the demand of joint degree programs from the perspective of students, identify weak and strong aspects of business informatics (computer science) and social technologies (management) field joint degree programs. Analysis was conducted in the context of both EU documents and Mykolas Romeris University strategic documents. The results of research showed that joint degree programs are relatively attractive for both international and national students. The most attractive feature of these programs is possibility to study and live abroad in a different culture. And only about a half of respondents mentioned it as a better education possibility. Though the biggest part of respondents from Lithuania believed they would face financial problems and were afraid of cultural differences.

Most of the respondents answered that they prefer social sciences, because secondary schools give relatively small amount of knowledge for further exact sciences studies and they believe it is more difficult to study exact sciences. Though respondents thought that joint degree programs increase attractiveness of technology field studies.

The results of the research in the context of nowadays higher education problems suggest that joint degree programs might be attractive both for students from Lithuania and abroad. That might be not only a way to increase student number but also to attract students to technological or technology related study programs.

References

- Bilevičienė, T., Bilevičiūtė E. 2012. *The Legal Aspects of University Management Development*. Socialiniai tyrimai/Social research 3(28), p. 140-150.
- Commission of the European Communities. 2005. *Communication from the Commission. Mobilising the brainpower of Europe: enabling universities to make their full contribution to the Lisbon Strategy*. Brussels, 20.4.2005 COM(2005)152. Available online: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0152:FIN:LT:PDF>. Accessed 2012 10 22.
- European Commission, 2009.. *Key Data on Education in Europe*. Available online: http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice/documents/key_data_series/105EN.pdf. Accessed 2012 10 22.
- UAB Factus Dominus, 2011. *Socialinių ir humanitarinių mokslų specialistų poreikio ir Mykolo Romerio universiteto reputacijos tyrimo ataskaita*, Kaunas.

- Galginitis, J. 2011. *Lietuvos aukštasis mokslas – kodėl reikia ką nors keisti?* Available online: <http://www.15min.lt/naujiena/studentu-zona/pozicija/doc-dr-j-galginitis-lietuvos-aukstasis-mokslas-kodel-reikia-ka-nors-keisti-235-163665#ixzz2AbgxEsUi>. Accessed 2012 10 22.
- Gudaitytė, D., Jucevičienė, P., 2000. *Elitinio aukštojo mokslo tapimo masiniu proceso esmė: paradigma ir charakteristikos*. Socialiniai mokslai Nr. 3 (24).
- Lietuvos darbo biržos statistika. Available online http://www.ldb.lt/Informacija/DarboRinka/Puslapiai/isidarbinimo_galimybiu_barometras.aspx. Accessed 2012 02 17.
- Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2011. *Specialistų ir kompetencijų esamos pasiūlos ir paklausos atitikimo analizės tyrimo ataskaita*. Available online http://www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/SMM%20EKSPERT%20ANALIZE%202011%20BALANDIS.pdf. Accessed 2012 02 17.
- Mykolo Romerio universiteto strategija, 2010 http://www.mruni.eu/mru_lt_dokumentai/apie_mru/dokumentai/mru_strategija_2010_2020_lt_final.pdf. Accessed 2012 02 17.
- Svarbiausi Bolonijos proceso dokumentai (red. M. Kligiene). 2010. Švietimo ir mokslo ministerijos Švietimo aprūpinimo centras. Available online: http://www.smm.lt/t_bendradarbiavimas/docs/Leidiny_Svarbiausi%20Bolonijos%20proceso%20dokumentai%202009-2010.pdf. Accessed 2012 02 18.

SĖKMINGO VIEŠŲJŲ E. PASLAUGŲ ĮGYVENDINIMO VEIKSNIAI IR RODIKLIAI

Ramutė Naujikienė

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
riman@mruni.eu

Santrauka

Tikslas – Susisteminti rodiklius, darančius įtaką viešųjų e. paslaugų realiam vartojimui, pasiūlyti skatinančias priemones viešųjų e. paslaugų vartojimui ugdyti.

Metodologija – mokslinės literatūros analizė – atliekama siekiant pateikti viešųjų e. paslaugų vertinimo koncepcines nuostatas ir tikslinį rodiklių grupavimą pagal daromą poveikį vartotojui bei apibendrinti tyrimo rezultatus.

Rezultatai – svarbiu motyvuojančiu veiksnium, skatinančiu pakartotinai naudotis e. paslauga ir didinančiu paslaugos veiksmingumą, tampa viešosios e. paslaugos poveikis vartotojams, kurį siūloma vertinti pagal: vartotojų viešųjų e. paslaugų poreikį, žinojimą apie paslaugą ir skelbiamą informaciją, reikalingą viešajai e. paslaugai atlikti; vartotojų technines galimybes – kompiuterinę, programinę įrangą ir interneto prieigą; suprantamą ir paprastą viešosios e. paslaugos atlikimo eigą, o atlikus e. paslaugą motyvuojančiu veiksnium tampanti pasitenkinimą – tai skatina gyventojus pakartotinai naudotis e. paslaugomis.

Tyrimo ribotumas – keičiantis IKT ir įgyvendinant inovatyvius sprendimus viešųjų e. paslaugų veiksmingumo rodikliai taip pat keisis.

Praktinė reikšmė – viešojo administravimo institucijos naudodamos e. valdžios priemones, didins savo veiklos efektyvumą ir veiksmingumą ir nuolat gerins viešąsias paslaugas, kad jos atitiktų skirtingus naudotojų poreikius ir būtų sukurta kuo didesnė visuomeninė vertė.

Originalumas/Vertingumas – vykdant Europos skaitmeninės darbotvarkės uždavinius e. valdžios kontekste, įgyvendinant viešąsias e. paslaugas, sukaupti mokslo faktai ir tyrimo rezultatai atveria galimybę sėkmingiau spręsti iškilusias viešųjų e. paslaugų veiksmingumo problemas.

Raktiniai žodžiai: e. paslaugos, e. valdžia, viešasis administravimas, informacinės komunikacinės technologijos.

Tyrimo tipas: tyrimo pristatymas, požiūrio pristatymas, literatūros apžvalga.

Ivadas

Veiklos ir reformos tikslų įgyvendinimo laipsnį viešajame sektoriuje nusako tos veiklos arba reformos rezultatai. Norint įvertinti veiklos ar reformos rezultatus, juos reikia matuoti. Tam reikalinga matų, vadinamų sėkmės rodikliais, sistema. Sėkmės rodikliai gali būti ir kiekybiniai, ir kokybiniai. Jų pobūdis priklauso nuo siekiamų tikslų pobūdžio. Gali būti matuojama rezultatų kokybė, savikaina, jiems pasiekti sugaištas laikas, apimtis bei kiti parametrai. Apskritai matų sistema gali būti prieštaringa, pavyzdžiui, mažinant rezultatų savikainą dažniausiai prastėja jų kokybė. Todėl, norint išskirti sėkmės rodiklius, pirmiausia reikia suformuluoti sėkmės vertinimo kriterijus arba, kitaip tariant, nuspręsti, kurios iš galimų veiklos ar reformos rezultatų savybių (rodiklių) geriau atspindi siekiamus tikslus. Sėkmingi rodikliai nagrinėjami esamos būklės požiūriu, siekiant išsiaiškinti, kuriuos iš rodiklių būtų galima pagerinti sukūrus viešųjų e. paslaugų informacinę sistemą. Sėkmė priklauso nuo daugelio veiksnių, tačiau ne visi yra vienodai svarbūs. Dažniausiai tik kai kurie iš tų veiksnių yra esminiai, lemia sėkmingą veiklą ar reformos tikslus, t. y. sėkmės veiksniai. Dažniausiai informacinės sistemos sėkmę lemia:

- naudojamų išteklių savybės – personalo kvalifikacija, kompiuterizacijos lygmuo, pakankamas finansavimas ir pan.;
- gebėjimai tenkinti funkcinius ar nefunkcinius veiklos reikalavimus – laiku vykdyti pavedimus, laiku ir gerai atlikti tam tikrus darbus;
- informacinių paslaugų pobūdis ir jų kokybė.

Sėkmės veiksnių pobūdis priklauso ir nuo veiklos pobūdžio. Norint žinoti, ar veikia sėkmės veiksniai, jų pasekmes reikia matuoti. Sėkmės veiksniams vertinti taip pat yra reikalinga kiekybinių ar kokybinių rodiklių sistema, nusakanti pageidautinas tų veiksnių savybes.

Nagrinėjant tikslų sėkmės kriterijus, reikėtų išsiaiškinti, kokios veiklos ar reformos rezultatų savybės geriausiai atspindi siekiamų tikslų pobūdį. Nustatant sėkmės rodiklius, rekomenduojama nurodyti, kokias reikšmes jie gali įgyti ir kokioms reikšmėms esant galima teigti, kad siekiami tikslai buvo pasiekti. Tiriant sėkmės veiksnius, svarbios yra veiksnių savybės tikslų sėkmės požiūriu, kaip jos gali būti matuojamos ir kokie veiklos rodikliai lemia sėkmę. Jeigu tai viešoji e. paslauga, svarbūs vartotojų lūkesčiams ir poreikiams įtakos turintys rodikliai. Eksploatuojant IS, bendraujant su vartotojais, svarbios institucijos įvaizdžio dedamosios: institucijos veiklos patikimumas, sąžiningumas, pagalba, mandagus klientų aptarnavimas ir kt.

Belgijos mokslininkų atlikto tyrimo, vertinant viešųjų e. paslaugų vartojimą, rezultatai

Kuriant informacinę sistemą pirmenybė turėtų būti teikiama tiems sėkmės veiksniams bei rodikliams, kurie galėtų pagerinti informacinės sistemos teikiamas paslaugas bei tenkintų piliečių lūkesčius. Belgijoje (Flandrijos regione) atlikto tyrimo (Verdegem, Hautekeete, 2007) „Belgijos piliečių poreikiai ir lūkesčiai, vertinant viešąsias e. paslaugas“ metu respondentai, vertindami viešąsias e. paslaugas pagal 10 balų skalę, turėjo nurodyti, kurie iš pateiktų rodiklių jiems yra svarbūs (žr.1 lentelę). Respondentai buvo apklausiami, pateikiant klausimus internetu ir popieriuje. Iš viso apklausta 1 651 respondentas. Anketą popieriuje užpildė 436 respondentai, internetu – 1 215 respondentų.

1 lentelė. Tyrimo „Belgijos piliečių poreikiai ir lūkesčiai, vertinant viešąsias e. paslaugas“, atlikto Flandrijos regione, rezultatai

Eil. Nr.	Rodiklių sąrašas, vertinant viešąsias e. paslaugas	Apklausta respondentų	Rodiklių reikšmės
1.	Administracinės naštos sumažinimas	1 635	8,78
2.	Patikimumas	1 633	8,65
3.	Saugumas	1 627	8,48
4.	Patogi darbui aplinka	1 621	8,48
5.	Turinio aiškumas	1 628	8,48
6.	Paprastas naudojimas	1 630	8,47
7.	Turinio kokybė	1 626	8,46
8.	Ekonominis efektyvumas	1 631	8,45
9.	Privatumo teisė /asmens informacijos apsauga	1 627	8,34
10.	Skaidrumas	1 625	8,32
11.	Mandagumas	1 626	8,30
12.	Atsakas – grįžtamasis ryšis	1 632	8,28
13.	Prieinamumas	1 632	8,18
14.	Lankstumas	1 635	8,10
15.	Asmeninis kontaktas	1 632	7,38

Šaltinis: sudaryta autorės pagal IADIS International Conference e-Society 2007. *Research Group for Media & ICT (MICT) – Ghent University (UGent) – IBBT* (Verdegem, Hautekeete, 2007).

Rodiklis „administracinės naštos sumažinimas“ yra įvertintas didžiausiu balu (8,78). Išsamesnė informacijos analizė parodė, kad rodiklių vidutinės reikšmės skiriasi nedaug, jos įvertintos ganėtinai aukštu balu. Piliečių poreikiai ir lūkesčiai, vertinant viešąsias e. paslaugas, yra gana svarbūs. Visi rodikliai, išskyrus asmeninį kontaktą, respondentų įvertinti daugiau negu 8 balais.

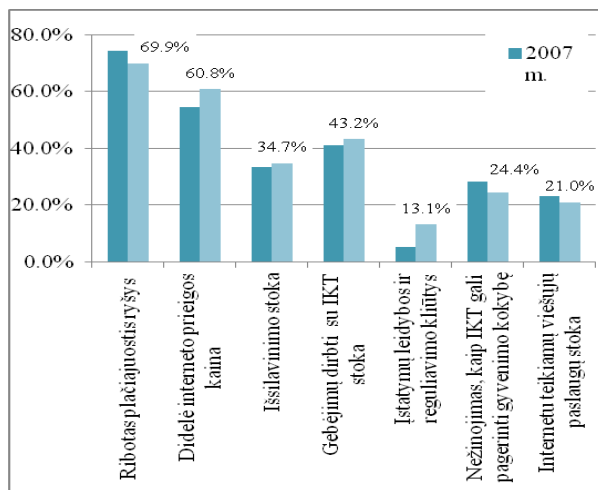
Bendrieji Lenkijos viešųjų e. paslaugų įgyvendinimo rodikliai

2007 ir 2009 m. Lenkijoje atliktų tyrimų tikslas – parodyti e. įtraukties politikos Lenkijoje suvokimo pokyčius. Šių tyrimų rezultatų palyginimas padėjo nustatyti, kaip buvo suvokiamos svarbiausios e. įtraukties politikos sritys Lenkijoje. Tyrimo rezultatai parodo e. įtraukties kaip problemos suvokimo, jos kitimo tendencijas, susijusias su grupėmis, kurios turi problemų, susijusių su skaitmenine atskirtimi (Miłosz, 2009). Pagrindinėmis kliūtimis, kuriant informacinę visuomenę, įvardijamos: ribotas plačiajuostis ryšys, didelė interneto prieigos kaina, gebėjimų dirbti su IKT stoka ir kt. (žr. 1 pav.).

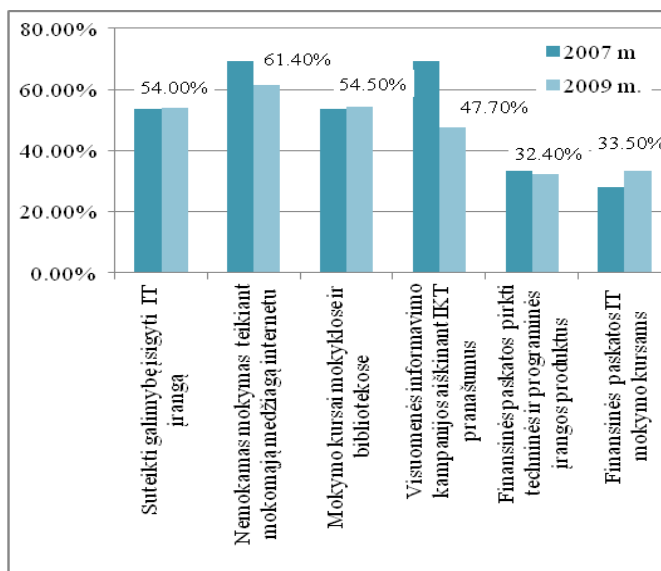
Tyrimų rezultatai parodo ilgalaikę Lenkijos informacinės visuomenės kūrimo strategiją įveikti pagrindines kliūtis. Šioje strategijoje prioritetai skirti vyresnio amžiaus grupių gyventojų skaitmeninei atskirčiai mažinti. Tai nemokamas mokymas, teikiant mokomąją medžiagą internetu, finansinės paskatos kompiuterinei ir programinei įrangai įsigyti, kompiuterinio raštingumo kursai mokyklose ir bibliotekose ir kt. (žr. 2 pav.).

2007 ir 2009 m. tyrimų rezultatų palyginimas netiesiogiai atskleidžia vyriausybės veiksmus, kuriais siekta, kad žmonių grupės neatsidurtų informacinės visuomenės nuošalyje. Nustatyta, kad

svarbiausia informacinės visuomenės kūrimo Lenkijoje problema – tai pigių ir veiksmingų infrastruktūrų stoka (Miłosz, 2009).

1 pav. Informacinės visuomenės kūrimo kliūtys Lenkijoje

2 pav. Informacinės visuomenės kūrimo prioritetai Lenkijoje, skatinant vyresnio amžiaus grupių gyventojus naudotis IKT

Bendrieji Lietuvos viešųjų e. paslaugų įgyvendinimo rodikliai

Atliekant gyventojų gebėjimo naudotis informacinėmis technologijomis ir viešosiomis e. paslaugomis galimybių ir priežastinių veiksnių tyrimą, autorės buvo pasirinktos trys Lietuvos gyventojų amžiaus grupės: 45–54, 55–64 ir 65–74 metų, nes pagal Statistikos departamento duomenis jų bendrieji IKT naudojimo rodikliai yra mažesni negu šalies vidurkis (Samuolis, 2011; Augustinaitis, et. al., 2009) ir nepakankami, kad ši gyventojų grupė galėtų veiksmingai naudotis viešosiomis e. paslaugomis. Atliekant tyrimą pasirinktas anketinės apklausos metodas, pateikiant klausimyną popieriuje. Klausimais buvo siekiama ne tik konstatuoti esamą padėtį, bet ir sužinoti respondentų nuomonę. Tyrimas atliktas nuo 2011 m. vasario 10 d. iki kovo 19 d. Tiriama populiacija – Lietuvos gyventojai. Pagrindinė gyventojų apklausa buvo atliekama tiesioginės apklausos būdu respondento namuose, darbe, mokymo įstaigoje ir pan., atsakymus pateikė visi asmenys. Apklausoje dalyvavo 300 respondentų – 45–74 m. amžiaus gyventojai, gyvenantys miestuose ir kaimuose. Populiacijos kohortos Lietuvos Respublikos Statistikos departamento 2011 m. duomenimis (Statistikos departamentas, teminės lentelės..., 2011): 45–54 m. – 490 139 gyventojai; 55–64 m. – 358 045 gyventojai; 65–74 m. – 295 483 gyventojai. Tiriamos 45–74 m. amžiaus grupės populiacijos dydis – 1 143 667. Tikimybinė imtis sudaryta patogiosios sluoksninės atrankos metodu. Tyrimo metu pavyko apklausti po 100 kiekvienos grupės gyventojų – iš viso 300 respondentų. Žinant populiacijos dydį ir apklaustųjų skaičių pagal (Rudzkienė, 2005, p. 34) pateiktą 1-ą formulę buvo skaičiuojamas paklaidos dydis (ϵ).

$$(1) \quad n = \frac{N \cdot 1,96^2 \cdot p \cdot q}{\epsilon^2 \cdot (N-1) + 1,96^2 \cdot p \cdot q}$$

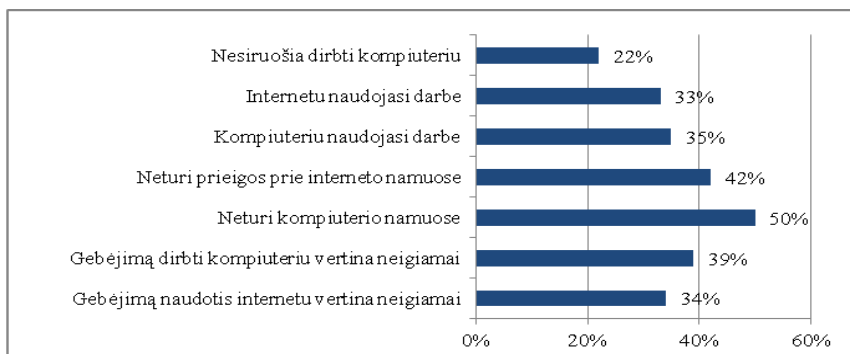
čia: N – populiacijos dydis 1 143 667;

p – numatoma įvykio baigmės tikimybė, kad nagrinėjamas požymis pasireikš tiriamoje populiacijoje dažniausiai imama blogiausio varianto tikimybė – požymis būdingas pusei, t. y. 50 proc., populiacijos ir pasirenkamas $p = 0,5$;

q – yra tikimybė ($q = 1-p$; $q = 0,5$), kad nagrinėjamas požymis nepasireikš tiriamoje populiacijoje.

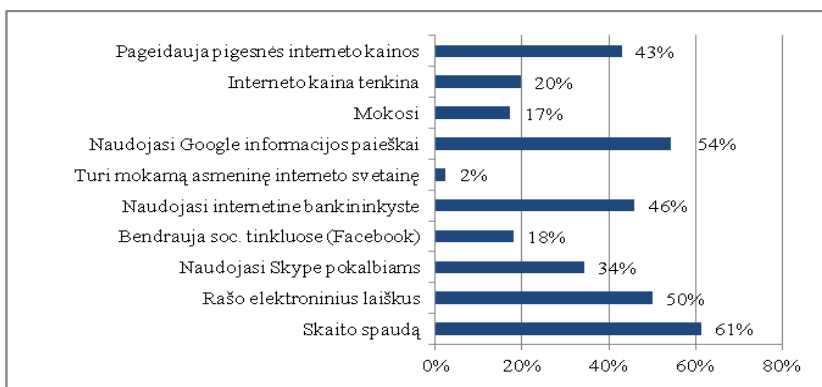
45–74 m. gyventojų amžiaus grupės, kurios populiacija $N = 1\,143\,667$, imtis $n = 300$, esant pasiklovimo lygmeniui 95 proc. paklaidos dydis $\epsilon = 0,056$.

Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau negu trečdalis gyventojų kompiuterinio raštingumo žinios nepakankamos, kad užtikrinti 45–74 m. gyventojų amžiaus grupės aktyvumą e. erdvėje (Dzemydienė, Naujikienė, 2011). Gebėjimą naudotis internetu vertina neigiamai 34 proc. respondentų, gebėjimą naudotis kompiuteriu vertina neigiamai 39 proc. respondentų, nesiruošia dirbti kompiuteriu – 22 proc.

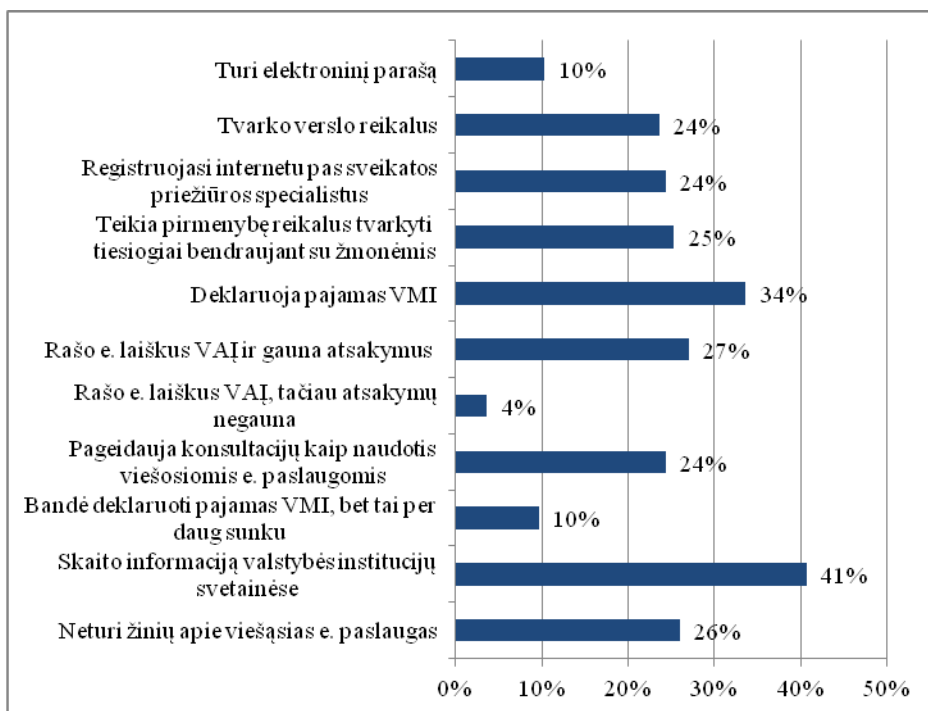
3 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal darbo kompiuteriu vietą ir gebėjimą dirbti kompiuteriu ir gebėjimą naudotis internetu (proc.)

Naudojimosi internetu pobūdžio analizė parodė, kad spaudą skaito 61 proc. apklaustų respondentų – labiausiai naudojama paslauga, rašo elektroninius laiškus – 50 proc., naudoja Skype pokalbiams – 34 proc., bendrauja socialiniuose tinkluose (Facebook) – 18 proc., naudojasi internetine bankininkyste – 46 proc., turi mokamą asmeninę svetainę – 2 proc., ieško informacijos naudodamiesi Google paieškos sistema – 54 proc., mokosi – 17 proc. Lūkesčiais dėl pigesnės interneto paslaugų kainos gyvena 43 proc. respondentų, interneto paslaugų kaina tenkina – 20 proc. respondentų (žr. 4 pav.).

4 pav. Naudojimosi internetu pobūdžio analizė bei respondentų, pageidaujančių pigesnės interneto paslaugų kainos, procentinis santykis (nuo visų apklaustųjų)

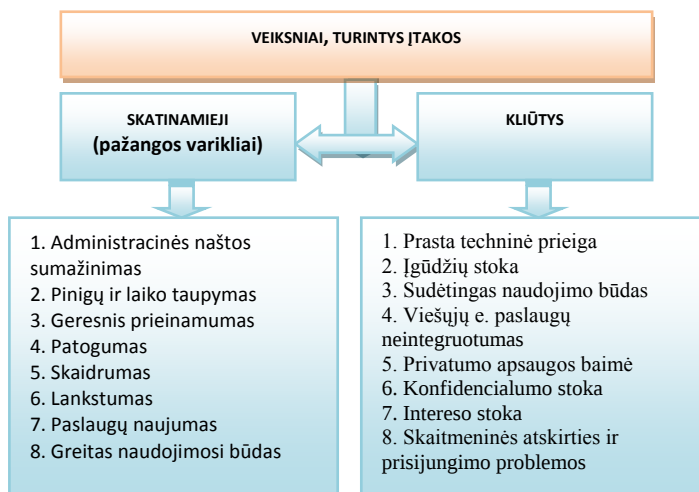
Tyrimo rezultatai (5 pav.) parodė, kad daugiau kaip ketvirtadalis apklaustų respondentų (t. y. 26 proc.) net nežino, kas yra e. viešosios paslaugos, ketvirtadaliui respondentų (24 proc.) neaiškus naudojimosi e. viešosiomis paslaugomis būdas – jie norėtų, kad būtų konsultuojama, kaip pasinaudoti teikiamomis e. viešosiomis paslaugomis.

5 pav. Viešųjų e. paslaugų, teikiamų gyventojams, naudojamo analizė

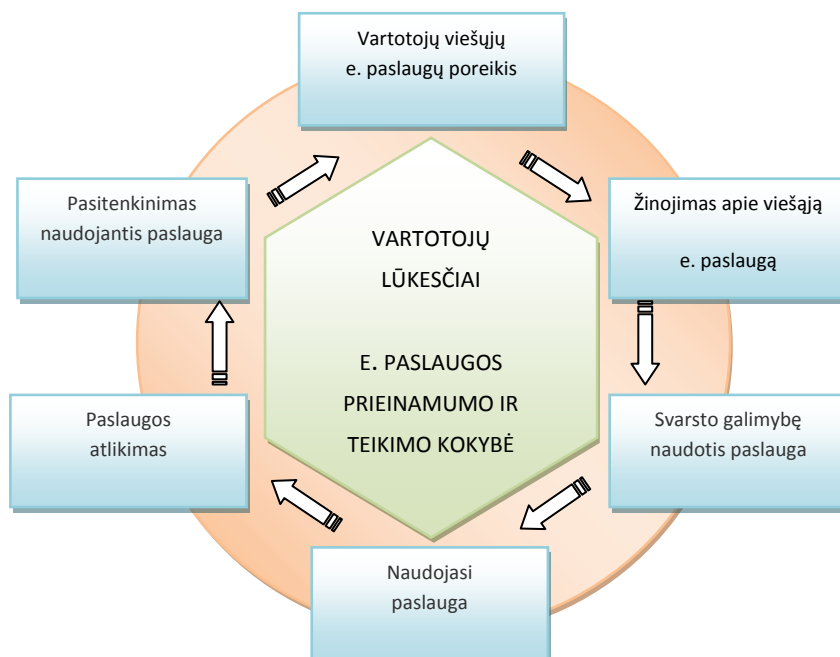
Sėkmingo viešųjų e. paslaugų įgyvendinimo veiksniai ir rodikliai

Atlikti tyrimai leido nustatyti skatinamuosius ir kliūčių veiksnius, su kuriais susiduria klientai, naudodamiesi viešosiomis e. paslaugomis (žr. 6 pav.). Skatinantiesiems veiksniams – pažangos varikliui priklausantys rodikliai skatins vartotojus pakartotinai naudotis e. paslaugomis, tačiau darbo įgūdžių naudojantis IT stoka, blogas paslaugos pateikimo būdas, konfidencialumo nebuvimas darys neigiamą įtaką teikiamų paslaugų veiksmingumui (Naujikienė, 2011; Dzemydienė, et. al., 2010).

6 pav. Veiksniai, turintys įtakos e. paslaugų vartotojams

Naudojantis viešosiomis e. paslaugomis svarbu e. paslaugos prieinamumas ir jos teikimo kokybė bei vartotojų interesas (Goldkuhl, Röstlinger, 2010) (žr. 7 pav.).

7 pav. Vartotojų naudojimosi viešosiomis e. paslaugomis modelis

Sėkmingo naudojimosi e. paslaugomis ciklo dedamosios:

- vartotojų viešųjų e. paslaugų poreikis,
- žinojimas apie viešąją e. paslaugą,
- galimybė naudotis e. paslauga,
- e. paslaugos eiga ir atlikimas,
- pasitenkinimas, naudojantis e. paslauga, kaip motyvacijos veiksnys, skatinantis pakartotinai naudotis paslauga.

Išvados

Viešajam sektoriui įgyvendinant e. paslaugas svarbiausia teikti į rezultatą orientuotas e. paslaugas piliečiams, verslo klientams, taip pat ir valstybinėje veikloje dalyvaujantiems asmenims bei institucijoms. Viešojo administravimo sektoriuje daugelyje dalykinių sričių didėja veiklos procesų įvairovė, sparčiau tobulėja IKT, leidžiančios supaprastinti šių procesų valdymą ir informacijos gavimo bei pateikimo būdus. Informacinės visuomenės plėtros procesai pereina į naują etapą, kuris įvardijamas kaip žinių visuomenės kūrimo etapas ir kuriame ne mažiau svarbiu ištekliumi tampa žmogaus žinojimo veiksniai, praktika ir įgūdžiai. Sparčiai didėjant informacinių sistemų kūrimo įrankių įvairovei ir galimybėms bei technologijoms, keičiasi darbo aplinka daugelyje viešojo administravimo veiklos sričių. Informacinių technologijų plėtra turi įtakos žinių perteikimo, struktūrinimo, kaupimo, skleidimo ir valdymo metodų įvairovei. Administracinės naštos mažinimo veiksmų programose turėtų būti keliamas tikslas supaprastinti administracines procedūras arba jas panaikinti. Ypač svarbu taikyti IKT sprendimais grindžiamus veiksmingesnius ir geresnius būdus ir taip siekti, kad įmonės ir piliečiai dalyvautų viešose politinėse konsultacijose, diskusijose ir viešųjų e. paslaugų tobulinimo procesuose.

Viešųjų e. paslaugų rodikliai ir jų vertinimas – suteikia galimybes spartinti e. valdžios plėtros procesus, orientuojantis į teikiamų viešųjų e. paslaugų kokybę, jų efektyvumą ir veiksmingumą bei aktyvų piliečių e. dalyvavimą formuojant nuomonių įvairovę, analizuojant alternatyvius sprendimų variantus. Strateginiuose Lietuvos informacinės visuomenės plėtros planavimo dokumentuose iki 2015 m. numatoma ženkliai sumažinti arba net likviduoti informacinės visuomenės plėtros rodiklių netolygumą lyginant su ES (27) šalių vidurkiu. Planavimo programoje numatyta nuolatinių interneto vartotojų skaičiaus augimo užtikrinimas, viešųjų administracinių paslaugų perkėlimo į elektroninę erdvę bei naudojimosi e. paslaugomis įvairiose veiklos srityse skatinimas.

Literatūra

- Augustinaitis, A.; Ennals, R.; Malinauskiene, E.; Petrauskas, R. *E-Redesigning of Society: Towards Experiential Connectivity of Generations in Lithuania. (Elektroninė visuomenės pertvarka: skirtingų kartų patirties apjungimo link)*. AI&Society, Vol 23 (1), p. 41-50. Springer London, 2009. [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 23]. <<http://www.springerlink.com/content/p321770158006850/>>.
- Dzemydienė, D.; Naujikienė, R. *Daugelio kriterijų grįžtamojo ryšio vertinimo modelis elektroninių viešųjų paslaugų įgyvendinimo situacijos analizei*. Informacijos mokslai. ISSN 1392-0561. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2011, T. 56, p. 19–30.
- Naujikienė, R. *Indicators influencing the usability of public e-services*. Social technologies'11. ICT for social transformations: Conference Proceedings. ISBN 9789955193784. Vilnius-net, November 17–18, 2011. Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2011, p. 106–107.
- Dzemydienė, D.; Naujikienė, R.; Kalinauskas, M.; Jasiūnas, E. Evaluation of security disturbance risks in electronic financial payment systems. Intellectual Economics. ISSN 1822-8011. ISSN 1822-8038 (online). Vilnius: Mykolas Romeris Publishing Centre, 2010, No. 2 (8), p. 21–29.
- Dzemydienė, D.; Naujikienė, R. *Elektroninių viešųjų paslaugų teikimo pavyzdžių analizė*. Informacijos mokslai. ISSN 1392-0561. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2007, T. 42–43, p. 226–232.
- Goldkuhl, G.; Röstlinger, A. *Development of public e-services - a method outline*. Paper accepted to the 7th Scandinavian Workshop on E-Government (SWEG-2010), January 27-28, 2010, Örebro University. [interaktyvus] [žiūrėta 2012 04 18]. <<http://www.vits.org/publikationer/dokument/722.pdf>>.
- Lietuvos statistikos departamentas. *Teminės lentelės*. Informacinės technologijos. [interaktyvus] [žiūrėta 2012 09 18]. <<http://www.stat.gov.lt/lt/>>.
- Miłosz, M. *Poland on the Way Information Society – Results of Comparative Surveys*. Liublin University of Technology. Mokslo darbai. Informacijos mokslai. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2009, T. 50, p. 40–45.
- Rudzkienė, V. *Socialinė statistika*. Vilnius: Mykolas Romeris universiteto Leidybos centras, 2005, p. 13–82.
- Samuolis, G. (leid. sudaryt.) Lietuvos statistikos departamentas. *Informacinės technologijos Lietuvoje. Information Technologies in Lithuania*. Vilnius, 2011.
- Verdegem, P.; Hauttekeete, L. *User Centered e-Government: Measuring user Satisfaction of online Public Services*. IADIS International Journal on WWW/Internet Vol. 5, No. 2, p. 165–180. [interaktyvus] [žiūrėta 2011 04 09]. <http://www.iadis.net/dl/final_uploads/2007520112.pdf>.

SUMMARY

The factors and indicators for successful implementation of public e. services

Ramutė Naujikienė

E-government implementing measures will undoubtedly contribute to the access of public administration e-services, however there appear new factors – IT public e-services are used by younger persons with higher salaries and those living in urban areas, which sharpens the social differences. The research of population skills to use information technology tools means would help determine the causes and take appropriate decisions to avoid a digital differentiation of the population.

In solving the e-service effectiveness issue, it is important to present such things as: to propose e-service schemes, allowing us to detail an electronic public service scenario, without causing information overload, and using that which is stored in standardized databases, by controlling electronic person identification and realizing information systems interoperability between internal and external networks of organizations; to provide and systematize indicators that affect access to services and service quality; to increase the effectiveness of public e-services, by encouraging people to use public e-services, to clarify the indicators that have a negative impact on the population activity.

A part of projects developed in the public sector could be much more effective, given the needs and expectations of society, with the participation of society, and by discussing alternative versions of solutions. Possibilities of citizens' access to the internet and their capability to use IT provided are an important factor for maintaining relations with the public society. Public society's capability to use ICT can radically improve public administration, i.e. to increase the efficiency of public sector work, its transparency, to improve the coordination of actions, and to simplify intercommunication between the government and citizens, government and the private sector.

ICT makes these relations interactive that meet the needs of citizens, improve the administrative operation opportunities and reduce costs. A properly organized public and customer communication becomes a positive factor that ensures the use of public e-services.

In the analysis of public e-service implementation and usage problems, emphasizing the needs of the population, efforts are put to create a greater public value. That helps to pass to the most advanced knowledge-based economy, and stresses the exceptional importance of implementing these tasks.

The goal for the EU, according to the information society development strategy, is to equate indicators of e-service usage until 2015 among all EU member states. This process strengthens relationships between different citizen and state based groups, allowing them more smooth and effective ways of communication.

Keywords: e-services, e-government, public administration, information communication technology.

VIZUALIOS KOMUNIKACIJOS VAIDMUO INTERNETINĖJE ERDVĖJE IR POVEIKIS VARTOTOJUI

Alvyda Šimonėlienė

Mykolo Romerio universitetas, Lietuva
alvyda.simoneliene@gmail.com

Santrauka

Tikslas – suvokti ir įvertinti informacijos objekto estetinę formą, turinį bei žinios poveikį komunikuojant vaizdiniais elementais internete. Išanalizuoti vizualios komunikacijos elementus ir jų poveikį perteikiant informaciją įvairioms auditorijoms.

Metodologija – siūloma palyginamoji vizualios komunikacijos priemonių analizė, nagrinėjant kitų autorių darbus šioje srityje.

Praktinė reikšmė – remiantis grafine (vaizdo) išraiška sukurti emocinį ryšį su auditorija, gebėti kūrybiškai perteikti informaciją mokymo ir mokymosi procese.

Praktinė vertė – pasitelkiant įvairias išraiškos priemones (spalva, šriftas, garsas, vaizdas) sukurti estetiškai patrauklų komunikavimo produktą.

Straipsnio tipas: apžvalginis.

Raktiniai žodžiai: vizualios informacijos objektas, komunikacija, vizualus projektavimas, išraiškos priemonės.

1. Įvadas

Tema apie vizualios komunikacijos vaidmenį internetinėje erdvėje yra aktuali šio kompiuterinio amžiaus kontekste. Atsižvelgiant į šiuolaikinei visuomenei keliamus reikalavimus svarbu suvokti, kad vizualinis ugdymas yra svarbus procesas žinių visuomenėje. Asmens gebėjimas kurti, interpretuoti ir analizuoti gaunamą vizualinę informaciją yra būtinas, jis skatina tobulėjimą ir augimą.

Evoliuciniu požiūriu vizualinė komunikacija yra netgi senesnė už žmogų, nes norint išlikti gyvojoje gamtoje vizualinių požymių įvertinimas buvo vienas iš svarbiausių. Literatūroje teigiama, kad vizualinės kalbos užuomazgos yra atsiradusios anksčiau nei žodinės, o pirmieji uolų piešiniai atsirado norint vizualiai komunikuoti. Dabar to įrodyti

nejmanoma. Tyrinėjimų metu nustatyta ir patvirtinta, kad kinų raštas išsivystė iš piktogramų, kurios laikui bėgant, kisdamos matomai virto grafiniais ženklais.

Žvelgiant šiandienos kontekste, šiuolaikinio žmogaus gyvenimo sunkiai įsivaizduojame be televizijos laidų, internetu siunčiamų fotonuotraukų, muzikinių vaizdo klipų, elektroninėje erdvėje vaizdo kamerų pagalba vykstančių pokalbių. Nauji spalvos perteikimo būdai atsiveria kompiuterinėje grafikoje.“ Straipsnyje „Spausdinto vaizdo ateitis mirgančių ekranų gdynėje“ autorius A.Gelūnas įvardija įvairių šalių grafikus, supažindina su meno teoretiku R. Noyce, kuris bene aktyviausiai šiuo metu plėtoja grafikos meno status quo ir plėtros bei kaitos galimybių tematiką (Gelūnas, 2008; Noyce, 2007).

Šiandien mus supa begalė įvairios reklamos,kažką simbolizuojančių spalvų ir ženklų, dėmesį patraukiančių vaizdų. Tokia informacija yra traukos objektas, o pats žmonių keitimasis mintimis ir informacijos perdavimas regimais vaizdais vadinamas vizualiąja komunikacija. Vaizdai, kurie pateikia trumpą ir aiškią informaciją, dažnai būna paprasti ir greitai atpažįstami bei įsimenami. Šiandienos žmonės taip pat kuria įvairius ženklus, kurie informacinių technologijų pagalba pasklinda po visą pasaulį. Šie ženklai daugeliui būna iš karto suprantami, jais galima bendrauti nenaudojant daug žodžių.

Vizualizacija – plačiąja prasme apibrėžiama kaip vaizdų padarymas regimais ir pagal psichologinį požiūrį įvardijama kaip įvairių rūšių informacijos kodavimas į regimuosius vaizdus (individualioje sąmonėje informacija nuolat perkoduojama iš žodinės į vaizdinę), pagal kompiuterinės grafikos sampratą tai duomenų regimasis teikimas, informacijos atvaizdavimas monitoriaus ekrane.

Straipsnio pagrindinis tikslas - suvokti ir įvertinti informacijos objekto estetinę formą, turinį bei žinios poveikį komunikuojant vaizdiniais elementais internete,keliami uždaviniai yra išanalizuoti vizualios komunikacijos elementus ir jų poveikį perteikiant informaciją įvairioms auditorijoms.

Įvairių grafikos išraiškų pagalba gali būti sukuriamas emocinis ryšys su auditorija, o pasitelkus įvairias išraiškos priemones (spalvą, šriftą, garsą, vaizdą) gaunamas estetiškai patrauklus komunikavimo produktas.

2. Vizualinės komunikacijos išraiškos priemonės

Vizualinė komunikacija siejama su grafiniu dizainu ir šis terminas yra daug tikslesnis vizualios komunikacijos apibūdinimas. Vizualinė (vaizdinis) komunikacija (žinutės perdavimas) yra apibūdinimas to, ką daro grafiniai dizaineriai – perduoda informaciją vaizdiniu būdu.

Visame pasaulyje vykstantys grafikos pokyčiai šiandieną kelia nemažai klausimų tiek patiems kūrėjams, tiek jų kūrybą analizuojantiems kritikams (Gelūnas, 2008). Šių dienų grafikas Richardas Noycas kviesdamas menininkus ir meno teoretikus rašyti apie grafikos

ateitį išreiškė nuostabą, kad mėginimų spėti meno ateitį (ne taip, kaip gausių mokslo ir technologijų ateities spėjimų, mokslinės fantastikos) beveik nesama. Pasak Noyco, vizualusis menas yra lygiai tokia pat galinga šiuolaikinę visuomenę veikianti jėga kaip ir mokslas bei technologijos. Tuo netinkintiems, jis siūlo įvertinti, koku mastu kiekvieno gyvenimas yra apsuptas liulančio vizualinės informacijos chaoso – plakatų, ženklų, reklaminių skelbimų, įspėjimų bei paragininimų, apsilankymų paskutinėje sensacingoje ir įspūdingoje meno parodoje, išvykų į tolimus kraštus, vizitų į naujausiomis technologijomis aprūpintus muziejus. Kiekvienas yra tiesiog priverstas dalyvauti, suvokti, vartoti, įgyti ir tapti vizualiai raštingos visuomenės dalimi. Galiausiai pasijuntame stipriau nei bet kada iki šiol, įpinti į migreną sukeliantį spalvų, pavidalų, formų ir vaizdinių srautą, lydimą vis labiau kurtinančio garso (Noyce, 2008).

Vienas žymiausių grafinio dizaino arba vizualinės komunikacijos kūrėjų Si Scott Jungtinėje Karalystėje naudoja įvairios technikos ir išraiškos priemones, kurių tikslas perduoti žinią vartotojui. Ranka sukurti kūriniai autoriaus manymu „turi išliekamąją vertę“, parodo individualias autoriaus galimybes, jo braižą. Menininkas, dizaineris ir kūrybinis konsultantas – taip save pristato gyvenantis ir kuriantis Jungtinėje Karalystėje Si Scott. Derindamas rankų darbą bei piešimą ranka, o ne kompiuteriu, gavęs daug apdovanojimų ir kuriantis prestižiniams klietams. Įdomu tai, kad pirmiausia savo kūriniai parenka šriftą, parenka iš nuojautos ir vėliau su juo dirba, stengiasi užbaigti kūrinį, kuo geriau įkomponuoti lape. Kita kūrybos fazė – tai įkvėpti kūriniai gyvybę, baigtiniam vaizdo kūrimui naudojant subtilias linijas ir šriftą. Visada kuriami didelio formato darbai. Vėliau, techninėje dalyje, darbai skanuojami didele rezoliucija, sumažinami iki reikiamo dydžio. Tik praėjus šiuos etapus kūrinys tampa tinkamas leidybai ar gamybai – žiūrint kam skirtas. Pats menininkas teigia, jog jam pavyko rasti savotišką, tik jam būdingą stilių vien dėl meilės šriftui, piešimui ir dizainui, ir visa tai apjungus kartu į bendrą visumą (UK kultūra, 2012).

Šiais laikais kompiuterinės grafikos programos mums yra gerai prieinamos. Pasitelkiant įvairias išraiškos priemones (spalva, šriftas, garsas, vaizdas) galima sukurti estetiškai patrauklų ir lengvai įsimenamą komunikavimo produktą.

Noriu išskirti svarbias funkcijas, kurias pritaikius vizualinės komunikacijos pagalba bus galima sukurti emocinį ryšį su auditorija:

1. *Paprastumas* yra labai svarbu grafinėje komunikacijoje. Komplicuotos formos, sudėtingi efektai apsunkina suvokimą ir vargina stebėtoją.

2. *Tikslinės auditorijos sudominimas* yra viena iš pagrindinių funkcijų. Idėja turėtų būti pateikta su „paslėpta prasme“, o vartotojui palikta galimybė pačiam suprasti informacijos reikšmę.

3. *Lengvai įsimenamas grafinis vaizdas* padės įsiminti teikiamą informaciją ir jos kontekstą. Dažnai įsimenamas logotipas (užmezgamas ryšys), o tik po to atsiskleidžia informacija, kas po šiuo logotipu slypi. Žemiau pateikti pavyzdžiai pasižymi (žr. 1 pav.)

paprastumu ir originalumu, aiškiais formomis, yra lengvai įsimenami ir bus lengvai atpažįstami.

1 pav. Lengvai įsimenami grafiniai vaizdai

4. *Spalvų, formų ir idėjos* pagalba pateikiama informacija, vėliau ji pakartojama visuose komunikavimo objekto elementuose. Tokiu būdu gerai apgalvotas ir sukurtas sprendimas tampa firminio stiliaus pagrindu. Grafinis darbas savo forma, spalvomis ir idėja informatyviai primena vartotojui apie siūlomą paslaugą ar produktą.

2.1 Grafinio pateikimo reikšmė vizualinei komunikacijai

Darant atitinkamą darbą ar užduotį, reikia galvoti ir apie būsimus rezultatus. Viso darbo rezultatas dažnai priklauso nuo tinkamo grafinio apipavidalinimo. Grafikos pagalba galima paslėpti kai kuriuos trūkumus ir išryškinti svarbiausius aspektus, atkreipiant į juos dėmesį. Grafikos galimybių tinkamam išnaudojimui užtikrinti reikalingos šios paskirtys:

- efektyvumas – vartotojas turi lengvai suprasti jam pateiktą informaciją ir ją interpretuoti;
- tikslumas – pakankamai dėmesio skirti klaidų ir trūkumų likvidavimui;
- produktyvumas – mažinti išryškintų duomenų bei nereikalingų lentelių kieki;
- estetika – spalvos ir kitos detalės neturi rėžti akies;
- lengvas panaudojimas – turi tenkinti įvairius vartotojų poreikius.

Dizainas gali būti paprastas arba labai sudėtingas. Svarbu, kad būtų perduodama pasirinkta žinutė. Žemiau pateikiami tinkami grafiškai išspręsti vizualinės komunikacijos pavyzdžiai (žr. 2 pav.).

2 pav. „SB“ ir „Swisscom“ logotipai

SB logotipas (žr. 2 pav.) skirtas Sandra Berier fotografijos galerijai. Logotipe pavaizduoti ir savininkės inicialai, ir nuotraukų albumo elementas. Swisscom – didžiausia Šveicarijos telekomunikacijų kompanija, teikianti įvairias paslaugas skaitmeniniu būdu. Tai leidžia naudoti sudėtingą animuotą logotipą (žr. 2 pav.), perduodantį žinutę apie kompanijos modernų technologinį charakterį ir paslaugų įvairovę.

Geras dizainas gali būti gražus ir įdomus arba nuobodus ir banalus. Pirmasis logotipas (žr. 3 pav.) skirtas juvelyrikos parduotuvei ir todėl jo žinutė elegantiška ir patraukli. Antrasis logotipas (žr. 3 pav.) skirtas pasaulinei sąskaitų tvarkymo kompanijai.

3 pav. „Snooty peacock“ ir „H&R Block“ logotipai

Pildyti formas ir tvarkyti buhalteriją yra nuobodus ir komplikotas darbas. Logotipe pavaizduotas kvadratas yra toks paprastas, kad tampa tiesiog nuobodžiu. Tai perduoda žinutę, kad “H&R Block” už jus atliks visas šias monotoniškas ir varginančias užduotis ir teigia (paprasto kvadrato pagalba), kad jie turi sugebėjimų visą šį komplikotą sąskaitų tvarkymo procesą supaprastinti. Kvadrato forma kelia asociacijas su kompanijos įkūrėjo pavarde (Bloch, tariama block). Pats kvadratas, perduoda skaičiaus 4 archetipinę simboliką, kuri kalba apie žmogaus sukurtas struktūras ir pinigų.

2.2 Spalvos įtaka vizualiam suvokimui ir turinio perteikimui

Spalva yra vienas pagrindinių vaizdinių elementų, kuris komunikuojant internetinėje erdvėje nesąmoningai veikia vartotoją, sukelia tam tikrų emocijų ir asociacijų. Kaip nurodo M. Gobe, prekių ženklo įvaizdžio agentūros „Desgrippes Gobe“ vadovas ir įkūrėjas - spalvos yra efektyviausias būdas pateikiant grafinį ženklą. Spalva charakterizuoja grafinio ženklo raišką, ji išreiškia ženklo emocinį charakterį. Taip pat ji stimuliuoja mūsų emocijas. M. Gobe teigia, kad spalva yra pirmas ir svarbiausias emocinis reiškinys.

Visuomenė kuria spalvos kodą ir vertę, tai paaiškina tai, jog, pavyzdžiui, šiltos ir šaltos spalvos skirtingose visuomenėse ir skirtinguose laikotarpiuose buvo traktuojamos nevienareikšmiškai. Mėlyna spalva viduramžiuose buvo traktuojama kaip šilta spalva, tuo

tarpu mūsų amžiuje, mėlyna spalva priskiriama prie šaltų spalvų kategorijos. Spalva padeda grafiniam ženklui komunikuoti ir tapti ypač matomu. Visuomenė suteikia spalvoms reikšmę, kodus ir vertę. Spalvų mada atspindi žmonių ir epochos supratimą apie grožį, gyvenimo būdą, taip pat ir tikslumą. Bėgant laikui, spalvų mada kinta, o ja sekantys žmonės tarsi patys interpretuoja mados užgaidas. Pasak M.Gobe „spalva yra geriausias prekės ženklo ambasadorius“. Pasak D.Jokubausko straipsnyje „Reklamos poveikio etapai“, bendri spalvos poveikio dėsniniai yra tokie:

- Raudona spalva siejama su šiluma, ugnis, spalva jaudinanti ir dirginanti.
- Geltona spalva kelianti žvalumo ir jaukumo jspūdį, spalva kelianti nuotaiką.
- Žalia siejama su vėsa ir ramybe.
- Žydra – raminanti spalva.
- Balta turi švaros ir tvarkos įvaizdį.
- Pilka spalva suteikia neutralumo įspūdis. Reklamoje ši spalva dažniausiai naudojama fonui.

Toliau pateikti pavyzdžiai (žr. 4 pav.) parodo tinkamai pasirinktus spalvinius variantus. Pirmasis logotipas skirtas energetiniam gėrimui. Antrasis – internetinei papuošalų parduotuvei.

4 pav. Tinkamai parinkti spalviniai variantai logotipuose

Emocinis vizualios komunikacijos dizainas sukuriamas spalvos dėka. Būtinai spalvų ir jų derinių supratimas, nes tai padeda efektyviai ir inovatyviai perteikti vartotojui norimą informaciją. Svarbus ir įvairių spalvų derinimas. Ypač efektyvus yra kontrasto principas, kur galimi tokie spalvų deriniai: geltona derinama su juoda; raudona su geltona, mėlyna – geltona; balta – mėlyna – raudona.

Geriausiai suvokiamos juodos raidės geltoname fone, žalios arba raudonos raidės baltame fone. Vartotojo dėmesys gali būti pritraukiamas trumpą laiką tarpą arba sutelkiamas į ilgalaikį dėmesį. Sąmoningas ilgalaikis dėmesio sutelkimas galimas kada vizualios komunikacijos objektas vartotojui yra svarbus ar įdomus, o matomas turinys yra kūrybiškai patrauklus.

2.3. Šrifto reikšmė

Vizualinė komunikacijos informacija perduodama tekstu, kuris vartotojui pateikiamas šrifto pagalba. Šriftas – tai grafinė rašto formos išraiška. Šriftas būna rankraštinis, pieštinis, graviruotas, kaltinis ir renkamasis, t.y. spaustuvinis. Pagrindiniai tipografiniai šriftų tipai susiformavo XV a., o šiuolaikinių tiražinių knygų nusistovėjo XIX a. pabaigoje, pradėjus knygas spausdinti pramoniniu būdu.

Šiandien kompiuteriniai šriftai nuolat papildomi naujais variantais, tačiau tokia jų įvairovė nėra naudinga, nes dėka to menkėja rašto estetiškos ir kultūrinės galios, o išlieka vien informatyvumo funkcija. Elektroninės erdvės, regis, jau negrįžtamai pasiglemžė žmonijos fenomeną – rankraštį ir kaligrafijos (dailaus rašymo) meną. Ilgus šimtmečius buvęs žmogaus individualybės ir kultūringumo ženklų, šiandien rankraštis ir dailiausias raštas yra intriguojanti įdomybė, verta kultūros paveldo objekto statuso. Albertas Gurskas, vienas rimčiausių rašto meno puoselėtojų Lietuvoje, teigia, kad kaligrafija – tai individualybės emocinės raiškos priemonė. Kaligrafiniame tekste rankraščio grožis, elegancija, puošnumas yra reikšmingesnis negu skaitomumas, ir estetiški viražai kaligrafines raides dažnai paverčia abstrakcija. Kaligrafo darbas daro stiprų įspūdį savo meistryste ir emocijumu, sąryšiu su tapyba ar linijiniu piešiniu. Apskritai tapybą, piešinį ir kaligrafiją sieja susikaupimo svarba, tobulas teptuko valdymas, spalvos ir linijos išraiškingumas (Andriušytė-Žukienė, 2009).

Informacijai pateikti gali būti naudojami *įvairūs šriftai ir grafinių elementų deriniai*:

- šrifto;
- šrifto ir nuotraukos ar piešinio;
- šrifto ir spalvinių ar grafinių dėmių, linijų;
- šrifto ir kompiuterinių efektų.

Šiais deriniais galima efektyviai pateikti norimą informaciją arba, pasirinkus neteisingą sprendimą, gauti neigiamą rezultatą. Papildomi grafiniai elementai neturi blaškyti dėmesio, jie turi būti apgalvotai parinkti ir sustiprinti emocinį poveikį (Danaitis, Usovaitė, 2012).

Svarbu grafinio komunikavimo objektui pateikti estetiškai patrauklų vaizdinį. Šiai dienai teksto vaizdas tiek virtualioje terpėje, tiek reklamose dažnai atitinka tik momentinius vartotojo poreikius. Teksto vizualiajame pateikime dominuoja stambios detalės, išraiškingi šriftai, stengiamasi išryškinti svarbias detales. Šriftų panaudojime trūksta įvairovės ir pasigendama suvokimo, kad šriftas yra ne mažiau svarbi vizualinės komunikacijos dalis nei kitos. Kūrėjams svarbu domėtis naujovėmis, naudoti daugiau šrifto raiškos priemonių, pasitelkiant laisvumą. Labai svarbus ne tik informacijos turinys, tačiau ir išvaizda.

3. Išvados

Straipsnyje išnagrinėta vizualios komunikacijos vaidmuo internetinėje erdvėje, kai ši komunikacijos forma kuriama grafinio dizaino elementų pagrindu, parenkant vizualios

komunikacijos identifikavimo metodus, apibrėžiančius logotipo, spalvų paletės, šrifto ir vaizdo naudojimą. Išskiriami ir analizuojami pagrindiniai vizualios komunikacijos poveikio vartotojui aspektai, tokie kaip vizualinių žinių, logotipų, reklamos elementų, kūrybinio proceso išraiškos priemonių poveikis interneto vartotojams.

Vizualinė žinutė turi didžiausią galią informuoti, šviesti ir įtikinti. Tinkamas vizualinis sprendimas garantuoja žinios išskirtinumą ir svarbą vartotojui. Sąmoningas dėmesio sutelkimas įmanomas tik tada, jei vizualios komunikacijos objektas vartotojui yra svarbus ir įdomus, o turinys atitinka gero skonio reikalavimus.

Kūrėjams svarbu domėtis naujovėmis, naudoti daugiau raiškos priemonių, pasitelkiant laisvumą, kadangi svarbu yra ne tik informacijos turinys, tačiau ir išvaizda. Kūrybinis procesas turi būti orientuotas į galutinį rezultatą – formų, spalvų, teksto ir kitų elementų junginį, kuris padės pasiekti vartotojus internetinėje erdvėje.

Šiuo metu teksto vaizdas tiek virtualioje terpėje, tiek reklamose dažnai atitinka tik momentinius vartotojo poreikius, ir dažnai vien tai atrodo svarbu.

Pagrindinė vizualinės komunikacijos savybė yra ta, kad jos ilgaamžiškumas leidžia perduoti vienareikšmišką žinią laiko atžvilgiu. Vaizdai gali padėti sudaryti bendravimo įspūdį tarp tų, kurie stebėjo jį pirmiau, ir tų, kuriems dar tik atsivers galimybė pamatyti tuos vaizdus, turint mintyse ir ateinančią kartą.

Literatūra

- Andriušytė-Žukienė R. (2009). Kaligrafijos menas: tarp išnykimo ir interpretacijų // Grafika šiuolaikinių menų kryžkelėje. Vilnius: Tarptautinės dailės kritikų asociacijos Lietuvos sekcija, 2009, 55-61.
- Celiešienė, J., Tuinylaitė R. (2011). Dailė 7. Vilnius: Šviesa.
- Danaitis K., Usovaitė A. (2012). Vizualinė komunikacija: kompiuterinės grafikos įrankių taikymas, kuriant logotipą. Santalka: Filosofija, Komunikacija 2012, t. 20, nr. 1. ISSN 2029-6320.
- Danaitis, K. (2006). Kompiuterinė grafika autocad 2006 aplinkoje. Vilnius, LKA.
- Efektvus dizainas. <http://www.efektyvusdizainas.lt>, prisijungta 2012 m. spalio 22d.
- Emotion (2009). Lietuvos e-komercijos lyginamasis tyrimas.
- Fiske, J (1998). Įvadas į komunikacijos studijas. Vilnius, Baltos lankos.
- Gelūnas A. (2008). Spausdinto vaizdo ateitis mirgančių ekranų gadynėje. // Grafika. Šiuolaikinių menų kryžkelėje).
- Gobe M. (2001). Emotional Branding. Allworth Press.
- Interjero spalvų parinkimas. Spalvų derinimo teorijos principai. <http://lt.lt.allconstructions.com/portal/categories/76/1/0/1/article/3330/interjero-spalvu-parinkimas-spalvu-derinimo-teorijos-principai>, prisijungta 2012 m. spalio 10 d.
- Jokubauskas D. (2006). Reklamos poveikio etapai. Verslo banga. <http://www.verslobanga.lt/lt/leidinys.full/445725e806dc9>, prisijungta 2012 m. spalio 15d.
- Lanka J. (2010). 111 Prekių krepšelio mygtukų. <http://www.konversija.lt/111-prekiu-krepšelio-myggtuku/>, prisijungta 2012 m. spalio 20d.
- Noyce R. (2008). The Memory of the Future: Introduction//p.30

- Paulionytė, J. (2005). Vizualinio raštingumo ugdymas. Ugdymo(si) proceso dalyvių didaktinių nuostatų, gebėjimų ir vertybių analizė. Pedagogika, Vol. 76, 2005, 107-111.
- Visart. Vizualinė komunikacija. Prieiga per internetą. [http://www.visetas.lt/meniu /vizualine-komunikacija/](http://www.visetas.lt/meniu/vizualine-komunikacija/), prisijungta 2012 m. spalio 20d.
- (2012). Si Scott – grafinio dizaino arba vizualinės komunikacijos kūrėjas. UK kultūra. Prieiga per internetą. <http://www.lietuviai.co.uk/uk-kultura/si-scott-grafinio-dizaino-arba-vizualines-komunikacijos-kurejas>, prisijungta 2012 m. spalio 20d.

SUMMARY

The Role of Visual Communication in the Online Space and the Impact of User

Alvyda Šimonėlienė

The goal is to understand and evaluate the aesthetic object information in the form, content and knowledge of visual effect elements used in communication of internet, and to analyze the visual elements of communication and their impact on conveying information to various audiences.

Methodology - comparative analysis of visual communication tools, examining the works of other authors in this field.

Practical value - based on graphics (video) expression to create an emotional connection with the audience, to be able to creatively convey the information to the teaching and learning process.

The practical value: through a variety of means of expression (color, font, sound, video) to create an aesthetically appealing product in communication.

Article type: overview of literature.

Keywords: object of visual information, communication, visual design, means of expression.

NAUJŲJŲ SOCIALINIŲ MEDIJŲ TIPOLOGIJA

Jurgita Jurkevičienė

Kauno technologijos universitetas, SMF Sociologijos katedra, Lietuva
jurgita.jurkeviciene@gmail.com

Santrauka

Tikslas – pagrindinis straipsnio tikslas yra suformuoti ir pristatyti naujųjų socialinių medijų tipologiją, įgalinančią suskirstyti medijas pagal jų funkcijas/vartojimo situacijas.

Metodologija – išsikeltam tikslui pasiekti straipsnyje pasitelkiama išsami mokslinės literatūros, svarstančios naująsias socialines medijas ir jų funkcijas/vartojimo situacijas, analizė.

Rezultatai – teorinio tyrimo eigoje sudaryta tipologija, kategorizuojanti naująsias socialines medijas išskirtinai pagal jų funkcijas/vartojimo situacijas. Minėtosios funkcijos/vartojimo situacijos apima dialogą, tinklaveiką/informuotumo didinimą, kūrimą ir dalinimąsi. Svarbus aspektas – siūloma tipologija išryškina ir dvi specifines naujųjų socialinių medijų teikiamas galimybes, projektuojant virtualią socialinę aplinką, t.y. komunikacinių procesų organizavimą bei virtualaus turinio organizavimą.

Tyrimo ribotumas – esminiai tyrimo metu patirti apribojimai yra susiję su socialiniuose moksluose egzistuojančiu patirties, analizuojant ir kategorizuojant tokį santykinai novatorišką fenomeną kaip naujosios socialinės medijos, trūkumas.

Praktinė reikšmė – išsami tipologija įgalina ir teoretikus, ir praktikus aiškiau suvokti bei apibrėžti naujųjų socialinių medijų fenomeną. Visa tai veda prie tikslesnių naujųjų socialinių medijų tyrimų bei vertinimų.

Originalumas/Vertingumas – straipsnio originalumą ir vertę lemia tyrimo objektas bei tikslas. Pastebima, kad formuoti naujųjų socialinių medijų tipologijas mėgina nedaugelis užsienio tyrėjų. Egzistuojančiose tipologijose naujosios socialinės medijos paprastai kategorizuojamos remiantis jų technologinėmis charakteristikomis ar net konkrečiais technologijų pavyzdžiais. Visuotinai pripažintų, vienareikšmiškų tipologijų, skirstančių analizuojamą objektą pagal jo funkcijas/vartojimo situacijas, užsienio mokslinėje literatūroje pasigendama. Tuo tarpu Lietuvoje naujųjų socialinių medijų tipologizavimas apskritai yra visiškai netyrinėta tema.

Raktiniai žodžiai: naujosios socialinės medijos, tipologija, funkcijos/vartojimo situacijos.

Tyrimo tipas: požiūrio pristatymas, literatūros apžvalga.

Įvadas

Naujosios socialinės medijos yra tyrimų laukas, susilaukiantis vis daugiau įvairių sričių mokslininkų dėmesio. Rezultatas – gausybė iškilusių studijų, rodančių, kad naujųjų socialinių medijų suvokimui nepaprastai reikšmingos tampa sąvokos, projektai ir praktikos, kurias jos apima. Tai įvertinę autoriai imasi formuoti naujųjų socialinių medijų sąrašus. Tačiau tyrėjai susiduria su eile sunkumų. Pavyzdžiui, anot Coombs (2011: 24), „visapusio naujųjų socialinių medijų sąrašo plėtotė panėšėja į bandymą skaičiuoti paplūdimyje smėlį. Išsamaus sąrašo sudarymui trukdo nuolatos pasirodančios naujos priemonės“. Tokiu būdu kiekvienai iš naujų socialinių medijų formų anksčiau ar vėliau lemta tapti pasenusiai (Roberts ir Kraynak 2009: 167). Waters ir Lester (2010: 3) įžvelgia kitą aspektą. Anot autorių, įvairios naujosios socialinės medijos yra nuolatos plėtojamos, o jų siūlomos paslaugų ypatybės vis labiau ir labiau persipina. Tai tampa didelis iššūkis šiandieniniams tyrėjams. Vis dėlto minėti sunkumai/iššūkiai ilgainiui net gan skeptiškai nusiteikusiems autoriams nesukliudė įsitikinti: nepaisant to, jog naujosios socialinės medijos yra vartojamos kombinacijoje viena su kita, sudarydama persidengimo įspūdį, kiekvienam jų tipui būdingos savitos ypatybės, skiriančios nuo kitų.

Naujosios socialinės medijos žymi sekančių tipų technologijas: forumus, mikrotinklaraščius, pokalbių programas, socialinės tinklaveikos svetaines, tinklaraščius, tinklaraides, turinio bendruomenes, viki bei virtualius pasaulius. Tokia naujųjų socialinių medijų įvairovė atrodytų savaime sąlygoja logiškos, visuotinai pripažintos tipologijos poreikį. Tačiau mokslinės literatūros analizė demonstruoja kitus dalykus. Pirma, tik nedaugelyje užsienio autorių studijų (pvz., Kaplan ir Haenlein 2010; Rowse ir Garrett 2010; Waters ir Lester 2010) mėginama tipologizuoti naująsias socialines medijas. Tuo tarpu lietuvių tyrėjų publikacijų šioje tematikoje apskritai neaptikta. Antra, egzistuojančiose tipologijose naujosios socialinės medijos paprastai skirstomos arba remiantis jų technologinėmis charakteristikomis, arba konkrečiais technologijų pavyzdžiais. Problemiška šiame kontekste tampa tai, kad į technologinę specifiką bei pavyzdžius nukreipti skirstymai neleidžia tarpusavyje atskirti ištisių naujųjų socialinių medijų kategorijų. Dar svarbiau – jie neatskleidžia reikšmingų naujųjų socialinių medijų kategorijų charakteristikų: nedetalizuoja pastarųjų funkcijų vartojimo kontekste specifikos. Žvelgiant iš socialinių mokslų perspektyvos, būtent neišdėstomos charakteristikos ir yra esminės. Kaip šiame kontekste teigia Britų Kolumbijos universiteto, žurnalistikos mokyklos docentas Hermida (2012: 325), „naujųjų socialinių medijų svarba slypi ne konkrečiose paslaugose bei įrankiuose, o tame,

kaip šios įtinklintos, asinchroninės, išplitusios ir visada prieinamos sistemos įgalina dinamiškas sąveikas, iškeliančias dalyvavimą aukščiau publikavimo, bendradarbiavimą – aukščiau individualios autorystės, dalinimąsi – aukščiau savanaudiškumo ir nestabilumą – aukščiau stabilumo“. Kitais žodžiais tariant, naujųjų socialinių medijų svarba slypi jų funkcijose/vartojimo situacijose. Dėl minėtų priežasčių išskirtinai į naujųjų socialinių medijų technologines charakteristikas (konkrečias paslaugas, įrankius) ar technologijų pavyzdžius nukreiptos tipologijos vertintinos kaip ganėtinai ribotos.

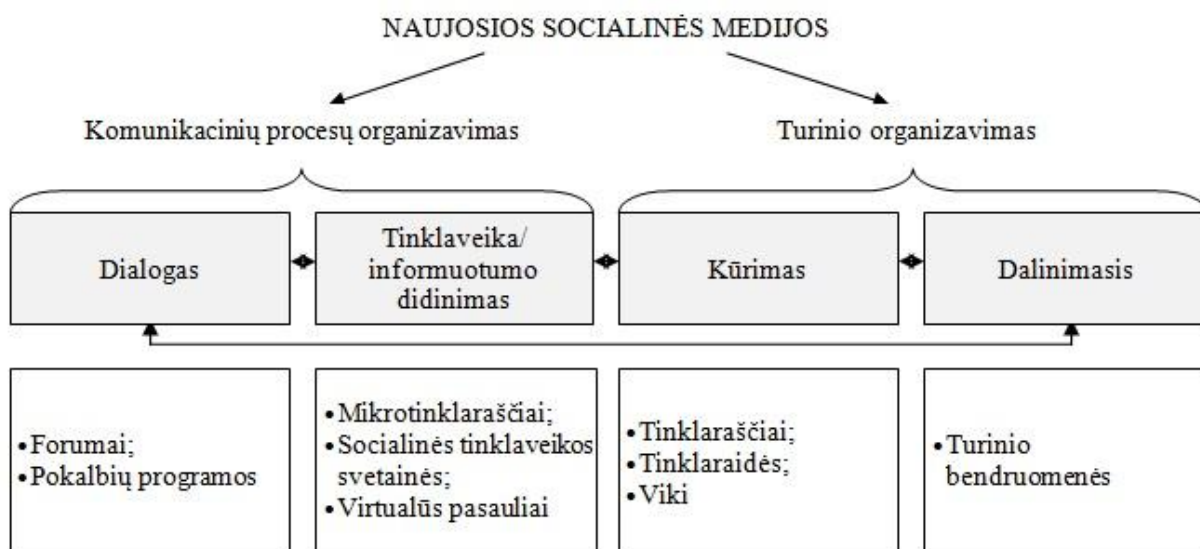
Šiame straipsnyje tyrimo objektas yra naujųjų socialinių medijų tipologija. Tyrimo tikslas – remiantis užsienio autorių studijomis suformuoti ir pristatyti naujųjų socialinių medijų tipologiją, įgalinančią suskirstyti medijas pagal jų funkcijas/vartojimo situacijas. Siekiant užsibrėžto tikslo keliama tokie uždaviniai: 1) atskleisti naujųjų socialinių medijų klasifikavimo specifiką; 2) išnagrinėti virtualios socialinės aplinkos projektavimo ypatumus. Uždaviniai įgyvendinami taikant mokslinės literatūros analizės metodą.

Naujųjų socialinių medijų klasifikavimas

Dalis šiuolaikinių autorių (Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen 2008; Rowse ir Garrett 2010; Waters ir Lester 2010) – ir teoretikų, ir praktikų – laikui bėgant intuityviai pajuto naujųjų socialinių medijų tipologijos, orientuotos ne tik į technologines ypatybes ar pavyzdžius, bet ir į funkcijas/vartojimo situacijas, poreikį. Tokie tyrėjai ėmėsi savaip rūšiuoti medijas: vieni iš jų – remdamiesi labai apibendrintais funkcijų išrašais (pvz., Rowse bei Garrett (2010: 205-206) skirsto analizuojamą objektą į teikiančią socialinio žymėjimo, socialinės tinklaveikos ir dalinimosi medijomis paslaugas), kiti – atsižvelgdami į kur kas detalesnius registrus (pvz., Waters bei Lester (2010: 3-4) suvokia objektą kaip žinučių siuntimo ir komunikacijos, bendruomenių ir socialinių grupių kūrimo, foto ir vaizdo medžiagos platinimo, socialinio žymėjimo, bendradarbiavimo ir kooperacijos, nuomonių ir apžvalgų teikimo arba įsitraukimo į virtualius pasaulius terpes). Kaip matyti, tiek pirmuoju, tiek antruoju atveju skirstymai, nors ir orientuoti į funkcijas, išlieka paremti konkrečiomis technologinėmis charakteristikomis. Tokiu būdu jie nelabai tesiskiria ir nuo paprasčiausio naujųjų socialinių medijų sąrašo, ir nuo aptartų, ganėtinai problemiškų, naujųjų socialinių medijų rūšiavimų: taip pat neleidžia tarpusavyje atskirti skirtingų medijų kategorijų bei nedetalizuoja pastarųjų funkcijų vartojimo kontekste specifikos. To pasėkoje tokie mėginimai vėlgi vertintini kaip ganėtinai riboti.

Socialinių mokslų kontekste skirstant naująsias socialines medijas, esminis kriterijus tampa jų funkcijos/vartojimo situacijos. Laikantis pastarosios pozicijos toliau formuojamoje tipologijoje, į naująsias socialines medijas žvelgiama kaip į įgalinančias: dialogą, tinklaveiką/informuotumo didinimą, kūrimą bei dalinimąsi (Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen 2008: 273) (žr. 1 pav.).

Paveiksle pateikta tipologija skirsto naująsias socialines medijas į aiškias funkcines kategorijas. Matomos rodyklės žymi kategorijų tarpusavio sąsajas. Tai reiškia, kad konkrečios medijos, būdamos orientuotos į tam tikrą funkciją ar vartojimo situaciją, vartotojų gali būti pasitelkiamos ir kitų rūšių medijoms įprastesniuose kontekstuose. Pavyzdžiui, tokios naujosios socialinės medijos kaip socialinės tinklaveikos svetainės yra skirtos tinklaveikai bei informuotumo didinimui. Tačiau kartu su tuo kiekvienas jomis besinaudojantysis įgyja galimybę vystyti dialogą, kurti ir net dalintis turiniu. Analogiška situacija pastebima ir gilinantis į kitų tipų naujųjų socialinių medijų specifiką. Tokiu būdu galima teigti, kad naujosios socialinės medijos yra itin daigafunkcinės. Siekiant atskleisti tipologijoje išskirtų funkcinių kategorijų specifiką, toliau kiekviena iš jų aptariama detaliau.

* Sudaryta autorės pagal Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen (2008: 273), Mayfield (2008: 3), Masterson ir Tribby (2008: 52) ir kt.

1 pav. Naujųjų socialinių medijų tipologija

Charakteringa naujųjų socialinių medijų funkcija arba vartojimo situacija – dialogas. Kaip žinoma, ankstyvosios interneto programos buvo statiškos tinklo naršyklės, kurios tiesiog skleidė informaciją ir generavo menką grįžtamąjį ryšį. Jos buvo tekstu grįstos ir visų pirma vienkryptės, tai, kas skirta tik skaityti be galimybės vykdyti ilgalaikius pokalbius. Priešingai naujosios socialinės medijos yra interaktyvios: leidžia vartotojams prisidėti prie diskusijų, matyti ir girdėti einančius vaizdo bei garso įrašus, teikti grįžtamąjį ryšį ir dalyvauti pokalbiuose (Henderson ir Bowley 2010: 239). Jos sudaro sąlygas dialogų kūrimui ir

tiesioginiam bendravimui su visuomene. Tokiu būdu vartotojai įgalinami laisvai komunikuoti tarpusavyje ir potencialiai formuoti diskursą, kurio turiniui negalioja jokie apribojimai (Phillips ir Young 2009: 7). Taip pat svarbu, jog jos leidžia pokalbiams pasklisti laike ir erdvėje. Tai reiškia, kad žmonėms suteikiama galimybė atsakinėti vieni kitiems nepriklausomai nuo savo buvimo vietos ir teoriškai toks pasikalbėjimas gali tęstis amžinai (internete tuo pačiu metu vyksta milijonai pokalbių) (Manovich 2009). Taigi naujosios socialinės medijos transformuoja virtualią komunikaciją. Jos apjungia vienkryptį (vienas daugeliui) ir dvikryptį (daugelis daugeliui) komunikacijos modelius (Hogan ir Quan-Haase 2010: 310). Kitais žodžiais tariant, naujosios socialinės medijos neretai monologą paverčia dialogu (Barbier ir Liu 2011: 230; Dutta 2010: 2; Grant et al. 2010: 579; Hansen et al. 2011: 12), kur kiekvienas, turintis interneto prieigą, gali būti ir turinio siuntėjas, ir gavėjas tuo pačiu metu. Pažymėtina, jog konkrečiai į dialogą orientuotos naujosios socialinės medijos yra forumai bei pokalbių programos.

Unikali, ankstyvosios interneto svetainės nebūdinga, naujųjų socialinių medijų savybė – jose socialinės sąveikos be dialogo gali įgyti tinklaveikos bei informuotumo didinimo formą. Kaip atskleidžia moksliniai šaltiniai, naujosios socialinės medijos papildo kitus komunikacinius kanalus, suteikdamos vartotojams galimybę remti egzistuojančius socialinius santykius ir atverti naujus, išskirtinai virtualius ryšius, plėtojamus per internetines grupes, bendruomenes bei pasaulius (Gruzd ir Haythornthwaite 2011: 167). Keldamos individų susietumą ir sudarydamos sąlygas tiesioginiam dalyvavimui (Chou et al. 2009; Wang ir Wellman 2010: 1150-1151), jos taip pat leidžia turimus santykius ugdyti (Waters ir Lester 2009: 103). Taigi naujosios socialinės medijos padeda palaikyti, kurti ir plėtoti socialinius ryšius (Jones et al. 2008), arba kitaip – bendradarbiauti (Barnes 2006). Jos yra vertintinos kaip savotiškos socialinės tinklaveikos „įgalintojos“, kadangi keičia ne tik komunikacijos formas, bet ir individų tarpusavio sąveikų būdus (Konijn et al. 2008: 3). Barczyk ir Duncan (2011: 267) teigimu, šiame kontekste socialinė tinklaveika reiškia šį tą naujo. Agarwal ir Mital (2009: 105) žodžiais tariant, ji „virtualius susitikimus praeityje, kurie buvo techniniai ir beasmeniai, šiandien transformavo į netechninę, socialinę ir tarpasmeninę virtualią socializaciją“. Viso to rezultatas – naujosios socialinės medijos išsivystė, išsiplėtė ir užaugo tiek, kad dabar jungia visų rasių, biografijų, kilmės... žmonės būdais, net neįsivaizduotais, pavyzdžiui, prieš dešimt metų (Barczyk ir Duncan 2011: 267).

Kalbant apie socialinę tinklaveiką, atspirties taškas tampa asmeniniai vartotojų profiliai (angl. personal profiles) (pastarieji mokslinėje literatūroje gali būti įvardinami kaip asmeniniai tinklalapiai (angl. personal webpages) (Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen 2008: 274; Kaplan ir Haenlein 2010: 62), o virtualių pasaulių atveju – kaip avatarai (angl. avatars) (Stutzman ir Hartzog 2012: 771)). Sujungiant profilį su kitu profiliu yra suformuojamas socialinis tinklas. Nors komunikacija tokiuose internetiniuose socialiniuose tinkluose apima ir dialogą, tačiau socialiniams tinklams būdingi ir kiti komunikacijos būdai, iš kurių

svarbiausias – informuotumo didinimas (Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen 2008: 274). Kaip šiame kontekste teigia Topper (2009: 44), naujosios socialinės medijos leidžia informuoti žmones, esančius tinkle, apie save, muziką, kurią mėgsti, individualią šeiminių padėtį... Knapton (2009: 91) priduria: daugelis viešų figūrų naudoja naujosiomis socialinėmis medijomis norėdamos pranešti tai, kuo užsiima. Pavyzdžiui, politikai jas pasitelkia informuodami rinkėjus apie savo veiklą, laukdami jų reakcijos į konkretų įstatymo projektą arba iniciatyvą. Televizijos ir kino filmų žvaigždės – siekdamos išlaikyti savo gerbėjus ir besistengdamos, kad jas prisimintų net kai esama tarp vaidmenų. Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen (2008: 274) apibendrina: naujosios socialinės medijos formuoja informuotumą tarp nuolatos tinkle dalyvaujančių individų. Informuotumas didinamas tiek per reguliarią informacijos talpinimą, tiek per „netiesioginę“ komunikaciją, kai individai atnauja savo profilius ar statusą. Tokiu būdu dėka socialinės tinklaveikos tinklo dalyviai gauna informacijos ir tai kelia jiems artumo, įsitraukimo bei dalyvavimo jausmus. Verta pridurti, kad socialinei tinklaveikai ir informuotumo didinimui skirtos naujosios socialinės medijos – tai mikrotinklaraščiai, socialinės tinklaveikos svetainės bei virtualūs pasauliai.

Naujosios socialinės medijos taip pat naudojamos turinio kūrimui. Remiantis Lerman (2007: 1), pastarųjų metų socialinių medijų augimas pabrėžia interneto ir to, kaip jis yra naudojamas transformaciją. Pastarosios išraiška – elgsena vartotojų, kurie užuot ieškoję ir pasyviai naudojęsi rasta informacija, dabar imasi aktyviai ją kurti, vertinti bei platinti. Kaip pažymi Halbert (2009: 929), kompiuterinės technologijos masių rankose kiekvienam teikia galimybę kurti muziką, dokumentus ir meną lygiai taip pat gerai kaip tai darė tik brangios studijos praeityje. Šis technologijų demokratizavimas suardo kūrybinės gamybos monopoliją. Galima teigti, kad konkrečiu atveju autoriai kalba būtent apie vartotojų generuojamo internetinio turinio (angl. user generated content) išplitimą, žymintį įvairias, viešai prieinamas ir eilinių individų sukurtas naujųjų socialinių medijų turinio formas²⁷ (Kaplan ir Haenlein 2010: 61). Jau minėtosios Halbert (2009: 929-930) teigimu, praeityje buvo ženkliai sudėtingiau pastebėti tūkstančių, jei ne milijonų, žmonių kūrybingumą. Naujosios socialinės medijos tai pakeitė. Jos išplėtė vidutinio žmogaus kūrybinės saviraiškos matomumą ir tokiu būdu atkūrė jau egzistuojančias kasdienės kultūrinės kūrybos formas. Mokslininkė priduria: nekomerciniame pasaulyje vartotojų generuojamas turinys nėra nauja koncepcija – kai kuriais atvejais ji yra tapusi ištisų bendruomenių idėjinis pagrindas. Ironiška, tačiau internetas pats savaime vertintinas kaip vartotojų generuojamo turinio rezultatas. Be to,

²⁷ Kaip pastebi Kaplan ir Haenlein (2010: 61), norint, kad vartotojų generuojamas turinys būtų pripažintas kaip toks, jis privalo atitikti tris esminius reikalavimus: pirma, turinys turi būti publikuojamas viešai prieinamame tinklalapyje, antra – atskleisti tam tikras kūrybinės autorius pastangas, trečia – būti sukurtas netaikant profesionalių metodų ir procedūrų. Autoriai pabrėžia, jog pirmoji sąlyga atmeta turinį, kuriuo keičiamasi elektroniniu paštu ar siunčiant greitąsias žinutes, antroji – jau egzistuojančio turinio kopijas ir trečioji – turinį, sukurtą komercinės rinkos kontekste.

nemaža dalis mūsų kultūrinio palikimo yra sukurti vartotojų, turint galvoje, kad sąvoka „vartotojas“ – tai tiesiog dar vienas būdas apibūdinti neprofesionalus, leidžiančius savo kūrybinei energijai tapti savotiškos dovanos arba nekomercinės kultūros dalimi. Vartotojų generuojamas turinys naujosiose socialinėse medijose (skirtingai nei ankstyvosiose interneto svetainėse) paprastai publikuojamas neplanuotai, nelinijiniu būdu ir tiesiogiai internete (Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen 2008: 274). Tikslinga pridurti, kad į kūrimą orientuotos naujosios socialinės medijos – tai tinklaraščiai, tinklaraidės bei viki.

Dalinimasis yra dar viena naujųjų socialinių medijų vartojimo situacija. Kaip teigiama eilės tyrėjų publikacijose, naujosios socialinės medijos vartotojams leidžia dalintis savo ar kitų suformuotu turiniu: kūryba (Roblyer et al. 2010: 135), mintimis (Mustonen 2009: 7), požiūriais (Shah 2010: 162), informacija (Mustonen 2009: 7), patirtimi (Evans 2008: 31), asmeniniais duomenimis (Barnes 2006; Jones et al. 2008)... Toks turinys, įgyjantis bet koki skaitmeninį (pvz., tekstinį, garso/vaizdo dokumentų ir t.t.) pavidalą, ankstyvosiose svetainėse talpintas tik ekspertų (jie buvo vieninteliai, galintys valdyti technologiją). Pasirodžius naujoms, vartotojui draugiškoms techninėms ir programinėms priemonėms, publikuoti turinį internete gali kiekvienas (Blossom 2009: 1; Halbert 2009: 929; Henderson ir Bowley 2010: 239). Tokiu būdu internetinis turinys demokratizuojamas, kaip niekada iki tol imamas publikuoti ir lokaliu, ir globaliu mastu. Pasak Blossom (2009: 2), žmonės, naudojantys naujas socialines medijas, atranda, ką reiškia savo publikacijoms turėti auditoriją. Elektroninio laiško rašymas vienam/dviem draugams ar balso pašto žinutės palikimas yra vienas dalykas. Tuo tarpu milijonams žmonių iš viso pasaulio pasiekiamos informacijos talpinimas yra visai kas kita. Galima teigti, kad taip naujosios socialinės medijos virtualioje erdvėje įtvirtina galios pusiausvyrą. Jų dėka ekspertai netenka monopolinės dalinimosi internetiniu turiniu kontrolės, kuri paskirstoma tarp vartotojų, sukuriant naujus ir „iš viršaus į apačią“, ir „iš apačios į viršų“ įtakos sluoksnius (Solis et al. 2009: 1). Pažymėtina, kad į dalinimąsi nukreiptos naujosios socialinės medijos yra turinio bendruomenės.

Virtualios socialinės aplinkos projektavimas

Naujųjų socialinių medijų klasifikavimas atskleidžia: medijų dėka vartotojai įgyja laisvės bei galios. Vartotojai nebėra pasyvūs stebėtojai. Naujųjų socialinių medijų platformose jie įgalinami pagal individualius poreikius ir troškimus projektuoti savo virtualią socialinę aplinką, t.y. visų pirma, organizuoti komunikacinius procesus. Kaip pastebi Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen (2008: 277), naujosiose socialinėse medijose virtuali komunikacija tampa į vartotoją koncentruotas procesas. Tai reiškia, kad komunikacinių procesų organizavimas čia tenka paprastiems besinaudojantiems. Boyd (cit iš Cook 2008: 8) pabrėžia: naujosios socialinės medijos įgalina „mus [vartotojus] organizuotis, siekiant komunikuoti, mokytis ir suvokti pasaulį bei savo vietą jame. Ir tam [šiems tikslams įgyvendinti] mes tiesiog

nepriimsime jokių mažiau socialinių modelių: mes nesitaikstysime su didelėmis organizacijomis, sakančiomis, kas yra teisinga, arba kas yra tiesa, arba kas yra būtina. Dabar mes kalbėsime tarpusavyje čia, internete. [Naujosios] socialinės medijos išvadavo, išlaisvino mus ir mes negrįšime“. Fraser ir Dutta (2010: 12) priduria: dėka naujųjų socialinių medijų „mes žengiame į savimonės ir pasitikėjimo savimi išlaisvinimo erą. Mums nebereikia skaitytis su pripažintomis vertybėmis ir nusistovėjusia tvarka darant savo pasirinkimus ir kuriant savo gyvenimą. Šiandien vis labiau pasitikime intuicija, veikiamo pasikliaudami instinktais ir asmeniniais įsitikinimais“.

Detalizuojant komunikacinių procesų organizavimą, tikslinga pažymėti, kad naujųjų socialinių medijų įvairovė leidžia individualiam dialogui pasirinkti tinkamiausią įrankį. Komunikacinė terpė nėra primetama: vartotojas iš plataus įrankių diapazono išsirenka patį priimtinausią (Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen 2008: 277). Pasak K. Swan ir P. Shea (2005: 253), svarbu pasirinkti tinkamą terpę, nes kiekviena medija „pabrėžia, sustiprina, pagerina konkrečių rūšių patirtį“ bet tuo pačiu „slopina, apriboja bei mažina“ kitokią. Vis dėlto naujųjų socialinių medijų pasirinkimo nederu suabsoliutinti. „Net tuo metu, kai medija atrodo naudinga bendravimui, tai vartotojai, o ne medija kaip tokia, apsprendžia, ar ji bus panaudota“ (Hrastinski 2008: 2187). Juk naujosios socialinės medijos tiesiog siūlo bendravimo galimybę, tačiau jei vartotojai nejaučia poreikio ar motyvacijos tuo pasinaudoti, bendravimas neįvyksta. Taip pat pažymėtina, kad vartotojas ne tik pasirenka pačius įrankius, jis įgyja galimybę apsispręsti dėl naudojimosi jais laiko bei erdvės. Tokiu būdu laisvė renkantis bendravimo įrankį, laiką ir erdvę, tiesiogiai skatina dialogą ir bendradarbiavimą. Ji taip pat gali vesti prie dalyvavimo bei įsipareigojimo ir taip prisidėti prie glaudesnių santykių grupėse/bendruomenėse formavimo.

Tuo metu kai priemonės, skirtos dialogui, remia ryšių formavimą ir bendradarbiavimą bendruomenėse ar grupėse, socialinė tinklaveika ir informuotumo augimas vertintini kaip komunikacinės aplinkos išplėtimas už grupių ar bendruomenių ribų (Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen 2008: 277). Esminis aspektas, kad vartotojai čia įgalinami formuoti asmeninius socialinius tinklus. Tai reiškia, kad vartotojai tampa atsakingi ir už visos savo komunikacinės infrastruktūros organizavimą. Tokiu būdu naujosios socialinės medijos savotiškai „perauga“ į priemones, skatinančias ir remiančias išplėstą kolektyvą, kurio narių dalyvavimas ir įsipareigojimas kyla ne tik iš jų bendruomenių. Pasak Cross (2011: 126), tam tikra prasme dėl naujųjų socialinių medijų žmonės yra kur kas sudėtingesni nei, tarkime, būtų vien tik gyvendami savo mažuose gimtuosiuose miesteliuose. Per medijas jie susiduria su platesniu pasauliu, t.y. gausybe žmonių, nuomonių ir kultūrų. Naujosios socialinės medijos padeda vartotojams plėsti jų socialines sąveikas su žmonėmis, kurių jokiais kitais būdais jie nebūtų pažinę. Funk (2011: 43) pabrėžia: kas iš esmės yra nauja ir galinga kalbant apie naująsias socialines medijas – jos leidžia labai greitai ir labai dideliu mastu pasiekti žmones, organizuoti juos bei kurti bendruomenes. Be to, įrankiai, tokie kaip mikrotinklaraščiai,

socialinės tinklaveikos svetainės ar virtualūs pasauliai vis dažniau tarnauja ir keliant suorganizuotų, suburtų į grupes ar bendruomenės, žmonių informuotumą (Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen 2008: 277).

Analizuojant komunikacinių procesų organizavimą tikslinga išskirti socialinės tinklaveikos svetainių vaidmenį. Pasak boyd²⁸ ir Ellison (2008: 211), pastarąsias unikaliomis daro ne įgalinimas formuoti, palaikyti bei plėsti socialinius tinklus bei kelti informuotumą jų viduje. Socialinės tinklaveikos svetainės yra ypatingos, kadangi individualius socialinius tinklus paverčia matomais plačiai auditorijai. Anot Greenhow ir Robelia (2009: 190), tai panašu į leidimą kitiems matyti tavo adresų knygelę ir bendrauti su į ją įtrauktais individualiais. Tokiu būdu tavo asmeniniai ryšiai potencialiai tampa tavo „draugų“ ryšiais. Galimas per internetinius socialinius tinklus plečiamo „draugavimo“ rezultatas – daugiau ir sudėtingesnių ryšių tarp individų (boyd ir Ellison 2008: 211). Tai reiškia, jog organizuodami savo komunikacinę infrastruktūrą, individai per virtualius savo profilius imasi bendrauti ne tik su kitais individų profiliais, bet ir su muzikinių grupių, kompanijų, nepelno siekiančių organizacijų, politinių partijų, net konkrečioms įvykiams skirtais profiliais.

Šiame kontekste pereinant prie kitos virtualios socialinės aplinkos projektavimo dimensijos – komunikacinio turinio organizavimo, verta pabrėžti, kad žvelgiant iš socialinių mokslų perspektyvos, turinio platinimas nėra viena iš esminių naujųjų socialinių medijų vartojimo situacijų. Kur kas svarbiau čia vėlgi akcentuoti į vartotojus orientuotą procesą, t.y. pačių vartotojų įgalinimą kurti ir dalintis turiniu. Tokiu būdu interneto turinys kaip niekada iki tol humanizuojamas ir demokratizuojamas. Kadangi eiliniai vartotojai įgyja vis daugiau įtakos, virtualioje erdvėje įsitvirtina ne tokios hierarchinės struktūros bei egalitariniais santykiais paremtos praktikos. Visi šie aspektai pamažu lemia naujųjų socialinių medijų vartotojų kaip organizuojančių ir valdančių informaciją virtualioje erdvėje suvokimą.

Analizuojant vartotojų perimtą turinio organizavimą, tikslinga kalbėti apie kūrimo internete potencialą. Tačiau kūrimas čia sietinas ne tik su individualiomis pastangomis. Anot Dalsgaard ir Korsgaard-Sorensen (2008: 277), neabejotinai didesnes galimybes žymi vartotojų kooperavimasis ir bendradarbiavimas formuojant turinį. Tai reiškia: pirma, kad naujosios socialinės medijos padaro sukurtą individualią produkciją prieinamą ir kitiems grupės ar bendruomenės nariams. Antra, įrankiai, tokie kaip „wiki“ remia bendradarbiavimą, tiesiogiai internete dirbant prie dokumento, tinklalapio ir t.t. Visa tai sąlygoja išaugusį dalyvavimą ir įsipareigojimą bendruomenėse. Fayard ir Metiu (2012: 146) detalizuoja: idėjų kūrimas bendradarbiaujant paprastai vyksta per individualaus įkvėpimo publikavimą, pirminių

²⁸ danah m. boyd yra naujųjų socialinių medijų analitikė, dirbanti kompanijoje Microsoft Research Naujojoje Anglijoje. Taip pat ji yra mokslininkė, bendradarbiaujanti su Harvardo universiteto Bergmano centru internetui ir visuomenei. Savo tinklaraštyje <http://www.danah.org/> asmeninį vardą ir pavardę autorė pateikia pradedant mažąja raide. Gerbiant šį apsisprendimą, tokios praktikos laikomasi ir moksliniuose darbuose, cituojančiuose šios mokslininkės studijų rezultatus.

konceptijų komentavimą, detalizavimą ir modifikavimą. Skirtingų biografijų ir geografių dalyviai susitelkia tiesiog norėdami išspęsti iškeltas ir/arba itin sudominusias problemas. Autorių teigimu, bendruomenės nariai paprastai daug komentuoja, taip leisdami asmeniui, pateikusiam pirminę idėją, tikslai apibrėžti savo pastebėjimus, o tam tikrais atvejais netgi generuoti naujas mintis. Idėjų generavimo, įkūnijimo mechanizmai leidžia žmonėms dalintis idėjomis ir tokiu būdu suformuoti informacinę bazę, kurios pagrindu kiti gebėtų kurti.

Kai priemonės, skirtos kūrimui, įgalina vartotojus dirbti bendruomenėse, įrankiai dalinimuisi peržengia bendruomenių ribas. Pasak Dalsgaar ir Korsgaard-Sorensen (2008: 278), panašiai kaip naujosios socialinės medijos, orientuotos į tinklaveiką ir informuotumo didinimą, nukreiptosios į dalinimąsi taip pat kelia dalyvavimo apimtį neapsiribojant bendruomenėmis. Vartotojai gali pasitelkti turinio bendruomenes, siekdami organizuoti bei dalintis turiniu. Pažymėtina, jog susijungdami su kitais individais bei formuodami socialinius tinklus, asmenys ne tik sužino apie kitų patalpintą turinį, bet ir informuoja tuos kitus apie savo asmeninį indėlį. Galima teigti, kad įsitraukimas į tokius tinklus neretai motyvuojamas poreikio būti informuotiems ir gauti tiesioginį priėjimą prie dominančio turinio. Be to, dalyvavimas socialiniuose tinkluose įgalina ir lengviau susirasti reikiamos informacijos savarankiškai. Anot Kietzmann ir kt. (2011: 245), dėl minėtų priežasčių analizuojamos naujosios socialinės medijos vertintinos kaip vienijančios individus, kuriuos jungia būtent pasidalinti objektai (pvz., tekstas, garso ir/arba vaizdo medžiaga, nuotrauka, nuorodos ir t.t.). Tokiu būdu susiformavęs socialinis tinklas šiame kontekste tampa ne tikslas pats savaime (kaip į socialinę tinklaveiką/informuotumo didinimą orientuotose priemonėse), o dalinimosi turiniu rezultatas.

Išvados

Naujųjų socialinių medijų tipų įvairovė iššaukia aiškos, visuotinai pripažintos tipologijos poreikį. Minėtosios tipologijos mokslo studijose pasigendama. Negausiose publikacijose, kuriose pristatomi mėginimai tipologizuoti fenomeną, naujosios socialinės medijos skirstomos remiantis jų technologinėmis charakteristikomis arba technologijų pavyzdžiais. Toks skirstymas yra ribotas, trukdantis ne tik teoriniam, bet ir empiriniam reiškinių pažinimui. Jis neleidžia tarpusavyje atskirti naujųjų socialinių medijų kategorijų, nedetalizuoja esminių jų funkcijų/vartojimo situacijų. Turint galvoje minėtuosius aspektus, straipsnyje suformuota tipologija naujasias socialines medijas rūšiuojanti išskirtinai į funkcines kategorijas, t.y. medijas, orientuotas į dialogą, tinklaveiką/informuotumo didinimą, kūrimą bei dalinimąsi.

Suformuota tipologija ir jos detalizacija išryškina į funkcijas/vartojimo situacijas orientuotų naujųjų socialinių medijų kategorijų specifiką. Toks tipologizavimas leidžia medijų grupes atskirti tarpusavyje. Svarbus aspektas, kad kiekviena iš medijas skiriančių tipologijos

kategorijų žymi savotišką transformacijos/kaitos tarp naujųjų socialinių medijų ir ankstyvųjų interneto svetainių etapą. Pavyzdžiui, dialogas – vienkrypčio ir dvikrypčio komunikacijos modelių apjungimą, tinklaveika ir informuotumo didinimas – perėjimą prie personalizuotų ir informuotų socialinių tinklų, kūrimas – medijų demokratizavimą, pasireiškiantį neplanuotu, nelinijiniu ir tiesiogiai internete formuojamu vartotojų generuojamu turiniu, dalinimasis – interneto turinio demokratizavimą, sietiną su galios tarp profesionalių ir neprofesionalių vartotojų turinio talpinimo procese pusiausvyra.

Galiausiai pristatoma tipologija išryškina esmines naujųjų socialinių medijų teikiamas galimybes, projektuojant virtualią socialinę aplinką, t.y. komunikacinių procesų organizavimą ir komunikacinio turinio organizavimą. Pastebima, kad dėka minėtųjų galimybių tokios naujosios socialinės kaip forumai, pokalbių programos, tinklaraščiai, tinklaidridės ir viki sudaro sąlygas bendradarbiavimo ir dalyvavimo augimui grupėse bei bendruomenėse. Tuo tarpu mikrotinklaraščiai, socialinės tinklaveikos svetainės, turinio bendruomenės bei virtualūs pasauliai – peržengiant grupių ir bendruomenių ribas.

Literatūros sąrašas

- Agarwal, S.; Mital, M. An Exploratory Study of Indian University Students' Use of Social Networking Web Sites: Implications for the Workplace. *Business Communication Quarterly*. 2009, 72(1): 105-110.
- Barbier, G.; Liu, H. Data Mining in Social Media. *Social Network Data Analytics*. New York, Dordrecht, Heidelberg, London: Springer, 2011, p. 327-352.
- Barczyk, C. C.; Duncan, D. G. Social Networking Media as a Tool for Teaching Business Administration Courses. *International Journal of Humanities and Social Science*. 2011, 1(17): 267-276.
- Barnes, S. B. A Privacy Paradox: Social Networking in the United States. In *Peer-Reviewed Journal on the Internet* [interactive]. 2006, 11(9) [accessed 2011-05-08]. <<http://firstmonday.org/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/1394/1312>>.
- Blossom, J. *Content Nation: Surviving and Thriving as Social Media Changes Our Work, Our Lives, and Our Future*. EBook. Indianapolis: Wiley Publishing, 2009.
- boyd, d. m.; Ellison, N. B. Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*. 2008, 13: 210-230.
- Chou, W.-Y. S.; Hunt, Y. M.; Beckjord, E. B.; Moser, R. P.; Hesse, B. W. Social Media Use in the United States: Implications for Health Communication. In *Journal of Medical Internet Research* [interactive]. 2009, 11(4) [accessed 2011-05-08]. <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2802563/>>.
- Cook, N. *Enterprise 2.0: How Social Software Will Change the Future of Work*. Aldershot: Gower Publishing Limited, 2008.
- Coombs, W. T. *Ongoing Crisis Communication: Planning, Managing, and Responding*. California: Sage Publications, 2011.
- Cross, M. *Bloggerati, Twitterati: How Blogs and Twitter are Transforming Popular Culture*. Santa Barbara: ABC-CLIO, LLC, 2011.
- Dalsgaard, Ch.; Korsgaard-Sorensen, E. A Typology for Web 2.0. *The Proceedings of the 7th European Conference on E-learning*. Dublin: Trinity College Dublin, 2008, p. 272-279.

- Dutta, S. What's Your Personal Social Media Strategy? *Harvard Business Review* [interactive]. 2010 [accessed 2011-05-08]. <<http://www.stratu.nu/media/6458/artikel%20om%20sociala%20medier.pdf>>.
- Evans, D. *Social Media Marketing: An Hour a Day*. San Francisco: Wiley Publishing, 2008.
- Fayard, A. L.; Metiu, A. *The Power of Writing in Organizations: From Letters to Online Interactions*. New York: Routledge, 2012.
- Fraser, M.; Dutta, S. *Mano virtualieji aš*. Vilnius: Eugrimas, 2010.
- Funk, T. *Social Media Playbook for Business: Reachinh Your Online Community with Twitter, Facebook, LinkedIn, and More*. Santa Barbara: Greenwood Publishing Group, 2011.
- Grant, W. J.; Moon, B.; Grant, J. B. Digital Dialogue? Australian Politicians' use of the Social Network Tool Twitter. *Australian Journal of Political Science*. 2010, 45(4): 579-604.
- Greenhow, Ch.; Robelia, B. Educational and Social Benefits of Social Network Sites: Application of Human Services Education and Practice. *Social Computing: Concepts, Methodologies, Tools and Applications*. Hershey, London: IGI Global, 2009, p. 188-209.
- Gruzd, A.; Haythornthwaite, C. Networking Online: Cybercommunities. *The SAGE Handbook of Social Network Analysis*. London, Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications, 2011, p. 167-179.
- Halbert, D. Culture of the Masses: A Manifesto for User-Generated Rights. *Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology Law*. 2009, 11(4): 921-961.
- Hansen, D.; Schneiderman, B.; Smith, M. A. *Analyzing Social Media Networks with NodeXL: Insights from a Connected World*. Burlington: Morgan Kaufmann, 2011.
- Henderson, A.; Bowley, R. Authentic Dialogue? The Role of "Friendship" in a Social Media Recruitment Campaign. *Journal of Communication Management*. 2010, 14(3): 237 – 257.
- Hermida, A. Social Journalism: Exploring How Social Media is Shaping Journalism. *The Handbook of Global Online Journalism*. Malden, Oxford, West Sussex: Wiley-Blackwell, 2012, p. 309-328.
- Hogan, B.; Quan-Haase, A. Persistence and Change in Social Media. *Bulletin of Science, Technology & Society*. 2010, 30(5): 309-315.
- Horstinski, S. Exploring Informal and Formal Dimensions of Computer-Mediated Communication: Towards an Enhanced Model for Research and Practice. *The Proceedings of the 16th European Conference on Information Systems*. Galway: ScholarOne-Manuscript Center, 2008, p. 2185-2195.
- Jones, S.; Millermaier, S.; Goya-Martinez, M.; Schuler, J. Whose Space Is MySpace? A Content Analysis of MySpace Profiles. In *Peer-Reviewed Journal on the Internet* [interactive]. 2008, 13(9) [accessed 2011-05-08]. <<http://www.uic.edu/htbin/cgiwrap/bin/ojs/index.php/fm/article/view/2202/2024>>.
- Kaplan, A. M.; Haenlein, M. Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media. *Business Horizons*. 2010, 53: 59-68.
- Kietzmann, J. H.; Hermkens, K.; McCarthy, I. P. Social Media? Get Serious! Understanding the Functional Building Blocks of Social Media. *Business Horizons*. 2011, 54: 241—251.
- Knapton, K. *Cyber Safety – Maintaining Morality in a Digital World*. Springville: CFI, 2009.
- Konijn, E. A.; Utz, S.; Tanis, M.; Barnes, S. B. Introduction: How Technology Affects Human Interaction. *Mediated Interpersonal Communication*. New York, London: Routledge, p. 3-13.
- Lerman, K. Social Networks and Social Information Filtering on Digg. *The Proceedings of the International Conference on Weblogs and Social Media*. Boulder: ARXIV, 2006, p. 1-8.
- Masterson, M.; Tribby, M. E. *Changing the Channel: 12 Easy Ways to Make Millions for Your Business*. New Jersey: John Wiley & Sons, 2008.
- Mayfield, A. *What is Social Media?* [interactive]. [Accessed 2011-05-08]. <http://www.icrossing.co.uk/fileadmin/uploads/eBooks/What_is_Social_Media_iCrossing_ebook.pdf>.

- Manovich, L. The Practice of Everyday (Media) Life: From Mass Consumption to Mass Cultural Production? *Critical Inquiry* [interactive]. 2009, 35(2) [accessed 2011-05-08]. <<http://www.jstor.org/stable/10.1086/596645?journalCode=ci>>.
- Mustonen, P. *Social Media – A New Way to Success?* Turku: Uniprint, 2009.
- Phillips, D.; Young, Ph. *Online Public Relations: A Practical Guide to Developing an Online Strategy in the World of Social Media*. London: Kogan Page, 2009.
- Roberts, R. R.; Kraynak, J. *52 Weeks of Sales Success: America's #1 Salesman Shows You How to Send Sales Soaring!* New Jersey: John Wiley & Sons, 2009.
- Roblyer, M. D.; McDaniel, M.; Webb, M.; Herman, J.; Witty, J. V. Findings on Facebook in Higher Education: A Comparison of College Faculty and Student Uses and Perceptions of Social Networking Sites. *Internet and Higher Education*. 2010, 13: 134-140.
- Rowse, D.; Garrett, Ch. *ProBlogger: Secrets for Blogging Your Way to a Six-Figure Income*. Indianapolis: Wiley Publishing, 2010.
- Shah, R. *Social Networking for Business: Choosing the Right Tools and Resources to Fit Your Needs*. New Jersey: Pearson Prentice Hall, 2010.
- Solis, B.; Breakenridge, D. *Putting the Public Back in Public Relations: How Social Media is Reinventing the Aging Bussines of PR*. New Jersey: FT Press, 2009.
- Stutzman, F. D.; Hartzog, W. N. Boundary Regulation in Social Media. *The Proceedings of the ACM 2012 Conference on Computer Supported Cooperative Work*. New York: ACM, p. 769-778.
- Swan, K.; Shea, P. The Development of Virtual Learning Communities. *Learning Together Online: Research on Asynchronous Learning Networks*. Lawrence Erlbaum: Mahwah, 2005, p. 239-260.
- Topper, H. J. M. *Everything You Ever Wanted to Know About Social Media, But Were Afraid to Ask...* Bloomington: iUniverse Books, 2009.
- Wang, H.; Wellman, B. Social Connectivity in America: Changes in Adult Friendship Network Size From 2002 to 2007. *American Behavioral Scientist*. 2010, 53(8): 1148-1169.
- Waters, J. K.; Lester, J. *The Everything Guide to Social Media: All You Need to Know About Participating in Today's Most Popular Online Communities*. Avon: Adams Media, 2010.

SUMMARY

Typology of new social media

Jurgita Jurkeviciene

New social media is a research field, gaining more and more attention of researchers from various fields. New social media examples include blogs, content communities, forums, micro-blogging, phone programs, podcasts, social networking sites, virtual worlds and wikis. This diversity causes the need of comprehensive typology of new social media. Despite this fact, just some foreign and no Lithuanian researchers develop such typologies. It is

important that existing typologies usually categorize new social media based on their technological characteristics or even on specific technological examples. These categorizations fail to distinguish between different types of new social media. More importantly, they fail to distinguish between functions and use situations of new social media. In the light of these considerations this article presents a typology that categorizes new social media exclusively based on their main functions/use situations. Mentioned functions/use situations include dialoging, networking/awareness-making, creating and sharing. Suggested typology determines two specific potentials of new social media in relation to design of a virtual environment: organizing communicative processes and organizing virtual content.

Keywords: new social media, typology, functions/use situations.

SUSTAINABLE GOVERNANCE FROM BOTTOM TO TOP: NETWORKING IN DECISION MAKING PROCESS

Rūta Tamošiūnaitė

Mykolas Romeris University, Lithuania
tamosiunaite.ruta@mruni.eu

Abstract

Sustainable environment is a base for prosperous socio-economical evolution, in order to this governance should seek for sustainability as well. The Aarhus International Convention (1998) established three crucial rights of the public (both as individuals and in association): (a) access to environmental information held by public authorities on request, (b) participation in environmental decision-making, (c) access to justice (allowing them to challenge public bodies' decisions). This research contributes to the empowerment of the second right – for people to be able to take responsibility for what is happening around them, to take action in forming their surroundings. This paper analyzes networking relation to decision making process in public sector. The research is based on pilot research //Tamošiūnaitė, 2011// presented at young researchers' conference „Reflections of social transformations” on 6th June, 2012 (Vilnius). The research is extended by inclusion of social technologies in to decision making process.

Purpose. The objective of this article is to present a possible conceptual network based public decision making model, which would actively include citizens and other stakeholders in decision making process and to overview obstacles for implementation of this model. The analysis is oriented towards high level of citizen participation in public decision making process.

Design/methodology/approach. The findings are drawn by systematic literature analyses and synthesis of information.

Findings. Research presents systematic analysis of public decision making process and a synthesis of a conceptual network based public decision making model which covers public matter stakeholders and social technologies.

Research limitations/implications. High level of citizen engagement is difficult to research as there is neither wide legal base for that nor significantly expressed activity of citizens. References used for analyses on networking in decision making is not an exhaustive list within the field. No empirical findings presented as the empirical research is still in the process.

Practical implications. This research contributes to the knowledge necessary for interoperability of state institution information systems, and improving process of raising activeness of citizens (awareness and motivation) in public matters.

Originality/Value. Public sector networking in the aspect of public decisions has not been analysed yet. This research is continuing on forming a base for researches in this field.

Keywords: networking, decision making process, sustainable development, public sector, social technologies, democracy.

Research type: conceptual paper.

Introduction

Sustainability is one of main priorities of democratic countries with the idea that everybody has to participate in preserving comfortable living conditions for future generations. Sustainability accents the participation of each individual. This is extremely difficult to achieve as democracy it's self is still going through difficulties in order to provide citizens the life they wish. We have situation now where often citizens lack activeness in public matters and central governance institutions are not encouraging that activeness, just as in document of Centre for European policy studies (Micossi, 2008) it is stated: „*Many observers take it for granted that the European Union suffers from a lack of democracy: in the dual sense that common policies have diverged from voters' preferences (output legitimacy) and that decision-making mechanisms appear to lack the basic requirements of transparency, accountability and democratic involvement (input legitimacy)*”. The same document also gives out a verdict <...> *public opinion in Europe had become dramatically detached from the institutions of the Union <...>*. One of democracy points emphasized in documents of international organizations is that decisions should be as close as possible to people.²⁹ Due to this idea European Charter of Local Self-Government³⁰ was adopted.

²⁹ Consolidated version of the treaty on European Union (2010). Official Journal of the European Union. C 83/15. Article 1. Accessed via the Internet eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:EN:PDF [referred on 21 August 2012]; The Universal Declaration of Human rights (1948). Article 21. Accessed via the Internet www.un.org/en/documents/udhr/ [referred on 21 August 2012]

³⁰ European Charter of Local Self-Government (1985). Council of Europe European Treaties ETS No. 122. Accessed via the Internet conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/122.htm [referred on 21 August 2012]

Though adaption of those principles and the charter has been happening still in administrative hierarchic way – decisions are still adapted fully by representatives or assigned public service officers. The Aarhus International Convention³¹ had drawn three crucial rights of the public (both as individuals and in association), one of which is participation in environmental decision-making. And the public decisions are the ones that shape our physical and social environment.

Social scientists give a proper attention to this problem worldwide. E.g. in 2008 Harvard Decision Science Laboratory was opened at the Harvard Kennedy School. *„Decision science is in its infancy, but at its scholarly core are two older disciplines, economics and psychology. The resulting hybrid of “behavioral economists” are starting to make their voices heard, especially in public policy.”* (Ireland, 2009). L. V. Tavares (2012) in his research implies, that modern society does not exist on linear decision making and that the integration of values and preferences is critical issue in developing organizational systems such as municipalities, associations or networks (etc). Public sector networking in the aspect of public decisions has not been analysed yet. This research is continuing on forming a base for researches in this field.

This paper analyzes networking relation to decision making process in public sector. This research is based on pilot research //Tamošiūnaitė, 2011// presented at young researchers' conference „Reflections of social transformations” on 6th June, 2012 (Vilnius). The research is extended by inclusion of social technologies in to decision making process. The objective of this article is to present a possible conceptual network based public decision making model, which would actively include citizens and other public matter stakeholders in decision making process and to overview obstacles for implementation of this model. In order to reach the objective networking and decision making processes are overviewed, based on results of the overview theoretical model is composed and analyses of possible obstacles for implementation is presented.

1. Networks and decisions in public sphere

Networks in public sphere are everywhere. They are like molecules constructing the material of public. Kickert et al (1997) describes networks as *„a fundamental characteristic of modern societies and it should be the task of policy scientists to explore the potential of public policy making and governance in networks”*. After M. Castells concept of „network

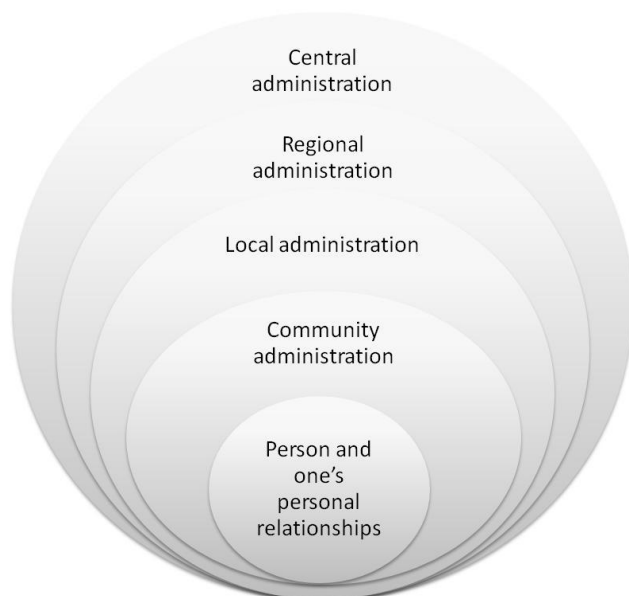
³¹ The United Nations Economic Commission for Europe Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (The Aarhus International Convention), adopted in 1998. Accessed via the Internet <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf> [referred on 22 August 2012]

society” we do not question networking in public sphere anymore we try to manage it now for our own good – sustaining socially and physically healthy environment. „*The network approach considers public policy making and governance to take place in networks consisting of various actors (individuals, coalitions, bureau, organizations) none of which possesses the power to determine the strategies of the other actors*” (Kickert et al, 1997).

State institutions are organized (by representatives of society) in networks from top to bottom. These networks are unnatural and not always corresponding to the expectations of the society. They are formal and their real function is only administrative as decisions for societal matters are being made by single persons (prime minister, chairmen of municipal board, etc) or collegial organs with influence by inner personal networks (parliament, municipal board, etc). Natural networks in public sphere emerge from the need and currently they are highly supported by social technologies. Arab spring in 2011 is a good example. J. Svensson (2012) gives an example of more local, more probable case (for western societies) of such mobilization (people gathering to saving the local bathhouse from being destroyed in the neighbourhood of Aspudden in southern Stockholm): „*Many participants had been mobilised because of the information posted on Twitter calling supporters of the bathhouse to assemble outside, since the action group occupying/guarding it, feared police forces were on their way to evict them. Many of the gathered activists felt they had to participate in order to protest against the municipal plans to destroy the bathhouse and to show support for the action group. Many had also directly acted upon text messages posted on social media platforms.*” Public sector networks are considered to be completely horizontal structures (with no hierarchical top) and the only result of evaluation of those networks is the common interest of the members of the network (Kickert et al, 1997).

Formal governance networks are organized via horizontal and vertical axes. Vertical axe segments all public matters in to geographically designed system and horizontal axe segments them according to fields. Participation in public matters is happening from the lowest (according to current system) level – person and one’s personal relationship network, to the central administration. This hierarchical classification (see fig. 1) is common to any organizational system of public governance. In a country the central is parliament or other alike institution, regional might be federal or just regional units, for local its municipalities and for the communities its neighbourhoods. In global scale organization accordingly the central would be the council or board of the organization, for regional would be economic or social regions as Mediterranean or East Europe, for local level then we have countries and for the communities we have local regions or municipalities. As there are many intermediate levels, information flow is difficult both from top down and from bottom to top and Kickert et al (1997) in their work argue the idea that „*a governmental*

agency, is the one who is able to define what it³² is” cause due to a lack of information, central state institutions are just not able to acquire optimal decision. So the problem of the distance between people’s preferences and common politics might not be the drift of the members of society or inadequate efforts of governmental institutions to keep the contact, but miscommunication caused by all those intermediary levels between the final decision and the person whom it will affect.

Source: designed by author.

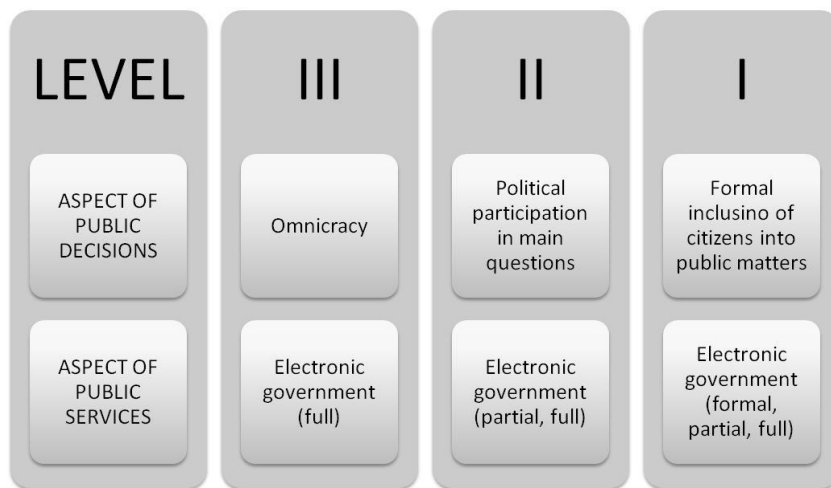
Figure 1. Levels of public matter management

Spread of horizontal network and shrinking of hierarchical one might be the answer mentioned above. Kickert et al (1997) presented the networking perspective on policy making and governance, where object of analyses is network of actors, interaction between actors is crucial, relations are interdependent, in the interaction process information and recourses are exchanged for the success which is understood as a realization of collective actions, where failure usually occurs due to lack of incentives for collective actions and accordingly most prosperous governance is achieved when interaction of actors is encouraged. The same researchers also suggested strategies for network management in networking structure which might be (a) influencing formal policy, (b) influencing interrelationships, (c) influencing values, norms, perceptions, (d) mobilization of new

³² By ‘it’ author mean ‘public interest’.

coalitions, (e) management by chaos. All those strategies come from a governor which is more administrator, than a decision maker. In case of horizontal network, all members of the network may participate in decision making process and make one's input in forming joint interest. According to Kickert et al (1997) 'joint interest' is „*the contribution the policy makes towards the targets players aspire to at the moment the result is reached*” and as author point out 'joint interest' as a category is highly problematic as it depends on point of view (authors give example that governments built more roads while attempting to reduce the carbon monoxide levels in the air). Though the example given by the authors relate more to international (even global) scale aspects, joint interest concept is much more down to earth in local (national, municipal or community level) decision making process. And with networking 'joint interest' is far more probable to reach. Networking in society gives assumptions to omnocracy³³, at the moment public can participate only in main political questions, or in nondemocratic countries this participation is formal inclusion, without real participation. Another major sphere of current governments is public service provision. In this sphere networking is more technical and more effective in implementation. Here it is also possible to segment the possibilities to three main parts of electronic government: full e-service provision online, partial or just formal publication of news and important information. Relation of level (IIIrd being the highest) of aspect of public decisions and services is presented in figure 2. Most European countries have reached the second level (Lithuania as well. In it's case the only legal form of citizens' participation in public decision making process is consultations, which are organized by public institutions and the outcome of this consultation not necessarily will have any effect on the final decision), yet in third level just public services are approaching the third level. For decisions to approach omnocracy it would mean for political parties to vaguely vanish.

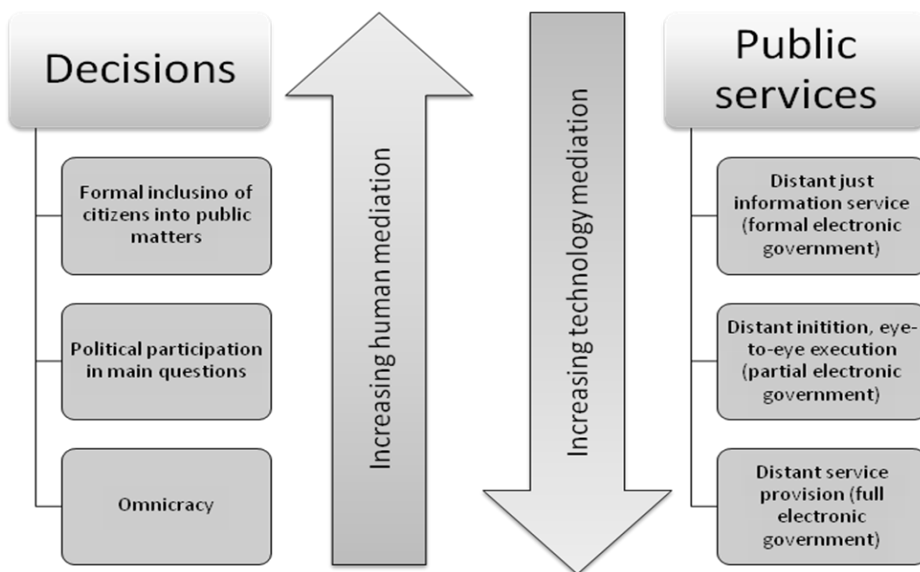
³³ “Omnocracy has this much sense in it, that no one of the great dogmas of the modern political creed is true if it is affirmed of anything less than the whole population <...>.” (Sumner, 1887)

Source: designed by author.

Figure 2. Networking in public sector: networked governance aspect

Mediation in those two spheres of government activities plays opposite roles. As figure 3 presents, increase in electronic governance means increase in technological mediation and contrary the growth of citizens' participation in decision making process shrinks the necessity of human mediation (representation).

Source: designed by author.

Figure 3. Mediators in public matter decisions and services

Apart from formal networking in public sector, there are many various informal ones like academic or social support associations, NGO's, research and educational centres, etc. As this type of organizations are being created mostly because of need and by people dedicated to the idea, these organizations create specific strong networks and seek for the joint interest. Until daily life will not be taken as something that people can affect by taking responsibility, the gap between the official policy and the needs of community will keep on going.

2. Bottom to top model and implementation obstacles

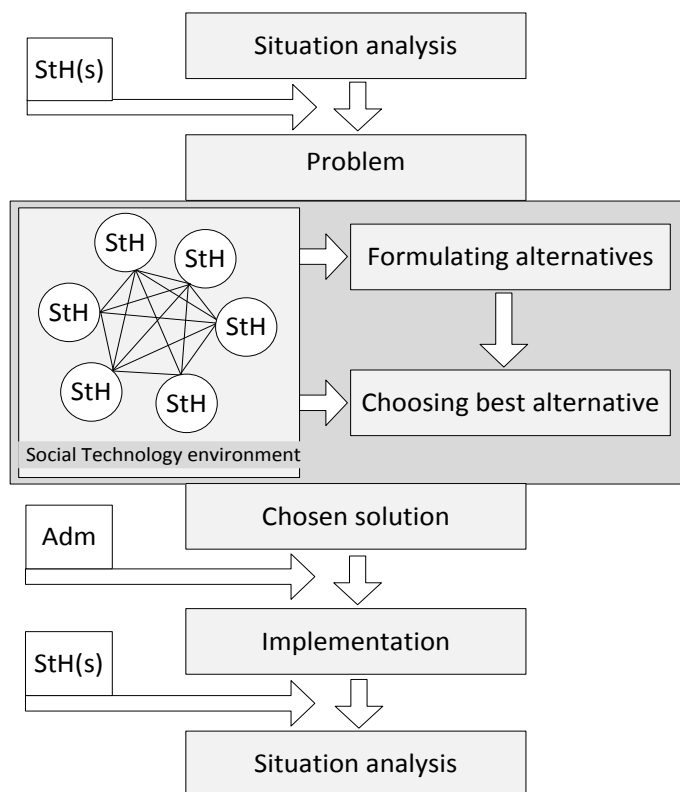
Suggested theoretical network based public decision making model (see fig. 4) is based on wisdom of crowds (Surowiecki, 2004) concept and presents 8th rung on the ladder of citizen participation (Arnstein, 1969). The model contributes to the Knight et al. (2002) idea that civil society is about formal and informal networks with connections between citizens, state institutions and other organizations.

As in Knight et al. (2002) work, in this model there is a citizen, a person in the centre. A person is the base element in any //stakeholder//, as stakeholder may be person or NGO, or association, or business enterprise, etc. which are all result of persons activity and in each of their centre is a person.

Current governance institutions (political representatives, executive institutions, etc.) in this model falls under term //Public administrator// category. Why political representatives fall into the category of Public administrator? Because representation is not expression of one's will, but trust that other person will choose what is best for us. In representation all the decision power is given away to one person. When many elect a representative, they do not choose for themselves, but in trust give a power to organize (administer) lives of others via point of view and opinion of the elected representative. As the main function of a representative is to administer processes in a way which should be best for the ones he/she represents, then representation falls in to Public administrator category. Governance institutions are expected to analyze situation, formulate a problem, suggest a solution and implement it. But politics and public servants as professionals are specialised in one or two fields and undesirable situation may occur in none of their expertise field. In those steps sometimes NGO's or other interested parties are included or they take initiative to attract attention of the ones' in power. Those parties bring some level of expertise on the topic, but as they are interested parties³⁴, they have (not always, but

³⁴ Not to be mistaken for //stakeholders//. In this texts: interested parties seek beneficial outcomes to their own good, and stakeholders are those who will be affected by the decision to be made.

often) economical interest or other beneficial outcomes of the decision to be made. This is why in the suggested model not citizens, inhabitants, private sector units, etc. are included, but stakeholders. This means, that any formal or informal subject may initialise analyses of an undesirable situation. Accordingly, stakeholders should be the ones who formulate alternatives, choose one as a solution and evaluate the outcomes of the solution implemented. Governance institutions would contribute to the process as administrators of chosen solution implementation. Where does networking take effect? Networking is used in stakeholder inner interaction for purposes of formulating the alternatives for needed decision, choosing one and finding out whether the new situation is as expected to be, or further amendments are needed. This networking process is difficult to manage and organize. Optimal way for coordinating this kind of networking activities might be achieved via social technologies.

StH - Stakeholder
Adm - Public administrator

Source: designed by author

Figure 4. Network based public decision making model

There are another opinions on social technology usage in governance, one of them is expressed by Leibetseder (2011): *„The expertise for decision-making does not lie within bureaucrats or politicians; it is formed by experts and their technologies, which are used to obtain the information for a specific purpose constituting social technology. Social technology forms the basis of governmental decisions, it allows for a ‘technisation’ of politics and for specific conception of power between the individual and public powers.”* But this is not a contradictory suggestion to the model designed in this research. In further development of the topic it is worthy to take into account ideas quoted above.

Full implementation of Network based public decision making model is far ahead in possibilities, but elements of it might be applicable today. Because of that it is necessary to mention main obstacles for the mentioned model, especially the ones that are relevant to the applicable part of the model.

One of those obstacles is (social) trust. Trust is significant in network dynamics, though it has been more frequently investigated in public sector (Lee et al., 2012). Researchers (Hansen, 2010; Snively and Tracy, 2002; Willem, 2010) have already executed researches on communication of public sector actor’s and the trust issue in those processes, though they managed just to give base for defining the level of trust and not the characteristics of the actors. Social trust is a difficult state to achieve, yet it is crucial to examine it in order to implement public decision model with high level of community integration.

Social interaction might be named as another obstacle. Due to effective functioning of suggested model, a strong connection is necessary between the actors of the model. Unfortunately, modernity in society encourages individuality of a person, but *„individualisation refers to the lack of sense of social belonging, a process in which communities, personal relationships, social forms and commitments are less bound by history, place and tradition.”* (Svensson, 2012). For network based public decision making model to function successfully, one should be highly involved in the matters and be able to think rationally. Here raises another problem, which is linked with individualisation and weak community bonds, it is that if social belonging is threatened than people’s ability to self-regulate suffers; as an example researchers mention drop in their IQ performance (Baumeister et al., 2002), it means, that in dysfunctional communities people’s abilities to take responsibility for themselves and for the other are corrupted. It shows that for omnocracy to function, citizens’ public spirit and rationality should be at highest level.

Third obstacle: hierarchical organizational structure for public decision making. This structure may be conceptualized at several different levels of analysis, including the governance of single organizations, of inter-organizational networks or collaborations, and whole communities (Stone et al., 2010). At the moment public decisions are made in the network constructed by governmental authorities where all other policy actors are either

consultant in the process or at the receiving end of the final decision. The administrative institutions still do not acknowledge that full collaboration with NGO's and citizens is needed. By "collaboration" in this case it is meant *„the linking or sharing of information, resources, activities, and power by organizations to achieve jointly an outcome that could not be achieved by the organizations separately”* (Bryson et al., 2006). In this kind of collaboration each actor should be able to give it's contribution to the governing process and bring it to what Hughes (2010) defines as governance *„making collective decisions about important issues, including the purpose of collective action, strategies for achieving purpose, and oversight and accountability mechanisms”*.

Inadequate social technology infrastructure could be named the fourth obstacle. Networking in governing and omnocracy might be available only via social technologies. For that matter technologies should work on one or interoperable platform and sustain adequate level of information security and data protection, they should be trustworthy, that means difficult (close to impossible) to manipulate. At the moment such trust of social technologies is not available as recent French parliamentary elections have showed (EDRI, 2012).

Discussion about this type of networking and public decision making process relation will be the occasion to address the following questions for future research, through theoretical and conceptual reflections and empirically-oriented contributions: How to raise social trust between public sector stakeholders? How to encourage social interactions? What means are necessary to achieve horizontal structures of public decision making? How to ensure high enough social technology security for public decision making procedures?

Conclusions

1. Current administrative structures in governance institutions do not allow citizens to take responsibility in their own hands but keep them standing behind backs of individual representatives. Public sector is rapidly improving in technology use for more effective way of service provision so that citizens could faster and more precisely get the necessary services from governance institutions, though for citizens being able to choose for themselves is not something that is considered to be a value at this point. There are at least four intermediate levels of administrators/mediators between citizens and final decisions. Citizens cannot strongly influence their social and physical environment and sustainable environment stays a fiction, which is posed to the citizens, while real world is shaped by politics and other lobbyists. Social technology application in governmental processes creates possibility for stakeholder networking in society which may create base to omnocracy type of governance.

2. Network based public decision making model diminishes administrative machine of a governance unit and considers interests of all stakeholders on the matter. This type of

decision making structure creates assumptions to a more transparent public governance and more effective problem solving as with this model anybody who notices a problematic situation may suggest and initiate decision making process for solving the undesirable situation. The model contributes to subsidiarity principle.

3. Lack of social trust, weak social interaction, hierarchical organizational structure for public decision making and inadequate social technology infrastructure are obstacles for implementation of networking and omnocracy. Though the list of obstacles might not be exhaustive, even now it raises questions for further researches, which are needed to reveal other obstacles and ways of diminishing them. It is expected that planned empirical research will contribute to this necessity.

References

- Arnstein, Sh. R. (1969). A Ladder of Citizen Participation, *Journal of the American Institute of planners*, Vol. 35, No. 4, pp. 216-224.
- Barry, K., Ghigudu, H., Tandon, R. (2002). *Reviving Democracy – Citizens at the Heart of Governance*. London: Earthscan Publications Ltd, p. 233.
- Baumeister, R. F., Twenge, J. M., Nuss, C. K. (2002). Effects of social exclusion on cognitive processes: Anticipated aloneness reduces intelligent thought. *Journal of Personality and Social Psychology*, No. 83, pp.817–827.
- Bryson, J. M., Crosby, B. A., Stone, M. M. (2006). The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations: Propositions from the Literature. *Public Administration Review*. Issue 66 (Special Issue), pp. 44 – 55.
- Consolidated version of the treaty on European Union (2010). Official Journal of the European Union. C 83/15. Article 1. Accessed via the Internet eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0013:0046:EN:PDF [referred on 21 August 2012];
- EDRI (2012). E-voting in French elections raises problems. On European Digital Rights organization website . Access via the Internet <http://www.edri.org/edriagram/number10.13/e-voting-france-problems-2012> [referred on 23 August 2012]
- European Charter of Local Self-Government (1985). Council of Europe European Treaties ETS No. 122. Accessed via the Internet conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/122.htm [referred on 21 August 2012]
- Hansen, T. J. (2010). The effects of facilitation management on interorganizational coordination and trust in an anti-Iraq war political advocacy nonprofit network in the Twin Cities. Doctoral dissertation. University Minnesota.
- Hughes, O. (2010). Does governance exist? in book *The new public governance?* London, UK: Routledge, pp. 87-104.
- Ireland, C. (2009). Scholars take a look at decision making. *Harvard Gazette*. Access via Internet, <http://news.harvard.edu/gazette/story/2009/04/scholars-take-a-look-at-decision-making/> (referred on 23 August 2012).
- Kickert, J.M. et al. (1997). *Managing complex networks*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE publications.

- Leibetseder, B. (2011). A Critical Review on the Concept of Social Technology. *Social Technologies*, 1(1), p 7–24.
- Lee, H.-W. et al. (2012). Trust in a Cross-Sectoral Interorganizational Network: an Empirical Investigation of Antecedents. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Iss. 41, pp. 609-631.
- Micossi, S. (2008). Democracy in European Union. CEPS Working Document No. 286/February 2008. Accessed via the Internet www.ceps.eu/files/book/1618.pdf [reffered on 21 August 2012]
- Snavely, K. and Tracy, M. B. (2002). Developement of trust in rural nonprofit collaboations. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, Iss. 31, pp. 120-127.
- Stone, M.M, Crosby, B.C., Bryson, J.M. (2010). Governing public-nonprofit collaborations: Understanding their complexity and the implications for research. *Voluntary Sector Review*, Vol 1, Iss. 3, pp. 309-34.
- Sumner, W. G. (1887). State Interference, *The North American Review*, Vol. 145, No. 369, p. 109-119.
- Svensson, J. (2012). Social Media and the Disciplining of Visibility: Activist Participation and Relations of Power in Network Societies. *European Journal of ePractice*, No 16.
- Tamošiūnaitė, R. (2011). Inovacijos modernizuojant viešojo valdymo funkcijas: Tinklaveika Lietuvos viešajame sektoriuje. Nacionalinė jaunųjų tyrėjų konferencija „Socialinių transformacijų raiška“, 2012 m. birželio 6 d. Vilniuje, psl. 45-46.
- Tavares, L. V. (2012). An acyclic outranking model to support group decision making within organizations. *Omega*, Vol. 40, ISS. 6, pp. 782-790.
- The Aarhus International Convention. (1998). The United Nations Economic Commission for Europe Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters (The Aarhus International Convention), adopted in 1998. Accessed via the Internet <http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf> [referred on 22 August 2012]
- The Universal Declaration of Human rights (1948). Article 21. Accessed via the Internet www.un.org/en/documents/udhr/ [referred on 21 August 2012]
- Willem, A. (2010). Trust in whole networks in the public and nonprofit sector: the impact of public sector characteristics. Unpublished working paper, University Gent.
- Surowiecki, J. (2004). *The Wisdom of Crowds*, New York: Doubleday, p. 296.

"Societal Innovations for Global Growth", 2012, No. 1(1).
(Stream A p. 1-287, Stream B p. 288-478, Stream C p. 479-725, Stream D
p. 726-1004, Stream E p. 1005-1166).
ISSN 2335-2450 (online)

Stream B "Social technologies"

Texts are not edited.

Published by Mykolas Romeris University, Ateities g. 20, LT-08303
Vilnius, Lithuania